

FAŞIZME, EMPERYALİZME, FEODALİZME, ŞOVENİZME VE HER TÜR DEN GERİCİLİĞE KARŞI

PARTİZAN

Sayı: Kasım-Aralık 2011/76 Siyasi Dergi Fiyatı: 4 TL ISSN: 1303-0078

***Dağlarından
Bahar Gelecek
Memleketimin...***

PARTİZAN'DAN

UMUT YAYIMCILIK VE BASIM SANAYİ LTD. ŞTİ

Yönetim yeri: Gureba Hüseyin Ağa

Mah. İmam Murat Sk. No: 8/1

Aksaray-Fatih/İstanbul

Tel: (0212) 521 34 30

Faks: (0212) 621 61 33

Sahibi ve Yazışleri Müdürü:

Çilem İLASLAN

Baskı: Yön Matbaacılık Davutpaşa Cad.

75/2 B 366 Topkapı/İstanbul

Tel: 0 212 544 66 34

ISSN 1303-0078

Yaygın süreli

e-posta:

umutyayimcilik@ttmail.com

BÜROLAR

KARTAL: İstasyon Cad. Dörtler Ap.

No: 4/2 **Tel:** (0216) 306 16 02

ANKARA: Tuna Cad. Çanakçı İşhanı

No: 51 Çankaya

Tel: (0312) 430 67 65

İZMİR: 865 Sk. No: 48/203

Kemeraltı/Konak

Tel: (0232) 446 78 07

MERSİN: Çankaya Mh. 4716 Sk.

Güneş Çarşısı No: 30 Kat: 2 Akdeniz

BURSA: Selçuk Hatun Mh. Ünlü Cd.

Sönmez İşsarayı Kat: 2 No: 185 Heykel

Tel: (0224) 224 09 98

MALATYA: Dabakhane Mh. Turgut

Temelli Cd. Barış İşhanı Kat: 3 No: 94

ERZİNCAN: Ordu Cd. Ordu İşhanı

Kat: 3 **Tel:** (0446) 223 67 18

DERSİM: Moğultay Mh. Sanat Sk.

Arıkanlar İşhanı Kat: 3 No: 203

Tel: (0428) 212 27 50

AVRUPA MERKEZ BÜRO:

Weseler Str 93 47169

Duisburg/Almanya

Tel: 0049 203 40 60 958

Faks: 0049 203 40 60 959

2011 yılı sona ererken, dünya çapında yıla damgasını vuran olgunun bir yanında emperyalist kapitalist sistemin krizi varken, diğer yanında hiç kuşku yok ki, ezilen halk kitlelerinin isyanı ve direnişi yer aldı. "Arap Baharı" isimlendirmesiyle gündemin baş köşesine oturan, Tunus'ta başlayarak Mısır'la devam eden ve ardından Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun birçok ülkesini etkisi altına alan süreç, yılın son aylarında kazandığı yeni bir ivmeyle önümüzdeki yıl da hızını kesmeden devam edeceğe benziyor.

Diğer yandan emperyalist kapitalist sistemin olduğu kadar krizin de merkez üssü konumundaki ABD'de "**Occupy the Wall Street!**" (Wall Street'i İşgal Et!) eylemleri de "**Biz %99'uz**" sloganıyla etki alanını genişletmekte, sistem bekçilerinin de saldırılarının hedefi olmakta. Dergimizin yılın son sayısında, yukarıda bahsini ettiğimiz konuların dışında tüm dünyada ve ülkemizde önemli gelişmelerin yaşandığı 2011'de dünyada ve ülkemizdeki gelişmelere ilişkin bir değerlendirme yer alıyor.

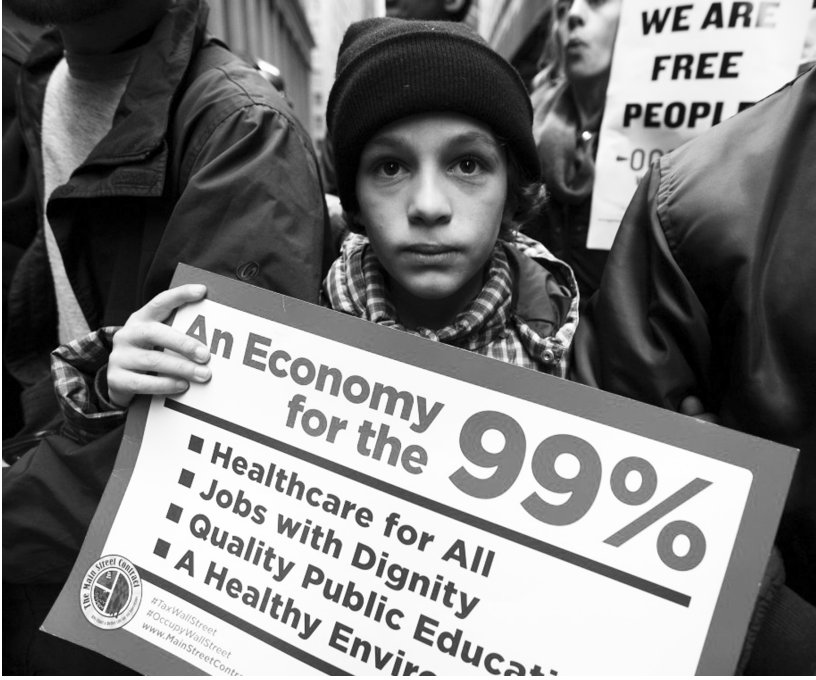
Ülkemiz açısından hem sınıfsal hem de ulusal çelişkileri bir kez daha gözler önüne seren ve yaraları hala sarılmayı bekleyen Wan depremine dair değerlendirmeye birlikte, bölgeden gördüğümüz insanlarla yaptığımız söyleşilerimizin yer aldığı "Yok saymak, depremden daha çok üşütür insanı" başlıklı yazıya yer veriyoruz. Devletin şovenizmi kışkırtarak Kürt halkına karşı baskı, gözaltı tutuklama ve askeri operasyonlarına hız verdiği son sürecin üstüne yaşanan deprem de Kürt halkına devlet cephesinden bakışın ipuçlarını gayet net olarak vermiştir. Wan halkının göçe mecbur bırakıldığı yetmezmiş gibi depremi fırsat bilen egemenler "kentsel dönüşüm" adını verdikleri talan planına hız verdi. Dergimizde Wan depremi özgülünde yaşananların yanı sıra konut sorunu ve "kentsel dönüşüm" planlarının Marksist bakış açısıyla yorumlandığı bir yazı da bulunmakta.

Uzun yıllardır esnek çalışma saldırısını neo-liberal politikalar çerçevesinde yaşama geçirmeye çalışan egemenler, AKP döneminde bu politikalarda son aşamaya gelmiş bulunmakta. Esnek çalışma saldırısının sürecini ve bugünü irdeleyen yazımızın ve tüm bu konuların dışında "Sarıkamış'ın kahraman komutanı olarak tanıtılan Enver Paşa'ya dair bir yazının da yer aldığı dergimizin 76. Sayısının ilgiyle okunacağını tahmin ediyoruz.

İÇİNDEKİLER

- Yüzde Doksan Dokuz, Yüzde Yüz Kazanacak! 2-31
- Can Çekişen ve Çanları Çalan Kapitalizmi Tarihin Mezarlığına Sınıf Mücadelesi Gömecektir 32-67
- Yok Saymak Depremden Daha Çok Üşütür İnsanı..... 68-79
- Emek Cephesinde Son Durum 80-86
- Marksizm, Konut Sorunu ve "Kentsel Dönüşüm" 87-97
- Enver Paşa'nın "Hazin" Sonu 98-104

YÜZDE DOKSAN DOKUZ YÜZDE YÜZ KAZANACAK!

Son bir yılın dünyasına, emperyalist-kapitalist sistemin devam eden krizi değil, buna karşı ezilen kitlelerin, halkların yanıtı damga vurmuştur. 2011 yılı tarihte Kuzey Afrika ve Ortadoğu halklarının isyan dalgası ile amlacak, yeni bir devrimci sürecin başlangıcı olarak kaydedilecektir. İlk elden bu gerçeği teslim etmek, vurguyu doğru yerden yapmak durumundayız.

“Radikal Sol önerilerin ütopya olduğu site-mine verilecek en ciddi yanıt, bugün, radikal değişiklikler olmadan da günümüz liberal demokrat kapitalist konsensüsün sonsuza kadar gidebileceği inancıdır asıl ütopya. Eski 68 özdeyişine geri dönüyoruz: ‘Gerçekçi olun, imkânsız isteyin!’; ‘gerçekçi’ olabilmek için ‘mümkün’ (veya sık sık söylediğimiz gibi ‘yapılabilir’) görünenlerin sınırlandırılmasını kırmanız gerekir.” (Slavoj Zizek, Lenin Üzerine, Encore Yay., sf.73)

Halkların Baharı

Son bir yılın dünyasına, emperyalist-kapitalist sistemin devam eden krizi değil, buna karşı ezilen kitlelerin, halkların yanıtı damga vurmuştur. 2011 yılı tarihte Kuzey Afrika ve Ortadoğu halklarının isyan dalgası ile amlacak, yeni bir devrimci sürecin başlangıcı olarak kaydedilecektir. İlk elden bu gerçeği teslim etmek, vurguyu doğru yerden yapmak durumundayız. Bu öyle bir dalgadır ki, sistemin kontrol mekanizmalarına en çok güvendiği bölgede gelişmiş, tarihteki son örneklerine rastlanan tanrısal kudretli diktatörleri alaşağı ederek, “uyuşturulmuş” tabiriyle hakir görülen kitleleri ayağa kaldırmıştır.

Hiçbir güç ya da felsefenin sınıfsal çelişki kadar “uyarıcı” etkisi olamayacağı gerçeğini dünya âleme kanıtlayan süreç, yazgıcılığın ağlarını paramparça ederek ilerlemiş ve bütün ülkelerdeki dinamik unsurlarla buluşacak kadar etkili olmuştur. Halk isyanlarıyla örülen devrimci süreçlerin evrensel boyuttaki anlamı andaki tesirden ötedir ve kitlelere verdiği mesajın, elde ettiği kazanımın değeri adım adım daha iyi algılanabilecektir. Genişletilen özgürlük alanı ve kazanılan haklar, daha ileri mevzilere uzanmak için köprü vazifesi görecektir. Sıçramalı gelişim budur:

“Büyük sıçramalar çağının gerçekten ilginç yanı şuradadır ki, bazen (hemen görülemeyen) yenin tohumlarından hızla biriken eskinin yıkıntı yığını, gelişme çizgisindeki ya da zincirindeki en önemli şeyi bulup çıkarmayı bilmeyi gerektirir. Tarihsel anlar vardır, olabildiğince çok yıkıntı birtiktirmek, yani olabildiğince çok eski kurumu havaya uçurmak, devrimin başarısı için en önemli şeydir. Anlar vardır, yeterince havaya uçurulmuştur ve zeminin yıkıntılardan temizlenmesi ‘yavan’ (küçük-burjuva devrimci için ‘sıkıcı’) çalışması gündeme gelmiştir. Ve yine anlar vardır, yıkıntıların altında, çöpten henüz yeterince iyi temizlenme-

miş zeminden fıskıran yeninin tohumlarına özenle bakmak en önemli şeydir.”(Lenin, Seçme Eserler, İnter Yay. Cilt 7, sf.361)

Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı mottosu Arap-Ortadoğu dünyası için fazlasıyla geçerlidir. Ama bu bazı yüzler ve bağlantıların değişmesi anlamında değil, halkların davranış kalıplarındaki değişimle, kitlelerin bilinç sıçramasıyla ilgilidir. Evet, kimsenin kuşkusu olmasın ki halkların en büyük okulu isyan, kumanda boşluğunu giderecek ustaları da yetiştirecektir. Kendi kaderine hükmedebilme kudretinin ayırtına varmak, işin abecesidir ve gerisini, reçete yazmak ya da ahkâm kesmek yerine “işini iyi bilen” tarihe bırakmak gerekir.

Ama tarihi doğru okuyan bilimsel tespit ve öngörüler, bu devrimci sürecin isyanlar dizisinin proleter dünya devrimi bakımından taşıdığı anlama işaret etmişlerdi. Bu yüzden fırtına merkezlerindeki duruma gericiler hayret edebilir ya da olmadı burun kıvrabilir ama komünistler asla: “*Mao, gerçekte var olan (yani doğallığında emperyalist) kapitalizmin üç kıtanın (Asya, Afrika ve Latin Amerika’dan oluşan çeper- dünya nüfusunun yüzde 85’ini oluşturan bir azınlık!) halklarına sunacak hiçbir şeyi olmadığını ve Güney’in bir fırtına bölgesi’, kapitalizmi aşacak sosyalizme doğru devrimci gelişmeler doğurma potansiyeline (ancak yalnızca potansiyeline) sahip bir sürekli başkaldırı bölgesi olduğunu söylerken hatalı değildi.*” (Samir Amin, Monthly Review, 25.08.11)

Tunus’ta başlayıp Mısır’a sıçrayan ve bölge ülkelerinin büyük bölümünde yıkıcı ve parçalayıcı sonuçlar doğuran isyan ateşi, emperyalistler ve uşaklarının her türlü yöntemle gerçekleştirdiği müdahaleye karşın söndürülememiş; kontrol altına alınmış ya da başka bir kulvara kaydırılmış gibi görünen yerlerde dahi için için yanmaya devam etmiştir. Zaten süreci devrimci kılan da, kitlelerin hangi taleplerle ve neye/kime karşı harekete geçtiği olgusuyla, bunun neticesinde ortaya çıkan “değişimler”dir. Bunun sistemlerde köklü bir dönüşüm yaratmamış, devrimci-demokratik halk iktidarları doğurmamış olması, meselenin farklı bir boyutunu oluşturmaktadır.

Sürecin politik karakterini şekillendiren olgu, başta emekçi sınıflar olmak üzere ezilen yığınların, sömürüye, yağmaya, baskı ve zulme karşı demokrasi, adalet, eşitlik ve özgürlük talebiyle ayağa kalkması ve bu konudaki kararlılık ve ısrarını ispatlayan bir direniş mevzisi oluşturmasıdır. (“Ayaklanmaların çifte sebebi ekonomik-kitlesele

işsizlik, artan fiyatlar, temel tüketim ürünlerinin kıtlığı ve politik adam kayırma, yolsuzluk, baskı ve işkence.” Tarık Ali, The Guardian, 20.05.11) Çeşitli eylem ve direnişlerle yaratılan birikimin “toplu” ve “çaplı” bir harekete dönüştüğü durumda, belli başlı taleplerden ileri, sistemle hesaplaşma sürecine girmesi, elde edeceği sonuçtan bağımsız biçimde devrimci, deviricidir...

Sınıf mücadelesi tarihin motoruysa, ileriye doğru kurumsal/kahçı adım atma biçimi de devrimlerdir. Devrim, bir anda, damdan düşer gibi gerçekleşmediğine göre onu olgunlaştıran koşullardan söz etmek gerekir. Bu koşullar, yeni üretim biçimlerine doğru gidişi/geçisi hazırlayan unsurların bir araya gelmesi olarak açıklanacaksa, somutlandığı yerde tarih yapıcılarının hareketi söz konusudur.

Mayalanma denilen, nüvelerin ortaya çıkışı olarak nitelenen durum bu hareketin eseridir. Kitlelerin gücü ve özne kimliği burada ortaya çıkar ve geliştirdiği her hareket, yeniye doğru taşıyıcı bir vasıf kazanır: “*Gerçekten de Marksist açıdan devrim nedir? Yeni üretim ilişkilerine uygun düşmeyen ve bu ilişkilerin iflasına yol açtığı eskimiş siyasal üstyapının, belli bir anda zor yoluyla yıkılmasıdır.*”(Lenin, Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği, Sol Yay. sf. 153)

Bu taşıma ve kaldırma kuvveti olmaksızın gerçekleşen her türlü aksiyon, “geçici” sonuçlar doğuracak, devrimci bir dönüşüm yaratmaktan uzağa düşecektir. İstisnai hallerin “kural”la bütünleşen bir rotaya girmesi için “kitle” faktörüyle buluşması şarttır. Kitlelere biçilen bu misyon toplumsal iradeyle ilgilidir ve yalnızca “demokratik” karakteri değil, yaşamda ve üretimdeki temel unsurlardan başlıcası konumundaki sosyalliği yansıtır.

Yeni bir üretim biçimine, esas olarak sosyalizme doğru gidişin taşıyıcısı, bundan çıkarı olan sınıflardır. İşçi sınıfını ayrıcalıklı kılan üretimdeki yeri ve ağırlığıdır. Sonuna kadar sürecek tek enerjinin bu sınıfta olması, yokluğu ve yoksulluğundan değil, sermayeyi de var eden/yaşatan konumundan, “yaratıcı” ve “üretici” pozisyonundan gelmektedir. Mülkiyet dünyasının mülksüzüdür ve kurtuluşu, kendisini mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesindedir. Bu yüzden kendi gerçekliğini kavramış hali, uzlaşmaz bir karşıtlığı ortaya çıkarır ve “devrimci” kimliğinin tutarlı karakteri, başarının güvencesidir.

“Arap Baharı” olarak anılan süreçte gerçekleşen isyan hareketleri, elbette ki bir kıvılcımla, bir çağrı ya da gösteriyle başlamıştır. Bu ateşleyici eylemlere

“ilahi” ya da mucizevi bir misyon biçmek doğru değildir. Bunu yapmaya çalışanların amacı eskiden beri tarihi süreçleri kahramanlar ya da “olaylar”la açıklamak suretiyle kitlelerin (ve sınıf mücadelesinin) rolünü perdelemektir. Yaprak kıvılcımdan diyor tarif edilen coğrafyadaki süreçlerin yüzüne örtülen perde yerinde kaldığı sürece bu amaca da hasredilmektedir:

“2007’deki işçi grevleri (Afrika kıtasında son elli yıldaki en güçlü grevler), tarımsal sermaye tarafından el konulma tehdidi altındaki küçük köylülüğün inatçı direnişi ve orta sınıflar içinde demokratik protesto gruplarının (‘Kefaya’ ve ‘6 Nisan’ hareketleri gibi) ortaya çıkışı, -Mısırlılar tarafından beklenen ancak ‘yabancı gözlemcilerin’ şaşıracağı- kaçınılmaz patlamanın habercileriydi.” Samir Amin, agm)

Bu durum yalnızca Mısır için geçerli değildir. Diğer tüm ülkelerdeki sürecin arka planı benzerlik arz etmektedir ama bölgedeki –her bakımdan– ağırlığı bakımından Mısır’dan örnek vermek daha anlamlıdır. Bu durum, yaşadığımız isyan dalgasındaki etki gücü açısından da özellik arz etmektedir. Her ne kadar öncülüğü Tunus halkı yaptıysa da, Mısır’ın Tahrir Meydanı ile simgeleşen başkaldırı ruhunun evrensel mekâna kattıkları daha farklı bir yer işgal etmektedir. Milyonların isyan ocağı haline gelen ve 18 gün boyunca kesintisiz işgal altında tutulan Tahrir Meydanı, bu sürecin haklı bir simgesidir artık. Her türlü çarpıtmanın aksine, meydanı dolduran isyan bileşenleri “sağlam” bir sınıfsal ittifak için uygun özellikler barındırmaktadır:

“Sürmekte olan ‘Mısır devrimi’, her yönüyle (siyasal, ekonomik ve toplumsal) sarsılan neoliberal sistem için bir son öngörmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Mısır halkının bu devasa hareketi, üç aktif bileşenle bağlantılıdır: Kendi iradeleri ile ve kendi buldukları ‘modern’ biçimlerde ‘yeniden politikleşen’ gençlik; radikal sol güçler ve demokratik orta sınıftan güçler.”(Samir Amin, agm)

Bölgeyi yakından bilen Amin’in tespitleri, ayaklanan Mısır halkının Mübarek’in devrilmesiyle yitenecek ve bazı “jest”lerle aldatılacak bir kitle olmadığını, 8 Temmuz’da ve nihayet 19 Kasım’da Tahrir’deki meşaleyi yeniden yakarak göstermeleriyle kanıtlamaktadır. Eylemlerin gerekçe ve talebi bundan sonraki aşamaya ışık tutmaktadır: *“eski rejim kalıntılarının temizlenmemesi, haklar ve özgürlüklerde istenen gelişmelerin sağlanmaması, askeri cunta yetkilerinin azaltılmaması, yönetimin*

şivilleşmemesi.”

Yalnızca Mısır’da değil hiçbir ülkede sular durulmuş, ateş söndürülebilmiş değildir. Kimilerinde çatışmalı-eylemli halin bitmesi ya da azalması sonucu tansiyonun düşmesi, yanıltıcı sonuçlar üretmemelidir. Devrimci süreçlerin inişli çıkışlı, parlamalı patlamalı, duru ve coşkulu seyri, sadece dışındaki faktörlerin müdahalesiyle değil aynı zamanda politik önderlik ve örgütlenmeyle ilgilidir. Kaldı ki süreci birkaç ay ya da yıl ile sınırlı düşünenler dünya devrimler tarihinden bihaber konuşmaktadır.

En çok ABD emperyalizminden bahseden, anti-emperyalistliğe vurgu üzerinden bağımsızlık kavramını ön plana çıkaranların (TKP, Yürüyüş gibileri) “ulusal” bir doğrultu tutturdıkları ortadadır. “Vatanseverliğin” böylesi, diktatörleri tepeleyen, gerici-faşist rejimleri sallayan halklardan yana değil, Saddam, Kaddafi gibi en aşağılık halk düşmanlarından yana saf tutmaktadır. “Baş düşman” mertebesindeki ABD emperyalizmi öylesine kadir-i mutlak ve yenilmezdir ki, her türlü isyan ve ayaklanma onun parmağı olmadan başlayamaz ya da yol alamazdır. Bu tespit küçük burjuvazinin tipik korkulu halini yansıtmakta, “düşmanımın düşmanı dostumdur” yaklaşımı Çin pratiğinde olduğu üzere işgal koşullarındaki özel bir taktik değil, yaşam felsefesi haline gelmektedir.

İsyanların gelişim süreci, talepleri ve akışı her bakımdan ABD ya da diğer emperyalistler tarafından tezgâhlandıklarına dair komplo senaryolarını boşa çıkarmaktadır. Emperyalistlerin yaşadıkları şaşkınlık ve izledikleri ilk politikalar bunu kanıtlamaktadır. Kaldı ki bu iddiada bulunanların ortaya koyduğu hiçbir kanıt da yoktur. Bu ülkelere yönelik yeniden yapılanma hedefi olan ve bunu BOP çerçevesinde planlayan ABD’nin halk hareketlerine dayanan bir yol tercih etmesi onu olsa olsa “ilerici” yapar ki, bu çevrelerin güç karşısında kamaşan gözleri böyle bir hayal da görmüş olabilir.

Sorosçu, renkli saray darbelerinde sahne alan bindirilmiş kıtaların mizansen gösterileri ile Tunus, Cezayir, Mısır, Libya, Bahreyn, Ürdün, Suriye ve Yemen’de büyük çaplı, Moritanya, S. Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas’ta ise daha küçük çaplı gerçekleşen eylemleri aynılaştırmak, ancak bunun için harıl harıl çabalayan emperyalist karar-gah antetli akıl hocalarına yakışır. Durum, iletişim ve eylem için örgütlenmeyi kolaylaştırıcı bir araç olarak kullanılmasıyla dikkat çeken ve bu yüzden engellenmek istenen internetten kaynaklı “face-

book devrimi” adlandırmasıyla da hafifsenmeye ve çarpıtılmaya çalışılmaktadır.

ABD ve diğer emperyalistlerin, Libya’ya NATO, Suriye’ye Arap Birliği ve Türkiye, Yemen’e Körfez ülkeleri, Bahreyn’e Suudi Arabistan eliyle baskı, sıkıştırma ve müdahalede bulunması, buralardaki çeşitli muhalefet odakları ve halk hareketlerini kontrol etmeye çalışmaları ve bunda özellikle de Libya özgülünde başarılı olmaları, bu komplo teorisini doğrulayıcı değil çürütücü bir durumdur.

Ateşi tutmak için maşa kullanmak yeni bir taktik değildir ama bunun özellikle ilk isyan mekânları Tunus ve Mısır pratiğinde neden başarısız olduğunu açıklamaktadır. Zira emperyalistler gafil avlanmışlar ve her iki ülkede en fazla kendi güç ve ilişkileriyle (egemen sınıf klik ve kurumları) müdahalede bulunmuş ama daha geri bir noktada “uzlaşma” sağlayabilmişlerdir. Oysa diğer ülkelerdeki durum farklıdır ve büyük lokma Libya ile stratejik konumu kritik –çok yönlü- Suriye’de sil baştan dizayn etme hedeflenmektedir.

Tunus ve Mısır’daki kitle eylemlerinin dünya kamuoyunda yarattığı sempati ve haklı görülmesinden kaynaklı meşruiyet kanaati, açıktan müdahaleyi zorlaştırmış ama devamındaki sıçrama noktaları için daha farklı taktiklerin geliştirilmesine neden olmuştur. Askeri ya da baskı yoluyla Libya ve Suriye’ye müdahalesinden yola çıkarak tıpkı Saddam örneğinde olduğu gibi tescilli bir uşak ve halk düşmanının desteklenmesi basit bir hata değildir. (*“Kaddafi, Kaddafi’nin Libya’sı bizimdir. Kaddafi yapabileceğinin en fazlasını yapmıştır. Vatani için Kaddafi canını vermiştir. Elbette biz Kaddafi’yi sosyalist olmasa da anti-emperyalist, halktan yana bir mücadele çizgisi izlemiş olmasından dolayı yanımızda gördük.”* (Yürüyüş, sayı 293, sf.33)

Bu göz yaşartıcı sahiplenme hali, on yıllardır halkına kan kusturan, Libya’nın bütün zenginliklerini emperyalistlere peşkeş çeken, ailesi avanesiyle hanedanlık kurup zevk ve sefahat içerisinde hüküm süren azılı bir halk düşmanı için yapıyorsa, şaşırılan yön dikkat çekici olmalıdır.

Söylemeye gerek bile yok ama yine de vurgulayalım; Libya örneğinde (ve genelde), emperyalistlerin güdümünde hareket eden ve Kaddafi’den hiç farkı bulunmayan bir başka işbirlikçi gücün, belli bir halk muhalefetine yaslansa da desteklenmesi söz konusu olamaz. Zira anti-emperyalistliğin en temel kıtası olarak “bağımsız” konum burada devreye girmektedir ve bu güruh da Kaddafi’yle aynı işbirlikçi-uşak soyun temsilcisidir.

Komünistlerin her çatışma ortamında iki ya da daha çok taraftan birisinin yanında saf tutma zorunluluğu yoktur. Çünkü toplumsal süreç karşı-devrimin güçlerini de aynı sıklıkla karşı karşıya getirebilmektedir. Ülkemizdeki egemen sınıf klik çatışmasında nasıl herhangi birinden yana saf tutan bir konum almıyorsak, bu durum Irak, Libya ve Suriye süreçleri açısından da böyledir. Ama ülkemizde kerhen CHP’nin yanında duran ve politik olarak da bunu açık etmekten pek fazla gocunmayan çevrelerin, bu politik yaklaşımda belli bir “tutarlılık” içerisinde oldukları da söylenebilir.

Bu seviyeye inmemekle beraber kafası karışan ve gözleri şaşırınlar bunlarla sınırlı değildir. Çeşitli ilerici ve devrimci çevrelerin, Kürt ulusal sorununda verdikleri sınavla tescillenen kapasitesi, bu pratikte de beklenen bir performansla yol açmış, sınıfsal doğrultu kendini ele vermiştir. Tarihin yapım ve yazılım seyrinin doğru kavranması bağlamında, kitlelerin rolü anlaşılabilir, devrimler sağlıklı biçimde çözümlenemezse yapılan faaliyet, reel politikte değil kendi dünyamızda karşılık bulacaktır. Çeşitli ülkeler ve ülkemiz pratiğinde komünistlerin de kimi kez bodoslama girdiği tecrit kampına dâhil olan bütün akımların makûs kaderi budur.

Zincirin şimdilik son halkası Suriye’deki süreç, ülkemizle farklı boyuttaki ilişkiler nedeniyle ayrı bir yere sahiptir. Ama diğerlerine göre farklılık, bölgesel düzlemdeki kritik konum nedeniyle de böyledir ve üzerine bunca hesabın yapılması da buradan kaynaklanmaktadır. Libya, petrolden öte Afrika açısından stratejik bir yer işgal ediyorken, “tehlikeli kavşak” denilen Suriye’nin de Ortadoğu açısından böyle bir pozisyonu vardır: İsrail’in güvenliği, Filistin ve Kürt sorunları ile nihayet İran’dan önceki “son durak” hali Esad’ın muhataplarını çoğaltmıştır.

Ama en çok mesaj atanların başında Tayyip’in gelmesini yalnızca bölgesel çıkarlar ve verilen görevden ibaret saymamak gerekir. Zaman zaman Gül, Davutoğlu ve diğerleri de söze karışmakla beraber Tayyip’in son derece manidar sözleri bilinçaltında kendi durumunu tarif etmektedir:

“Daha fazla özgürlük, demokrasi, insan hakları hepimizin ortak şiarı olmalı. Halklarımızın geleceğe ümitle bakmayı hak etmediğini kimse iddia edemez. Halklarımızın meşru taleplerini mutlaka ama mutlaka meşru yollarla ve meşru yöntemlerle karşılamaya mecburuz. Meşru talepleri gayrimeşru yöntemlerle, güç kullanarak bastırmaya çalışınlar, bugün değilse yarın büyük bir yamılgı içinde

olduklarını anlayacaklardır.” (14.09.11), “Kendi halkına karşı ölene kadar savaşmak, kahramanlık değil, korkaklıktır.”, “Daha fazla kan dökmeden, daha fazla zulmetmeden, halkının, ülkenin ve bölgenin selameti adına artık o koltuktan çekil.” (22.11.11)

Emperyalistlerin beslemesi Saddam, Mübarek, Bin Ali, Kaddafi, Tayyip vd. gibi bir başka halk kasabası da Esad’dır. Onun istibdat rejimine karşı bölgedeki diğer halklar gibi demokratik taleplerle (ekonomik nedenler, yolsuzluklar ve yaşam koşulları) protesto eylemleri geliştiren kitleler kanlı bir bilançoyla yanıtlanmaktadır. Ne var ki süreç Libya’ya benzer hal almaya başlamış, başta faşist Türk devleti olmak üzere, emperyalistlerin muhalif güçler üzerinde denetim, destek ve yönlendirme harekâtı etkili olmuştur.

Türkiye’de açılan kamplarla üs oluşturulmuş, silah sevkiyatı başlamıştır. İşgal planları ve tampion bölge oluşturma hesapları yapılmakta, ABD baskıyı Arap Birliği üzerinden de artırmaktadır. Ama ön cephede Türk devleti vardır: *“Türkiye’nin Beşar Esad’a karşı tavır değişikliği, ABD’ye Şam’da rejim değişimi için BM dışında bir koalisyon örgütleme şansını sunuyor. İran’ın Şam’daki müttefikini devirmek konusunda, Türklere yardımcı olma fırsatını kullanmalı.” (Washington Post, 31.10.11)*

Rejimleri sallayan, bütün coğrafyayı başta aşığıya sarsan ve tahtlar deviren sürecin henüz ilk aşaması yaşanmaktadır. Kimsenin ardı ardına patlayacak devrimlerden bahsettiği, kısa sürede önderlik sorununun çözüleceğini iddia ettiği de yoktur. Emperyalistler karşı-devrimi harekete geçirmişler, yetmediği noktada bizzat müdahalede bulunmuşlardır.

Yeni duruma göre hamle yapılmakta, sistemi yeniden yapılandırmak için taktikler belirlenmektedir. Taviz vermek, geri adım atmak zorunda kalmışlar, kan kaybetmişlerdir ve bundan sonra işleri çok daha zordur. Nitekim ileriki aşamaları belirleyecek olan da emekçilerin esaslı bir program ve örgütle sahneye çıkıp çıkamayacağıdır. Düne göre fark, bu duruma uzak olmayan ve kabuğunu kırma aşamasına doğru yol alan halk gerçekliğidir ve birilerinin bir türlü anlamak istemediği de budur.

Harekette İslamcı, gerici güçlerin etkin durumda bulunduğundan bahisle karalayıcı ya da kötümser ifadelerde bulunanlar, başta Mısır olmak üzere hem yanlış bilgi veriyor hem de abartılı bir yaklaşım sunuyorlar. Halkların bilincinin

yalnız bu bölgede değil dünyanın her tarafında dini ve ırkçı ideolojilerle sakatlanmış olması sistematik bir durumdur.

Sınıf mücadelesi bunu parçalayarak ilerlemekte ve iradenin özgür kullanımı için alan açmaktadır. Bölgenin mevcut gerçekliği “muhalefet” boşluğunun İslamcı bazı güçler tarafından doldurulmasıyla şekillenmiştir. Bunların bir kısım ülkedeki konumu, egemen sınıfların uzantısı olmak kadar halk muhalefetine eklenmek biçiminde belirlenmektedir. Bir yapı ya da hareketin karakterini belirleyen, hangi etnik, dini, kültürel renk ve motiflerle bezeli olduğu değil sınıfsal karakteridir.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da esen isyan rüzgârlarının kendiliğindenliği, başka ayaklanma ve isyanlardan, diğer direniş pratiklerinden etkilenmediğini göstermez. Ama zamanlama için belli bir birikim ve ateşleme faktörleri gerekir ki Tunus’tan sonraki sürece ait “domino” benzetmesinin nedeni de budur. Etkile(n)menin dünya çapında sonuçlar doğurması kapsamındaki Avrupa ve Amerika örnekleri, 2011’in diğer dikkat çekici yangın noktalarıdır.

Ama duruma bu ilişkiden öte esas etkileşim alanı yani sistemin kendisinden doğru bakmak gerekir. Çeşitli boyutlarıyla masaya yatırılan ve nedenleri sorgulanan krizin atlatılması için getirilen “çözüm” ve önlemlerin kimin başına patlayacağı ve bunun hangi patlamayla yanıtlanacağına dair öngörüler çabuk unutulmuş ve yaşananlar “hayretle” karşılanır olmuştur.

Ön Bahçede Öfke, Her Yerde İsyân

“Tottenham, Hackney, Enfield ve Brixton’lu genç, siyahi işsiz ya da yarım-işçiler sistemin kendilerine karşı olduğunun farkında. Politikacıların anırmalarının o sokakları ateşe verenler şöyle dursun toplumun çoğunluğu üzerinde de hiçbir gerçek etkisi yok.” (Tark Ali, 09.08.11)

Değişik biçimler olsa ve farklı gelişim seyirleri izlese de ezilenler cephesinden verilen bütün tepkilerin ortaklaştığı zemini görmek durumundayız. Durum, sınıf mücadelesinin “olağan” akışı içerisinde geliştirilen protesto eylemleri, direniş ve grevlerden farklı bir görünüm arz etmektedir.

İngiltere’deki “yağma” eylemlerinden Kolombiya’ya ve Şili’deki öğrencilere, bir bütün olarak Ortadoğu ve Afrika’daki ayaklanmalardan, Madrid’deki Porto del Sol işgaline, Yunanistan’daki genel grev serisinden İtalya’daki “Öfkeli” in eylemlerine, Hindistan’ ve Çin’deki direnişlerden Tel

Aviv'deki büyük çaplı protestolara ve nihayet Wisconsin'den Wall Street'e ABD'deki işgal eylemine kadar dünyanın dört bir köşesinde, yangınları tutuşturan öfkenin konuştuğu dil aynıdır.

Bu öfke dilinde "sosyalist" bir bilinç yoktur ama politik karakterinin eylemci-protestocu-direnişçi-isyancı bileşenin bilinçlerinden bağımsız olarak işaret ve davet ettiği, hiç şüphesiz ki demokratik devrim ve sosyalizmdir. Önceki dönemde popüler olan "başka bir dünya mümkün" sloganıyla nesnel olarak kast edilenin, kapitalizmin tek alternatifi sosyalizm olması da benzer nitelikteki politik gerçeğin ürünüdür.

Aynı süreçte birbirinden bağımsız biçimde ortaya çıkan, ortak temaları işleyip ortak talepleri (gerçek demokrasi, eşitlik, özgürlük ve güvenli bir gelecek) ileri sürenlerin hedefinde, toplumun yüzde 1'lik diliminde bulunan efendiler topluluğu, büyük tekellerin önderliğindeki egemen sınıflar vardır. ABD'deki en zengin yüzde 1, toplam gelirin yüzde 42'sine sahiptir ve bu durum çeyrek yüzyıl önce yüzde 30 idi. Bir başka veriye göre yüzde 20'lik nüfusun elinde bulunan servet ise yüzde 93'lük bir ağırlık oluşturmaktadır.

Bu sürecin, mekânın ABD ve finans dünyasının kalbi olması nedeniyle en dikkat çekici olayı, 17 Eylül'de başlayan ve hala süren New York'taki "Wall Street'i işgal et" şiarlı "yüzde 99" hareketinin eylemidir. ABD'de son 50 yılın en önemli eylemi olarak nitelenen işgall protesto hareketi, bir zamanlar "tarihin sonu"nu getirme gafletine düşen Francis Fukuyama'nın çizdiği ABD tablosunun eseridir:

"ABD çok güç bir dönemden geçiyor. Bu bir tek ekonomik kökenli sorunlara dayanmıyor. Tüm demokratik sistem, siyasi partiler arasındaki kutuplaşmalar nedeniyle felç olmuş durumda. Gerekli reformları yapmak ya da kriz için dengeli bir bütçe önermek mümkün görünmüyor. Genel durumun daha da kötüye gitme tehlikesi var." (La Repubblica, 30.03.11)

Polisin önceleri müdahalesiz kaldığı ve sermaye sözcülerinin kimilerince de "takdir" ifadeleriyle karşılanan eylem, elimine etme çabaları etkisiz kalıp da "fantastik" bir gösteri çizgisine çekilemeyince, benzerlerinin gördüğü muameleyle karşılaştı ve saldırıya uğradı. 15 Ekim'de 82 ülkenin 951 şehrinde düzenlenen dayanışma gösterileriyle yüz binlerin desteğine kavuşan eylemin "rahatsız ediciliği" bakımından, yayımladığı manifestodaki şu ifadeler dikkat çekicidir:

"Tek bir halk olarak, bir arada, şu gerçeği

kabul ediyoruz: insan ırkının geleceği bireylerin işbirliğine bağlıdır; düzenimiz, haklarımızı korumalıdır; eğer bu düzen çürümüşse kendi ve komşularımızın haklarını korumak bireylere aittir ve demokratik bir hükümet meşru gücünü halktan alır, ancak şirketler halktan ve topraktan servet ayıklamanın peşine düşer ve süreç ekonomik bir güç tarafından belirlenirse, hakiki demokrasi gerçekleşemez.", "Dünya halklarını, barışçı toplanma hakkını kullanmaya; kamusal alanı işgal etmeye; sorunları çözmeye yönelik süreci başlatmaya ve herkesin erişebileceği çözümler üretmeye çağırıyoruz."(Wall Street Manifestosu, New York Şehri Genel Meclisi, 03.10.11)

Ekonomik Kriz ve Gündüz Gözüyle Kâbus

Dördüncü yılını geride bırakmakta olan ekonomik kriz; kaçınılmaz biçimdeki sosyal ve politik boyutlarıyla her iki cephede kendini göstermekte ve özgün bir sarmal içerisinde giderek derinleşmektedir. Mali portrede uç veren krizin kısa zamanda kontrol altına alınacağı (en çok 1-2 sene) ve reel ekonomiye dahi sızmadan etkisini kaybedeceğini öngörenler, son iki yıldaki kıpırdanmanın da etkisiyle boş yere umutlanmışlar ama nihayet "kötümser" senaryolara daha çok itibar eder hale gelmişlerdir:

"Piyasalar işlemiyor. Karl Marks kapitalizmin bir noktada kendini yok edebileceği konusunda haklıydı.", "Kolektif olarak girilecek resesyon tehlikesiyle mücadele için hükümetlerin sarıldığı tasarruf politikaları çöküşü hızlandırabilir." (Nouriel Roubini, The Wall Street Journal, 12.08.11)

"Yeni bir kesin hüküm var artık; alınan önlemler ne olursa olsun, her şey daha kötüye gidecek.", "Avrupa ve Amerika, bugün olağanüstü siyasi zorluklarla karşı karşıya. Hangisinin durumunun ötekisinden daha vahim olduğunu söylemek zor. Amerika'nın bloke olması mı, Avrupa'nın siyasi birliğinin olmaması mı?" (Joseph Stiglitz, Le Monde, 17.08.11);

Zira banka ve finans kuruluşlarının iflası önce reel sektörün efendisi önde gelen tekellere sızramış (daha üç ay önce -Ağustos- piyasalara 'kalp krizi' geçirten borsalardaki düşüşü ve büyük bankaların değer kaybını anmak gerek), sıra devletlere gelmiş ve seyrin yönü sistem alanlarına çevrilmiştir. Bu alanların başında Euro bölgesi gelmektedir...

"Avrupalılar Avrupa ekonomisinin geleceği konusunda artık karar vermeliler, bugünkü sistemi

korumak artık mümkün değildir. Euro bölgesi yol ayrımındadır; bu yollardan birincisi para birliğinin politik ve mali birlikle güçlendirilmesi, ikincisi ise mali birliğe son verilmesidir.” (Robert Zoellick, Dünya Bankası Başkanı, 11.11.11) Yıkımın batı ile sınırlı kalacağını düşünenleri, kontrol panellerinin başındakiler uyarmaktadır: “Küresel ekonomi kayıp on yıl riskiyle karşı karşıya. Avrupa’dan sonra Asya da bir fırtınaya hazırlıklı olmalı.” (Christine Lagarde, IMF Başkanı, 09.11.11)

Kriz, ekonomik boyutuyla “döndürememe”, “çeviremememe” krizidir (“Artık şapkadan çıkaracak tavşan kalmadı.” Nouriel Roubini); politik alanda ise kendisini “yönetememe” olarak göstermektedir. Döndürülemeyen ekonominin yasaları, yükü sırtından atma refleksiyle mobilize olan unsurların da etkisiyle “sahip”lerin yönetme kapasitesini sınırlamış ve hareket alanını daraltmıştır. Bu dar alandaki hamleler bellidir ve buna yönelik perdeleme çabaları da günümüzde sanıldığı kadar uzun ömürlü olamamaktadır.

Emperyalist-kapitalist sistem elbette ki yolun sonuna gelmemiştir. Bunu söylemek için sonlanmayı sağlayacak bir “sonlandırma” eylem(ler)i gerekmektedir ki bunun için, hem taşıyıcı güçlerdeki kaldırma kuvveti hem de kumanda merkez(ler)inin yeterli olgunluğa erişmiş olması gerekir. Ne var ki olan bitenler, akışın bu yönde olduğuna dair ne kadar veri varsa süratle bir araya geldiği, getirildiğini anlatmaktadır. Bugün dikkatlerin toplanması gereken husus burasıdır.

Bu durumdan her şeye rağmen sisteme paye çıkarmak isteyenler, bir dayanıklılık testi ve bağlılık gösterisinin ardından yeni bir kampanya peşindedir. Hiçbir sorunları yokmuş, hiçbir şeyden korkmuyormuş gibi ıslık çalmalarının, heybetli bir edayla davranmaya çalışmalarının ve hiç kuşkusuz şiddeti koyulaştırmalarının nedeni budur. Sistemin göstergeleri kırmızı alarm vermektedir; 80 yıldır ilk defa “büyüme” çizgisinin altına düşülmüş ve “negatif” sonuçlar alınmıştır.

Gerçekleri algılayabilmek ve ne olup bittiğinin farkına varmak için sayısal verilerin ortaya çıkarıldığı tablo önemlidir ama tamamen bunun sonucu olarak, sarsıntı içerisinde renk değiştiren “üstyapıda” yaşananlara da bakma gereği vardır. Bunun yakın dönemdeki ilk örnekleri bakımından Kuzey Afrika ve Ortadoğu’daki halk isyanlarına yönelik müdahaleler alışılmışın versiyonları olarak gündeme gelmiş, ya halk muhalefeti kaldırıcı kılınarak yönetimlerde “yenilenme” hamleleri yapılmış (ve

yapılmakta) ya da Libya’daki gibi askeri güç söz sahibi kılınmıştır.

Yunanistan ve İtalya’da olanlar, bu kıtanın uzun yıllardır rastlamadığı türdendir ve açıktan gerçekleşen “sivil darbeleri” sistemin kudretine değil tam aksine aczi ve çaresizliğine yormak gerekir. Buradaki yönetsel yapıya giydirilen “demokrasi” gömleği ne yarı-sömürgelerdeki kadar iğreti tutuşturulmuş ne de kolaylıkla kaldırılıp atılacak türdendir. Bir hafta on gün içerisinde Kemal Derviş soyundan gelen emperyalist ekonominin teknokratlarını işbaşına getirme operasyonları, bir zamanların en rezil skandallarına dahi direnen Berlusconi ve “güven” mekanizması güçlü görünen Papadapulos’u “gönüllü” biçimde bertaraf ederek sonuçlandırmıştır.

Kimin ve neden yaptığından ileri, bundan sonra ne yapılacağını, yeni yönetici şahısların kimliği açık etmektedir. Büyük tekellerin temsilciliğini yapan Monti ile Papademos’un (AB merkez bankası eski başkan yardımcısı) her ikisi de ABD, Avrupa ve Asya sermayesinin “küreselleşme” sürecini yönetme adına oluşturduğu Trilateral Komisyon üyesidir ve yeni görevleri öncesinde bu alanların arka plandaki yönetiminde zaten söz sahibidir.

Ön plana çıkarılmalarının tek nedeni vardır; durum acildir, durum kritiktir; zaman kaybına ya da en küçük yanlışla izin verilemeyecek hassasiyette akmaktadır. Egemenlerin daha sık rastlanan askeri türdeki “darbe” ve işgalleri de hatırlanacağı gibi rejimin tehlikeye düştüğü anların ürünüdür.

Avrupa’da ya da iç çemberdeki Euro alanındaki durum, bu iki ekonominin çürüğe çıkmasıyla aşılamayacak kadar vahimdir. Angela Merkel’in “Savaştan beri böyle kriz görmedik.” (15.11.11), dediği bölgede, Almanya-Fransa (“Merkozy”) eksenindeki 7-8 ülkeyi de saran biçimde AB’lilerin durumu kademeli olarak kritik bir görünüm arz etmektedir.

Bunların önde gelenleri olarak İtalya ve İspanya, Yunanistan, İrlanda ve Portekiz’i saymak gerekir. AB standardı yüzde 60 olarak belirlenen dış borcun gayrisafi milli hasılaya oranı, Yunanistan’da yüzde 144.9, İtalya’da 118.4, İrlanda’da 94.9, Portekiz’de 93.3, Almanya’da 83.2, Fransa’da 82.3, İngiltere’de 79.9, İspanya’da ise 61 olarak hesaplanmaktadır.

Euro alanında olmamakla beraber 2008 krizini şiddetli biçimde yaşayan İngiltere için de durum farklı değildir. Bu oran İngiltere’de yüzde 80’e ulaşmıştır. Diğerlerindeki süreç iflas-darbe parantezine alınmış ve peşi sıra müdahaleler gerçekleşirken, merkezdeki Fransa’da IMF’nin uyarısıyla 8 Kasım

2011'de yeni zamlar açıklanmış, Almanya'da çanlar çalmaya başlamıştır: *"Euro bölgesi borç krizi reel ekonomiyi vurmaya başladı. Yayılma etkisinin bankalara ve sigorta şirketlerine ulaşmaması için dikkatli olmak gerekir."* (Wolfgang Schaeuble, Almanya Maliye Bakanı, 17.11.11)

Geçerken, bilgi vermeye muhtaç bir konuya değinmemiz gerekiyor. Özellikle Yunanistan özgünlünde ileri sürülen, *"halkın tembelliği"*, *"kamudaki kadro şişkinliği"* ya da *"ücretlerin fazlalığı"*na dair spekülasyonlar oldukça tanıdık bir çarpıtmanın ürünüdür. Bunun basit bir çarpıtma değil, yönelime yol açıcı bir strateji eseri olduğu görülmelidir.

Son dönemde ortaya serilen veriler, Yunanistan'da 150 bin euronun üzerinde vergi borcu olan 6 bin şirket bulunduğu ve toplam vergi borçlarının 30.9 milyar euroya ulaştığını göstermektedir. Bunların önde gelen 212'sinin borç toplamının yüzde 50'lik bir yer kaplaması, durumu açıklayıcı niteliktedir. Bu borçların sadece yüzde 40'ının tahsil edilmesinin bile 2011 bütçe açığını tamamen kapatabildiği yerde, sorunun hangi sınıflara ait olduğu ve kurtarma operasyonunun kimleri hedeflediği daha net görülebilmektedir.

Sistemdeki ekonomik bunalımın merkez üssünün ABD olması elbette tesadüfi bir olgu değildir. Son 20-30 yıllık dilimde daha "dengeli" bir tabloya doğru yol alınmasına karşın, ekonomik sürece yön veren ana kumanda istasyonunu oluşturan, büyük tekeller ve kontrol şefliği yapan kuruluşlara da ev sahipliği yapan merkez ABD'dir.

Dolayısıyla, üzerinden atma ve transfer etme konusunda bütün çabalarına rağmen kriz cereyanının tesiri en çok burada hissedilmektedir. Buradaki savaşın yitirilmesi, tümünü içine çekecek bir kara delik oluşturacağı içindir ki dönem, ABD etrafında bir uzlaşıya da kapı aralamıştır. Bir yanılla alabildiğine rekabet ama diğer yanılla dayanışma ve işbirliğiyle ilerleyen sürecin iki uca da bükülebilen elastikiyeti, önce bölgelerde ama sonra daha büyük ölçekte kapışma seçeneğinin diri kalmamasını sağlamak için en önemli sebep konumundadır.

Yukarıda sunduğumuz veriler ışığında bir kıyas yapılması için belirtelim, ABD'nin dış borçlarının gayrisafi milli hasılaya oranı 2001'de yüzde 32.2 iken, 2009'daki hesaplar yüzde 53.3'ü göstermektedir. Bunun son iki yılda yüzde 60 barajını geçmiş olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira 2001'de bütçesi 128 milyar dolar fazla verirken, 2008'de 450 milyar dolar açık veren ve bu açığın 2011'de 1.3 trilyon dolara yükselmesi beklenen bir ekonomiden

söz ediyoruz.

Bu ekonomi için uzun bir dönemdir seçilen belirleme "kan kaybı"dır. Cari açığı 470 milyar dolara ulaşan ABD, bir yandan sistemin genel yükünü çekmeye çalışmakta diğer yandan başta Çin ve Rusya olmak üzere, yeni rakipleri ve kadim düşmanları tarafından kuşatılmaktadır. Bu duruma etki eden ciddi bir askeri harcaması vardır ki (2001'de 304 milyar dolar, 2010'da 1 trilyon dolar), var olan krizden çıkış için tek yol, politik hegemonyanın yitirilmemesi ve bunun üzerinden ekonomik sömürünün üst düzeyde sürdürülmeye çalışılmasıdır.

IMF, OECD, Eurostat verilerine göre son süreçte ciddi ölçüde kan kaybetmesine karşın ABD emperyalizmi yine de dünya GSYH'nın yüzde 23.2'sini elinde bulunduruyor. AB'nin payı ise ondan biraz fazla ve yüzde 25.4 (Almanya yüzde 5.2). Artık bir "blok" olarak anılan ve bir çok alanda birlikte hareket eden BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) devletlerinin payı, yüzde 17.4 olarak hesaplanıyor. Burada yalnızca Çin'in yüzde 9.3'lük bir gücü olduğunu vurgulamak gerekir. Rusya enerji alanındaki gücünü pekiştirmiş durumdadır ve dünyaya bu mevziden bakmaya devam ediyor. Bunlar dışındaki kayda değer güç ise ciddi bir yıpranma dönemine rağmen yüzde 8.6'lık payla Japonya'dır.

Bu güç ve blok odakları, ekonomik kriz döneminde zaman zaman herkes başının çaresine bakсын tarzında bir yaklaşımla çelişik politikalara yöneldiler ama durumun ciddiyeti karşısında "ortak" bir zeminde buluşmak zorunda kaldılar. Bu zemin dertlerine çare olmadı ama bu vesileyle iplerin gerilmesi ve daha büyük bir kaos engellenmiş oldu.

Durumun, devlet iflaslarını da gündeme taşıyan ve artık on yıllara uzanacağından bahsedildiği aşamaya geldiği bugün, aynı ortak zeminde yürüme şansı azalmaktadır. Zira hem geçici bir işbirliği ile vartayı atlatmak mümkün olamamıştır hem de bundan sonrası için yegâne refleks/yol olan "yeniden paylaşım" olgusu, ortak hareketi olanaksız kılan esas faktör konumundadır.

Önceleri daha iyimser bir atmosferde geçen ve en azından ortak bazı vurgularla tamamlanan zirve ve ikili-çoklu görüşmeler eski havasını yitirmiş durumdadır. Kasım başında toplanan G-20 için ortak yorumun, *"dağ fare doğurdu"* şeklinde dillendirilmesi dikkat çekici olmalıdır. IMF başkanı Christine Lagarde'ın anlaşma sağlanan "tek" hususa ilişkin, *"G-20 ülkeleri IMF'nin rolünün ne kadar belirleyici olduğunu ve"*

daha da güçlenmesi gerektiğinin altını çizdiler.”(05.11.11) açıklaması yapması, bir yandan çaresizliğe diğer yandan iplerin gerilmekte olduğuna kanıt olarak değerlendirilmelidir.

Bu gerilim kendisini hem aynı cepheden (ABD-AB vd.) bazılarının öne çıkma gayreti ve diğer kanattakilerin (Çin, Rusya vd.) itirazıyla Libya sürecinde, hem de Suriye ile ilgili 2011’in son aylarına taşınan sıcak gündemde göstermektedir. Her yerde çıkarları olduğunu döne döne vurgulayan ABD emperyalizmi ve hempaları ile artık aynı şarkıyı söylemenin zamanı geldiğinden bahisle dünyaya daha “global” bir bakış fırlatan Çin, Rusya gibi emperyalistler, uçuruma hep birlikte yuvarlanma yanalısı olmadıklarını göstermektedir.

Sarıyorlar Silahlara

Askeri harcamaların dünya hasılasının yüzde 3’ünü bularak 1.5 trilyon dolara ulaşması nasıl okunmalıdır? Üstelik bu hesap, büyük orandaki kayıt dışı olgusundan azade verilere dayanmaktadır ve hiç şüphe yok ki gerçek büyüklük çok daha fazla olsa gerektir. Stockholm’deki Barış Merkezi Enstitüsü’nün (SIPRI) 2005-2010 verilerine göre, ilk 15 emperyalist devletin silah satışları, genel toplamın yüzde 95’ini (yüzde 31 ABD, yüzde 23 Rusya, yüzde 11 Almanya) oluşturuyor.

ABD’nin silah harcamalarında 2001’den bugüne yüzde 81’lik artış olmuştur. “Müşteriler” de ise enerji havzalarındaki “eksen ülkeler” dikkat çekiyor. Bu “eksen” yakıştırmasına, G-20’ye dâhil edilen başta BRIC’deki Hindistan ve Brezilya ile Meksika, Endonezya, G. Afrika ve Türkiye gibi ülkelerin jeostratejik konumu neden olmaktadır.

Açıktır ki emperyalistler ve yedeğindeki faşist, gerici bütün devletler, iç ve dış görevleri/işlevi kapsamında silahlanmakta, siper kazmaktadır. Silah sanayinin ayrıca ciddi bir gelir kaynağı olması, düşman-tehdit çerçevesinde büyütülen korku sayesinde, ekonomik durumu elverişli devletlere çıkarılan özel fatura ile kendini göstermektedir. Fatüranın bir diğer büyütülme yöntemi çeşitli devletlerin birbirine karşı kıskartılması ve ülkelerdeki klikler arası çatışmaların büyütülmesidir.

Yeniden paylaşım alanına ayrılan bütçe, teknolojinin tıpkı diğer sektörlerdeki kullanım yöntemine bağlı olarak sürekli artış göstermek durumundadır. Bu rekabet, yarış, denge ve savaş/çatışma trafiğinde daha ileri teknolojinin sürekli ihtiyaç halinde dayatılması ve “güvenlik” kavramının hiç de “yersiz” olmayan biçimde önce-

lenmesi sayesinde, silahlanma olgusu sınırsız biçimde yükseliş kaydetmektedir.

Emperyalizmin Yönetilemez Gerçekliği

Kriz olgusunun sistemde en çok kanattığı alan, ekonomik, sosyal ve politik sorunların daha da ağırlaşmasından hareketle yönetememe olgusudur. Bunu, ezilen kitlelerin bu haliyle (eskisi gibi) yönetilmek istemeyen her türlü muhalefet ve direnişiyile birlikte okumak gerekir.

Bu durum, çelişkilerin keskinleşme ve derinleşmesi, dünyanın giderek yaşanılması daha zor, yoksulluk ve yoksunluğun katlanılması olanaksız bir hale gelmesi nedeniyledir. Önüne geçilmesi için, her türlü manipülasyon aracının yetmediği ve işlevsiz kaldığı durumda, baskı ve sömürü mekanizmasının daha büyük devirler yapması kaçınılmazdır.

Gelir dağılımındaki adaletsizlik makası açılmaktadır. Açlık ve yoksulluk, yalnızca sürdüren değil toplu ölümlere yol açan boyutlardadır. Afrika ya da Asya’da değil ABD’de bile 40 milyon insan açlığın pençesindedir. BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)’nun fiyat endeksine göre Mayıs 2010 ile 2011 döneminde tarımsal ve hayvansal ürünlere yapılan zam oranı yüzde 36’dır. Bir avuç tekel öncülüğündeki yağma ve talan had safhaya ulaşmıştır.

Kimi ülkelerde halkların büyük mücadeleler, direniş ve devrimlerle elde ettiği sosyal ve politik haklar gasp edilmekte, özgürlük alanı daraltılmaktadır. İşsizlik dev adımlarla ilerlemekte, bütün toplum örgütsüzleştirilmektedir. Savaşlar, açlık ve yoksulluğun bir diğer yansıma alanı “göçler” artmış, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2010 raporuna göre mülteci sayısı 44 milyona (son 15 yılın en yüksek seviyesi) ulaşmıştır.

Bütün dünya köleleştirici bir çalışma rejimi içinde dev bir toplama kampına dönüştürülmüştür. İdare de buna uygun şekillenmiş, baskı ve zulmün koyulaştığı bir zeminde otoriter yapılar şekillendirilmiştir. 11 Eylül’ü bir dönemeç olarak değerlendirmeye çalışan emperyalistler, kurumsal adımlarla pekiştirdikleri “yeni dünya düzeni”ndeki terör rejimine “anti-terör” maskesi takacak kadar küstah ve pervasız bir dil tutturmuşlardır. Ekonomik, politik, sosyal ve hukuki boyutuyla, “küreselleşme” denilen olgu budur.

Bunun temellerini resmeden gerçeklik, her gün bir yenisine rastladığımız, gerek kendi kuruluşları gerekse de bağımsız araştırmalarla ortaya konulan açıklıkta sergilenir olmuştur: “230 trilyon dolarlık

küresel zenginliğin yüzde 38.5'i, serveti 1 milyon doların üzerinde bulunan 29.7 milyon kişinin elindedir. Bu binde 6 demek. Bunların geçen seneki oranı yüzde 35.6 idi. Geliri 100 bin doların üzerinde olanlar ise dünya gelirinin yüzde 82.1'sini kontrol ediyor ve bu nüfusun yüzde 5.7'sini (398.7 milyon kişi) oluşturuyor." ("Yıllık Küresel Servet Raporu", İsviçre Bankası Credit Suisse, 24.10.11)

"Bütün dünya ekonomisi bir avuç tekelin denetimindedir. Orbis bilgi bankasında yer alan 37 milyon şirket bilgisi (2007 verileri) taranarak yapılan çalışmada, gerçek anlamda uluslararası düzeyde faaliyet yürüten 43 bin büyük konsorsiyum saptandı. Bunlar arasındaki ortaklık ve hisse payları neticesinde 1318 firmanın belirleyici olduğu açığa çıktı. Bunların her biri ortalama 20 şirket üzerinde etkili. Bu 1318 tekel, dünya çapındaki cironun beşte birine imza attığı halde beşte dördü üzerinde kontrole sahip.

Bu gerçekten ürkütücü bir tablodur. Bunlara yönelik yaptığımız daha derin bir incelemede ise 147 tekelden oluşan A takımı ortaya çıkarıldı. A takımını oluşturan 147 dev tekelin arasında da önemli bağlar bulunmaktadır ve bu firmalarda finans kuruluşlarının önemli bir rolü vardır. Bu 147 tekel dünya ekonomisinin yüzde 40'ü üzerinde belirleyici düzeyde söz sahibi konumda görülmüyor. Bunların etki gücünü anlamak için Lehmann Brothers gibi dev bir bankanın iflasıyla nasıl depresyon oluştuğuna bakmak yeterlidir." (Araştırma Raporu, Zürih Teknik Yüksek Okulu (ETH), 06.11.11)

Lenin'i güncel verilerle doğrulayan araştırmaların sergilediği gerçeklik, "küreselleşme" kavramı üzerinden emperyalist yapıya farklı karakterde bir elbise giydirmeye çalışanların amacına (iyimser boyutuyla yanılğlarına) ışık tutuyor. Değişim yalnızca emperyalizmde değil, bütün süreçlerde ve olgularda yaşanıyor.

Sorun, bunun karakteristik yapıyı bozan bir nitelik taşıyıp taşınamamasıyla ilgili. Bu bozma/başkalaştırma eyleminin, sınıf mücadelesinde karşılık bulmadığı durumda, hangi güç ve nedenle gerçekleştiği açıklanmaksızın söylenecek her lakırdı boşlukta kalmaya mahkûmdur. Verilerden beklediği yardımı alamayanlar, sermayede birleşme ve toplanmanın yoğunlaşma (bilhassa finans kapital) derecesine bakarak; üretim, bölüşüm ve tüketim sürecini, sermayenin dolaşım serüveniyle beraber farklı bir ilişki ağı içerisinde tarif eden zorlama "teoriler" ileri sürüyorlar.

Bu sayede tarihin sonunu getiren, sınıf mücadelesini tatil eden, devleti söndüren, devrimleri tatile gönderen aklı evveler peşi sıra arz-ı endam eyledi. 90'lardaki maske değiştirme operasyonu, Rusya'da 1956'dan sonra elde ettiği "zaferi"ni dünya ölçeğindeki tam egemenlik ülküsünün çıkış rampası olarak kullanmaya çalışan emperyalist-kapitalist sistemin efendileri, ideolojik düzlemdeki savaşı bu argümanlarla sürdürüyordu. Bu sarhoşlukla sergilenen fütursuz saldırganlık devri, 11 Eylül'le yükseltile vitese karşın, tarihin acımasız hükmü karşısında uzun ömürlü olamazdı ve olmadı.

Hüsrani ilk ve de en yoğun biçimde yaşama şerefi ekip başına düşmeliydi ve ABD, şimdiye dek 4 trilyon dolar (Brown Enstitüsünün hazırladığı Ağustos 2011 raporu) harcadığı Irak ve Afganistan işgallerinde ağır bedeller ödeyerek boyunun ölçüsünü aldı. Öncelikli alan olarak tarif edilen bölgede dünden daha iyi bir konum elde ettiğini kendisi bile iddia edemez haldedir ve zevahir "Arap Baharı" sürecinde olduğu gibi, durumdan çıkarılan vazifelerle kurtarılmaya çalışılmaktadır. İpleri elinden kaçırın değil ama tek tayin edici konumunu yitiren bir pozisyondadır ve her şeye muktedir, tanrısal imajı, derin çiziklerle zedelenmiş durumdadır.

Felaketten Tükeniş

Dünya, yalnızca insanlığa ilişkin üretim ve bölüşüm ile hak eşitliği ve özgürlükler alanındaki tablonun karanlığa gömülmesiyle değil, canlı ve cansız bütün varlıklarının yok edilme ve tahribata uğratılma gerçeğiyle birlikte son felakete doğru sürüklenmektedir. Yaşam, insanlığı köleleştirici ve hiçleştirici boyutlara eklenen asgari koşulların tüketilmesi gerçeğiyle söndürülmektedir.

Canlılar yok olmakta, toprak çölleşmekte, su kaynakları tükenmekte; hızlı kirlenme neticesinde, hava solunamaz hale gelmektedir. Tehdit altındaki dengesi bozulmakta olan doğal yaşam dokusunun kendisidir. Bunun şimdiki sonucu, uygunsuz ve korumasız şartlarda yaşama(ma)ya mahkûm edilen halklardır.

Bu yüzden her türlü doğa olayının "felaket" bilançosunda canını, malını, yaşam alanı ve olanaklarını yitirenler, işçiler, emekçiler ve yoksullardır. Dengesi bozulan ve alabildiğine tahrip edilen doğanın "intikamı"ndan nasibini alan, hedef tahtasına kurbanlık olarak dikilen halklardır:

"Günümüzde, dünyadaki volkanik aktivite son

4 bin yılın en büyük şiddetine ulaşmış durumdadır. Dünyada deprem sayıları ve şiddeti, yanardağ patlamaları, tsunami, fırtına ve selde artış yaşanıyor. Doğal afetlerde hayatını kaybedenlerin sayısı, 2009-2010 senelerinde geçmiş senelere kıyasla 20 kat artmış durumdadır.”(“Doğal Felaketler ve Çağdaş Uygarlığın Küresel Problemleri Forumu”, Eylül 2011, İstanbul)

DAĞLARINDAN BAHAR GELECEK MEMLEKETİMİZİN!

“Öncüler gerçek gelişmeler içinde kitlelerin içinde erimelidir, yani kendilerini hiç düşünmeden enerjilerini gerçekten ayrılmaz bağlar içinde ayaklanan kitleler içinde harcamalı ve kelimenin edebi, sembolik anlamında değil, gerçek anlamında onlarla birlikte ilerlemelidirler.”(Lenin, Seçme Yazılar, Yordam Yay., sf.127)

Sömürü ve Talanın Güncellenmesi

Sistemdeki kriz derinleşir ve artık Avrupa’daki devletleri iflasa sürüklerken, Türkiye’nin bundan soyutlanmış durumda bulunduğu yalanına (“teğet geçti”) kendilerinin bile inanmadığı, açıkça yapılan itiraflarla gündeme gelmiştir. Buna karşın kuyruğu dik tutma gayretleri devam etmekte ve “sermaye”den yeme tavrı sürdürülmektedir. Sermayeden yeme olayı, krizin kendi ekonomilerine yansımaları bağlamındadır ve son 10 yıl içerisinde özelleştirme ve borçlanma sayesinde oluşan birikimin tüketilmesi anlamına gelmektedir.

IMF ve DB’nin Kemal Derviş eliyle uygulamaya soktuğu program AKP tarafından harfiyen yürütülmüş, yüzde 70 oranında artırılan dolaylı vergiler, 56 milyar dolarlık özelleştirme ve bütün fonlara (başta işsizlik) el konulmasıyla, kamu borç yükü yüzde 40’lara indirilmiştir. Bunun ihracata yüklenme ve dış borç faturasının kabartılmasıyla sağlanan “sıcak para” olmaksızın gerçekleşmeyeceğini de özel olarak vurgulamak gerekir. Ortada, özellikle ABD ve AB tarafından desteklenme olgusu vardır ve politik sürecin meyvelerini yiyerek ayakta durmanın da bir yere kadar işe yarayacağı anlaşılmaktadır.

Bu yüzleşmeden kaçınmak ve iflas zincirine eklenmemek için izlenecek tek yolun her zamanki gibi halka yüklenmek olduğu, faturanın işçi ve emekçilere çıkarılması gerektiğiyle sabitlenmiş ve daha “cesur” adımlar atılmasına başlanmıştır. Bu amaçla geliştirilen Orta Vadeli Program ve Ulusal İstihdam Projesi çerçevesinde planlar yapan egemenler, seçim sürecinin ardından hem yapısal dü-

zenleme hem de ekonomik tasarruflarla yola koyulmuş bulunuyorlar.

Kriz döneminin en önemli dayanaklarından birisini oluşturan borçlanmadaki tablo ağırlaşmaktadır. İç borç 2002’den 2010’a 149.9 milyar liradan 352.8 milyara, dış borç ise 130.4 milyardan 290.4 milyara çıkmış, dış ticaret açığı 15.5 milyar dolardan 71.5 milyar dolara, cari işlemler açığı 1.5 milyar dolardan 48.5 milyar dolara yükselmiştir. Borçlanma ve ithalattaki devasa artışın bir nebze göğüslediği kriz, büyüme oranındaki “artı” göstergeleri ile perdelenmeye çalışılmakta, başarılı bir süreçten geçildiği propagandası yapılmaktadır.

2011’in en son rakamlarına göre 78 milyar doları bulan cari açıkla ABD’den sonra dünya ikinciliğine yükselen Türk devleti, bu açığın milli gelire oranı bazında yapılan değerlendirmede ise açık ara birinci durumdadır. İthalatın bu durumu ve borçlanmadaki büyük artışa ait bir diğer okumayı elbette ki “dış politika” denilen emperyalizme maşalık ve jandarmalık alanında yapmak gerekir. AB, Ortadoğu, İsrail, Kıbrıs derken, “bağımsızlık” “stratejik derinlik” teranelerinin gırla gittiği süreçte, bu yalnızca göbekten değil bütün damarlarıyla bağımlılık olgusu, asıl fotoğrafı aydınlık kılmaktadır.

“Büyüme” denilen olgunun, yarı sıra GSYH rakamlarının (bu arada kişi başına gelir miktarının) sermayeye ait bir gerçeklik taşıdığı, gelir dağılımının daha da bozulmasından gayri anlam ifade etmediği anlaşılmalıdır. Sanki herkese eşit bir dağılım gerçekleştiriliyormuş gibi yapılan hesaplamaların ezilenler cephesindeki karşılığı, örneğin işçilerin reel ücretlerindeki (son bir yılda) ortalama yüzde 8.7 oranındaki düşüştür.

“Büyüme”deki her artış ya da “iyi” bir duruma ilişkin tespit, komprador burjuvazinin palazlanması ve semirmesini anlatmaktadır. Forbes dergisinin araştırmasına göre, 2009’da 28 olan Türk dolar milyarderlerinin sayısı, 2010 yılında 39’a çıkmıştır. 2011 yılının ikinci çeyreğine ait bilanço sonuçlarına göre, Sabancı Holding kârını yüzde 22 oranında artırarak 1 milyar 147 milyona, Koç Holding ise yüzde 21.8 artırarak 978 milyon liraya çıkarmış bulunmaktadır.

Bankalardaki hesaplara ait veriler, duruma ışık tutan bir diğer önemli gösterge konumundadır. BDDK’nın 2011 Ağustos bültenindeki bilgilere göre bankacılık sisteminde toplam 680 milyar liraya ulaşan mevduatın yüzde 47’si (310 milyar), 42 bin 708 “milyoner”e ait bulunmaktadır. 10 bin TL’ye

kadar hesabı bulunan alt gelir grubundan 50.8 milyon kişiye ait hesaplardaki toplam para ise yalnızca 35 milyar liradır. Kriz döneminin ve pek övülen büyümenin sonuçları açısından ise, son bir yıldaki “milyoner mevduatçı” sayısındaki 10 bin 609 kişilik artış, yeterince açıklayıcı olmalıdır.

Faturayı halka ödetme ve belini doğrultma politikasının uygulama biçimi sömürünün katmerleştirilmesidir. Soygunun en kârlı ve yüklü biçimi zamlar ve vergilerdir. Adı, alay eder-dalga geçer biçimde “fiyat güncellemesi” olarak konulan zamlar, elektrik (yüzde 10), doğalgaz (yüzde 15) ve tekel ürünleriyle (yüzde 20) yeniden hız kazanmış ve enerji sektörünün ateşleyiciliğiyle çarşıya, pazara, bütün maddelere yayılmıştır. Resmi verilere göre Türkiye’de açlık sınırının altında 14 milyon kişi yaşamaktadır. Asgari ücretin 659 lira olduğu koşullarda, Türk-İş’in araştırmasına göre (Ekim 2011), yoksulluk sınırı 2.975, açlık sınırı 913 liradır.

En kapsamlı soygun alanı vergideki “güncelleme”nin bilançosu ise daha ağır olmaktadır. Bütçenin yaklaşık yüzde 20’sini oluşturan vergilerin yüzde 68.4’ü “dolaylı” cinsindedir. Kolaylıkla anlaşılacaktır ki halktan alınan vergilerin büyük bölümü de bu kapsamdadır. Son süreçte en çok artış gösteren ve dolaylı vergilerin yarısını oluşturan türler ÖTV ve KDV’dir.

Maliye Bakanlığı verilerine göre 2011 Ocak-Eylül dönemindeki bütçe gelirlerinde KDV yüzde 26.8, ÖTV ise yüzde 21.1’lik bir yer kaplıyor. Yüzde 16’lık ağırlığa sahip üçüncü tür gelir vergisi de yine ağırlıkla emekçi sınıflardan alınmakta, bunların yanı sıra yine halkın sırtından karşılanan damga ve harç vergileri bulunmaktadır. Buna karşılık şirketlerin ödediği kurumlar vergisinin payı ise yüzde 8.9’dur.

Krizin ağır yükünü hafifletmek, yağma ve talan için yeni alanlar açmak, hem de işçi ve emekçilere dayatılan kölelik rejimi için fırsatları çoğaltmak amacıyla gündemleştirilen özelleştirme politikası şimdiye kadar 200 kuruluşu kapsamış ve ÖİB’in yürüttüğü operasyonlarda 56 milyar dolara yakın gelir elde edilmiştir.

Bu sürecin ilk aşamasını tamamlamanın ardından, yağmanın kalan kısmını gerçekleştirmek için, sürecin bir başka gözdesi TOKİ devrededir. 2003’de Başbakanlığa bağlı olan TOKİ nihayet ayrı bir bakanlık (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) potansiyeline ulaştı ve 2003-2010 arasında 500 bin konut (kendi ifadeleriyle “100 bin nüfuslu 20 şehir”) inşa etti. Bunların yatırım maliyeti 35 mi-

lyar liradır.

Şimdiye kadar daha çok KİT arsalarını yağmalayan TOKİ’nin elinde çok geniş kamu arsaları, binaları, okul, hastane, park ve askeri bölge bulunmaktadır. Yerel yönetim yetkilerinin devredilmesiyle önündeki bütün engeller kalkan TOKİ’nin, “kentsel dönüşüm” ve deprem yıkımları nedeniyle üstleneceği işler de dikkate alınacak olursa, hem ekonomik hem de politik süreçte daha kritik bir rol oynayacağına dikkat çekmek gerekiyor.

Bitirilemeyen Tarım, Yok Edilemeyen Köylülük

Emperyalist karargahların talimatıyla çökertilen ve tasfiyeye uğratılan tarımdaki durum, yoksulluğu büyümeye ve göç dalgalarını tetiklemeye devam ediyor. Özellikle son 30 yıldaki politikalara karşın ülke nüfusunun yaklaşık üçte biri (20 milyon dolayında) tarım sektörüne bağlı olarak yaşamını sürdürüyor. Köylülüğün nüfus olarak azalmasını “yok olma” derekesinde yorumlamak isteyenler, fena halde yanılmaktadır. Resmi verilere göre ülke topraklarının yüzde 35’i tarıma ayrılmış durumda ve buraların önemli bir bölümünde üretim yapılıyor.

Tarımdaki yıkımın en açık göstergelerinden birisi, temel gıda ürünlerinde dahi emperyalistlere bağımlılığın ileri bir boyut almasıdır. 1982’de 2 milyar 300 milyon dolar olan tarım ithalatı 1995’ten günümüze 4 milyar dolara ulaşmıştır. Tarım sektöründe “büyüme”ye dair endeks sürekli eksiye göstermektedir. Önde gelen temel ürünlerden, buğday, pamuk ve tütün gibileri başta olmak üzere tümüne sirayet etmiş bir düşüş vardır ve bunun devam edeceği garantisini, durumun birinci derece muhataplarından AB vermektedir.

Köylülerin ve tarım emekçilerinin giderek kötüleşen yaşam (üçte birlik bölümü icra takibiyle boğuşmakta, önemli bir kısmı da hapiste) ve çalışma şartlarına karşın seslerini duyurdukları, protesto eylemi ve direnişler; geçtiğimiz sürecin de altı çizilecek pratiklerinden olmuştur. Bu alandaki sendikal örgüt ve derneklerin köylü kitlelerini harekete geçirecek güç ve kapasitede olmaması, dağınık ve örgütsüz bir tablo yaratmakta, ciddi bir süreç başlatmak ve egemen sınıflarla politik bir zemin üzerinden çatışmak sürekli başka bir bahara ertelenmektedir. Bu savaşımın gelişip güçlenmesi devrim mücadelesi için yaşamsal sonuçlar üretecektir.

Prestijli Yağma

“Kentsel Dönüşüm” denilen yağma ve rant projesi, yalnızca ekonomik değil politik açıdan da stratejik bir anlam ifade etmektedir. Yukarıda değindiğimiz gibi zaten çok büyük arazilerin yağmaya açılması yetmiyormuş gibi “çılgın projeler”le (İstanbul’dakiyle sınırlı değil) büyük ölçekli hesaplara gidilmiş ama bu da yetmemiş, Van depremi vesilesiyle neredeyse birçok büyük ilin tamamını kapsayacak derecede “yıkım ve talan” operasyonundan söz edilir olmuştur.

Son dönemde semirtilen birkaç inşaat tekelinin taşeron olarak kullanılacağı tekmil operasyonların mali tablosu “hesaplanamaz” derecede yüksektir. Buna başta Libya olmak üzere bölge ülkelerindeki “inşa yağması”ndan düşecek payların eklenmesi de ihmal edilmemelidir.

Boyutları yeni yıkım projeleriyle genişleyen “kentsel dönüşüm”ün politik hesapları, mali portre üzerinden yaratılacak gücün yanı sıra işçi ve emekçi semtlerinin “prestijli” bir kalıba dökülmesine dayanmaktadır:

“Kent’in prestijini artıracak özel proje alanları olarak geliştirilmesini sağlamak ve prestijli projelere yer açabilmek için gecekondular boşaltılacak” (2004), *“Terörün, uyuşturucunun, devlete çarpık bakmanın, psikolojik olumsuzlukların merkezi”* (2008). (Erdoğan Bayraktar, TOKİ Başkanı, bugünün Çevre ve Şehircilik Bakanı)

Kısmet Van, Nasip Tekmil Kürdistan

Kendi dolaysız sorumluluklarına üstü kapalı bir vurgu dahi yapmaktan kaçınan, yetmediği gibi 5.6’lık artçı deprem (09.11.11) öncesinde, *“Bugün için diyebilirim ki en güvenilir şehir Van ve Erçiş’tir”, “Ağır hasar yoksa binalarımızda güvenle kalabilirsiniz.”* (Erdoğan Bayraktar) denilmek suretiyle katliamda açıkça asli rol oynayan faşist Türk devleti, bu büyük yıkım ve felaketi bile fırsat haline getirmeye çalışmaktadır. Bunun bir ayağını riyakârca ve sahtekârca “Kürt halkına yardım” şovu, diğer yanını ise yukarıda değindiğimiz “depreme önlem” bahaneli yıkım ve talan hesapları oluşturmaktadır.

Deprem kuşağının içerisinde bulunan İstanbul’da, kendi eserleri olan durum gerçekten de vahimdir ve bu gerçeklikten azami düzeyde yararlanma planlarını bozmaya çalışmakla beraber, durumun tersine çevrilmesi için alternatif projelerle özel gündem oluşturarak sıkı bir mücadele yürütülmesi gerekir:

“İstanbul’daki yapıların yüzde 70’inin kaçak, yüzde 90’unun da depreme karşı dayanıklı olmadığını biliyoruz.” (Mehmet Soğancı, TMMOB Genel Başkanı, 27.10.11)

“Avazım çıktığı kadar bağıryorum. İstanbul konut inşaat sektörünü en iyi bilen isimlerden biri olarak söylüyorum ki; mevcut yapı stokunun yüzde 70’i deprem açısından güvenli değil. 1970’li yıllarda İstanbul’un Anadolu yakasında yapılan yapıların büyük bir kısmına inşaat malzemesini ben sattım. Kumları Marmara denizinden demirleri hurdadan çektik. O zamanın şartlarında en iyi malzeme buydu. Sadece biz değil tüm firmalar aynı şeyi yapıyordu. Deprem olursa İstanbul’a ordu bile giremez. Ölen şanslıdır.” (Ali Ağaoğlu, Referans Gazetesi, 20.08.09)

Van depremi (23.10.11), öncekilerden farksız biçimde, bütün safhaları ve unsurlarıyla faşist sisteme ayna tutan bir “felaket” olarak tarihe geçecektir. Ama bu katliamın hiç de “doğal” nitelikte olmadığı o kadar bellidir ki aradan geçen haftalara, hatta aya karşın aç ve çadırsız kalan insanların göçü devam etmektedir. Bir ayda göç eden insan sayısı 200 bini bulmuştur.

Depremlerin can ve mal kaybı bilançosu, şiddet derecesiyle değil, sistemin yapısı ile doğru orantılıdır. Gelişmiş kapitalist ülkeler ile deprem bölgesi olması nedeniyle özel çalışma yürütülen birkaç ülke hariç, bütün yarı-sömürgelerin “kaderi” aynıdır. Ne yerleşim yeri ne de yapıların durumu (Van’da yıkılanların büyük bir bölümü ruhsatlı) dikkate alınmakta, bütün denetimler rantiyenin çıkarlarına tabi hale getirilmektedir.

Sonrası da buna uygun biçimde seyretmekte; yardımlar geç ve yetersiz ulaşmakta, hatta hiç yapılmamakta, arama kurtarma çalışmaları aksatılmakta, mağdur ve yaralı olanların bakım ve ihtiyaçları doğru dürüst karşılanmamaktadır. Devamındaki sürecin tıpkı önceki depremlerden sonra olduğu gibi, aynı biçimde yaşanacağına hiç kuşku yoktur.

Kürt illerinde yaşanan depremlere karşı yaklaşım, neredeyse ilk kez “Kürt sorunu” ile ilişkilendirilerek tartışılmış ve bir yanı sıra kitlelerin belli bir kısmının şoven ve ırkçı politikalarından etkilenmediği anlaşılırken, küçümsenmeyecek bir bölümün ise tepkili ve “soğuk” bir tavır sergilediği görülmüştür. İki ayrı kanaldaki (ATV ve Habertürk) sunucuların çokça örneklenen söylemleri ile internet ortamında dillendirilen, *“Allah Diyarbakır’a da nasip eder inşallah”*, *“Şehitlerin kanı yerde mi ka-*

lacaktı?”, “PKK’yla mücadelede Allah’ın devreye girdiğinin göstergesidir” vb. sözler bir avuç “kendini bilmez”e aitmiş gibi gösterilemez.

Yalnız bugün değil tarih boyunca izledikleri politikalar ve kıydıkları onbinlerce can ile Kürt ulusuna sistematik biçimde ölümü reva görenlerin buna “mütevazı” bir katkı sunan depremden razı olmayacakları düşünülebilir mi? Nitekim Tayyip, ATV spikeri Müge Anlı’nın sözlerini (“*Yeri geldi mi taş atacaksınız, kuş avlar gibi avlayacaksın sonra yardım isteyeceksin*”) neredeyse bire bir tekrarladığı halde, bunun üzerinde duran olmamıştır.

Türk devletinin bu tip “felaket” olaylarında –her konuda olduğu gibi– kendini güvenceye aldığı mevzuat, “afet bölgesi” ilan edilmemesiyle yardımına yetişmiş ve devletin desteği, televizyonlardan yardım toplatma rezilliğine (zekat veren ve lütufta bulunan alicenaplar ve sahtekarlar gösterisi) havale edilmiştir.

Konu “terörle mücadele” olunca, bütçesini buna göre şekillendiren, bütün uçak ve helikopterlerini seferber eden faşist diktatörlük, görüntüyü kurtarma amaçlı bazı varyasyonlardan sonra esas yükü bölge belediyelerine yıkmış, diğer yerlerden gelen yardımları engelleyen bir tavır takınmıştır.

Tam da bu amaca özgülendiği söylenerek halktan toplanan deprem vergisinin miktarı 30 milyar (bugünkü karşılığı) liradır. Bırakalım bu aşamadaki yardımı, yalnızca bu parayla bile depremden zarar görenlerin maddi sorunlarını kış geçene kadar karşılamak, fazlasıyla mümkündür. Ne var ki yerinde muhtemelen yeller esen bu paradan söz eden olmadığı gibi merkezi bütçeden destek sunan da yoktur. Van halkına, depreme ek olarak “terör”e verdiği desteğin bedeli ödettilmektedir...

Ucuz Emek Cenneti, Modern Kölelik Rejimi

Sömürünün daha da katmerleştirilmesinin yarı-feodal düzen açısından en önemli güvencesini, çalışma rejiminde yapılan düzenlemeler oluşturmaktadır. Esnek çalışma rejimi bu amaçla getirilmiş, taşeronlaştırma, güvencesizlik ve örgüt-süzleştirme bu nedenle yapılaştırılmıştır.

İş disiplini adı altında, hak ve özgürlüklerden bütünüyle soyutlanan emekçiler, mekanik bir sistem içerisinde köleleştirilmeye çalışılmaktadır. 2003’te İş Kanunu’nda yapılan değişikliklerle atılan adımların daha da ileriye götürüldüğü koşullara geçmenin hazırlıkları yapılmaktadır.

Aralık 2009’da devreye giren Ulusal İstihdam

Stratejisi bunun için dönemeç oluşturuyordu, şimdi ana yasalarındaki düzenlemeler ile süreç tamamlanmak üzeredir. Yeni çalışma düzeninde, bugün fiilen ve yarı-legal biçimde uygulanan esnek rejimin bütün unsurlarına yer verilmekte, kıdem tazminatı başta olmak üzere, kırıntı düzeyindeki haklar da budanmaktadır. “Köle pazarı” olarak çalıştırılacak Özel İstihdam Büroları, sermayenin saldırılarında yeni bir mevzi olarak tasarlanmıştır. Yine asgari ücretin yüksekliğinden bahsedilmekte, bölgesel ücret sistemiyle Kürt sorununda başka bir cephe açılmak istenmektedir.

Sendikalar yasasında olduğu gibi, yılların talebi olarak dillendirilen bütün itiraz noktaları, daha beter bir düzenleme ile yanıtlanmaktadır. Örneğin, iş saatlerinin azaltılmasına yönelik planlama, esnek çalışma rejiminin güçlendirilmesi ve taşeronlaştırmanın yaygınlaştırılması ve kâğıt üzerinde işsizliğin düşürülmesi hedeflenmektedir. Yıllardır, yüzde elliye varan oranda azaltma çabası da yetmemiş, dünya liderliğine ulaşan işsizlik seviyesini düşürmek için yeni oyunlar tezgahlamak gerekmiştir.

Liderliğin büyük bir “başarıyla” sürdürüldüğü diğer bir alan, istatistiklere “kaza” olarak geçen iş cinayetleridir. Son 10 yıldaki toplamı 10 bini aşan katliamın 2011’in ilk 9 ayındaki bilançosu 419 kişidir ve bu sayı geçen yıla kıyasla yüzde 60’lık bir artışa karşılık gelmektedir. Bu verilere çeşitli “meslek” hastalıkları nedeniyle göz göre göre öldürülenler ile trafik “kaza”larında yaşamını yitiren mevsimlik tarım işçileri dâhil değildir. Emeğin alabildiğine ucuzlatıldığı yerde, insan yaşamının bu kadar pervasızca tüketilmesi, vaka-i adiyeye haline gelmiştir.

TÜİK’in Temmuz 2011 verilerine göre kayıt dışı çalışanların sayısı 10 milyon 829 bine ulaşmıştır. İstihdamda görünen 24 milyon 953 bin kişinin yüzde 44’ü (yaklaşık yarısı tarımda) her türlü güvenceden yoksun durumdadır. Bunun nasıl bir sömürü ve angarya doğurduğu, nasıl bir keyfiyet ve kölelik rejimi oluşturduğu ortadadır.

Durum büyük oranda örgütsüz bulunan “kayıtlı” cephede de çok farklı değildir. Sigortalı işçi sayısı 1980’de 5 milyon 721 iken, 2011’de 10 milyon olmuştur. Oysa sendikaların sayısı 3,5 milyondan 580 bine gerilemiş bulunmaktadır. Yüzde 6’nın altındaki bu oran işçi sınıfı alanındaki durumun ne kadar vahim olduğunun tek başına kanıtıdır.

Ama komprador patron-ağa devleti için bu da yetmemekte, birkaç istisna hariç tümüyle çekip çevirdikleri ve at oynattıkları sendikal alanda, ipleri

ellerinden kaçırmamak için ne lazım geliyorsa yapmaktadırlar. Hükmü yukarıda verdiğimiz alan (yüzde 5.8) kadar bulunan, adı büyük kendi alabildiğine güdük konfederasyonlar, bu çapsızlığı gidermek değil, kendi ölçülerindeki saltanatlarını koruma derindedir. Böyle bir dertlerinin olması anlaşılırdır ama onlara mahkûm biçimde hareket edenlerin en az onlar kadar suçlu olduğu teslim edilmelidir.

Bu nedenle, son süreçte Türk-İş'teki 10 sendika tarafından oluşturulan Sendikal Güçbirliği Platformu'nun geleceğine dair iyimser olmak, pek de gerçekçi değildir. Sınıfın kim bilir kaçınıcı kez aynı soydan gelen birileri tarafından "her şey daha güzel olacak" diye aldatıldığı ve satıldığı hatırlanacak olursa, güvensiz bir tutum takınmak için yeterince neden var demektir. Sağlam bir özeleştirme yapılmadan başlatılan girişimin mücadele ve çatışma içerisinde zaaflarından arındırılması için, bize düşen elbette ki destek vermek ve müdahil olmaktır ama bunun içerdiği kayıtlar da iyi bilinmelidir.

Süreç Türk-İş'teki iktidar mücadelesiyle sınırlı kalırsa, "sağlıklı/yapıcı" bir muhalefet olgusuyla katkı, sınıfsal sendika hareketine değil, sendikal bürokrasiye, yani sermayeye sunulmuş olacaktır. Bu yüzden, yıllardır Türk-İş çatısı altında durumu idare etmeyi tercih edenlerin, "sistem içinde kalarak varlıklarını sürdürme imkânının kalmadığı"na (Atılav Ayçin, Platform Sözcüsü, 18.10.11) dair sözlerine, Aralık 2011 başında yapılacak kongre sonrasında (her durumda) sahip çıkmaları beklenir.

Çok açık ki yönümüzün çevrilmesi gereken asıl yığınlar, henüz sendikayla bile tanışmamış durumdaki milyonlardır. Ama en az onlar kadar büyük bir işsiz yığın vardır ki bu potansiyelin neden değerlendirilemediği, kitle faaliyetinin de püf noktasını oluşturmaktadır...

Emekçi sınıflara, toplumun yoksul kesimlerine saldırılarda sınır yoktur. Kasım ayı başında, "sağlıkta dönüşüm" programı kapsamında, yine bir gece yarısı kararnamesiyle, sağlık emekçilerine ve sağlık sistemindeki işleyişe yönelik kapsamlı bir saldırının yeni planı devreye sokulmuştur. 2003 yılında başlatılıp 2009'daki düzenlemeyle (Sağlıkta Dönüşüm ve Sosyal Güvenlik Reformu) bütünlüklü hale getirilen bu programın amacı; sağlık sisteminin bütünüyle rant tezgahına yatırılması ve halkın en temel haklarından birini içeren hizmet alanının "niteliksiz" hale getirilmesidir. Yaşamsal niteliğiyle dizginsiz sömürüye en açık

alanlardan birisi olan sağlıktaki "dönüşüm" hamlesi, sistemin tercihini insandan değil paradan/kârdan yana yaptığını somut biçimde özetlemektedir.

Bu süreçten toplumun en yoksul kesimleri olarak kodlanan yeşil kartlıların nasibini almaması, sıranın bu alandaki düzenlemeye gelmemesi düşünülemezdi. Konuyla ilgili yine kendilerinin yaptığı ve yarattığı "istismarcılık" bahane edilerek getirilen ve 1 Ocak 2012'den itibaren yürürlüğe girecek düzenlemeye göre, yeşil kart uygulamasına kademeli olarak son verilecek (GSS'ye geçilecek), yalnızca aylık geliri 279 TL olanlar ücretsiz sağlık hizmetinden yararlanabilecektir. Kayıtlıların sayısı 9.5 milyona ulaşan "yeşil kart" sisteminin kaldırılması, sadaka ekonomisinden sağlanan yarardan, daha büyük bir kâr hesabıyla vazgeçilmesi nedeniyledir.

"Doğa Sermayesi"

Çevre sorunu, 2000'li rakamlara ulaşan HES projeleri, termik santraller, barajlar, katı atık yakma ve enerji üretme tesislerinin devreye sokulmasıyla, özellikle son iki yılda yeni bir aşamaya gelmiştir. Bu aşamaya santral ve baraj yapımlarının yoğunlaşması kadar, bunlara karşı hemen her yerde köylülerin ve emekçilerin geliştirdiği direnişler damgasını vurmaktadır. Bu projelere karşı yaklaşık 70 adet dava açılmış, bunların büyük çoğunluğunda yürütmeyi durdurma kararı verilmiş ancak bu kararlar, "korumaya alınan alan" statüsünde yapılan değişimler ve açıkça uygulamamak suretiyle boşa çıkarılmıştır.

Proje furyasının gelişmesinde, Dünya Bankası'nın son yıllarda geliştirdiği, "doğa sermayesi" konsepti çerçevesinde doğal yaşam alanlarının talan edilmesi politikası vardır. Bu talanın da parçası olduğu kapitalist dünya gerçekliğinde; yaşam dengesi bozulmakta, canlı türleri tükenmekte, hava, su ve toprak kirlenmekte, kültürel birikim yok edilmektedir. Ülkemiz özgülünde, bu politikanın parçası olarak, yerleşim alanlarının boşaltılması ve tesislerin savaşa uygun biçimde işlevlendirilmesi ve konumlandırılmasını da not etmek gerekir.

Buna karşı mücadelede açılan cephe, sınıf mücadelesinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Yaşam alanını savunma refleksinin çok çeşitli bölge ve kesimlerde yankı bulması, kendi etki alanının ötesinde, devrim mücadelesine kattığı dinamizmle de öne çıkmaya başlamıştır. Bunun için yürütülen mücadelelerin ortaklaştığı zemin ve platformlar güçlenmektedir.

Cinskrım Kampanyası

Sorunun erkek egemen sistemle dolaysız bağlantısı, bireysel (artık “münferit” söylemi zayıfladı) eylemlere ya da feodal kültüre hapsedilmeye çalışılan şiddet olgusunu soyutlama faaliyetini etkisiz kılmış, hem işbaşındaki AKP'nin referansları hem de savaş ikliminde estirilen faşist devlet terörü ve pompalanan militarizmin katkısıyla, çığrından çıkan bir tablo yaratmıştır.

İstatistikler, son 7 yılda 4190 kadının öldürüldüğünü, önemli bir bölümü gizlenmekle beraber 2074 kadının tecavüze, 3320 kadının tacize uğradığını söylüyor. Bu yılın ilk sekiz ayında katledilen kadın sayısı ise 143'tür. Kadın cinayetlerinin son on yıldaki yüzde 1400'lük artış oranı ile 2011'in ilk altı ayında kadınlara yönelik 26 bin cinayet, yaralama, fiziki şiddet ve tehdit saldırıları, bu nesnel gerçeklik bağlamında yorumlanmalıdır.

Kadınlara yönelik şiddetin görünür hale gelmesi, bir yandan kırma varan boyutuyla, ama diğer yanıyla sorunla ilgili yürütülen mücadele sayesinde. Bu mücadelenin saldırıları önleyici/azaltıcı bir sonuç elde etmesinin zorluğu, sorunun sistematik yönü ve kökleşmiş bir kültürün yapıtaşı olmasından ötürüdür. Bu durum, başka bir “sınıflaşmayı” tarif ettiği içindir ki sistemin var gücüyle (bütün kurumlarıyla) direnişine halk sınıflarından erkeklerin eklemelenmesiyle ortaya çıkan barikati aşmak kolay olmayacaktır.

Kamuoyunda kadın sorununa ait duyarlılığı artırma çabaları bu kadar artmış, tepki ve öfke bu denli yoğunlaşmışken Yargıtay 14. Ceza Dairesi'nin, NÇ davasında yargılanan tecavüzcü erkekleri ödüllendiren ve (kamuoyu baskısı bir yana, devlet katındanki onca “teпки“ye karşın başsavcılığın itiraz etmemesi sonucu 25.11.11'de kesinleşen) kararında 13 yaşındaki bir kız çocuğunun “rıza”sından bahsetmesi, sistematik yapıyı karakterize etmektedir.

Kadını, aile isimli evcil köleleştirme kurumundan başlayarak sosyal yaşamda erkeğin kullanım nesnesi olarak konumlandırılan özel mülkiyetçi sistem, diğer bütün kurumlarının seferberliği ile “sınıflamasına” sahip çıkmakta; bu düzeni ihlal, duruma itiraz ve başkaldırı, erkek egemen sistemin kendisi ve asli bireyleri tarafından ortaklaşa cezalandırılmaktadır.

Sorunu, kadınların gönülsüz ya da bilinçsizce “rızası” üzerinden tartışmak, erkek egemen zihniyetin bir diğer yansımasıdır. Çünkü hemen her kadını birden fazla boyutuyla etkileyen sorunun bulunduğu her yerde, kadının erkeklerce fena halde ezilmiş ve sömürülmüşlüğü bulunmaktadır.

Özgün ve özgür bir kadın hareketinin gelişip güçlenme zemini buradadır. Komünist ve devrimci güçlerin hem özne olma hem de destekleme bakımından mutlak güç vermesi gereken bu zemin, rejimin kodlarını çözecek bir rotaya sahip olduğu takdirde kuvvetlenecek ve sınıf savaşında etkili bir mevzi haline gelecektir.

Mademki Geleceksizsiniz, Gelecek Sizsiniz!

Gençliğin mensup olduğu sınıfın gördüğü sömürü, baskı ve şiddetten aldığı pay, sürekli ön saflarda bulunduğu için, daima yüksektir. Bunu kategorik olarak atak ve canlı yapısına borçludur ama yeni kuşakların algı ve tepki düzeyindeki üstünlük de gözden kaçırılmamalıdır.

Bu durumun en belirgin olduğu kesim öğrenci gençliktir ve bu yüzden diğer sınıflardan gençlere göre ayrı bir topluluk, adeta özel bir “sınıf”tan söz etmek gerekmiştir. Üretimdeki yeri itibarıyla sınıftan özel olarak kopma şansı bulunmayan gençlerle farklılık arz eden bu durum, pek çok alanda öncü ve önder bir kimlik için kaynak oluşturmada, sınıf mücadelesine militan bir karakter katmaktadır.

Öğrenci gençliğin bizimki gibi ülkelerde, kronik sorunu geleceksizliktir. Öğrenim sürecinde yaşanan ekonomik, demokratik ve akademik sorunlar elbette belli bir ağırlığa sahiptir ama yaşam için tayin edici noktada kendisini bekleyen asıl sorun iş/meslek güvencesidir.

Önemli bir bölümünün “gelecek” sorunuyla yüzleşmesi lise bitimine kalmakta, üniversiteyi bitirenlerin büyük bölümü ise bu kervana bir diploma fazlasıyla katılmaktadır. Bu endişe ve önünü görememe haliyle üniversite dünyasına katılan bireyleri bekleyen, bilimsel renkleri hiç olmamış ya da soldurulmuş, birer piyasa nesnesi olarak ticarileştirilmiş temerküz kamplarında “askerlik” yapmaktır.

Militarist yapılar hariç, hiçbir alandaki kurumsal yapılanmanın, YÖK düzeni kadar titizlikle korunmaması, bu alanın ne kadar tayin edici bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Bu yüzden öğrencilerin düşünceyi açıklama (söz, eylem ve örgütlenme) özgürlüğü ağır yaptırımlara (son saldırı örneği, Genç-Sen'in kapatılması) tabidir; bu yüzden öğrencilik aşamasında sisteme eklemelenmesi için bütün tedbirler devreye sokulmaktadır. Eğitimin niteliği ve kalitesi sisteme uygun bir seviyeye getirilmiş, uygun dozda zerk edilir olmuştur. İlgili “nesnesi” geleceğin temsilcileri olunca işin

şansa bırakılması düşünülemez.

Bütün bunlara karşın öğrenci gençliği bütünüyle uyuşturmak, tamamen denetim altına almak ve zapt etmek mümkün değildir ve sınıf mücadelesinin en yavaş ve durgun seyir hallerinde dahi gençliğin ateşi sönmemiş, çoğu zaman da aktive edici bir rol üstlenmiştir. Bugün başta Kürt sorunu olmak üzere politik gündemi ağırlaştıran bütün çelişki alanlarından esen rüzgârın kuşattığı ve bu süreçten kendi özgün sorunlarıyla da payına düşeni alan gençliğin, mücadeleyi yükseltmesine şiddetle ihtiyaç vardır.

Devrim Cevherlerinin Direnişi

F tipleriyle geçilen izolasyon rejimi, ölüm oruçlarıyla yürütülen direniş yıllarında aldığı canlara, hastalandığı tutsakları öldürerek yenilerini eklemektedir. Son on yılda bütün hapisanelerde ölen hasta mahpus sayısı 943'e yükselmiştir ve sadece 2010'dakilerin sayısı 161 kişidir. İntiharlar artmış, birkaç yıl hapislik sonrasında ciddi hastalıklarla tanışmayan kalmamıştır. Ezme ve öğütme mekanizması ağır tecritin uygulandığı komünist, devrimci ve yurtsever tutsaklar üzerinde tüketici sonuçlar doğurmakta, Güler Zereler çoğalmaktadır. Demokratik Halk Devrimi mücadelesinin önde gelen militanlarından, sınıf kavgasının yılmaz neferi **Suzan Zengin** yoldaş, faşizmin zindanlarından ölümüne "sevkedilen" son şehidimiz olmuştur.

Tecrit işkencesi en katı biçimiyle uygulanmakta, aylar yıllar süreli hak gasplarıyla zindanlar ortaçağ karanlığına gömülmekte; sevk, arama, protesto bahaneleriyle fiziki saldırı, yaptırım ve işkence uygulamaları yoğunlaşmaktadır. Buna en son Tekirdağ örneğinde olduğu gibi "soğuk" işkencesi de eklenmiştir. Her türlü engele karşın diri ve örgütlü tutulan direniş ile teslim alınamayan devrimci tutsak gerçekliği, faşizmin saldırılarının koyulaşma sebebidir. 11 yılı geride bırakmakta olan sürece damgasını vuran, F tiplerine kapatılan değil, F tiplerinde direnen devrimci tutsaklar olgusudur.

Kısa sürede 127 bini aşan mahpus nüfusu içerisinde, yurtsever güçlere yönelik son yıllardaki tutuklamalar nedeniyle, tutsakların oranı artış göstermektedir. Kötü bir durumdan iyi bir sonuç çıkarma adına, bu artışın daha güçlü bir direniş hattı örülmesine katkı sunması beklenemeyecektir. Zira, tecrit işkencesinin -yerine göre- çok daha ağır ve keyfi biçimde hedefi olmalarına karşın Ulusal Hareket tutsaklarının sadece hak alma ve süreci tersine çevirme amaçlı değil, mevcut direnişle bulu-

şan bir tutum takınma politikası da yoktur.

Bu durum sayısal oranı daha düşük olan devrimci tutsaklar cephesindeki sorunlarla birleşince, ileriye doğru hamle yapma şansı sürekli başka bir bahara kalmaktadır. Bunun ülkedeki politik durum ve güçler dengesiyle yakından ilgisi vardır. Hapishanelerdeki direnişe destek ve dayanışma amaçlı hasta ve tutsak yakınlarının yürüttüğü faaliyetin ortaklaştırılmasıyla ilgili parçalı duruş da aynı merkezdedir ve zaten yoğun akışlı bir gündemin perdelediği ve faşist diktatörlüğün engellediği koşullarda kamuoyuyla buluşma imkânları son derece sınırlanmaktadır.

Ayransız Atlılar

AKP hükümetlerinin yürüttüğü dış politikanın çizgilerini belirleyen, kendi özgünlüğü değil, her dönem olduğu gibi emperyalistlerin bu alana yönelik plan ve projeleridir. "BOP eşbaşkanlığı", "kişilikli/aktif politika", "Neo-Osmanlılık", "bölge liderliği", "komşularla sıfır sorun" şeklinde sunulan kavram ve nitelermeler, pespaye bir uşaklığı, gönüllü jandarmalığı ve kiralık katillliği örtmek için kullanılmaktadır. Emperyalizme tam bağımlılığın gereği ve sonucu budur.

Bu gerçeklik o kadar bellidir ki, gizli odalarda görüşme ve yazışmalar yerine, talimat almak için bizzat ABD'ye gidilmekte, şekil ve direktif verme, doğrudan gerçekleştirilmektedir. İsrail'den başlayarak Libya ve Suriye efenemeleri, ABD'nin (ve genel olarak emperyalizmin) bölge çıkarları için kraldan çok kralcı tutumlar bu şekillenişin eseridir. Türk devletine biçilen misyona uygun biçimde gevşetilen yular, Tayyip gibilerini şımartmakta, gerçek ile hayalin birbirine karıştığı dünyada, sefil görüntüler ortaya çıkmaktadır.

Bu tabloya aldanarak Türk devletini "emperyalist", "yayılmacı" gibi gösteren ve Kıbrıs örneğinden yola çıkarak son süreçteki çıkışlarını örnek verenler büyük bir yanılgı içerisinde. Ülkedeki durumundan güç alıp, efendiler nezdinde vazgeçilmezlik statüsü elde ettiğini düşünen uşakların, tarihin okşadığı ruh haliyle iktidar/imtiyaz alanını genişletmek istemesi anlaşılırdır. Hatta bunun için ısrarlı tutumlara girmesi ve pazarlık yapmaya kalkışması dahi mümkün olabilir. Ta ki birisi onlara gerçekleri anlatana, hissettirene kadar.

Bu yüzdendir AB devletlerine "uygarlık" dersi vermeye kalkmaları, bu nedendir hadlerini aşan söylemlerde bulunup ileri geri konuşmaları. Onları ciddiye alan yoktur ama bu şovmenliğin en azından

kendi tabanları üzerindeki etkileri de yadsınamaya-
caktır. Nasihatli demeçler yerini tehditlere
bırakmış, savaş nedeni sayılabilecek konuşmalar
artmıştır.

Bu durum efendilerinin kendilerini nasıl yön-
lendirdiğiyle ilgilidir ama diğer yandan Türk devletinin
savaşa sürülme pozisyonunun ne kadar ciddi
bir hal aldığını da göstermektedir: *“Biz kendimizi
hazırlamışız. Ülkemize karşı herhangi bir askeri
girişimde ilk adım olarak Türkiye’deki füze kal-
kanı sistemlerini vuracağız ve daha sonra diğer
hedeflere yöneleceğiz.”* (Emir Ali Hacızade, İran
Hava-Uzay Kuvvetleri Komutanı, 26.11.11)

Halklara Kılıç, NATO’ya Kalkan

Bir zamanlar *“kumanda düğmesi bizde”* diye
saçmaladığı için uyarılan ve fena biçimde bozulan
Tayyip’in her zamanki gibi, önce karşı çıkar gibi gö-
rünüp sonra iştahlı şekilde sarıldığı Füze Kalkanı
projesi; İran şahsında bölgedeki bütün tehdit un-
surlarını kapsayan ve başta İsrail olmak üzere em-
peryalizmin/NATO’nun çıkarlarını korumak için
geliştirilmiştir. Kürecik’e konuşlandırılacak olması
ise Türkiye devrimci hareketi bakımından manidar
olmuştur.

İhtilalci geleneğin derin izler bıraktığı bölge
halkının konuyla ilgili gösterdiği duyarlılık, müca-
delenin etkili sonuçlar doğuracağına önemli bir
güvencesini oluşturmaktadır. Bunun için kurulan
platformun öncelikli görevi, talebi sürekli gün-
demde tutmak ve yerelden başlayarak ülke çapında
sistemli ve etkili bir faaliyet yürütmektir. Asıl
amacımız, bu saldırıyı protesto etmek değil, göğüs-
lemek ve durdurmak olacaktır...

Restorasyona Memur Bir İktidarlaşma

TC tarihinde kayda değer ifadelerle yer almayı
hak edecek bir realite olan AKP hükümetlerinin 3.
dönemi, oy yüzdesi bakımından ötekileri de aşan
bir seçimin ardından başlamıştır. İrili ufaklı ege-
men sınıf partilerinin silinmesi ve MHP’nin eritil-
mesi sayesinde elde edilen, yaklaşık yüzde 50’lik
oran (geçerli oy hesabıyla), parlamentoda Anaya-
sayı değiştirecek çoğunluk bağlamında karşılık bu-
lamasa da bir gövde gösterisiyle ağırlık koyma
fırsatı vermiş ve restorasyon amaçlı adımlar,
devlette inisiyatif sürecinde alınan mesafeye paralel
hızlanmıştır.

Gelinen aşamada, sermaye üzerindeki etkinlik
ve denetime paralel biçimde devletin belli başlı
bütün kurumları AKP kliğinin kontrolüne geçmiş

ve politik alanların neredeyse tamamında “tek
sesli” bir yapı oluşturulmuştur. Her ne kadar siste-
min temel sorunlarında klikler arasında tam muta-
bakatlı bir işleyiş sağlanmaktaysa da, gerek
usul/yöntem açısından farklılıklar gerekse de parsa
ve paye kapma derdiyle kapışmalar sorunlu durum-
lara neden olabilmekteydi. AKP’nin işbaşına gelme-
sinin ardından hız kazanan klik kapışmasının hangi
hamle ve çatışmalarla yol aldığı, hangi kurumlar
vasıtasıyla ve hangi alanlarda cereyan ettiği bilin-
mektedir.

Sonuçta, yürütmenin cumhurbaşkanlığı ayağına
da tırmanılmış, TSK’dan polise, MİT’ten YÖK’e ve
nihayet medyadan yargı alanına hükmeden üst ya-
pılara (HSYK, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve
Danıştay) kadar bütün kurumlarda inisiyatif ele ge-
çirilmiş, Ortodoks-Laikçi Kemalistler büyük oranda
geriletilmiş ya da tasfiye edilmiştir. Bunun devlet
yönetiminde tek parti döneminden bu yana görül-
meyen bir inisiyatif anlamına geldiği açıktır.

Sürekli yenilgi ve kurumsal alanlarda darbelen-
mek suretiyle pasifize edilen CHP’nin vitrin
değişikliği de kâr etmemiş, “demokrasi” gösterisi
için esas aktöre yaverlik yapma “kaderi” değişme-
miştir. AKP, devlet geleneğinin sadık takipçisi oldu-
ğundan, durumundan şikâyetçi olması için esaslı
bir neden de yoktur. MHP’nin ise 12 Eylül’de ol-
duğu gibi kendisi değilse de fikri iktidardadır. Her
zamanki görevini yapma gayretindedir; ırkçı şoven
politikaların uygulanması ve imha-inkâr eksenli
çizginin devam ettirilmesinde yalpalama ve ak-
samaya izin vermemek.

Her ne kadar ABD ve AB emperyalistlerinin tam
desteğiyle yol alınan ve özellikle Ortadoğu’daki sü-
recin katkılarıyla şekillenen bir avantajlar dizisi
mevcutsa da, AKP’nin gelişim seyri, uzun yıllardır
semirtilen ve çeşitli tarikatlar eliyle ciddi bir potan-
siyel haline gelen İslamcı cemaatle yakından ilgili-
dir. Bunların liderliğini yapan ve devletin bütün
kurumlarında derinlemesine örgütlenmiş bulunan
Nurcu Gülen tarikatının, bir ABD beslemesi olduğu
gerçeği gözden kaçırılmamalıdır.

Süreç dünya ve Türkiye’deki 2001 ekonomik
krizi ve eş zamanlı biçimde 11 Eylül dönemiyle
(GOKAP-Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika
Projesi) yakından ilgilidir ve AKP “ılımlı İslam” el-
bisesi giydirilerek sahne almıştır. ABD’den başlaya-
rak AB’nin de eklendiği destek zinciri, IMF ve DB
eliyle geliştirilen “reçeteyi” dayatarak AKP’yi biçim-
lendirmiş, bu süreç, DP-AP-ANAP geleneğinin de-
vamı olarak misyon üstlenenlerin ekonomideki

etkinliğini artırmış, daha önemlisi kendi sermaye grubunu palazlandırmıştır.

Altyapı inisiyatifinde değişim, başka bir ifadeyle sermayenin el değiştirmesi denilen olgu, üstyapı kurumlarına göre çok daha zorlu ve uzun vadeye yayılan bir süreç istemektedir. Bunun ana sebebi, ekonomideki yapının emperyalist-kapitalist sisteme entegre karakteridir. Dolayısıyla, ekonomik unsurların (sermaye grupları) gelişim seyri, içerden tercihlerle belirlenme şansına sahip değildir.

Buna karşın kendi gruplarının önünü açmak ve desteklemekle birlikte, diğer gruplara yapılan baskı ve kısıtlama, güç dengesine dikkate değer etkilerde bulunmuştur. Bu konuda MÜSİAD, TUSKON ve ihracatçı KOBİ'lerin güçlendirilmesiyle ciddi gelişmeler kaydeden AKP; TÜSİAD ve yedeğindeki TÜRKONFED'de toplanan "karşı" grubu sindirmeyi de başarmıştır.

Neoliberal politikaların şaha kalktığı ve dizgin-siz biçimde yol aldığı sürecin sarsıntı geçirdiği aşamada, krizlerin bağrında sahne alan AKP'nin; IMF ve DB desteğiyle yürüttüğü (Derviş'in başlattığı) ekonomik politikaların, özelleştirme, dış borç ve ihracata yüklenip, sömürüyü azdırarak geldiği noktadaki birikim, 2008 krizinin ilk dalgalarına bir ölçüde direnmiş ama artık denizi de tüketmiştir. Sermayeden yemeye başlayanlar önümüzdeki dönemi aşmak için çareyi halka daha fazla yüklenmekte bulduklarını gizleyecek durumda değillerdir.

Faşizmin Kendi Kaderiyle Oynama Vakti

Kendi derdine düşen ABD ve AB emperyalistlerinin eskisi kadar cömert ol(a)madığı yeni süreç, bölgede tutmayan hesapların ürettiği yeni sonuçlarla birlikte akmaktadır ve bütün bunların merkezinde hem ekonomik durumu hem de bütün politik dengeleri doğrudan etkileyen karakteriyle Kürt ulusal sorunu bulunmaktadır.

Ekonomik alandaki misyon ve bölgede biçilen rolle birlikte, emperyalistler ve Türk egemen sınıflarının AKP'den en büyük beklentisi, Kürt sorununda "çözüm"e ulaşmasıdır. Bunun için kendisine verilen sürenin bu dönemle birlikte dolacağı anlaşılmaktadır. 12 Haziran'dan sonra azgınca tırmandırılan faşist devlet terörünün başka bir açıklaması yoktur.

İnisiyatifinin son derece sınırlı olduğu çıraklık döneminde laikçi Kemalistlerin bitik politikalarına tabi biçimde hareket eden AKP; 2007 ile birlikte geçtiği "kalfalık" aşamasında, politik temsilciliğini

esas olarak CHP'nin yaptığı klikle savaşımında üstünlük sağlamasına paralel, Kürt sorununda "özgün" bir yol tuturmaya kalkmış ve "açılım" politikasını devreye sokmuştur. Daha sonraları "ileri demokrasi" parantezine alınan "açılım" taktiği, seleflerinin "realiteyi kabul" üzerinden imha ve inkâr politikasına meşruiyet kazandırma çabalarının daha donanımlı bir hali olarak sunuldu.

Osmanlı'ya mahsus bir oyun görüntüsü veren ama aslında çok basit bir köylü kurnazlığından öte anlam taşımayan "açılım" safsatası, Ulusal Hareket'in de aymazlığı sayesinde, uygulayıcıları bile şaşırtacak kadar uzun ömürlü ve işlevli olmuştur. Bu aldatmacanın en önemli getirisi, bu politikaya aldanan Ulusal Hareket'in 2009 yerel seçimleri, 2010 referandum ve 2011 genel seçimleri öncesinde ateşkes ilan etmek suretiyle AKP'nin işini kolaylaştırmasıdır. Bu durum, PKK önderlerinin "özeleştiril" beyanlarıyla sabittir.

Bu kafa karışıklığı ve şaşkınlık içerisinde, AKP'den medet umma hali devam ederken, tekçi söyleminden hiç taviz vermeyen, seçim süreçlerinde MHP ile yine adam asmaca oynayan AKP; saldırı ve operasyonlara ara dahi vermemiş ve dolu dizgin biçimde ırkçı-şoven politikaları sürdürmüştür. Şehir örgütlenmesindeki ağır kayıplara karşın son seçimlerde önemli bir başarı elde eden Kürt Ulusal Hareketi'nin durumu kadar, AKP'nin de kazanmaya devam etmesi üzerinde durmak gerekir.

Liderini başkanlığa da taşıyacak "ustalık dönemi"ndeki hedefi ise tasfiye etmekle yükümlü bulunduğu Kürt sorununu, yeni Anayasa yapım sürecinde kafesleyerek elimine etmektir. Bunu gerçekleştirmenin tek yolu, Ulusal Hareket'in, bir biçimde sokulacağı tasfiye koridorunda, kol ve kanadının kırılması, masaya olabildiğince geri ve güçsüz bir pozisyonda oturtulmasını sağlamaktır.

Buna o kadar inanmış, inandırılmışlardır ki Öcalan'ın verdiği açık çeki bile ellerinin tersiyle itmişlerdir: *"Başbakan bir çağrı yapabilir; 'Biz bu işin silahlarla çözülmeyeceğine inanıyoruz. Bu meseleyi demokratik anayasal yöntemlerle çözeceğiz' derse, bir haftada hallederiz."* (18.07.11)

BDP'nin yerel seçimlerdeki başarısının verdiği korku ve panikle başlatılan KCK operasyonlarında tutsak alınanların rehine olarak kullanıldığı, "açılım" sürecindeki PKK ile devlet temsilcilerinin görüşmesine ait tutanaklardan anlaşılmaktadır. Azgınca saldıran ve hırpalayan faşist Türk devleti, Öcalan ve PKK'nin sürekli biçimde tek taraflı uzlaşma arayan ve alttan alan (hem taleplerin sürekli

gerilemesi hem de ateşkes kararları) tavrıyla cesaretlenmiş (“*çözüm projesinin çitasını oldukça aşağıya çekti*” Karayılan, Ahmet Altan’a Mektup, Taraf, 08.10.11) ve pervasızlığı doruğa çıkarmıştır.

12 Haziran’da seçilen milletvekillerinin tut-saklığına son vermeyen, birisinin (Hatip Dicle) hakkını ise açıkça gasp edenler, ne binlere, onbinlere ulaşan gözaltı ve tutuklamaları sonlandırmış ne de operasyonları durdurmuş, Irak Kürdistanı’ndaki kamp ve mevzilerin bombalanmasını otomatikçe bağlamıştır. Bu faşist terör kampanyasının, Öcalan’ın tecrite gömülmesi, gerillalara karşı kimyasal silahlar kullanılarak vahşi katliamlara girişilmesi, “destekçi” pozisyonda gösterilen aydın, demokrat kişi ve çevrelere yönelmesi hiçbir yönü ve şekliyle şaşırtıcı değildir.

Saldırı dalgası, Tayyip’in haftalar öncesinden hedef gösterdiği üzere, nihayet Öcalan’la yıllardır ve açıkça (kayıtlı) yapılan görüşmelere ait notları yayımlama işini, “talimat aktarma” formunda gerekçelendirerek 33 avukatın tutuklanmasına (26.11.11) kadar vardırılmıştır.

“*30 yıllık terörle mücadelede yapılan hamlelerin en önemlisi*” (Yalçın Akdoğan, Tayyip’in siyasi başdanışmanı, AKP Ankara milletvekili, 07.11.11) şeklinde nitelenen aydın ve demokrat kişilere yönelik tutuklamalardan büyük beklentileri olduğu görülmektedir. Öyle anlaşılıyor ki bu saldırıların çok daha ileri boyutlar alması sürpriz olmayacaktır. Önceden verilen demeçler ve yayımlanan listelerle göstere göstere geliştirilen saldırılar; alaycı, aldırışsız ve küstah bir tavrıyla savunulmakta, para-medyanın ekranları, tehdit dalgasını halkın gözünün içine baka baka yaymaktadır.

Aynı süreçte, CHP vekili Hüseyin Aygün gibi şaşkınları da kullanarak yeniden başlatılan Dersim Katliamı’yla ilgili tartışmalar; çoğu zaman olduğu gibi CHP’nin de katkısıyla, Kürt ulusuna “dostluk” mesajı vermek için uygun bir fırsat haline getirilmiştir. Kürtlere yönelik katliamlar, tarihte Dersim’le sınırlı olmadığı gibi, yakın süreçte ve günümüzde de en aşağılık yöntem ve vahşetle sürdürülmektedir. Bunun şimdiki cellâtlığını büyük bir iştahla yapanların amacı, Dersim söylemiyle kanlı ellerini yıkamaktır. Tartışmaları ön planda tutan bir yaklaşım benimsemenin, bu amaca hizmetten öte anlamı bulunmamaktadır.

Savaş, hiç kuşku yok ki yalnızca askeri cephe-deki bilançosu, eylem, çatışma ve kayıp sayısı ile değil, cephe gerisi diye bilinen “barışçı” alanda yaşananlar ve psikolojik cephe-deki saldırıların

yoğunlaşmasıyla birlikte şiddetlenmiş bulunmaktadır. İlk KCK operasyonlarının başlatıldığı 14 Nisan 2009 tarihinden bugünlere kadar gözaltına alınanların sayısı 8000’i geçmiş, tutuklananlar ise 4300 kişiyi aşmıştır. Bunların son yedi aydaki bilançosu ise 4600 gözaltı ve 2000’i aşkın tutuklamadır. Kürt halkının ulusal hak ve özgürlük mücadelesini barışçı platformda yürüten kadrolara yönelik bu politik kırım kampanyası, tarihte benzerine az rastlanan bir hal almıştır.

“Teslim olun!”, “boyun eğin!”, “çizeceğimiz kadeere razı olun!” denilmektedir. Çizecekleri “gelecek” tablosunda, bugünkünden öz/esas itibarıyla farklı hiçbir şey olmayacağını teminatı, faşist devlet sözcülerinin beyanlarıdır. Durum icap ettiği için, bir aralar tıpkı önceki meslektaşları gibi “Kürt sorunu”ndan bahsedenler, şimdi aynı şahısların başka bir söylemi üzerinden yürümeye başlamıştır: “*Bıçak kemiğe dayanmıştır.*” (1988 Özal, 1992 Demirel, 1996 Çiller, 1997 Yılmaz, 1999 Ecevit, Ağustos 2011 Tayyip)

Kürt sorunuyla ilgili bir şeyler söylemenin icap ettiği durumda ise “ustalık” döneminin özel şahsiyeti İdris Naim Şahin, “*sorun yok dersiniz yoktur*” diyen ağasını kışkıracak derecede açıklayıcı ve anlamlı tarzda konuşmaktadır: “*Sorun sorun diyorlar. Sorun ne? Ben arıyorum sorunu bulamıyorum.*”

Kimisi milletvekilliğiyle ödüllendirilen basındaki çanak yalayıcıları, bugün izlenen planı açıkça ilan etmekten çekinmemişlerdi: “*Terör örgütünün psikolojik olarak üstün olduğu bir dönemde sizin güçlü ve kalıcı reformları hayata geçirebilmeniz son derece zordur. Onun için terör örgütünün dizlerinin üzerine çökertilmesi, PKK’ya haddinin bildirilmesi gerekiyor. Ondan sonra Kürt meselesinin çözümüne dair eksik kalan reformları peş peşe devreye sokmanız lazım.*” (Şamil Tayyar, Star, 31.10.11), “*Çok net söylüyorum, mevcut strateji devam ettirilirse PKK önümüzdeki bahar döneminde yok edilir.*” (Emre Uslu, Taraf, 02.11.11)

Ama esas dikkat çekilmesi gereken beyan, perde gerisindeki aktörlerden Fethullah Gülen’e aitti ve sürecin nasıl sürdüğünden başka, bundan sonrasında da ışık tutuyordu: “*Beş yüz mü, beş bin mi, haydi ellibin olsunlar, senin de elinde milyon var, oralarda etraflarını kuşat ve yok et.*” “*Köklerini kes, kurut ve işini bitir.*”, “*Evlerini ateşe ver.*” (Kasım 2011).

Tayyip Erdoğan’ın Silvan eylemi sonrasında devreye sokulacağını açıkladığı “farklı” stratejiler

bize yabancı değildir ama bunun bu dönemde alaçağı biçim ve kapsamı doğru değerlendirmek gerekir. Düşman, soruna ve gidişata öncesine göre daha farklı bir yerden bakmaktadır. Topyekûn mücadelenin önceki dönemlerden farkı da bu çerçevede anlaşılmalıdır.

11 Eylül'ün "ya benden yana olursun ya da/yoksa düşmanımsın" felsefesi karşı-devrimin 10 seneye hâkim parolası olarak dünya ölçeğinde kullanılmaktadır. Şimdi "terörle arasına mesafe koymayanlar", "herkes bedel ödeyecek", "fatura ağır olacak" gibi söylemler aynı amaca yönelik kullanılmaktadır. Kaldı ki herhangi başka bir konuda devlete karşı gelmenin, direniş gösterme ya da protesto etmenin, "savaş hali" nedeniyle aynı kapsamda değerlendirileceği de açıktır.

Buradan anlaşılması gereken, sıkıntının/derdin ana kulvarlarından birisini oluşturan ekonomik alanda (ve bu bağlamda çalışma alanında), yani emekçilerin dünyasında estirilen terörün Kürt ulusuna yönelik saldırı dalgasıyla çok açık biçimde buluştuğu ve özdeşleştiği gerçeğidir. Hükümet programında yer verilen Ulusal İstihdam Stratejisi'nin kıdem tazminatının yok edilmesiyle sınırlı kalmayan bir köleleştirme ve hiçleştirme operasyonu olduğu şimdiden görülmekte, gizlemeye gerek duyulmayan açıklıkta gündemleştirilmektedir.

Bunlara daha geniş bir kılıf ve meşruiyet aracı olarak giydirilmeye çalışılan "yeni" Anayasa hazırlığı/tartışmaları da dekoru tamamlamaktadır. Parlamentoda kesin bir hâkimiyet sağladığı ve 9 yıldır tek başına hükümet olduğu halde KHK'lar (6 Nisan'dan bugüne 20'ye yakın) eliyle sürece hükmedecek kadar gözünü karartan ve zaten tam bağımlı olan üst kurulların (SPK, RTÜK, BDDK, EPDK, TMSF vd.) sözde özerkliğini devreden çıkaran, HSYK'ya eski yönetime/uygulamalara rahmet okutan kararlar aldırın vd. AKP'nin "ileri demokrasi" balonu yalnızca Kürt sorununda değil bütün alan "açılım"larında patlamıştır.

AKP vizyonu ve tarzıyla yönetimin (ve politika) miadını doldurmadığı, halka da tescil ettirilen son seçimlerin sonuçlarıyla sabittir. Bunun Tayyip'in "ulusa sesleniş" konuşmasında (30.07.11) altını çizdiği "restorasyon" kapsamında, Anayasa "değişim" hamlesiyle daha kapsamlı bir işlerlik kazanacağı da ortadadır.

Ama ortada görünmeyen, gözlerden sürekli kaçırılmaya çalışılan ve klik çatışması altında bırakılan gerçeklik, bütün bu "değişim" ve "yenilenme" sancıklarına neden olan ihtiyaçların, sistemin ülke ve

bölgedeki süreci yönetme kapasitesi ve olanaklarından kaynaklandığıdır. TSK'nın komuta kademesinde (YAŞ süreci) yapılan düzenlemelerin bu durumdan bağımsız biçimde geliştiği düşünülemez. Ayıklanan ve ıskartaya çıkarılanların bir kısmı kendi grupsal ya da kişisel çıkarları nedeniyle "ayrık" hale gelenler, ama önemli bir kısmı da dönemin ihtiyacına denk düşmeyenlerdir.

Yasaların şemsiyesi olan ve sistemin örgütlenmesi açısından esaslı çerçeveyi oluşturan Anayasa'da "değişiklik" yapma ihtiyacı açıktır. Bunun mevcut Anayasa'ya yönelik demokratik tepkilerle örtüşmek suretiyle gündeme taşınmış olması, ege-men sınıfların "zamanlama" taktiği ve elbette ki keşilen boyutlarla ilgilidir.

Zira bilinmektedir ki en çok tepki çeken ve tartışma yaratan hususlar, mücadelenin boyutlandığı alanlara yöneliktir. "Demokratikleşme" palavrasına bu çerçevede anlam kazandırmaya çalışacakların, makyaj örtüsü altında kendi ihtiyaçlarına yanıt aramaları söz konusudur. Onlara çanak tutma ayımazlığına düşen ve düşecek olan bütün çevrelerin anlamadığı ya da anlamazlıktan geldiği gerçeklik budur.

Öncekilerden çok daha hevesli ve konsantre bir savaş hükümeti olduğunu askeri alana yönelik yatırımlarıyla da kanıtlayan AKP dönemindeki silahlanma, rekor kırmaktadır. TOBB'un "Türkiye Savunma Sanayi Sektör Raporu"na göre (Ağustos 2011) 2000-2010 yılları arasındaki silah ve cephane üretimi yüzde 100 artışla 3 milyar dolara çıkmış bulunmaktadır.

1998'de 3.8 milyon TL olan silah harcaması devasa bir artışla 2010'da 26.3 milyar TL'ye yükselmiştir. Yeni kurduğu profesyonel ölüm taburları ve özel harekât birlikleriyle TSK'yı savaşın yeni koşullarına göre şekillendiren, ileri teknoloji ve silahlarla donatan AKP hükümetinin başı ve bakanları, yalnızca insansız savaş uçaklarını temin için iki yıldır efendilerin kapılarını aşındırmaktadır.

Sözleşmeli er statüsüyle oluşturulan profesyonel komando tugayları (Hakkâri, Siirt, Şırnak ve Tunceli'de ilk etapta 60 bin kişi), ordu gibi silahlandırılmış polis teşkilatı, özel yetkili valiler, hızlı silahlanma (SIPRI'nin Ağustos 2011 verilerine göre Türkiye 1988-2008 arasında en çok silah ithal eden beşinci ülke oldu, 2010'da silahlanmaya 26.3 milyar lira harcadı.), önde gelen direniş mevzisi hapis-hanelerde yeni katliamlar için üçlü protokoldeki "kuvvetli şüphe halinde jandarmanın müdahalesi"ne meşruiyet kazandıran düzenleme

vd. bütün hazırlıklar “açılım” sürecini taçlandırmak için yapılmıştır.

Devletin, jandarmanın 6 ilde bulunan TEM (“terörle mücadele”) yapılanmasını 81 ile çıkarması, 150 binlik “özel ordu” planlaması boşuna değildir. Ama silahlanmak da yetmemekte, önlemler her yönlü geliştirilmeye çalışılmaktadır: “*Kamuoyu yoklamalarıyla halkın nabzının anbean tutulması, çocukların terör konulu eğitim faaliyetleriyle bilinçlendirilmesi, camilerin ve din adamlarının terörle mücadelede bilinçlendirme çalışmalarına etkin katılımının sağlanması ve terör örgütüne karşı ko-operatifler kurulması...*” (24.02.11 tarihli MGK toplantısında karar altına alınan 121019 sayılı Terörle Mücadele Strateji Belgesi’nden)

Bu faşist terör kampanyasında başrol üstlenen polis teşkilatı gemi azya almış durumdadır. AKP döneminde öğretmen sayısı, yüzde 24.7 oranında artışla 678 binden 846 bine çıkarken, polis kadrosu yüzde 88.5 oranındaki artışla 122 binden 230 bine yükseltilmiştir. Bunların yanında birçok alanda polisin yedek gücü, milisi gibi görev yapan özel güvenlik ordusu -171 bini istihdamda- 428 bini bulmuştur. 2011 yılı merkezi bütçesindeki payı 10 milyar 578 milyon ile TSK’yı geçecek kadar semirtilen emniyet teşkilatı; POLSAN (Polis Bakım ve Yardım Sandığı)’ın OYAK’a benzer bir güç elde etmesiyle (inşaat, kozmetik, banka, sigorta, silah satışı, otayol yapımı) birlikte, bir tür “mili muhafız ordusu” haline gelmiştir.

Dinleme, teknik takip, fişleme ve gözaltıların sınırsız ve dizginsiz bir hal aldığı, “terör” eylemlerine katılanların yakalanmasına yardımcı olanlara, yerlerini ve kimliklerini bildirenlere, para ödülü verilmesine dair yönetmeliklerin hazırlandığı koşullarda, daha fazlasına yönelik talepler olağan hale gelmiştir: “*Molotof kokteyli atanlara karşı gerektiğinde silah kullanılmalı ve gösterici kimseye zarar vermemesi için o an vurulmalı.*” (Mehmet Avcı, Adana Emniyet Müdürü, 14.11.11)

Dizginsiz terör kampanyasının açığa vurduğu önemli gerçeklik, başta halk muhalefeti olduğu halde bütün karşıtlarına yönelik “*korku imparatorluğu*” kuranların, büyük bir endişenin pençesinde kıvrandıklarıdır. Arap dünyasındaki sürece müdahil olurken “*zulümle abad olunmaz*” sözlerini terennüm etmenin ardında, kendi korkuları, kendi sonlarını görme hadisesi yatmaktadır. Halkların isyan ve direnişinin, her türden gerici ve faşistin kafasına çivi gibi çaktığı mesajı birbirine yollayanlar, panik içerisinde saldırarak, kaçınılmaz sonlarına yelken açmaktadır.

Kürt sorunu, yukarıda yakın sürecini özetlemeye çalıştığımız bütün verileriyle açık biçimde sabittir ki, bütün çelişki ve çatışma alanlarını dolaysız biçimde etkileyen bir karakter kazanmıştır. Sorunun ulusal çelişki niteliğiyle taşıdığı özellikler değişmesine karşın, “yeni” olguları yaratan, Kürt halkının ulusal mücadelesinin gösterdiği gelişimle büyüyen etkin ve canlı dinamiklerdir.

Bu dinamiklerin, çatışmanın her iki cephesi üzerinden sınıf mücadelesini etkileyen faktörleri, tayin edici bir rol oynamaya başlamıştır. Egemenlerin “*öncelikli sorun*” şeklindeki belirlemelerine uygun biçimdeki konumlanışlarını ifade eden ekonomik, sosyal ve politik pratikleri, soruna bütünüyle etkisiz bir karakter arz etmektedir.

Dinamik deyince sınıf mücadelesinin seyrine etkide bulunan güçlerin refleksi kabiliyeti ve derecesinden bahsediyoruz demektir. Bunun için özne mutlaka önemlidir ama özneyi de şekillendiren bir kitle hareketi faktörü üzerinde durulmalıdır. Savaşın ilerleyeceği düzlemi etkileme hatta belirleme yeteneği bulunan bu olgu, iktisadi ve sosyal gerçekliklerin eseridir ve onyılların birikimi üzerinden yol almaktadır. Asırların getirdiği bir birikimin manivela gücünü hesaba katmadan ne gerçekçi bir politika belirlemek mümkündür ne de kalıcı sonuçlar elde etmek.

Sorunun esas çözümüne temel oluşturan “kendi kaderini tayin hakkı”, yalın/saf manada demokratik bir içerik taşımaktadır. Sorun, iradenin hiçbir baskı, etki ve şart olmaksızın serbestçe kullanılabilmesinde düşümlenmekte ve karşılığını “ayrılma özgürlüğü”nde bulmaktadır.

Gerçek niteliğiyle özgürlük, ne başkalarının icazeti ve iradesine bağımlılıkla ne de irade paylaşımıyla bağdaşır. Bu anlamda, çözüm adına ileri sürülen ve tartışılan “*demokratik özerklik*” vb. bütün formülasyonlar, Ulusal Hareket’e önderlik eden güçlerin sınıfsal niteliğinden bağımsız biçimde, asıl çözümle bağdaşan bir nitelik taşımaktadır.

Bu gerçeklik, sorunu bu çerçevede çözmek isteyen Ulusal Hareket’in sınıfsal kimliği ve hedeflerini ortaya koymak bakımından yeterince açıklayıcıdır. Ne var ki sorunun geldiği aşamada, sınıf mücadelesini ilgilendiren boyut, başka bir deyişle komünistlerin güncel/dönemsel politikasını belirleyecek husus bu değildir. Politikanın gerçeklerin şekillendirdiği olgular üzerinden yapılmasının nedeni, gelişme ve ilerleme sağlayacak unsur ve hareketlerin saptanmasına duyulan ihtiyaçtır.

Kendisine önderlik eden bir hareketin or-

taya çıktığı ve on yıllardır süren savaş ve direniş neticesinde büyük bir gelişme kaydederek önemli bir kitlesel potansiyel elde ettiği koşulda, bu durumu hesaba katmadan atılacak her adımın devrim mücadelesine getirisi olmayacağı gibi karşı-devrime doğrudan katkısı vardır.

Saflaşma ve cepheleşme olgusu, kutupları oluşturan tarafların niyetlerinden bağımsız biçimde, çatışmanın ulaştığı boyut ve şiddetlenme ile ilgilidir. Bush'a 11 Eylül sürecini özlü biçimde ifade eden sözler söyleten; kişisel hırs ya da öfkesi değil, ABD emperyalizminin ekonomik kriz ve hegemonya savaşında içine düştüğü acz ve açmaz halidir.

Peşi sıra hazırlanan "terörle mücadele" yasalarının ruhunu belirleyen bu varlığını/saltanatını koruma endişesi, tehdide bağlı olarak "düşman" kavramını öne çıkarmış ve "güvenlik" politikaları üzerinden bütün hak ve özgürlüklere saldırıyı koşullamıştır. "Böl ve yönet"i "bul ve yok et"e çeviren koşulların, taraf olmaya mecbur kılma baskısıyla dayattığı, tam teslimiyet ve itaattir.

11 Eylül gibi (kuruluşunun) 10. yılını "idrak eden" AKP'nin bu döneme ait konseptlerle ne kadar iç içe olduğu zamanla daha iyi anlaşılır olmuştur. Durumun nezaketini anlamak bakımından, bir ara "zamanın ruhu"nu yakalayamadığı ve de gereğini yerine getiremediği için neredeyse diskalifiye edileceğini hatırlamak gerekir.

Önceki hali yetmediği için 2006'da yeniden düzenlenen Türkiye'deki "Terörle Mücadele Kanunu"nun Kürt sorunuyla ilgili pratiği ortadadır. Ama bunun Kürt sorunuyla sınırlı kalmayan özelliği, daha geniş bir parantez içerisinde, devrim mücadelesinin bütün unsur ve dinamiklerine yöneldiği çerçevede sonuçlar doğurmaktadır.

Kürt sorunu, bütün çatışma parametrelerini yatay, çoğu kez de dikey olarak kesen ve etkileyen konumuyla egemen sınıfları birlikte saf tutmaya iterken, kavgaya güçlü bir etki ve katkı yapmakta, sürece müdahale politikalarının merkezine oturmaktadır. Bu yüzden iyi değerlendirilmesi ve güç katarak büyütülmesi gereken bir saflaşma vardır ve buna seyirci kahnması halinde yalnızca düşmanın kârlı çıkacağı bir süreçten değil, sınıf mücadelesinde soyutlanma/gerilere savrulma tehlikesinden de söz etmek gerekir. Savaşın esas olarak yaşandığı alan ve kitle gerçekliğinin sorunla bağlantısını göz ardı eden, sinir uçları açığa çıkan çelişkileri görmezden gelen hiçbir politika gerçekçi değildir...

Faşizm, bu azgın saldırı dalgası ve imha/bertaraf edici yönelimiyle herkese safınızı belirleyin çağrısı

yapmaktadır. Komünistlerin ama bundan da öte kendisini halk saflarında, emek cephesinde ifade eden herkesin safı bellidir ve bu açık koşullardaki yanıt hiç tereddütsüz ve ikirciksiz biçimde bunu ifade etmek olmalıdır. Ama yaşanan savaş halinin, tarihin bütün dönemlerinde emrettiği başka bir husus, en az saf belirleme kadar önemli hale gelmiştir: safları sıklaştırın!

Düşmanın komünistlere, devrimci ve ilericiilere, hatta demokratlara, "safınızı belirleyin" dediğini düşünmek, bu vasıflara hakaret olsa gerektir. O takdirde aynı kolaylıkla, hayatın yaptığı "safları sıklaştırın" çağrısına uymamak nasıl izah edilebilecektir? Bunu, Alman ilahiyatçı Martin Niemöller'in "Naziler komünistler için geldiğinde sesimi çıkarmadım; çünkü komünist değildim" (1946) cümlesiyle başlayan pişmanlık satırlarından ders çıkarmayanların anlaması beklenemez ama halkın ortak düşmanlarına direnmenin, dahası savaşmanın gereği, bu kadar yakıcı biçimde ortaya çıkmışken, saf dışında kalmanın ne tür bir konumlanmış olduğu açıktır.

2009 yerel ve 2011 genel seçimlerine yön veren politikamızın, her şeyden önce böyle bir gerçekliğe yaslandığını tekrar vurgulamak gerekiyor. Ancak bu saf tutmanın, savaşın şiddetlendiği bu cepheyle somut biçimde dayanışmayı da kapsayan bir mücadele anlayışının devrimi ilerleteceği ve ona kanallar açacağını görmemek için ya bilincin şovenizmle bulandırılmış olması ya da devrim diye bir derdin bulunmaması gerekir.

Halkın Demokratik Mücadele Platformu

Ortadoğu bölgesinin en sağlam halkaları gerilmeye, en güvenilir kaleleri sarsılmaya başlamıştır. Elbette sistemden kopuş yaşanmamaktadır ama bölgedeki isyan ateşi kolay kolay söndürülebilecek gibi de yanmamaktadır. Bölgenin bir dizi ülkeyi doğrudan ilgilendiren yumaklarından birisini oluşturan Kürt sorunu, dengeleri bozan ve zorlayan biçimde kendini dayatmaktadır. Buna yönelik emperyalist planlar çeşitli aktörler eliyle devreye sokulmuş, "çözüm" yolunda hamleler gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ülkemizdeki süreci bu çerçevede içerisinde ele almak, olası gelişme ve sonuçları bu kapsamda değerlendirmek gerekir.

Kürt Ulusal Hareketi, demokratik mücadele alanında önemli aşamalardan geçmiş ve ciddi deneyler üzerinden küçümsenmeyecek bir potansiyel biriktirmiştir. Bunun silahlı mücadele eksenli süre-

cin hazırladığı bir zeminde yaratıldığı ve bu temelde inşa edildiğine kuşku yoktur. Bütün engellemelere ve kendi pratiklerindeki yanlışlara karşın gelinen aşamada yarattığı birikim, yasal kulvarda da etki gücü oluşturmuş ve belli bir mevzi üzerinden meşru mücadele hattını güçlendirmiştir. Faşist Türk devletin başta zor/şiddet olmak üzere her türlü yöntemle geliştirdiği saldırıların göğüslenmesi temelinde oluşturulan direniş cephesi, parlamentodan yerel yönetimlere kadar uzanan bir düzlemde, sistem içinde kitlesel temele sahip kurumsal/kalıcı bir konum elde etmiştir.

Bu olgu aynı zamanda soruna yönelik her doğru ya da isabetli adımla beraber, ileriye yönelik tasarrufları doğrudan etkileyecek koordinatlar çizmektedir. Bu koordinatlar içinde önemli nüveler vardır ve bunları değerlendirmenin yolu, sürece müdahil olmaktır. Müdahil olmanın elbette birçok biçimi bulunmaktadır ve biz bütün eksiklerimize karşın, bu yönde politikalar oluşturma bakımından zaaflı ve geri duruşumuzdan uzaklaşan bir konum almış bulunmaktayız. Şimdi, zayıf ve yetersiz olan durumu tersine çevirmek için yeni adımlar atılması gerekmektedir.

İşçilerin, işsizlerin, köylülerin, gençlerin, aydınların, demokratların, bütün muhalefet odaklarının yalnızca AKP değil CHP, MHP başta olmak üzere egemen sınıf temsilcilerine yönelik bir cephede buluşturulması için daha uzun ömürlü ve hedefli yürütülecek çalışmalar bakımından, en güçlü ve direngen kesimlerin mücadelede diri tutulmasına yönelik politikalar önemli bir yerde durmaktadır.

Sorun, bir bütün olarak egemen sınıfların karşısına çıkmak ve halk kitlelerine, emekçilere, yoksullara, ezilenlere ait bir muhalefet odağı oluşturabilmektedir. Bugün bunun merkezine oturan potansiyel, ezilen Kürt ulusunun dinamikleriyle örülüdür. AKP şahsında egemen sınıfların gerek bütünüyle karşısına dikilmek gerekse de belli adımlarla set oluşturabilmenin yolu, çeşitli biçimlerde –ve platformlarda- onunla karşı karşıya gelen devrim cephesindeki güçlerle buluşmaktır.

Bu güçlerin küçümsenmeyecek bir bölümü; çeşitli işyerlerinde sefalet zamlarına, sendikasıylaştırma ve taşeronlaştırmaya karşı direnişlerini sürdüren işçilerden, sağlığın ticarileştirmesine tepki gösteren, parasız, nitelikli ve ulaşılabilir bir sağlık hizmetini savunan emekçilere; basın özgürlüğüne yönelik engizasyonu kısındıran yöntemlerle zirve yapan saldırılara karşı itirazını yükselten gazeteci-

lerden, geleceksiz kılınmış, fırsat eşitsizliği büyüyen ve öğrenim özgürlüğü yok edilen üniversiteli ve lisesi gençlere; tecrit zulmü altındaki tutsaklar ve onlara destek mücadelesi yürüten yakınlarından, doğanın yağma ve talanına tepki gösterip direniş geçen çevreciler ve nükleer karşıtı platform üyelerine; artan oranda cinayet ve yaygın bir şiddetle beraber her türlü baskı ve ayrımcılığa maruz kalan kadınlardan, kentsel dönüşüm tezgâhıyla yerlerinden yurtlarından edilen ve sokağa atılan yoksullara; “açılım” tezgâhında bir kez daha hançerlenen Alevilerden, kültürel haklar talep eden Çerkezlere ve füze kalkanı projesine karşı örgütlenen Kürecik halkına kadar, taşan bir öfke ve direngenlikle eylemler gerçekleştirmektedir.

Hayatın ülkemiz topraklarına düşen gölgesinde; sınıf çatışmasının yangını, dağlardan ovalara yayılmakta, şehirleri kuşatıp sokakları kavurmaktadır. Devrime dair ne kadar ateşleyici varsa bu yangının içerisinde. Devrim ateşini göğe yükseltecek ne kadar güç varsa bu yangından beslenecektir. Hemen her gün gerçekleşen protesto ve direniş eylemlerine yansıyan renkler kıvılcık motifler taşımaktadır. Sınıfsal bir çizginin hükmetmediği kitle hareketlerinin, politik iktidara karşı her yönelimi bu içeriktedir ve desteklemeden öte bizzat (mü)dâhil olmayı gerektiren bu durumun aciliyeti ve yakıncılığı büyümektedir.

Gerçekler, dağlarda, sokaklarda, meydanlarda, fabrikalarda, köylerde, semtlerde, amfilerde, hayatın her alanında resmi ve sivil faşistlerle kıyasıya çatışmaların oluşturduğu mücadele ve direniş hattında yazılıdır. Bunun, giderek daha geniş kesimleri aktif kılması ve sistemi sarsan, dahası salıyan bir boyut kazanması için doğru kumanda ve örgütlenmeye duyduğu ihtiyaç açık biçimde kendini göstermektedir. Bu zafiyetin kendiliğinden giderilemeyeceği, bunu gerçekleştirme adına ortaya çıkan fırsatları değerlendirebilmenin de ancak içeriden olabileceği ortadadır.

Demokratik devrimlerin ideolojik ve pratik olarak mayalandığı bu zemin, hemen her ülkede, hiç kuşku yok ki zamanla kendisini daha net biçimde açığa vuracaktır. Ne var ki sorunun esası, politik tavrı belirlemek suretiyle müdahale yolunun tutulmasıdır ki “tespit” ve “belirlemeleri” odalardan/bürolardan sokaklara taşıyarak canlı ve etkin kılacak olan budur.

Proleter ideolojiiye yeşertme ve geliştirmenin kodları; ezilen ve sömürülen işçi, emekçi, halk kitlelerinin hareketlerinde gizlidir. Başarılı olmuş demo-

kratik ve proleter devrim süreçleri, dahası bu yönde belirli aşamalar kaydeden çeşitli ülke pratiklerinden çıkarılması gereken önemli derslerin başında bu gerçeklik gelmektedir. Devrimin yaratıcısı olarak kitleleri işaret eden bilimsel sosyalizmin ustaları, bu realiteye dikkat çekmektedir...

Açık ve aktif bir tutumla taraf olunması gereken bir süreç yaşanmaktadır. Asıl cepheleşme olgusu egemen sınıf klikleri arasındaki dalaşmada değil, Kürt Ulusal Hareketi'nin yürüttüğü mücadelenin damgasını vurduğu, işçi, emekçi bütün ezilenler ile sömürücü ve ezen sınıflar arasında şekillenmiştir.

Kürt halkının ulusal demokratik taleplerle yürüttüğü mücadelenin, devrimci, demokrat ve ilerici güçler cephesinde bulunduğu karşılığın, önceki dönemleri geride bırakan genişlikteki bir mutabakatla kendini ifade etmesi, direniş/mücadele merkezindeki prizmadan da aynı renklerin yansıdığını göstermektedir. Somut şartlar bunu anlatmaktadır. Tahlil buna göre yapılmak, duruş buna göre belirlenmek durumundadır.

Toplumun ilerici, demokrat çok sayıda kişi ve çevresinin bunun ayırtına vararak tavır belirlemesi ve saf tutması hafifsenecek bir olgu değildir. Bunun şovenizmle adamakıllı zehirlenmiş bir toplumsal gerçeklik içerisinde taşıdığı anlam/değer doğru görülmelidir. Bunun, birçok başka saflaşmada yaşananlardan çok daha ağır bedelleri gerektirdiği de iyi anlaşılmalıdır.

Bu durum yalnızca Kürt halkı değil kitlelerin ileri unsurları, devrimci, demokrat kesimleri nezdinde de ilgi, sempati ve güveni besleyici, desteği ve dayanışmayı büyütücü sonuçlar üretecektir. Belli bir süredir zaten ivme kazanan bu durum, seçim döneminde yürütülen mücadele ve elde edilen sonuçlarla yeni bir aşamaya gelmiştir. Durumla gerek blok bileşeni olarak gerek aktif destek vererek doğrudan ilişkilenenler dışındaki devrimci ve ilerici tabanı da etkileyecek (çeşitli düzeylerde) bu sürecin, cephe tartışmalarına uzanan biçimde, birleşik bir devrimci-demokratik hat oluşturulmasına önemli katkılar sunması beklenmelidir.

Buna duyulan ihtiyaç öteden beri kendini dayatmakta ve başta komünistler olmak üzere bir dizi çevre tarafından bu yönde ısrarlı vurgular yapılmaktaydı. Devrimlere akan yolda, bütün sosyal/ulusal kurtuluş süreçlerinde etkin bir konum alan güçlerin kendi etrafında haleler oluşturması, diğer potansiyelleri hareket geçirmesi ve böylelikle karşılıklı etkileşim süreci içerisinde toplumsal sa-vaşımında yeni olanak ve fırsatların büyümesi

kaçınılmazdır. Sınıf mücadelesi denizine var gücü-müzle atılmanın gereği, bu zeminde kendisini güçlü biçimde dayatmaktadır...

12 Haziran platformunda gücünü bir kez daha etkin bir şekilde ortaya koyan potansiyelin, daha ileri mevziler elde etmesi ve sınıfsal karakterde olunlaşarak iktidara yönelik bir doğrultu elde edebilmesi için güçlü ayaklara ihtiyaç vardır. Bunun için beslendiği zeminin mücadele ve direniş hattına daha güçlü biçimde yaslanmak, burada mayalanan devrimci özü büyütme gerekir.

Bu öz büyütülmediği, politik kimlik şekillendirilmediği takdirde reformizmin egemenliğini kırmak mümkün olamayacak ve süreç ya sisteme bütünüyle eklemelenmeyi getirecek ya da yine aynı anlama gelmek üzere, kabul ve kontrol edilebilir bir seyre mahkûm tarzda olacaktır. Bu konuda kendini aşmayan bütün hareketleri bekleyen kaçınılmaz son bellidir ve dünyanın pek çok ülke pratiği bunun örnekleriyle doludur.

İsyan ve ayaklanmalarıyla, on yıllara yayılan silahlı mücadele pratikleriyle gerici, faşist rejimleri zora sokan ve büyük tehditler oluşturan nice hareketin sisteme entegre olduğu ve rejimin ömrünü uzatmasına hizmet eden sonuçlar ürettiği bilinmektedir. Bu gerçeklik, yalnızca ulusal kurtuluş hareketleri için değil, sınıfsal önderlik sorunu taşıyan toplumsal düzeydeki bütün kalkışma ve direnişler için de geçerlidir. Kuvvetli ya da zayıf bu olasılık üzerinden belirlenemeyecek kadar önemli ve değerli bu halk hareketleriyle proleter devrimci güçlerin kuracağı ilişki, aksi yöndeki gerçekliğe, devrim için "tayin edici" potansiyelle ilişkilenebilir ve buradan üretilecek her kazanımın uzun vadedeki getirileri paha biçilmez ağırlıktadır.

Ezilen ulus mücadelesinin kayıtsız şartsız desteklenmesi gereken "demokratik" özü, sisteme yönelen, onun temellerini bozan ve sarsan niteliğinden kaynaklanmaktadır. Sınıf mücadelesinin önünü açan karakteri, ihmal edilemez boyuttadır:

"Kürt milli hareketi genel bir demokratik muhteva taşır. Çünkü bir yönüyle ezen ulusun hakim sınıflarının zulmüne, zorbahçına, imtiyazlarına, bencil çıkarlarına karşı yönelmiştir. Milli baskının kaldırılması, milliyetler arasında eşitliğin sağlanması, hakim ulusun hakim sınıflarının imtiyazlarının kaldırılması, dil üzerindeki yasaklamaların ve sınırlamaların son bulması, her alanda uluslar arasında eşitliğin ve ulusal devlet kurma hakkı eşitliğinin tanınması, bütün bunlar demokratik ve ilerici taleplerdir."

“Ezilen ulusun milli hareketi, bir yönüyle de hakim ulusun milli baskı politikasına yöneldiği içindir ki, çeşitli milliyetlere mensup işçiler ve emekçiler arasında birliğin sağlanmasına, ezilen ulusun işçilerinin ve emekçilerinin manevi güçlerinin serbestçe gelişmesine ve bunu engelleyen kösteklerin kaldırılmasına hizmet eder.” (İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, Umut Yayıncılık, sf. 286-287)

Desteğin farklı kulvarlarda bulunarak verileceği bir süreç yaşanmamaktadır. Destek, aynı safta durarak verilmeli, direniş mevzilerine birlikte girilmelidir. Doğru yönde gelişim için etkili olabilme şansının ancak bu biçimde yakalanabileceği unutulmamalıdır.

Seçimlere yönelik politikamızı açıklarken bunun daha geniş bir perspektife sahip olduğunu ve 12 Haziran’la sınırlandırılmayacağını vurgulamıştık. Zira “destek” tavrında ifadesini bulan taktiğimize temel oluşturan Kürt sorununun günümüze ait mücadele ve direniş koordinatları, parlamentoda temsil edilme ya da buradaki mücadele ve etkinlik üzerinden sonuca gitmeye endekslı bir sıklık ve darlık, (bu manada sapma) içermemektedir.

Kendilerinin de bu aymazlığa düşen bir çizgide hareket etmediği koşullarda, durum kendisini daha açık biçimde anlatmaktadır. Dolayısıyla politikamız, Ulusal Hareket’in önderlik ettiği mücadeleye verilecek destek için önümüzdeki süreci de içine alan boyuttur ve bunun stratejik savaş hattımızla ve demokratik devrim programımızla esaslı (ve kopmaz) bağları bulunmaktadır.

Ulusal sorunun ana damarını oluşturan Kürt sorununa çeyrek yüzyıllık zaman diliminde yürütülen savaş, direniş ve serhıldan eksenli mücadele ile damgasını vuran Ulusal Hareket’le silahlı ve barışçıl çatışma alanlarında kurulacak her türlü ilişkiyi belirleyen koordinatların demokratik devrimle çakışma noktası bu ekseninde kavranmalıdır.

Bunun harekete önderlik eden çizgiden bağımsız bir anlamı vardır ki, öncelikle dikkate alınması ve üzerinden taktik politikalar (hatta stratejik) oluşturulması gereken husus burasıdır. Faşist devlete karşı isyanın eğittiği ve donattığı emekçi kitleler ile demokratik ve ilerici kesimlerin, ulusal sorunla doğrudan ilgi kapsamının dışında kurduğu temasın, “sımsal” bir temelde karşılık bulmasından ötürüdür ki sorun, “devrimci” bir içerik kazanmaktadır:

“Ulusların, sıralarından geçtiği iç savaş okulu, hiçbir zaman boşuna değildir. Bu güç bir okuldur: ders programının bütünü, karşı-devrimin zaferle-

rini, küplere binen gericilerin gemi azıya almış taşkınlıklarını, eski hükümetin ayaklanmalara verdiği vahşi karşılığı vb. zorunlu olarak içerir. Ancak ulusların, bu zahmetli okulun sıralarından geçmelerine, yalnızca, tedavisi olanaksız bilgiç taslaklarıyla sarsak maymunlar hayıflanır.

Çünkü bu okul, ezilen sınıflara, iç savaşın nasıl verileceğini, devrimin zafere nasıl ulaştırılacağını öğretir. Bu okul, çağdaş köleler yığınlarında, horlanmış, yumuşak kalpli, bilgisiz kölelerin her zaman içlerinde taşıdığı kını, köleliklerinin utanç vericiliğini kavramış kölelerin tarihi yapan yüce kahramanlıklarını sağlayan kını yoğunlaştırır.” (Lenin, Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları, Sol yay. sf. 34)

Diğer yandan, faşist bir devlet yapılanması altında, meşruiyet örtüsü ve yanılısıma yaratma amaçlı kullanılan parlamentoya yönelik tutum her dönem ve koşul altında yadsımayı koşullamaz. Onunla beraber sistemin diğer unsurları olarak legal parti oluşumları, seçimlere katılma ve çeşitli ittifaklara uzanan “platform” ve “blok” örgütlenmeleri de aynı çerçevede anlam taşımaktadır. Dolayısıyla hiçbir mücadele biçimi ve yönteminin peşinen dışalanamayacağı gerçeği, gündemin/koşulların dayattığı bir dizi taktik politikaya bağlı olarak yepyeni formlar üretebilir, “aykırı” gibi görünen araçları gündemleştirebilir.

Bunun için en önemli kistas, her zamanki anahatar kriter, sınıf mücadelesinin ilerlemesi bağlamında devrim mücadelesinin çıkarlarıdır. Bu kanala akacak bütün ilerici ve devrimci potansiyelden yararlanmak için somut politikalar geliştirmek, daha önemlisi pratikleştirmek gerekmektedir. Bu potansiyelin ait olduğu sorunun devrim sürecindeki ana çelişki merkezlerinden birisini, devrimin yoluna çıkış noktası oluşturan alanların başlıcasını ifade ettiği şartlarda, durum daha da hassas hale gelmiş demektir.

Devrim mücadelesinin gelişimi, inişli çıkışlı olduğu kadar sıçramalı bir biçim de almaktadır. Bu kanala akan bütün savaşımın kendilerine alan açmaya, yeni mevzileri kurumlaştırmaya çalışmaktadır. Silahlı mücadelenin başrol oynadığı ve oynayacağı süreç, başta savaş alanı olmak üzere bütün cephelerde bir birikimin adım adım yaratılması, bir potansiyelin aşama aşama büyütülmesiyle ilerleyecektir. Reformlar için mücadele devrim davasının anahtarı, yol açıcısıdır.

Hemen her cephede hak ve özgürlükler uğruna yürütülen savaşımı özetleyen bu gerçeklik, pek tabii

ki ulusal sorun alanında da geçerlidir ve ulusal demokratik taleplerle yürütülen mücadele de bu çerçevede anlam ifade etmektedir. Reformlar için mücadeleyi amaçlaştıran reformizm ise çözümü sistemin temelli değişiminde değil iyileştirilmesinde görüp mücadeleyi bu perspektifle ele almasından kaynaklı, devrime karşıt bir akımdır, esastan farklıdır.

İşçilerin, emekçilerin, ezilen bütün sınıf ve kesimlerin haklarının çoğalması ve özgürlük alanının genişlemesi, devrimci mücadeleyi geriletken değil ilerleten bir unsurdur. Haklar elde edildikçe, çelişkilerin azalacağı, sınıf bilincinin köreleceği, tansiyonun zayıflayacağı, daha önemlisi köklü çözüm (devrim) hedefinden uzaklaşılacağına dair kaygılar, ilkel ve geri bir zihniyetin ürünü olduğu gibi, sınıf mücadelesini zerre kadar kavramamış olmanın sonucudur:

“Böyle bir durumda, ancak doğru-dürüst düşünemeyenler ya da Marksizm hakkında hiçbir bilgisi olmayanlar, öyleyse cumhuriyet olmanın hiçbir anlamı yok, boşanma özgürlüğünün hiçbir anlamı yok, demokrasinin hiçbir anlamı yok, ulusların kendi kaderini tayin hakkının hiçbir anlamı yok sonucuna varırlar. Marksistler ise, demokrasinin sınıfsal baskıyı ortadan kaldırmadığını bilirler. Demokrasi, yalnızca sınıf savaşımını, daha doğrudan, daha geniş, daha açık, daha belirgin hale getirir.

Gerek duyduğumuz şey de budur. Boşanma özgürlüğü daha tam hale geldikçe, kadınlar ‘evcil kölelikler’inin kaynağının hak eksikliği değil, kapitalizm olduğunu daha iyi göreceklerdir. Yönetim sistemi daha demokratik hale geldikçe, işçiler, musibet kaynağının, hak eksikliği değil, kapitalizm olduğunu daha iyi anlayacaklardır. Ulusal eşitlik daha tam hale geldikçe (ayrılma özgürlüğü olmaksızın bu eşitlik tam olamaz) ezilen uluslar işçileri, eziliş nedenlerinin hak eksikliği değil, kapitalizm olduğunu daha açıkça göreceklerdir, vb..” (Lenin, Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları, Sol Yay. sf. 286-287)

12 Haziran seçimleri için oluşturulan Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu’nun ilerici, demokrat çevrelerde uyandırdığı reaksiyon, seçim sonuçlarıyla sınırlı değildir. Politik çevrelerin önemli bir bölümünün sorunla ilişkilenişindeki sakathğin ileri kesimlerdeki yansımalarının dezavantajlarına karşın, büyük bir potansiyeli harekete geçirme imkânları şimdiden kendini göstermiş bulunmaktadır. Bunun ana sebebi, hak gaspları ve baskının yoğunla-

şmasıyla beraber faşizmin bütün demokratik mücadele alanlarına karşı giriştiği zorbalıktır. Kitlelerin güç ve mücadele birliği talebinde yükseliş olmasından daha doğal bir durum yoktur.

Bu talebin somutlanacağı örgütlenme ve mücadele platformunu belirlemek amacıyla, blok bileşenleri başta olmak üzere çeşitli çevrelerin yürüttüğü çalışma ve tartışmalar sonucu, program ve tüzüğü de hazırlanarak oluşturulan Halkların Demokratik Kongresi, bu ittifak sürecinin yeni adresi haline gelmiştir. Bundan sonraki aşamada, bir yanıyla mücadelenin birlikte yürütülmeye çalışılması, diğer yanıyla örgütlenmede daha ileri adımlar atılması hedeflenmektedir.

Bundan kast edilen, seçimlerde rol üstlenme amaçlı “çatı” niteliğinde bir partinin inşa edilmesidir. Bu faaliyetin bileşenleri bağlayıcı yanına dair, ilgili kararda şunlar söylenmektedir: *“Kongre bileşenleri, partide yer alıp almamakta bütünüyle özgürdür. Partiye katılan kongre bileşenleri katılmayanlar karşısında bir ayrıcalık kazanmaz, katılmayanlar da katılanlar karşısında bir hak kaybına uğramaz. Kongre bu hedefi gerçekleştirmek için Kongre Meclisi’ni görevlendirir.”* (16.10.11)

Yalnızca siyasi partilere değil demokratik kuruluş ve hatta bireylere de açık olan HDK’nın örgütlenme tarzı, şu durumda esnek bir platform biçimindedir. Bu tarzına karşın, ilk yapılaştırdığı meclis ve kurullardan da görüldüğü üzere, yön verme iradesi, bileşenin asli unsuru pozisyonundaki politik çevrelerce şekillendirilecektir. Bu çevreler içerisinde Ulusal Hareket’in belirleyici düzeyde ağırlık taşıdığı açıktır. Demokratik bir sistem ve işleyiş hakkıyla oluşturulsa dahi, güç dengesinin yansiyacağı tablonun değişme şansı yoktur.

O halde kimse sözü dolandırmamalı ve ulusal sorun bağlamında yürütülecek çalışmaların esas damgayı vuracağına altı çizilmelidir. Ama işte sorun tam da burada kendini göstermiş ve Kongre’yle ilişkilenmeme tavrı gösterenler, “uzak durma” gerekçelerini –doğal olarak- ulusal sorunla ilgili yaklaşımları üzerinden açıklamışlardır.

Doğaldır, çünkü faaliyet esaslarını sistem içi zeminde ifade edenlerin, aynı karakterdeki bir yapıyı başka bir düzlem üzerinden tartışması absürt kaçacaktır. Ancak bunu açıkça ifade etmekten çok, tercih edilen yöntem, “dolaylı” konuşmaktır. HDK’nın Kürt sorununa özgülenen temel boyutu gizleniyor-muş gibi davrananların “uyanıklığı”, ulusal sorunla ilgili alerjiden kaynaklıdır.

ÖDP'nin, "bağımsız siyaset imkanının olmadığı", TKP'nin "solun önce kendi sorunlarını çözmesi gerektiği", Halkevleri'nin, "bağımsız bir emek hareketi yaratma dinamiğinin gündelik siyasetin ihtiyaçlarına hapsedilme riski"nden söz ettiği yerde; "devrim ve iktidar yoksunluğu"ndan bahsettiği halde, esas itirazını, "Kürt sorununun 'demokratik, barışçıl' çözümünü esas, başat görev almak" şeklinde yapan Yürüyüş (06.11.11) de bağdaş kurmuş durumdadır. Diğer "uzaktan bakanlar"ın hiç sıklımadan üretebildiği tek şey "kuyrukçuluk"tur ki bunun da aynı kapiya çıktığı açıktır.

Sınıf mücadelesi, öznel dünyalarda yaratılan hayali aktörler ve koşullar çerçevesinde cereyan eden bir oyun değildir. Sınıf mücadelesi kendisini tersten okumayı da kaldırmaz. Onun akışına, "dur/bekle bakalım biz önce kendi sorunlarımızı çözeceğiz" deme şansız da yoktur. Diyenlerin aldığı yanıt bellidir. Sınıf mücadelesinin ortaya çıkardığı dinamikleri keyfe göre değerlendirme, beğenip beğenmeme lüksü de yoktur. Böyle davrananların hali ortadadır.

Bu yüzden, ortaya çıkan Kongre platformunun Kürt sorununa endeksli olması, bunu başat sorun olarak görmesinde zarar değil yarar vardır. Zira yuvarında uzun uzadıya aktardığımız sürecin, gerçeklere ve olgulara dayanarak bize anlattığı bir realite vardır ve sınıf mücadelesinin bütün dinamikleri istense de istenmese de bununla dolaysız ilişki içerisinde devinmektedir.

Ortada, gelişim süreciyle hepsinin çözümünü etkileyecek çapta bir sorun bulunmaktadır. Bu hale gelmiş olmasından hoşnut olmama halinin hangi sınıflara ait olduğu açıktır. Eğer iyi ve elverişli bir durum ortaya çıkmışsa, en sıradan konuda dahi belirlenen "görevler", konu ulusal sorun olduğunda neden kaybolmaktadır?

Sorunun bir dönemle sınırlı olmayan boyutunun, yalnızca kayıtsız kalanlarca değil sürece katkı ve destek sunmaya çalışanlar tarafından da yeterince kavrandığı söylenemez. Bu tabloda bir istisna oluşturamadığımızı tespit etmek durumundayız. Daha derinden tartışılması ve farklı nedenlere (devrimci teorinin kavranışı, kitlelerin rolü) yayılan boyutlarının da irdelenmesini gerektiren zafiyet halinin ortak paydasında, sosyal-şovenizm zehri vardır. Özellikle, ezen ulusun devrimden yana güçlerinin ulusal sorunla ilgili hatalı duruşları ve yetersiz kalışları aynı potada toplanmaktadır.

Ulusal sorunla ilgili izlenecek politikanın başlı

başına turnusol işlevi görmesi bir yana, en yalın tanımı egemen sınıflara karşı savaş ve direniş olan devrimci mücadelenin, hangi sıklık ve uzaklıkla ele alındığı da ortaya çıkmaktadır. Ulusal Hareket'in sistem içi "çözüm" ve arayışlara demirleyen çizgisini bahane ederek, "saf ve arı duruş" adına tam da karşı devrimin manevra alanını genişletme ve hedefini büyütme yol açacak tutumun hangi anlama geldiği açıktır. Sürec, kayıtsız kalan ve sorumsuz davrananları kendi gerçekleriyle baş başa bırakacak yoğunlukta, alabildiğine şiddet ve çatışma içerisinde akmaktadır.

Karşımızdaki olgunun toplumsal sorunlar içinde öne çıkan bir mesele olmasında, onun somut olarak geniş kesimleri doğrudan içine alan bir çelişkiye (ezen ulus-ezilen ulus) dayanıyor oluşu, ulusal sorunun kapitalizmin dünya çapında gelişimini sürdüren bir sistem olup, buna paralel derinleşen ve yaygınlaşan, büyüyen bir sorun oluşu, ulusal hareketlerin burjuva çözüm anlayışlarına sosyalizmin dünya çapında gerilemesine de bağlı olarak yatkın tutumu ve nihayet tüm bunların üzerinde etkin rol oynayabilen özellikli bir örgütlü gücün varlığı etkindir.

Mevcut sorunun bu özellikleri ve gerçekliği yeterince anlaşılmadıkça, onunla devrimci tarzda ilişkilendirilmesi esasen olanaklı değildir. Henüz bu kavrayışın gerisinde bulunduğumuzun tespiti ise ilerlemek için bir ön koşul durumundadır.

Ulusal mücadele, genel tarihiyle, ulusal tahakküme karşı tüm karşı koyuş ve yönelişle sahiciliklidir. Bunun "bir başkası" tarafından yapılması haklılığını, doğruluğunu ve halka ait olduğunu ortadan kaldırmaz. Bir tür miras gibi, bu özelliğe sahip çıkılmalıdır. Burada söz konusu olan sadece Kürt komünistleri olarak, bu haklı mücadelenin parçası olmak değildir; bundan daha da önemli olarak diğer milletlerden, ezen ulustan komünistler olarak ezilen ulusun çıkarlarının yanında oluşu somutlamaktır. Bu yaklaşım benimsenmediği ve içselleştirilmediğinde, "tam hak eşitliği" gerçek anlamda savunulmuş olmaz. Dolayısıyla ezilen ulus halkının yeterli güveni oluşturulamaz. Devrimin bundan göreceği zarar açıktır.

Ulusal sorunun, bu kapsamda gelişen ve güç kazanan bir hareketin olduğu koşulda gündem(imiz)e soktuğu başlıklar, çeşitlenmeden öte öncelik ve ağırlık kazanmıştır. Hiçbir politika bu olgudan bağımsız gelişme şansı bulamayacaktır. Niyet ile olgu ilişkisinde kafası bulanların durumu izah için başvurduğu yöntem yon veren husus, sınıf

mücadelesinin ne olduğuna dair bulanık bakış açıdır. Bunun “Arap Baharı” nedeniyle yaşanan kafa karışıklığı esnasında da görülmüş olması tesadüfi değildir. Sosyal şovenist ya da bu zehir ile bulaşık halde sersemleyen bütün anlayışların her iki gelişme karşısında yalpalayan tutumlar takınması uyarıcı olmalıdır.

Kimisi “Arap Baharı”na selam duran, kimisi Latin Amerika’daki mücadelelerden dem vuran, hatta çok daha sınırlı ve lokal eylemleri kendileriyle ilgili oranında alabildiğine abartıp süsleyenlerin, Kürt Ulusal Hareketi önderliğindeki mücadeleye karşı geliştirdiği gözü kapalı, küçümseyici ve çarpıtıcı yorum ve yaklaşımların, kendi karakterlerini ele veren gerçekliği de sosyal şovenizmi açıklamaktadır. Bugün egemen sınıfların bütün klikleri tarafından “*etnik milliyetçilik*” yaftasıyla karalanmaya çalışılan direniş ve kalkışmaya karşı geliştirilen imhacı ve inkârcı politikalara, aynı tema üzerinden destek verenler, hiç kuşku yok ki karşı devrime hizmet etmektedir.

HDK’nın belli demokratik taleplere dayalı mücadelesi, onun düzene karşı ama düzen içi bir varlık olabilmesinin koşuludur. **İlişkilenebilir düzeyimizi (ve biçimini) belirleyecek unsur, bu içerikte bir örgütlenmenin kaçınılmazmış gibi iktidara alternatif olması, iktidar olmayı amaçlaması, kendini iktidar organı olarak tanımlamasıdır.** Bu durum onunla aramıza bir çizgi çekmemizi gerektirir. Çünkü böyle bir amaç ona uygun bir varlığı ve mücadeleyi ön şart koşar.

Ya misyon yanlış tanımlanmaktadır ya da örgütlenme ve mücadele uygun seçime dayanmamaktadır. İktidar amaçlı bir örgütlenmenin devrimi gerektiren bir program öne sürmeye çalışması halinde, hem bunun gerisinde kalması hem de uygun bir çizgi belirlememesi, onu oportünistleştirir, zamanla geriletir, daha da kötüsü parçalanmaya götürür. Açıktır ki bu, temennimiz ya da kehanetimiz değil, hareketin içeriğinde, özünde var olduğunu gördüğümüz **uyumsuzlukla** ilgili bir tespittir.

HDK’nın organik bir parçası olmak (ona ait olmak) bu tutumuna uygunluk gerektirir. Aksi durumda onun politik yönelimine hizmet edilemez. Kongre’nin benimsediği bu yolda ilerlemesi politik bir tercihtir ve açıkçası olabildiğince yol alması, birliğini pekiştirmesi, taleplerini kitleleştirilmesi, olumlayacağımız ve gerektiğinde destekleyeceğimiz bir durumdur.

Nihai çözüme ulaşmak için, benimsenen bu yolun başarılı olacağı düşüncesi, ülkemizin sosyo-

ekonomik gerçekleriyle uyumsuzdur. Örnekleyecek olursak; demokratik devrimin temel unsurlarından biri tarım devrimidir ki bu aynı zamanda emperyalizme bağımlı ekonominin reddi ve kendi ayakları üzerine dikili, yeni bir ekonominin inşası için de geçerli biricik yoldur. HDK programı bu temel sorunu içermemektedir. Aslında bu eksikliğin mevcut yapısından kaynaklı, doğal olduğunu belirtmek gerekir. Hareketi düzen içi kılan temel nedenlerden biri budur ve ondan sınıfsal karakteri nedeniyle farklı bir tutum bekleyemeyiz.

HDK, başta Kürt sorunu olmak üzere bütün demokratik mücadele alanlarına özgülüne bir program oluşturmuştur. Kürt Ulusal Hareketi önde gelmek üzere, bileşeni oluşturan çeşitli renkten reformist ve revizyonist yapıların sistemle sorunlarını bu mücadele zemini üzerinden çözmeyi esas almaları ve bu yüzden de HDK’ya **stratejik bir misyon biçimleri**, onun bu özelliklerini/zeminini ortadan kaldırmaz. Bunun değişmesi için partileşme sürecini tamamlaması gerekir ki bu yönde başlatılan çalışmaların Kongre sürecini etkilemeyeceği söylenmektedir. Bunu gerçekçi bulmadığımızı not etmek gerekir.

Politik irademizi kısıtlayan bir oluşumun parçası olamayacağımız için, HDK ile ilişkimiz, onun bu yöndeki örgütlenme tarzı ve atacağı adımlara bağlı olarak yol alacaktır. **Şu andaki program ve tüzük hükümleri, demokratik alanlardaki kurumlarımızın, Kongre’ye bağlı komisyonlar ve yerel konseyler aracılığıyla yürütülecek mücadeleye katılması, destek sunması ve aktif rol üstlenip inisiyatif kullanmasına engel değildir.**

Ancak durum yönetici komite ve meclislere gelince işin rengi değişmektedir. Esasen eylem ve güç birliği açısından işlevli gördüğümüz bir platformda, yeni bir parti oluşumuyla ilgili tartışmalara dahil olmamız beklenemez. Kongre’ye iktidar mücadelesi açısından politik önderlik misyonu biçenlerin, yönetim organlarına talip olması anlaşılırdır. Bunun alışılmalı bir tarzda ve kısır çekişme içerisinde yol alma olasılığı yüksektir.

Bu düşüncemizi doğrulayan gelişmeler, henüz kongreye hazırlık çalışmaları safhasında ortaya çıkmıştır. Yalnızca kendini ifade etme şansı bulmak açısından “yan yana gelmeyi” amaçlaştıran, “solcuların birliği” anlayışıyla hareket edenler, program ve tüzükte altı çizilen yaklaşıma aykırı biçimde, delegelerin belirlendiği süreçte kendilerini göstermekte gecikmemişlerdir. Bundan da önemlisi,

yurtsever güç temsilcilerinin bu duruma bilinçli olarak izin verdiğine dair gözlem ve iddialardır (Ender İmrek, EMEP Genel Başkan Yardımcısı, Evrensel, 29.10.11).

Amacımız, zengin bir platform aracılığıyla yürütülecek mücadeleye güç katmak, devrimci mücadelenin dinamikleriyle buluşarak ortak hareket zemini yaratmak, doğru düşünce ve politikaların propagandasını yapmaktır. Kongre iradesiyle ilgili tasarrufla bulunmaya çalışmak, aynı zamanda mevcut güç dengesinden kaynaklı, gerçekçi de değildir.

Ulusal Hareket'in Kongre faaliyeti üzerinden geliştirmek istediği kurumsal çalışma sürecine müdahil olmanın, getirisi değil götürüsü vardır. Ancak Kürt halk kitlelerinden kopuk ve edilgen durumu değiştirmenin yolu, onu etkisi altına alan güçlerden uzak durmak değildir. Bu konudaki her türlü yanlışın üzerine gitmek, o zeminde düşmana karşı mücadeleden bağımsız değildir. Bağımsız bir platform yaratamadığımız koşulda, yapılması gereken, çatışmaya özgülünen alanlara gitmektir.

HDK, ulusal demokratik talepler uğruna yürütülen mücadelenin güçlendirilmesi, diğer bütün alanlarda gelişen hareketlerle bütünleşmesi ve nihayet faşist diktatörlüğün saldırılarına karşı barikat oluşturulması için işlevli bir eylem birliği platformu olarak değerlendirilebilir. **Kabul edilen programda; mücadele hattına temel oluşturan sorun alanları kapsamında yaptığı tespitler ve yer verdiği taleplerin önemli bir bölümü, benimsediğimiz, ileri sürdüğümüz nitelikte, demokratik içeriktedir.** “Artık birleşik ve güçlü bir mücadele hem daha gerekli hem de daha mümkündür.” (Kongre Girişimi Program Çerçeve Metni, 6. Madde) tespiti uzun süredir savunduğumuz bir görüşü ifade etmektedir.

16 Ekim 2011 tarihli sonuç bildirgesinde yer alan “*demokratik özerklik*” talebi, daha önce de çeşitli vesilelerle ifade ettiğimiz gibi, ileri sürenlerin sistem içi çözüm perspektifine sahip olmasına karşın, ulusal demokratik hakların genişletilmesi ve yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesine yönelik içeriğiyle desteklenebilir niteliktedir.

Ezilen ulusun haklı mücadelesini desteklemek onun kendini özgürce ifade etmesine tam destek olmayı içerir. Bu bağlamda, “barış” taleplerine karşı çıkmak da doğru değildir. “Barış” talebi, ezilen ulusun kendi geleceğini özgürce, hiçbir baskı olmadan tartışabilmesi, bu merkezde örgütlenmesini de içermektedir. Bunu reformizmin yolunun açılması

olarak değerlendirmek yanıltıcıdır.

Komünistler, tam hak eşitliğini, “özgürce ayrılma hakkı”nı, kültürel ve ekonomik gelişme önündeki engelleri kaldırma sorumluluğunu; tüm farklı yaklaşımlarına rağmen olabildiğince Ulusal Hareket’le aynı platformlarda da savunmaya, yerine getirmeye gayret eder. Ulusal Hareket’in uzlaşmacı, reformist yönelimini onunla ulusal mücadelenin demokratik içeriğinde beraber olmaya engel görmez.

Bilakis bilinir ki devrimci mücadelenin zayıflığı ve yetersizliği olumsuz yönelimin güçlenme nedenidir. “*Merkezi bir örgütlenme değil, yaygın, yerel, yerinden bir örgütlenme modelidir*” (Gülten Kışanak, BDP Eşbaşkanı, Gündem, 18.10.11) şeklinde tarif edilen bir yapılanma içerisinde bunun koşulları vardır ve bu anlayışın yön verdiği iklim kendisini seçim dönemi faaliyetinde hissettirmiştir.

Kongre’ye bunun ötesinde anlam yükleyen, “*batının bir hareketi*” olarak tanımlayan, daha önemlisi “iktidar” misyonu biçenler, gerçekçi değildir. Faşizmin saldırılarındaki yoğunlaşma ve sürecin ağırlıklı olarak bir sorun alanındaki dinamikler üzerinden şekillenme gerçeğinin, devrimin kaderini teslim edecek içerikte bir bağımlılık ilişkisi gerektirdiğini düşünmek, siyasi iktidar mücadelesinin tayin edici unsuru olarak sınıfsal karakteri göz ardı etmek demektir.

Bu karakter, bizimki gibi ülkelerde devrimin zor yoluyla gerçekleşeceği, bunun da uzun süreli halk savaşı stratejisine bağlı olduğu gerçeğini belirlemektedir. Bütün sorunların temelli çözümüne ulaşmanın, sistemde yapısal bir değişikliği öngördüğü durumda, bunun hedefi olan sınıfların, “güzellik” ve kolaylıkla buna izin vermeyeceği olgusu, tarihin yol göstericiliğinde, çağın değişmeyen, değişmesi mümkün olmayan realitesini betimlemektedir.

Emperyalizmin dostları modern revizyonizm ve tasfiyeciliğin; “sivil toplumculuk”, “ekonomizm” ve “anarşizm”in renkleriyle harmanladığı ideolojik saldırıların hedefinde “devrimci” felsefe vardır. MLM ideolojiyi merkezine alan saldırılar, komünist partiler önderliğinde yürütülen ve son çeyrek yüzyıla damgasını vuran halk savaşı pratiklerinde yaşanan sorunlara paralel yoğunlaşmış bulunmaktadır. Devrimi geliştirmek için, karşı-devrim cephesini bozan ve sarsan bütün özgürlük/kurtuluş savaşları ve direniş hareketleriyle buluşan, rüzgârın doğru yönde esmesi için gayret gösteren bir çizgi doğru ve gereklidir ama kendisini bu rüzgârda savrulma ve kaybolma riskine karşı korumayı da bilmelidir.

CAN ÇEKİŞEN VE ÇANLARI ÇALAN KAPİTALİZMİ TARİHİN MEZARLIĞINA SINIF MÜCADELESİ GÖMECEKTİR...

Kapitalizmin tarihi aynı zamanda krizler tarihidir. Kapitalizmin tarihinde her kriz sonrası sistemin kendi içinde yeni devrevi süreçlere girilmiştir. Serbest rekabetçi dönemden günümüzün tekelsel sürecine değin belli aralıklarla krizler yaşanmıştır. Kriz, günümüze değin farklı boyutlarda oluşmuşsa da, kapitalizmin çelişkilerine tekabül eden koşulları ve varlığı günümüze değin devam ettirmiştir.

İçinde bulunduğumuz mevcut süreç sınıfsal ve diğer çelişkilerin giderek daha derinleştiği bir sürece giriyor. Emperyalist aşamasına ulaşmış uluslararası kapitalizmin bugüne değin yarattığı sorunların, sistem içine tekabül eden "çözüm"lerle görelide olsa üstesinden gelinmiştir. Girilen yeni rotayla kapitalizmin önü açılmış, yeni süreçlere sokulmuş, beraberinde uluslararası alanda işçi sınıfı ve dünya halklarına reva görülen sömürü de giderek katmerlenmiştir.

Nitekim mevcut sistemin egemenleri büyük tekellerin, bankaların ve borsa spekülâtorlerinin işçi sınıfı ve dünya halkları üzerindeki günümüzdeki sömürü ve gaspı belki de çağımızın en üst boyutlarına tırmanmıştır. Daha geçen yüzyılın başlarında birbiriyle birleşmiş ve iç içe geçmiş tekeller ve bankaların, kendi ülke emekçileri ve dünya halkları üzerindeki sömürüsü giderek gelişmiş ve günümüzde en üst düzeylere ulaşmıştır. Sistemin mevcut durumu bu minvalde devam ettiğinde, proletaryanın ve halkların emeklerinin gaspı daha hız kazanacaktır. Sistemin işleyişi burjuvaziye daha saldırgan kılacaktır. Beraberinde diyalektiğin yasası sonucu, etkinin tepkiyi yaratması sınıf mücadelesini daha geliştirip daha radikal boyuta tır-

mandıracaktır. Bu durum nesnel durumdan kopuk subjektif istemle sınırlı değildir. Objektif durumun sınıf perspektifiyle görülmesi ve artık iyice gerilemiş sistemin köklü tasfiyesini savunmaktır. Nitekim son üç yıllık süreç içerisinde, bir taraftan işsizlik hızla artarken, diğer taraftan mücadeleler sonucu elde edilmiş haklar devamlı lağvediliyor. ABD ve Avrupa'nın burjuvazisi işçi sınıfının ücretlerini dondurmaya gitmiştir. İşçiler ve devlet ve özel dairelerde çalışan emekçilerin sömürüsüyle beraber, pazarlardaki halkın sömürüsü de bu süreçte hız kazanmıştır.

İşçi sınıfı ve dünya halkları üzerindeki sömürünün bu boyutlara tırmanması, dünya çapında baş gösteren son krizle birlikte olmuştur. Kapitalist sistemin tarihinde baş gösteren en büyük krizlerden biri olan Mortgage Krizi, hızla dünyanın tüm ülkelerine yayılmış ve sistemi iyice sarsmıştır. ABD'den Avrupa ülkelerine, Japonya'ya, Rusya'ya hatta Çin'e değin mali sermayenin yoğunlaştığı tüm ülkelere sıçrayan kriz dünya çapında derin tahribat yaratmıştır. Krizin etkilerinin diğer emperyalistlere kıyasla daha az yansıdığı Çin dışında, diğer emperyalist devletler ve pazar durumundaki ülkelerde krizin mevcut derin etkileri günümüzde

varlığını aynen devam ettirmiştir. Kapitalist sistemin üzerinde yükseldiği mali, iktisadi ve sosyal temeller iyice tahrip olmuştur. Krizin dünya çapında sistemin bağrında yarattığı tıkanıklık günümüze değin giderilemediği gibi kronik bir boyuta ulaşmıştır. Hatta günümüzde kapitalizmin sınırları içerisinde hala umut vermekten uzaktır.

Emperyalizmin yoğunlaşan sermayesi 20. yüzyılın son çeyreğinde aşırı birikim boyutlarına ulaştıkça, giderek üretim sürecinden iyice mali piyasalara yönelmiştir. Elbette ki sermayenin bir bölümü üretim sürecinde kalmıştır, ama önemli bir bölümü üretim sürecinden taşarak spekülasyon piyasalara kaymıştır. Üretimden kopuk bir zeminde kaydığı mali piyasalarda yoğunlaştıkça, üretken vasfını kaybeden ve atıl konuma bürünen mali sermaye, yoğunlaştığı borsa piyasalarında sistemin yasaları ve işleyişi gereği iyice sanal bir hal almıştır. Sermayenin giderek bu hatta kayması sonucu uluslararası mali sermayenin ekonomi-mali politikası kendi içinde değişikliğe uğramıştır. Bağımlı ülkelere uygulanan ithal ikameci model 1970'lerin ikinci yarısından itibaren terk edilmiştir. Üretici güçlerin giderek gelişmesi kapitalist üretimi daha toplumsal kılmıştır, lakin, üretim araçlarının mülkiyet biçimi dönemin mevcut ekonomik hattıyla ters düşmeye başlamıştır. Bu çelişkinin yarattığı kriz ve tahribat sanayi üretimindeki istikrarsızlığı giderek daha depreştirmiştir. Bu nesnel durum sonucu geçen yüzyılın son çeyreğinde ABD'nin önderliğinde gidilen yeni politik hat ile dünya çapında neo-liberalizm sürecine geçilmiştir. Ve bu süreçle günümüze değin varılmıştır.

Günümüze kadar devam eden neo-liberalizme damgasını vuran tekelleri burjuvazi ve bankaların oluşturduğu uluslararası rantiyelerin çıkarlarıdır. Bu uluslararası mali politika ile önceden sadece emperyalist ülkelerde varolan borsalar bağımlı ülkelere de kaydırılmıştır. Böylelikle sermayeye hiç doymayan bu rantiyeye sınıflar, sermaye ihracından elde ettikleri gelire, borsalar üzerinden elde ettikleri geliri de eklemişlerdir. Elbette ki ticari gelirleri de olmuştur. Lakin spekülasyon yollarından gelen gelir ticari gelirlerinden kat be kat fazla olmuştur.

Zaten uluslararası mali sermayenin geçen yüzyılın başından beri varolan bu tarzdaki gelirleri günümüzde giderek daha da yoğunlaşmıştır. Klasik sermaye ihracıyla birlikte, gelirlerine hisse senetleri, bono ve tahviller üzerinden elde ettikleri gelirleri de eklemişlerdir. Böylece burjuvazinin

asalak yollardan elde ettiği asalak sermayenin hacmi geçmişe kıyasla iyice şişmiştir. Onlara karakterini veren de bu yoldan elde ettikleri gelirdir.

Kapitalizmin tarihi aynı zamanda krizler tarihidir. Kapitalizmin tarihinde her kriz sonrası sistemin kendi içinde yeni devrevi süreçlere girilmiştir. Serbest rekabetçi dönemden günümüzün tekelleri sürecine değin belli aralıklarla krizler yaşanmıştır. Kriz, günümüze değin farklı boyutlarda oluşmuşsa da, kapitalizmin çelişkilerine tekabül eden koşulları ve varlığı günümüze değin devam ettirmiştir. Devam ettirmesi de kaçınılmazdı... Hem de bu koşullar günümüzde çok daha ağırlaşmıştır. Öyle ki para sermayenin sanayiden mali piyasalara bu denli taşmış olması beraberinde -son 30 yılı aşkın süreçte- kapitalizm tarihinin en sık ve en yoğun mali krizlerini de beraberinde getirmiştir. Nitekim kriz içinde sık sık yaşanan mali krizler kronik boyutlara ulaşmış ve ağır bir depresyon ile Amerika'da patlak vermiş ve tüm dünyaya yayılmıştır. Günümüz koşullarında gelişen üretici güçlere karşı, bağımlı üretim ilişkilerinin ayak uyduramaması ve oluşan mesafenin giderek açılması, girilen bu mali ve sanayi kriz sürecinin maddi temelini oluşturmuştur.

Nitekim artık krizlerin bu kronik boyutlara ulaşması, tarihsel olarak çağımızda can çekişen kapitalizmin mevcut çelişkilerinin dışavurumudur. Mevcut krizin daha iyi görünmesi ve daha iyi kavranılabilmesi açısından, Marksist-Leninist-Maoist pencereden tarihsel bakış açısıyla ele alıyoruz.

SERBEST REKABETÇİ SÜRECİN KRİZİ

Günümüzde sığağı sığağına yaşanan kriz tarihsel olarak yeni bir olgu değildir. Emperyalizm aşamasına ulaşmış kapitalizmin tarih sahnesine daha ilk çıktığı süreçle birlikte belli periyotla yaşanmıştır. Dolayısıyla kapitalizmin sömürüsüne dayanan sistemin kendi iç işleyişinin sonucudur. Bizzat sistemin bağrında yer alır. Burjuvazi ve kalemşorları her konuda olduğu gibi kriz sorununu sınıf çelişkilerinden kopuk ele alırlar. Sorunun içeriğini ve nedenlerini çarpıtır. Kendi subjektif isteklerine göre tahliller yaparlar. Başta kerhen "görülen" kriz bir süre sonra sistemin bağımlı ekonomistleri tarafından kasıkları zorlanarak kamufle edilir. Sistemin ideologları tarafından krizin "atlatıldığı" tahlilleri yapılır. Nitekim mevcut süreçte patlak veren ve dünyayı sarsan son kriz karşısında takın-

dıkları tavrı aynı minvaldedir. Düzenin özünden ve işleyişinden kopuk olarak yaptıkları “tahlil”le sistemi düze çıkarmaya çalışıyorlar. Sistemin resmi kumarhanesi olan borsanın “iniş” ve “çıkış”ları arasında gidip gelen ve iyice atıl paraya bürünmüş günümüz sermayesinin bu konumu görmezden geliniyor.

Oysa gerçek yaşamın göstergesi çok farklıdır. Kriz sonucu başta emperyalist ülkeler olmak üzere işsizlik hızla artmaktadır. Yine mevcut krizin sonucu büyük fabrikalar kapanmaktadır. Ya da kapitalizmin bizzat doğduğu Avrupa kıtasında kapitalist devletler burjuva normlara göre bile, kerhen de olsa iflas bayrağını çekme kuyruğuna girmişlerdir. Başta ABD olmak üzere tüm kapitalist-emperyalist devletler gelirlerinden daha fazla giderlerini karşılamak için karşılıksız para basmaktadırlar. Ve tüm bunlara bağlı olarak işçi sınıfı ve özel ve devlet dairelerinde çalışan emekçilerin ücretleri dondurulmakta, elde edilmiş hakları gasp edilmektedir.

Tüm bunların sonucu olarak krizin tüm külfeti emekçilere çıkarılmaktadır. Sömürü oranı daha da artırılmaktadır. Ve yeni çıkarılan yasalar ve hazırlanan taslaklar hiç de krizin atlatıldığı sürecin yasaları değildir. Aksine krizin damgasını vurduğu sürecin yasalarıdır.

Günümüzde yaşanan dünya çapındaki krizin boyutlarına daha sonra değineceğiz. Günümüz krizinin somut durumunu ve nasıl bir seyir izlediğini gündemimize ayrıca alacağız. Önce sorunun daha iyi kavranması açısından tarihsel evrimi içerisinde kapitalizmin ilk döneminde ele alacağız. Sorunun temellerinin nasıl oluştuğunu görmeye çalışacağız.

Meta Üretiminde Oluşan Artı-Değerin Gerçekleşmesi

Marks kapitalizmi içeren derin tahliller yaparak sistemin mevcut niteliğini açığa çıkarmıştır. Her sistemin olduğu gibi kapitalizmin yapısı da üretim sürecinin objektif tahliliyle mümkündür. Tarih sahnesinde yer almış her topluma niteliğini veren üretim tarzıdır. Ve her üretim tarzı üretici güçler ve üretim ilişkilerinden oluşur. Her toplumun üretici güçleri ise üretim sürecinde doğrudan yer alan emek gücü ve üretim araçlarının bileşiminden oluşur. Bu bileşimde emek gücü belirleyicidir. Çünkü emek gücü olmadan üretim aletleri kendi başına kullanılamaz. Her toplumun üretim sürecinde kullanılan üretim araçlarının mülkiyet biçimi vardır. Emek gücü tarafından yapılan her

üretim, üretim araçlarının mülkiyet biçiminden kopuk değildir. Dolayısıyla her üretim ilişkisi, emek tarafından, ürünün üretiminde kullanılan üretim araçlarının mülkiyet biçimine göre belirlenir. Üretim ilişkisinin bölüşüm ve dağılımı da üretimde kullanılan üretim araçlarının mülkiyet biçimine göre oluşur. Marks üretim ilişkisi tahlilini yaparken özenle üretim araçlarının mülkiyet biçimini öne çıkarır. Bölüşüm ve dağılımın da buna tabi olduğu tahlilini yapar. Dolayısıyla üretilen ürünün bölüşümü de üretim araçlarının mülkiyetine tekabül eder.

Her sistemin üretim tarzı içerisinde yer alan üretici güçler ile egemen olan üretim ilişkileri, önceki sistemin bağrından çıktıktan sonra giderek derinleşen çelişki içine girerler. İktidardaki sınıfın karakterine göre oluşan üretim ilişkisi bu sınıf ve baskı aygıtını oluşturan devlet mekanizması tarafından muhafaza edilmek istenir. Bunun sonucu olarak da, üretici güçler geliştikçe üretim ilişkileriyle olan çelişki daha uç boyutlara tırmanır. Muhafaza edilmek istenen üretim ilişkisi gelişen üretici güçlerin toplumsallaşması karşısında zayıflar. Çelişkilerin daha derinleşmesi sistemden çıkarı olanlarla, çıkarı olmayan sınıfları daha uç boyutlarda karşı karşıya getirir. Üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki, sömüren sınıflar ile sömürülen sınıflar arasındaki çelişkinin maddi temelini oluşturur. Ezen ile ezilen sınıflar arasındaki çelişkinin sisteme yansımalarıdır. Çıkarı olan sınıf mevcut üretim tarzını muhafaza etmek isterken, sömürülen ve ezilen sınıflar aksi konuda yer alırlar.

Marks tarafından tüm toplumlar için yapılan bu tahlil, kapitalizm için de geçerlidir. Nitekim Marks kapitalizmle ilgili özgün belirlemeler yapmıştır. Yaptığı derin tahlillerle kapitalizmin çelişkilerini iyice açığa çıkarmıştır. Kapitalizmin üretim tarzını incelerken üretilen ürünün meta olduğu tespitini yapmıştır. Kapitalizme has meta, bağrından çıktığı önceki toplumdan nitel olarak farklıdır. Meta üretimi tarihi olarak kapitalizm öncesi feodal ve köleci toplumda da vardır. Ağalık, köylülük, tüccar ve tefeci sermaye sınıflarının ürün (para)-rant sömürüsüne dayalı üretim ilişkisinin egemen olduğu feodal toplumdaki meta, üretimde egemen değildir. Feodal toplumun doğal ekonomi koşullarında olan basit meta üretimidir. Henüz merkezileşmiş pazarın oluşmadığı kapalı ekonomi koşullarında feodal üretim tarzı egemendir. Dolayısıyla feodal üretim ilişkisini oluşturan

ürün (para)-rant sınırları içerisindeki basit meta üretimi pre-kapitalist sisteme tekabül eder. Çözülme sürecine giren feodalizmin tasfiyesiyle kapitalizmin egemen olduğu koşullarda, yerini kâr ve pazar için üretilen meta üretimine bırakır.

Kapitalist sistemde üretilen meta da önceki toplamların ürünleri gibi kullanım değerine sahiptir. Kullanım değeri, ürünün insanın ihtiyacını karşılama olgusudur. Dolayısıyla salt ihtiyaç için üretilmiş her ürün bağrında kullanım değeri taşır. Ama salt ihtiyaç için üretilen ve kullanılan ürünler kullanım değeri taşımakla birlikte meta değildir. Üretilen bir ürünün meta olabilmesi, pazarda değişimi için emek gücü tarafından üretimini gerektirir. Pazar için üretilen ürün kullanım değeri taşımakla beraber, değişim değeri de taşır ve meta halini alır. Daha açık bir deyişle, değişim değeri, mutlaka kullanım değeri taşıyan ürünün aynı zamanda pazar satışı için üretimidir.

Artık pazarda değişim için üretilen metanın taşıdığı değişim değeri, metaların değerinin görünüm biçimidir. Dolayısıyla her metanın değeri vardır. Her metada oluşan değer üretimi emek gücü tarafından yapılır. Metada üretilen değer emek gücünün metada cisimleşmiş toplumsal emeğidir. Metanın değeri de emeğin yer aldığı emek süreci içerisinde harcanan emek miktarı tarafından belirlenir. Değişim değeri, emek tarafından metada yaratılan değere tekabül eder. Üretimde yer alan işçinin emeği gerekli emek ve ücretli emek olarak ikiye ayrılır. Ayrıca kapitalizmde emekçi işçi tarafından değeri yaratan işgünü zamanı da, gerekli emek zamanı ve artı emek zamanı olarak ikiye bölünür. Gerekli emek zamanı içerisinde, işçi tarafından işgücü değeri üretilir; diğer taraftan ise, artı-emek zamanı içerisinde artı-değer yaratılır. Görüldüğü gibi kapitalist üretimde bu ikili süreç kapitalizme has sömürünün sonucudur.

Kapitalizmin birikimi, sömürü sonucu elde edilen artı-değerin, genişlemiş yeniden üretimde yer almasını zorunlu kılar. Bunun için de, kapitalist üretimde üretilen metanın paraya ve akabinde paranın da metaya dönüşmesini şart koşar. Marks'ın aşağıda belirttiği gibi bu metanın gerçekleşmesidir.

“Bir metanın fiyatının ya da düşünsel değer biçiminin gerçekleşmesi, bunun için, aynı zamanda, paranın düşünsel-kullanım değerinin de gerçekleşmesi demektir; bir metanın paraya dönüşmesi aynı anda paranın metaya dönüşmesi

demektir. Görünüştteki tek süreç, gerçekte ikili bir süreçtir. Bu, meta sahibinin bulunduğu kutuptan bir satış, para sahibinin bulunduğu karşı kutuptan bir satın alıştır. Bir başka deyişle, her satış, bir satın almadır, M-P aynı zamanda P-M'dir.”⁽¹⁾

Marks'ın yukarıda net bir şekilde belirttiği gibi üretilen metanın gerçekleşmesi metanın paraya, paranın metaya ve tekrar metanın paraya ve metaya dönüşmesidir... Kapitalizmin genişletilmiş yeniden üretimi, üretilen ürünün gerçekleştirildiği istikrarlı koşullarda meta alım-satımını iç içe geçirir. Metanın gerçekleşmesi artı-değerin gerçekleşmesidir. Üretilen metada emek gücünün yarattığı değerın gasp edilen bölümünü oluşturan art-değer, üretim süreci içerisinde iki evreden geçmek zorundadır. Metanın üretim süreci ve dolaşım süreci evrelerinden geçilmesiyle oluşan meta sermaye, para sermayeye dönüştürülür. Üretim sürecinde üretilen meta ve bağrında cisimleşmiş artı-değer, dolaşım sürecine girilmesi sonucu para sermayeye dönüşmesiyle gerçekleşir, realize edilir. Böylece metada oluşan artı-değer bu gerçekleşme sonucu sonraki genişletilmiş yeniden üretimde yer alır.

Genişletilmiş yeniden üretimin yarattığı artı-değerin gerçekleşmesi, önce üretim sonucu oluşan metada cisimleşmiş değerın, akabinde dolaşım sürecinde yer almasını zorunlu kılar. Bu durum kapitalist sistemin üretim biçiminin işleyişinin sonucudur.

Konuyla ilgili Ferhat Ali, Marks'a dayanarak şu değerlendirmeyi yapmıştır.

“Artı-değerin elde edilmesi ve onun gerçekleştirilmesi; bir sürecin, kapitalist yeniden-üretim sürecinin iki ayrı evresi ya da Marks'ın özgün sözcüklerini kullanırsak, iki ayrı ‘perdesi’ni oluştururlar. Birinci evre, yani doğrudan üretim süreci evresinde, artı-değer üretilir. İkinci evrede, dolaşım evresinde ise, elde edilen ya da üretilen bu artı-değer realize edilir, yani gerçekleştirilir. Ve böylece, sermaye de değerlenmiş olur. Fiili üretim sürecinde, sermayenin sızdırdığı artı-değerin ortaya çıkabilmesi için, değer ve bunun içerdiği artı-değerin ilk önce dolaşım sürecinde gerçekleşmesi, bu sürecin zorunlu bir koşuludur. Dolaşım, üretimin yolu üzerinde aşılması gereken bir eşiktir.”⁽²⁾

Görüldüğü gibi sömürü sonucu yaratılan artı-değerin, bir sonraki genişletilmiş üretim sürecinde yer alabilmesi için, önce dolaşım sürecinden geçmesi gerekir. O evreden geçmesi,

üretileen metanın ve bünyesinde oluşun artı-değeri gerçekteştirilmesiyle mümkün olur. Aksi takdirde üretileen meta sermaye, para sermayeye dönüşmez. Bunun sonucu olarak da emek gücünün sömürüsü sonucu oluşun artı-değer sonraki üretimde yer almaz. Önceki üretimde oluşun artı-değer, realize edilmediği takdirde bir sonraki üretimde yer almaz. Çünkü kapitalistin sömürüsü sonucu elde edilen artı-değeri sonraki genişletilmiş üretim sürecinde yer alması, üretileen metanın girdiği dolaşım sürecinde gerçekteşmesiyle mümkündür. Kapitalistin sermayesinin birikiminin büyümesi meta üretimiyle birlikte dolaşım sürecinin işlerliğini zorunlu kılar. Bu durum da kapitalist sistemin işleyişine tekabül eder.

Üretileen metanın gerçekteşmemesi demek artı-değeri elde edilmediği anlamına gelmemeli. Artı-değer elde edilmiştir. Lakin elde edilen artı-değer oluştuğu üretim sürecinden, gerçekteşmenin olduğu dolaşım sürecine geçmemiştir. Bunun sonucu üretileen değeri sömürüye tekabül eden parçası artı-değer, metanın üretim süreci bünyesinde kalmıştır. Artı-değeri elde edilmesine karşın realize olmaması para sermayeye dönüşümünü ve sonraki üretim sürecinde yer almasına da engel teşkil etmiştir. Kısacası artı-değeri elde edilmesine karşın bu koşullarda gerçekteşmemesi, aynı oranda sermayenin hacmini daraltmış ve kaybını beraberinde getirmiştir. Kapitalistin sömürüsüne mazur kalan işçinin yattığı değeri, el konulan bölümü olan artı-değer paraya dönüşmez.

Gerçekteşirilemeyen sermaye doğal olarak sonraki üretim sürecinde yer almaz. Dolayısıyla bu koşullar, üretim ve dolaşım süreçlerinde sermayenin istikrarlı dolaşımını yitirmesini de beraberinde getirir. Bu durum gerçekteşmenin olduğu koşullarda iç içe geçen üretim ve dolaşım sürecinin, gerçekteşmenin olmadığı koşullarda ayrışmasını beraberinde getirir. İç içe geçen alış ve satış artık ayrıştığı ve bunalımın oluştuğu sürece girilmesidir. Bu da üretileen metanın belli bir zaman süreci içerisinde satılamadığı ve beraberinde para ödemesinin de artık yerine getirilemediği bir dönem beraberinde getirir. Kapitalizmin yapısı kriz sürecinde böylesi tahribatlar yaratır.

Konuyla ilgili Marks, üretileen metanın alım ve satımındaki ayrışmayı ve bunalıma nasıl yol açtığına aşağıda şöyle vurgular.

“Dolayısıyla alım ve satım birbirinden ayrıldığı için bunalım ortaya çıktıysa, para ödeme

aracı olarak belirir belirmez, bir para bunalımı halini alır; ve bu ikinci bunalım biçim, birincisi ortaya çıktığı zaman onu işin seyri gereği (doğal olarak-ç) izler. Genel bunalım olasılığının neden gerçekte bunalıma dönüştüğünü incelerken, bunalımın koşullarını incelerken, paranın bir ödeme aracı olarak belirmesinden kaynaklanan bunalım biçimlerine eğilmek (bu nedenle-ç) çok gereksizdir.” (3)

Buradan yola çıkan Marks, istikrarlı süreçte bi-tişik olan alım ve satımın ayrılmasıyla bunalımın oluştuğunu ifade eder. Bu durum aynı zamanda krizin sonucudur. Oluşun krizle gerçekteşmeyen artı-değer, sonraki yeniden üretim sürecinde yer almaz ve para sermaye misyonunu oynayamaz. Böylece yeniden üretimin tıkanıklığına yol açar. Dolayısıyla bu sorun aynı zamanda krizden kopuk değildir. Krizi oluşturan koşullar, atı-değeri oluştuğu yeniden üretim süreci ve dolaşım sürecindeki kopukluğa neden teşkil ederler. Artı-değeri gerçekteşirilememesi aynı zamanda oluşun krizin mevcut sistemdeki yansımasıdır. Ondan kopuk değildir. Öyle ki oluşun kriz sürecindeki tıkanıklık sonucu, üretileen meta yığınları aynı oranda tüketilemediği için yeniden üretim sürecinde, gerçekteştirilen meta daralmış ve küçülmüş ölçekte olur.

Aşırı Üretim Ve Kriz

Mevcut kapitalist sistem kendine has çelişkileri barındıran bir süreçtir. Sistemin temel çelişkisini burjuvazi ve proletarya arasındaki çelişki oluşturur. Karşıt sınıflar olarak yer aldıkları toplumun tarihi bu sınıfların çelişkileri ve çatışmalarını içeren tarihtir. Feodalizmin bağrından çıkan kapitalizm ne zamanki tarihsel olarak ilerici misyonunu yitirmiş, beraberinde gericiliğin kalesini de oluşturmuştur.

Bu tarihi sürecin temelini burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki mücadele oluşturur. Kapitalist sistemin egemen sınıfı burjuvazinin varlığını sürdürebilmesi, başta işçi sınıfının ve dünya halklarının sömürüsüyle mümkün olmuştur. Elbette ki bu sınıf sömürüsü ve baskı, işçi sınıfının haklı ve meşru mücadelesini de beraberinde getirmiştir. Nitekim bu sınıf çelişkileri ve mücadelesi, temelleri atıldığı süreçten günümüze değin varlığını devam ettirmiştir. Toplumsal tarihin yapısı ve işleyişinin sonucudur bu... Nitekim Marks da bunu *“toplumların tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir”* diyerek bu toplumsal gerçekteğin temellerini özenle vurgulamıştır...

Nitekim kapitalist sistemin temelleri işçi sınıfının artı-değer sömürüsü ile atılmıştır. İktidardaki burjuvazi sermaye birikimini sürekli artı-değer sömürüsüyle mümkün kılabilmektedir. Sınıf mücadelesi ve art-değer sömürüsünün damgasını vurduğu kapitalizmin tarihi, aynı zamanda konumuzu oluşturan krizler tarihidir. Kapitalist sistemin ekonomik işleyişi belli aralıklarla krizi gündeme getirmiştir. Kapitalizmin sömürüsünün kaçınılmaz sonuçları olan bunalımlar sistemden kopuk değildirler. Kapitalizmin mayasında temelleri olan bunalımlar sistemin iç işleyişinin sonucu gündeme gelirler. Mevcut yapının yapısı işçi sınıfının sömürüsünü giderek üst boyutlara tırmandırır. Sınıf çelişkisinin sonucu varolan sömürü mekanizması sistemin yapısı gereği tüm haşmetiyle varlığını devam ettirir.

Sistemin bu mevcut yapısı sonucu, giderek yoksullaşan emekçi sınıflar ürettikleri ürünleri, aynı oranda tüketemezler. Artan sömürü emekçi sınıfların üretimden aldığı payı giderek azaltır. Üretimden aldıkları payın azalması sonucu üretimde aşırı bolluk oluşur. Bu aşırı bolluğu oluşturan ise artı-değer sömürüsünün yoğunlaşmasıdır. Emegün sömürüsü arttıkça üretilen metada oluşan canlı değerden emeğe düşen pay azalır. Dolayısıyla üretilen meta tüketimi sınırlı olur.

Marks yaptığı tahlillerle kapitalizmin özünü ve temellerini iyi tahlil etmiştir. Daha 19. yüzyılda belli aralıklarla gündeme gelen krizleri ve nedenlerini de görerek soruna açıklık getirmiştir. Bizzat kapitalist üretim sürecinin bunalımları ürettiği gerçeğini görmüştür. Sorunun sistemin yeniden üretim süreci ve dolaşım süreci içinde nasıl oluştuğu olgusunu daha o dönemler net bir şekilde görmüştür. Giderek bu bunalımların günümüzde daha kronik boyutlara ulaşması, Marks'ın tahlillerinin ne kadar nesnel gerçekliği yansıttığının göstergesidir.

Üretilen metanın bağrındaki artı-değerin dolaşım sürecine girmesi, yeniden üretim sürecini genişletir ve istikrarlı bir hatta sokar. Bu üretilen metanın ve artı-değerin gerçekleşmesidir. Üretilen metanın tüketiminin gerçekleştirilmesi sonucu meta sermaye, para sermayeye dönüşür. Yaratılan artı-değerin realize olduğu bu koşullarda iç içe geçen üretim süreci ve dolaşım süreci meta-parameta-para vb. alım-satımı düzenli kılar. Böylece artı-değer önceki sermayeye eklenir. Her yeniden üretim sonucu elde edilen sermaye birikimi giderek büyür. Kapitalizmin bu istikrarlı koşullarında sermayenin genişletilmesi, yeniden üretim süre-

cinde aynen devam eder. Aksi takdirde, üretim süreci duraklamanın olduğu koşullara girdiğinde, üretilen meta, üretildiği oranda tüketilemez. Dolayısıyla dolaşım sürecine girmeyen meta sermaye, aynı oranda para sermayeye dönüşmez. Para-sermayeye dönüşmeyen orandaki meta-sermaye, sonraki üretim ve dolaşım süreçlerinde yer alamaz. Bu durum artık krizin yansıması olan aşırı-üretim te- kabül eder. Konuyla ilgili Marks müteakip defalar yaptığı tahlillerden birinde şöyle demektedir.

“O sırada yatırılmış bulunan sermaye, yeniden-üretim süreci tıkanıdığı için, büyük kitleler halinde gerçekten atıl durumdadır. Fabrikalar kapanır, hammaddeler yığılır, son şeklini almış ürünler, metalar olarak piyasayı kaplar. İşte bu nedenle, bu gibi durumlarda, suçu üretken sermaye ktlığına yüklemek son derece yanlıştır. Kısmen, normal ama geçici olarak küçülmüş ölçekte yeniden-üretim sürecine, ve kısmen de, felce uğramış tüketime oranla, üretken sermayedeki aşırı bolluk, asıl bu gibi zamanlarda sözkonusudur.”⁽⁴⁾

Marks'ın belirttiği gibi emek-gücü tarafından üretilen meta, yeniden-üretim sürecinin tıkanması sonucu elde kalır. Bu aşırı üretimin tekabül ettiği krizin oluşmasıdır. Başta kapitalist üretimde yer alan emekçiler olmak üzere kitlelerin sömürülmesi giderek yoğunlaşır. Artı-değeri yaratan artı-emek sömürüsü sistemin doğası gereği giderek artar. Dolayısıyla emekçilerin satın alabilme kapasitesinin zayıflaması, beraberinde ürettikleri ürünün tüketimini de zayıflatır. Emekçilerin alım gücünden fazla üretilen meta miktarları, yer bulamadıkları pazarlarda tüketilemez. Artık üretim yapamayan tekellerin işlettikleri fabrikalar kapanır. Elleri kalan metalar tüketilemediği için depolarda çürümeye sevk edilir. Giderek işsizlik de hızlı şekilde artar. Yığınlar halinde işten çıkarılırlar. Üretilen metaların pazarlarda tüketilememesi ticaret burjuvazisini de sarsar. Ticaretin tıkanması üretilen metanın pazara sevk edilmesine ve tüketimine engel teşkil eder. Ayrıca kapitalistler, üretimde kullanmak için bankalardan çektikleri kredileri ödeyemezler. Bankalar tarafından verilen borçların ödenmemesi ve vadesi dolması mali piyasayı da olumsuz yönde etkiler. İstikrarlı dönemde kârdan payını alan bankalar, bu sefer de krizden kendilerine düşen “payı” alırlar. Mali piyasalara sürdükleri hisse senetleri, tahviller vb. kağıt parçalarının kurları ve yer aldıkları borsalar da hızla düşüşe geçer.

Oluşan kriz, sistemin üretim yapısına, ticari

alanına ve mali piyasalara bir bütün olarak yansır. Varolan fabrikalar, ticari firmalar ve bankalar mevcut düzenin kurumları olarak baş gösteren bunalımdan bir bütün olarak etkilenirler. Sisteme te kabül eden kriz egemen sınıfların ekonomik ve mali piyasalarını allak pamuk gibi dağıtır. Önemli bir bölümü iflas bayrağını çeker. Üretimin durmasıyla çalışmayan fabrikalardaki üretim aletleri tahrip olur. Krizden etkilenen bankalar ve fabrikaların önemli bir bölümü yıkıma uğrar. Kısacası kapitalizm adeta depresyon geçirir.

Kapitalist üretimde yer alan emekçi kitleler giderek yoksullaşır. Üretiminde yer aldıkları kapitalist sistemin işleyişi sonucu sömürü artma eğilimi içerir. Çünkü üretici güçler geliştikçe daha üretken olan işçilerin artı-emek süresi de büyür. Marks'ın tahliliyle "artı-değerin, artı-emekle yaratılması"⁽⁵⁾ işçilerin sömürü oranını daha artırır. Emekçiler gelişen üretici güçlerle daha üretken olurlar ve daha fazla meta üretirler. Her genişlemiş yeniden üretimle artan meta üretimi, artı-değer sömürüsünü de artırır. Artı-değerin büyümesi üretimdeki emekçiyi daha yoksullaştırırken, yarattığı artı-değer kapitalist tarafından gasp edilir. Kapitalizmin işleyişi bu... Lakin kapitalizmin üretim tarzı, kendi içinde barındırdığı çelişkiyi de beraberinde getirir. Artı-değer değişen sermaye içinde büyüme eğilimi gösterirken; değişen sermaye ve değişmeyen sermayenin organik bileşimi içindeki yansımaları oluşturan kâr haddi ise düşme eğilimi içindedir. Büyüyen artı-değer, küçülen kâr oranı çelişkisi aynı zamanda kapitalizmin nesnel yasasını oluşturur. Kapitalizmin bu işleyişi sonucu düşme eğilimi içindeki kâr oranı, mutlak artı-değer ve nispi artı-değer sömürüsü ile yükseltmeye çalışılır. Özellikle kriz dönemlerinde işçi sınıfının elde ettiği haklara el konularak tüm fatura işçi sınıfına çıkarılır.

Üretici güçlerin geliştiği koşullarda üretimin toplumsal karakteriyle, kapitalist mülk edinme arasındaki çelişki de büyür. Kapitalizmin bu temel çelişkisi sistemin kendi bağrında aşırı üretime te kabül eden krizi de beraberinde getirir. Öyle ki, üretim araçları geliştikçe, emek-gücü bir taraftan üretimde daha üretken olur; diğer yandan da, üretimin dışında ve geçim araçlarından yoksun kalan yığınlar oluşturur... Üretim araçlarının büyümesi ve emek gücünün daha üretken olması kapitalizmin işleyişinin sonucuysa, emek-gücünün belli bir bölümünün giderek üretim dışına taşınması da işleyiş sonucudur. Kapitalist üretim daha toplumsal-

laşır ve artı-emek süresi daha büyür, ama, aynı oranda gerekli emek süresi de daralır. Çelişki tam da burada yatıyor. Artı-değeri oluşturan artı-emegün büyümesi, gerekli emegün küçülmesi kapitalist üretimin işleyiştir. Bu işleyiş sonucu, metanın üretim kapasitesi arttığı oranda, tüketim de düşme eğilimi içine girer. Üretim kapasitesi geliştikçe emekçi kesim daha fazla meta üretir, ama, tüketimi sınırlı olur. Her yeniden üretim sonucu metanın üretimi ile tüketimi arasındaki zıtlık geliştikçe çelişki de giderek keskinleşir. Düzenin üretici güçleri geliştikçe, üretim araçları mülkiyet biçimi bu gelişmenin önünde daha sancılı engel teşkil eder. Ve bu çelişki krizin koşullarını daha olgunlaştırır. Marks, eserinde aşağıdaki ara başlıkla çok net bir şekilde, kapitalizmin bağrındaki bu çelişkinin krizi teşkil eden aşırı-üretime yol açtığını şöyle belirtir...

"Üretici Güçlerin Hızlı Gelişimiyle Tüketimin Sınırlılığı Arasındaki Çelişkinin Aşırı-Üretime Yol Açması."⁽⁶⁾

Marks, Artı-Değer Teorileri adlı eserinde Ricardo ve Adam Smith'in krizi salt para ve kredi krizi olarak gören anlayışlarını mahkum eder. Burjuva ekonomistler ve onların ardılları, üretim dışında değerlendirdikleri krizi işçi sınıfının sömürüsünden kopuk ele alırlar ve sermayenin aşırı bolluğu olarak değerlendirirler. Sorunu böyle ele almak, her yeniden üretim sonrası üretilen metanın, üretken olmayan sömürücü sınıflar tarafından tüketimi olarak ele almaktır. Marks, ise krizi kapitalizmin kendi iç çelişkisinden kopuk almıyor. Kapitalizme has bir olgu olarak görüyor. Diğer toplumlardan farklı olarak, işçi sınıfının gerekli geçim araçları içine hapsedilerek, gelişen üretici güçler üzerinden yaptıkları kitlesel üretime karşın, tüketimin sınırlanması ve aşırı-üretime neden olması olarak görüyor. Aşırı-üretim, toplumda yer alan emekçi sınıfların yoksullaşması ve ihtiyaçlarını yeterince karşılayamama sorunudur. Dolayısıyla yoksul olmayan ve ihtiyaçlarını karşılayamama sorunu olmayan kapitalist sınıflar krizden nasiplerini almazlar. Marks'ın deyişiyle kriz kitlelerin yoksulluğu ve sınırlı tüketimi olgusudur.

"Bütün gerçek bunalımların son nedeni, daima kapitalist üretimin üretici güçleri sanki yalnız toplumun mutlak tüketim gücü bu güçlerin sınırlı teşkil edermişçesine geliştirme çabasına zıt olarak, kitlelerin yoksulluğu ve sınırlı tüketimidir."⁽⁷⁾

Krizle birlikte girilen yeniden-üretim sürecinde iç içe geçen üretim ve tüketim ayrışır. Üretilen me-

calar, üretildiği oranda dolaşıma girmediğinden üretime yatırılmış meta sermaye, para sermayeye dönüşmez. Yeniden-üretim süreci daralır ve fabrikalar kapanır. Serbest rekabetçi kapitalizmin kriz dönemeçlerinde sanayici, tüccar ve bankaların birbirlerinden yaptıkları ödemeler paradan ziyade, ıskontoları düşen nominal ödemeler üzerinden olur. Emekçilere yapılan ödemeler yerine göre asgariye indirilir ve yerine göre dondurulur. O dönemin devletleri doğaları gereği onların saflarında yer alarak, krizin tahribatlarını işçi sınıfına mal eden yasalar çıkarırlar. Serbest rekabetin burjuvazisi kendi lehlerine çıkarılan yeni yasalarla yeni bir gönenç dönemine hazırlanırlar.

Krizin Banka Sermayesine Yansıması

Kapitalizmde oluşan kriz burjuvazinin tüm katmanlarını kapsar. Kapitalizmi sarsan depresyon tüm egemen sınıfları sarsar. Dönemin bankaları da oluşan bunalımların etkisi altında kalmışlardır. Bankalar, henüz serbest rekabetçi dönemde sanayi-burjuvazisiyle günümüzün tekelleri gibi iç içe geçmemişlerdir. Sanayi burjuvazisinden ayrı bir kurum olan bankalar, dönemin mali piyasalarında bağımsız hareket etmişlerdir. Ama o tarihsel sürecin ayrı ekonomik ve mali kurumları olan sanayi ve ticaret burjuvazisi gibi, bankalar da, üstlendikleri özgün rolle birlikte, sürecin üretim ve mali piyasalarında yer almışlardır. Kapitalizmin yatırımı, üretimi ve dağılımında özgün roller üstlenmişlerdir. Nitekim bunun sonucu olarak sanayi burjuvazisi tarafından, üretim sürecinde kullanmak için banker ve bankalardan faiz temelinde borç sermayenin alındığı ilişki içerisine girilir. Bu ilişki sonucu düzene egemen olan burjuvazinin çeşitli katmanları sonuçta işçi sınıfının sömürsünü kendi aralarında paylaşırlar.

Sanayi kapitalistinin, üretimde kullanmak için para kapitalistinden aldığı faize dayalı borç sermaye, daha çok kapitalizmin istikrarlı süreçlerine tekabül eder. Bu istikrarlı dönemlerde banka ve banker tarafından faiz karşılığı verilen sermaye, kapitalist tarafından genişletilmiş yeniden üretim sürecine yatırılır. İstikrarlı sürecin üretim ve tüketiminin iç içe olması ve meta-sermayenin, para sermayeye dönüşmesi bankalardan faize dayalı alınan sermayeyi üretken kılar. Bunun sonucu bankalara ödenen faiz, gasp edilen artı-değerin ya da kârın bir parçasını oluşturur. Böylece kapitalist üretimde elde edilen artı-değerin bir bölümü de

faiz karşılığı banka sermayesine devredilir.

“FAİZ, bundan önceki iki bölümde görmüş olduğumuz gibi, kökeni bakımdan, faal kapitalistin, sanayicinin ya da tüccarın, kendi sermayesi yerine borç alınan sermayeyi kullandığında, para-sermaye sahibine ve onu ödünç verene ödemek zorunda olduğu kârın, yani artı-değerin yalnızca bir parçası gibi görünür, ve kökeninde, onun bir parçası olduğu gibi, gerçekte onun bir parçası olarak da kalır.”⁽⁸⁾

Marks'ın belirttiği gibi, sanayi kapitalisti tarafından alınan borcun faizi elde edilen artı-değerin veya kârın bir parçasıdır artık... Kapitalist üretime dayalı yatırımda sanayici kapitalist doğrudan yer alır. Sermaye bu kapitalistin inisiyatifinde kullanıldığı dönem kapitalist üretim sürecine tekabül eder. Ama faize dayalı sermaye, sanayi kapitalistine henüz devredilmediği ve yeniden üretim-sürecinde yer almadığı dönem, henüz üretken sermaye değildir. Çünkü kapitalist sistemin üretim-süreci dışındadır hala... Dolayısıyla faiz, henüz üretim dışında olduğunda yeniden-üretimde yer alan sermayenin evresi değildir. Henüz o süreçte değildir. Ne zamanki faize dayalı sermaye tefeci-kapitalisten, sanayi kapitalistine devredilir, faiz o zaman üretim sürecinde yer alan sermayenin içinde yer alır. Böylece banka sermayesi de faiz karşılığı, sanayi burjuvazisi üzerinden genişletilmiş yeniden üretimde yer alır.

İşçi sınıfının sömürsü sonucu el konulan artı-değer, bağrında faizi de barındırır. Hatta üretilen metayı dolaşım sürecine sokan ticaret burjuvazisinin payı da artı-değerin içindedir. Metanın realize olması sonucu ticaret burjuvazisi de artı-değer payını alır. Böylece sömürülen işçi sınıfının yarattığı değer bünyesinde, artı-değerin sanayi kapitalisti ve ticaret burjuvazisi tarafından gasp edilen bölümlerini barındırırken; tefeci sermayeye aktarılan faiz miktarını da barındırır. Böylece sanayi kapitalistleri ve para kapitalistleri tarafından el konulan artı-değer, işçi sınıfı tarafından yaratılan değer gasp edilen parçasını oluşturur. Tüm bunlar kapitalizmin istikrarlı olduğu sürece tekabül eder. Yeniden üretimin genişlediği süreçte faiz oranı yüksek olur. Çünkü bu dönem elde edilen kâr yüksektir ve istikrarlı sürecin kârıdır. Dolayısıyla bankaların faiz oranı yüksek olur.

Ancak krizin olduğu süreçte sanayi kapitalistleri gibi, banka kapitalistleri de olumsuz etkilenebilirler. Kapitalist üretimin daraldığı ve meta sermayenin para sermayesine dönüşmediği aşırı

üretim koşullarında, bankalar ve bankerler de olumsuz etkilenirler. Banka sermayesinin de krizden nasibini almasını Marks net bir şekilde şöyle vurgular.

“Kredi,1)bu sermaye boş kaldığı, yani yeniden-üretim evrelerinden bir tanesinin içerisinde hapsedildiği, başkalaşımını tamamlamadığı için; 2)yeniden-üretim sürecinin sürekliliğine olan güven sarsıldığı için; 3)bu ticari krediye olan talep azaldığı için, daralır. Üretimi kısıtlayan ve deposunda bir yığın satılmamış iplik bulunan iplikçi, krediyle pamuk satın alma gereksinimi duymaz; elinde gereğinden fazla mal bulunan tüccar, krediyle başka meta alacak durumda değildir.

Dolayısıyla, yeniden-üretim sürecindeki bu genişlemede ya da hatta normal akışta bir bozukluk olunca kredi de kıtlanıyor; kredi ile meta elde etmek güçleşiyor.”⁽⁹⁾

Krizde tekabül eden aşırı-üretim böylece bankalara kadar yansır. Bankalar tarafından sanayi-burjuvazisine verilen faizler oluşan kriz sonucu geri alınamazlar. Meta-sermaye, pazarda realize olmadığından, banka tarafından faiz karşılığı verilen para sermaye geri dönmemiştir. Üretim süreci ve dolaşım sürecindeki kopukluk sonucu pazarda satılmayan ve depolara yığılan metaller, banka sermayesini bankalara aktaramaz. Oluşan kriz işleyişi sonucu bankaları da etkisi altına alır. Bankalara kadar yansıyan mevcut kriz, böylece serbest rekabetçi çağda kapitalizmin tüm kurumlarına yansır. Ama devlet tarafından yapılan düzenlemelerle fatura emekçilere çıkarılır.

Oluşan kriz sonucu, üretim-süreci içerisinde hacmi iyice daralan banka sermayesi buradan spekülasyon piyasalara kayar. Serbest rekabetçi dönemde bu piyasaya sürülen sermaye ile hisse senetleri ve tahvillerin alım-satımı yapılmıştır. Bankaların dışında, sanayi burjuvazisi ve ticaret burjuvazisi de borsa piyasalarına yoğunlaşmıştır. Sermaye böylece kriz ile birlikte üretim dışında yer aldığı borsa piyasalarının spekülasyon karakterine göre şekillenmiştir. Hisse senetleri ve menkul ve gayri-menkul likiditelerin alım-satımı üzerinden sanal sermaye piyasalarına kaymışlardır. Böylece kapitalizmin girdiği depresyon sermayeyi kapitalist üretimden tecrit etmiş ve bu piyasalardaki küçük balıklar, köpek balıkları tarafından yutulmuştur.

“Mülkiyet burada, hisse senedi biçiminde bulunduğundan, hareketi ve el değiştirmesi, tama-

men, küçük balıkların köpek balıkları tarafından yutuldukları ve kuzuların borsa kurtları tarafından mideye indirildikleri, borsada oynanan bir kumar halini alır.”⁽¹⁰⁾

Yaşanan bu kriz süreçleri üretken sermayenin, borsada kumar oynanan sermayeye dönüşmesini de beraberinde getirir. Bugün çok daha üst düzeylere tırmanmış olan borsa sermayesinin temelleri daha kapitalizmin serbest rekabetçi dönemlerinde atılmıştır. Para sermaye her kriz sonrası o piyasalara kaymıştır. Dolayısıyla günümüzün dev krizini oluşturan maddi koşullar yeni bir olgu değildir.

Gönenç Dönemi Ve Depresyon Döneminde Sermayenin Yönelimi

Kapitalizm yönelimi açısından kendi içinde zıt dönemleri barındırır. Bu dönemlerin göstergesini istikrar ya da kriz süreçleri oluşturur. Marks, yaptığı tarihsel tahlillerle kapitalizmin bu süreçlerini ve çelişkilerini değerlendirmiştir. Sistemin farklı süreçlerinde sermayenin yöneldiği farklı piyasaları da incelemiştir. Kriz ve istikrarı içeren farklı koşullarda sermaye farklı alanlara yönelmiş ve farklı piyasalarda yoğunlaşmıştır. Kapitalist üretimin istikrarlı olduğu koşullarda uygulanan ekonomik-politika, krizi içeren dönemden farklı boyutlar içermiştir.

Marks, kapitalizmin istikrarlı sürecini gönenç dönemi olarak değerlendirir. Genişletilmiş yeniden üretim sürecinde üretim süreci ve dolaşım sürecinin iç içe geçerek işletildiği bu dönemin karakteristik özelliği, sermayenin daha çok üretim sürecinde yer almasıdır. Gönenç döneminde sermaye daha üretkendir. Bunun sonucu olarak doğrudan yer aldığı üretim sürecinde sermaye daha çok yoğunlaşır. Dolayısıyla bankadan alınan kredi gönenç dönemlerinde üretken süreçte yer aldığından, karşılama koşulları daha elverişlidir. Gönenç döneminin istikrarlı süreci, banka kredisini kapitalizmin üretim sürecine çekmesini beraberinde getirmiştir. Çünkü faiz karşılığı gelen sermayeye, dönemin bu mevcut koşullarında üretimde rahatça yer aldığından talep fazladır. Kısacası bu dönem üretim ve tüketimin harmanlaştığı ve sermayenin de bu süreçte daha yoğun yer aldığı süreçtir.

Krizi ifade eden depresyon dönemi ise, bilindiği gibi üretimin dumura uğradığı süreçtir. Aşırı üretimin neden olduğu bu süreç yeniden üretimin daraldığı ve sermayenin üretken vasfını yitirdiği bir dönemdir. Dolayısıyla bu koşullarda sermayenin

karşılanması kolay değildir. Doğal olarak depresyon koşullarında üretimde yer alan kredinin hacmi de daralır. Bunun sonucu olarak, bu dönem sermayenin yoğunlaştığı alan, -gönenç döneminin aksine- spekülâtif piyasalardır. Marks gönenç ve depresyon dönemeçlerinde sermayenin hacminde nasıl farklılaşmanın oluştuğunu şöyle belirtir.

“*Depresyon dönemini gönenç döneminden ayıran şey, hiçbir zaman Fullarton’un dediği gibi, borç sermayeye olan kuvvetli talep değil, bu talebin gönenç dönemlerinde kolaylıkla, depresyon dönemlerinde güçlüklerle karşılaşılmasıdır. Gönenç dönemi boyunca kredi sistemlerindeki pek büyük gelişme ve dolayısıyla borç sermayeye olan talep-teki muazzam artış ile bu talebin kolayca karşılanması, depresyon dönemindeki kredi darlığının kesin nedenidir. İşte bunun için, her iki döneme, taşıdıkları özelliği veren, borç sermayeye olan talebin hacmindeki farktır.*

Daha önce de belirttiğimiz gibi, her iki dönemi de birbirinden ayıran başlıca olgu, tüketiciler ile tüccarlar arasında dolaşım aracına olan talep, gönenç dönemlerinde, kapitalistler arasında dolaşım aracına olan talep, depresyon döneminde ağır basar. Depresyon döneminde bunlardan ilki azalır, ikincisi artar.”⁽¹¹⁾

Görüldüğü gibi, gönenç dönemlerinin “tüketiciler ile tüccarlar arasında dolaşım aracına olan talep” ile üretim ve dolaşım süreci, depresyon döneminin “kapitalistler arasında dolaşım aracına olan talep” ile de tefeci piyasalar belirtilmektedir. Görüldüğü gibi bu süreçler farklı boyutlar içerir. Lakin, bu farklılık sistemin kendi içindeki farklılıktır. Ve bu farklılık burjuvazi ve proletarya arasındaki sınıf çelişkisinin kaçınılmaz yansımasıdır.

Bunun sonucu olarak, her dönem bağrında karşıt dönemin şartlarını da barındırır. Girilen gönenç dönemi, depresyon dönemini de kendi içinde barındırır. Her kriz (depresyon) sonrası girilen istikrar (gönenç) dönemi, tekrar girdiği süreçlerle karşıtına dönüşür. Böylelikle girilen yeni devrevi dönemlerle sistem bu temelde varlığını devam ettirir. Ancak burada dikkati çeken nokta, her girilen depresyon süreci ile sisteme tekabül eden çelişkiler daha derinleşir. Dolayısıyla derinleşen sistemin çelişkileri sınıf çelişkilerinin boyutlarını daha uç boyutlara tırmandırır.

Kapitalizmin çelişkilerinin gelişmesi burjuvazinin kendi iç yapısında oluşan değişimi de içerir. Serbest rekabetçi dönemin sanayi burjuvazisi, giderek tefeci burjuvaziyi de geliştirmiştir. Sermaye

birikiminin, yoğunlaştıkça ve merkezileştikçe üretim süreci dışına taşması, burjuvazinin spekülâtif karakterini de geliştirir. Marks’ın aşağıda belirttiği gibi para kapitalistleri sınıfı giderek büyür.

“*Maddi servetin büyümesiyle birlikte, para-kapitalistleri sınıfı da büyür; bir yandan, işten elini eteğini çekmiş kapitalistlerin, rantiyelerin sayısı ve serveti artar; öte yandan, kredi sisteminde gelişme daha da hızlanır, ve bankerlerin, borç para verenlerin, para babalarının sayısını çoğaltır. Mevcut para-sermayedeki gelişmeyle birlikte, faiz getiren senetlerin, devlet tahvillerinin, hisse senetlerinin miktarı, daha önce de gördüğümüz gibi büyür. Şu da var ki, aynı zamanda, mevcut para-sermayeye olan talep de büyür ve bu senetler üzerinde spekülasyon yapan jobbers (komisyoncular), para piyasasında egemen bir rol oynarlar. Bu senetlerin bütün alım ve satımı, gerçek sermaye yatırımlarının bir ifadesi olmuş olsaydı, bunların, borç sermayesine olan talep üzerinde bir etkileri olamayacağını söylemek doğru olurdu; çünkü, A, senedini sattığı zaman, B’nin bu senede yatırdığı kadar parayı çekmiş olurdu. Senedin aslında temsil ettiği sermaye (hiç değilse para-sermaye olarak) değil de, yalnızca senedin kendisi varolduğu zaman bile, bu, daima, bu gibi para-sermaye için *pro tanto** yeni bir talep yaratır. Ama, ne olursa olsun, bu, daha önce B’nin tasarrufunda olup da, şimdi A’nın tasarrufunda olan para-sermayedir.”*⁽¹²⁾

(*O ölçüde, o kadar.-ç)

Yukarıda uzun alıntıda ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı gibi, bugünkü borsalarda alım satımı olan “faiz getiren senetlerin”, “devlet tahvillerinin”, “hisse senetlerinin” rantiyeler üzerinden alım satımı, daha emperyalizm öncesi kapitalizm koşullarında olmaktadır.

Depresyon Geçiren Sistemin Spekülâtif Piyasalardaki Hayali Sermayesi

Sonraki yeniden üretim sürecinde yer almayan ve süreç dışına taşan mali-sermayenin aldığı biçim, girdiği bu piyasalara göre belirlenir. Giderek bu rantiyeli piyasalarda yoğunlaşır ve bu alanda iyice spekülâtif yapıya bürünür. Buradaki sermaye meta üretiminde ve canlı-değer yaratımında yer almaz. Dolayısıyla meta-sermayenin realize edilmesi sonucu para-sermayeye dönüşmesi işlevi söz konusu değildir. Spekülâtif piyasalardaki sermaye, doğrudan artı-emek üreten sermaye vasfını yitirmiştir. Çünkü değer nesnelleşmiş emek ürünüdür.

Artı-değer de artı-emeğin sömürüsü sonucu oluşur. Sermaye bu işlevini girdiği bu süreç ile yitmiştir. Artık bu piyasada dolaşımda olan para sermaye ile hisse senetleri, özel ve devlet tahvilleri alınıp-satılır. Bu piyasaya kayan para-sermaye burada bu doğrultuda hareket eder. Kağıt parçalarından oluşan menkul-değerlerin alım-satımı üzerinden para kazanır.

Elbette ki sermaye bu işleviyle kapitalizme has bir rol oynar. Realize (gerçekleşme) olmayan sermaye doğası gereği spekülatif borsa piyasalarına kaymıştır. Ama artık üretim süreci dışındadır. Girilen krizin sermayeye verdiği en belirgin özellik bu durumdur. Hisse senetlerinin alım-satımı üzerinden, para elden ele bu piyasalarda da dolaşır. Para sermayenin bu piyasaya sürülmesi, beraberinde bolca menkul ve gayrı-menkul hisse senetlerinin sürümünü de getirir. Böylece giderek borsa balonu bir müddet şişer. Ancak bir müddet sonra artan likidite bolluğu sonucu elde kalan menkul ve gayrı-menkul hisse senetleri, tahviller artık elde kalır. Süresi dolmayan senet ve bonoların bile fiyatları düşerek ıskontolu satışlarla elden ele gezer. Bu kağıt parçalarının alım-satımı para-sermaye üzerinden olur. Giderek borsa fiyatları düşen bu kağıt parçalarının alım-satımı ile dolaşım sürecine giren para-sermaye, bu piyasada hayali sermayeden başka bir şey değildir.

“Metalar gibi alım-satım işlemlerinin konusu olan ve dolayısıyla sermaye-değerler gibi dolaşabilen kağıt üzerindeki bu kopyalar, bu nitelikleriyle hayalidirler, ve değerleri, temsil ettikleri gerçek sermayenin değerinin hareketinden tamamen bağımsız olarak düşebilir ya da yükselebilir. Bunların değerleri, yani Borsadaki fiyatları, zorunlu olarak, faiz oranındaki bir düşmeyle - para-sermayenin kendine özgü hareketlerinden bağımsız olarak bu düşme, sırf kâr oranındaki bir düşme eğiliminden ileri geldiği ölçüde- bir yükselme eğilimine sahiptir; bu nedenle bu hayali servet, başka bir neden olmasa bile kapitalist üretim sırasında, başlangıçta özgül nominal değer her bir parçası için ifade edilen değere bağlı olarak genişler.”⁽¹³⁾

Günümüzde borsalardaki işleviyle iyice kemikleşmiş tefeci sermayenin bugünkü temelleri, görüldüğü gibi daha Marks döneminde atılmıştır. O süreçteki boyutu henüz günümüzdeki kadar olmasa da sermayenin bu karakteri o dönemki sistemin bağrında var olmuştur. Marks, bunu açıkça görmüş ve sistemin temel çelişkisiyle bağlantılı bir

şekilde nasıl daha uç boyutlara tırmanacağı tahlillerini yapmıştır. Ona göre borsada peşinden koşulan hayali kağıt parçalarının değerleri, üretim sürecindeki gerçek-sermayenin hareketinden tamamen bağımsızdır. Alım-satım işlemleri olan üretilmiş meta ürünleri değildir. Bu firmalar tarafından rantıye piyasalarına sürülmüş hisse senetleri ve tahvillerden oluşan kağıt parçalarıdır. Borsa piyasalarına sığmayan ve fazlalık oluşturan bu kağıt parçalarının değeri düşüşe geçer. Üretken sermayeden kopuk olarak değeri düşen bu kopya kağıt parçaları elde kalır. Bunun sonucu olarak da -üretken sermayeden kopuk olarak- faiz oranları yükselişe geçer. Bu faiz oranları üretim dışındaki faiz oranlarıdır. Görüldüğü gibi borsa piyasalarına sürülmüş, bu kopyası çekilmiş kağıt parçalarının işlem hacmi ve faizlerin oranına göre belirlenen değerler hayalidir. Ve bu faiz oranları da onlardan bağımsız değildir. En palazlanmış burjuvazi ve bankalar çıkarlarına göre borsa piyasasına spekülatif müdahalelerde bulunurlar. Tabi ki, her zaman -günümüzde olduğu gibi- tümünden her şey kendi çıkarları doğrultusunda gitmez. Ama onlara hizmet eden devlet, -günümüzde olduğu gibi- yaptığı müdahaleyle de, palazlanan bir kesimi de öne çıkarır.

Borsa piyasalarında alıp satılan menkul ve gayrı-menkul hisse senetleri ve tahviller ne zaman ki satılamaz duruma gelir, paranın işlem hacmi ke-sintiye uğrar. Ve bunun sonucu olarak borsa piyasası balon ya da sabun köpüğü gibi patlar... Ve rantıye piyasasına sürülen para sermaye, bu patlama sonucu buharlaşıp yok olur... Meta üretimine yatırılan sermayenin önemli bir bölümü artık sarktığı tefeci piyasalara göre hareket eder. Depresyon geçiren kapitalizmin sermayesi de, içinde yer aldığı sistemin karakterine uygun hareket eden sermaye halini alır. Spekülatif piyasalarda hayali kağıt parçalarının peşinden dolaşan sermayeye dönüşür.

Kapitalizmin içine girdiği bunalım ile sermayenin gerçek sermaye işlevini iyice yitirdiği bir sürece girilir. Bunun sonucu, üretim sürecinden dışlanmış ve depresyon geçiren sermaye, Marks'ın aşağıdaki tahliliyle tahrip olur ve yıkıma uğrar.

“Yeniden-üretim süreci gemlendiği, emek sürecinin sınırlandırıldığı ya da bazı durumlarda tamamen durduğu ölçüde gerçek sermaye tahrip edilmiş olur. Kullanılmayan makine sermaye değildir. Sömürülmeyen emek yitirilen üretime denktir. Kullanılmaksızın kalan hammadde sermaye değildir. Kullanılmayan ya da yarım kalmış yapılar (ve yeni yapılmış makineler),

depolarıda çürüyen metalar –bütün bunlar sermayenin tahrip edilmesidir. Tüm bunlar yeniden-üretim sürecinin gelişmesi demektir, mevcut üretim araçlarının, üretim aracı olarak kullanılmaması, işlenmemesi demektir. Böylece bu araçların kullanım-değeri ve değişim-değeri mahv olur.

Bunalımlar sonucu sermayenin yıkımı, ikinci olarak, değerlerin aşınması anlamına gelir; bu aşınma daha sonra sermaye olarak aynı ölçekte yeniden-üretimlerini yenilemelerini önler. Bu, meta fiyatlarındaki düşüşün yıkıcı sonucudur.”⁽¹⁴⁾

Bir taraftan kaydığı spekülasyon piyasalarında hayali alım-satım yapan sermaye, diğer taraftan Marks'ın açık bir şekilde belirttiği gibi, üretim araçları ne zaman ki üretim süreci dışında kalırsa, artık sermaye vasfını da oynamaz. Sistemin depresyon geçirdiği koşullarda sermaye hem yıkıma uğrar hem de aşınmasını beraberinde getirir.

Aşırı-Üretim Dışında Gündeme Gelen Mali Kriz

Kriz sorununa Marks'a dayanarak değinmeye çalıştık. Soruna değinirken ısrarla vurguladığımız gibi, krizin temelinde Marks'ın çok açık bir şekilde belirttiği gibi aşırı-üretim vardır. Dolayısıyla kapitalist bunalımlar aşırı-üretim bunalımlarıdır. Krizin bağrında, üretilen ürünlerin kitlelerin yoksullaşması sonucu tüketilememesi sorunu vardır. Bu sorun krizin temelini oluşturur. Ve yine Marks'a dayanarak belirttiğimiz gibi aşırı-üretim, kendi içinde banka ve bankerlerin krizini de içerir. Gönenc sürecinde yeniden üretim sürecinde yer alan banka sermayesi, girilen bunalım sonucu yer aldığı üretim süreci dışına çıkar. Böylece krizin hacmi genişler. Kapitalizmin istikrarlı üretim sürecinde buluşan sanayi burjuvazisi, ticaret burjuvazisi ile banka ve bankerler kâr nasıl paylaşırlarsa, oluşan krizin külfetini de paylaşırlar. Görüldüğü gibi girilen depresyon sürecinde ayrışan sermaye, istikrarlı dönemi içeren gönenc döneminde iç içe geçerek birlikte yer alırlar. Üretimde doğrudan yer alan sanayi burjuvazisiyle birlikte, faiz üzerinden banka sermayesi de yer alır. Artı-değerin gerçekleştiği (realize olduğu) bu dönem, sanayi burjuvazisinin sermayesi gibi, banka ve bankerlerden kredi karşılığı alınan sermaye de yeniden üretim ve dolaşım sürecinde yer alır. Her gerçekleştirme sonrası artı-değer sanayi ve banka burjuvazisi arasında paylaşılır.

Yine Marks'ın belirttiği gibi gönenc döneminin

yerini depresyon dönemine terk etmesiyle kriz sürecine girilir. Buraya değin mali krizi, aşırı-üretim tekabül eden krizin içinde ele aldık. İstikrarlı üretim sürecinde kredi üzerinden yer alan banka sermayesi kriz oluşana kadar bu süreçte varlığını devam ettirmiştir. Depresyon içindeki krizin yerini istikrarlı gönenc sürecine terk etmesiyle, üretim süreci dışındaki sermaye tekrar genişletilmiş üretim-süreci içinde yer almıştır. Böylece bunalım yerini canlanmaya dayalı istikrar sürecine bırakır. Kapitalist sistemin işleyişidir bu...

Ancak aşırı-üretim dışında gündeme gelen mali-krizler de olabilir. Aşırı-üretimden kopuk bu mali krizler, üretim süreci dışındaki rantıye piyasalarda yoğunlaşmış spekülasyon sermayenin bu piyasalardaki tıkanıklıkların sonucu oluşan krizlerdir. Kapitalizmin istikrarlı sürece girmemesi sonucu, üretim sürecinden iyice kopan ve giderek yoğunlaştığı borsa piyasalarında rantıye karakter alan para-sermaye, bu piyasalardaki tıkanıklık sonucu da krizlerle karşı karşıya kalır. Bu sermaye, tahrip olmuş ve üretim süreci dışında borsa piyasalarında yer alan sermayedir. Aşırı-üretim sonucu sermaye, hisse senedi ve tahvillerin alım-satımının olduğu piyasalara kaymıştır. Üretim süreci dışında yer aldığı bu tefeci piyasalar, sermayeye kendi karakterini verir. Dolayısıyla para sermayenin, temelini borsa sermayenin oluşturduğu bu piyasalarda yoğunlaşması, üretim sürecindeki krizin devam etmesidir. Sermaye artık yoğunlaştığı bu piyasalarda tamamen hayali sermayeye dönüşmüştür. Bu hayali sermayenin önemli bölümü poliçelerden (senetlerden), özel ve resmi tahvillerden, hisse senetlerinden oluşmuştur. Dolayısıyla bu kağıt parçalarının alım-satımı ve dolaşımı üretim sürecinden kopuk borsa piyasalarında olmaktadır. Bu piyasaların özelliği, orada yoğunlaşmış bu senetlerin ve poliçelerin paraya çevrilebilme sorunudur. Bankalar ve tefecileşmiş burjuvazi girilen aşırı-üretim sürecinden çıkamamış ve bu sefer yer aldığı spekülasyon piyasalarda bu kağıt parçalarının alım-satımı üzerinden para kazanmaya başlamıştır. Görüldüğü gibi, sermayenin bu dolaşımı ve işleyişi, üretim sürecinden kopan piyasadaki senet, tahvil vb. kağıt parçalarının alım-satımı üzerinden olduğu için bağımsızdır artık... Ne zamanki, bu bağımsız borsa piyasalarına sürülen sanal kağıt parçaları giderek genişlerse ve toplumun alım-satım ihtiyacını aşarsa artık piyasada kalır. Bu da bağımsız mali krize neden olur.

Bir kez daha vurgulamakta yarar var: Bağımsız

mali kriz, aşırı üretime tekabül eden krizin hala devam ettiği koşullarda oluşmuştur. Kronikleşen aşırı-üretim uzun sürdüğü, sermaye giderek bu piyasalardan kopar ve mali piyasalara kayar ve orada yoğunlaşır. Ve burada yoğunlaşan sermayenin önemli bir bölümü üretim sürecinden bağımsız olan bu piyasalarda hisse senedi ve tahvil alım-satımı ile uğraşan spekülâtif sermaye halini alır. Eğer aşırı üretim sonraki devrevi dönemde yerini istikrarlı döneme devretseydi, bağımsız mali kriz olmazdı. Ama devretmediği için sermaye oradan koparak borsa piyasalarına kaymıştır. Piyasa değiştiren sermayenin beraberinde sistem içi rolü de değişmiştir. Bunun sonucudur ki, sermaye artık üretim süreci dışına taşmış ve mali piyasalarda hareket eder hale gelmiştir.

Marks, serbest rekabetçi dönemde günümüzdeki kadar yaygınlaşmamışsa da krizin bu yönünü de görmüştür. Sanayi krizinden bağımsız mali krizlerin oluştuğuna dikkat çekmiştir. Ancak bunun aşırı üretimin belirli bir zaman süreci içinde devam ettiği koşullarda gündeme geleceğini de vurgulamıştır.

“Anılan ilk biçim, ikincisi olmaksızın olanaklıdır -yani bunalımlar, kredi olmaksızın, para ödeme aracı olarak hareket etmeksizin olanaklıdır. Ama ikinci biçim, birincisi olmaksızın olanaklı değildir- yani alımla satım ayrılmaksızın olanaklı değildir. Ancak ikinci durumda bunalım, meta satılmadığı için patlak vermez, belirli bir zaman süresi içinde satılmadığı için patlak verir; bunalım ortaya çıkar ve karakterini yalnızca metanın satılmamasından değil, ama bu belirli metanın belirli bir zaman süresi içinde satılmasına bağlı olan bir dizi ödemenin yerine getirilmemiş olmasından alır. Bu para bunalımının karakteristik biçimidir.”⁽¹⁵⁾

Aşırı üretime tekabül eden kriz süreci yerini gönenç dönemine devredirse, üretimden kopuk para bunalımına girilmeden normal sürece girilir. Lakin gönenç döneminin gelmemesi sonucu “bir dizi ödemenin yerine getirilememesi” sermayenin üretim dışındaki mali piyasalarda yoğunlaşmasını beraberinde getirir. Bu durum artık sermayenin kapitalizmin üretim süreci dışına çıkmasını ve rantıye piyasalarda yoğunlaşmasına da neden teşkil eder.

Ayrıca bağımsız para bunalımı her zaman gündeme gelmemiştir. Özellikle sistemin daha istikrarlı ve krizin yerini gönenç dönemine daha çabuk devrettiği koşullarda, bu tarz bunalım gü-

nümüze kıyasla çok daha az ve daha düşük boyutlarda gündeme gelmiştir. Buna karşın Marks, krizin bu yönünü görmüştür. Ama belirleyici ve gerçek kriz olarak, mali krizi de kendi sınırları içine alan aşırı-üretime tekabül eden kriz olduğunu da özenle vurgular.

Engels’in Değerlendirmesi

Marks yaptığı tahlillerle kapitalizmin üzerinde yükseldiği temelleri, sistemin işleyişini, bağrında taşıdığı sınıf çelişkilerini ve sistemin tarihsel bağlantısıyla birlikte, nasıl alt edilebileceğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Nitekim konumuzu oluşturan kriz sorununu işlerken sistemin bağrından kopuk ele almamıştır. Kapitalizmin henüz serbest rekabet aşamasında oluşan kriz, sanayi burjuvazinin, ticaret burjuvazinin, bankaların henüz birbirinden kopuk olduğu süreçtir. Bu kesimler henüz birbirleriyle iç içe geçmemiştir. Dolayısıyla iktidarı paylaşan burjuvazinin bu katmanları, iktisadi ve mali piyasalarda henüz kurum olarak birliktelik oluşturmamışlardır. Çünkü kapitalizmin başlarında daha çok iç pazarlarda yoğunlaşan sermayenin çeşitli kesimleri birbirinden ayrı hareket etmişlerdir. Bu henüz o sürecin uzun bir dönemine damgasını vurduğundan sermayenin serbest rekabetçi dönemi olarak değerlendirilmiştir.

Birbirinden kopuk ve serbest hareket eden kapitalist sermayenin üretim ve dolaşımı geliştikçe meta ihracı öne çıkmıştır. Ancak kapitalizm doğası sonucu salt iç pazarla yetinmemiştir. Askeri ilhaklarla dış pazarlara da açılmıştır. 1860 sonrası daha gelişen sömürgeci fetihler sonucu kapitalist devletler tarafından işgal edilen topraklar hızla genişlemiştir. Önceleri içte üretilen metayı ihraç eden sermaye, giderek daha çok açıldığı çeşitli kıta pazarlarına yaptığı yatırımları da artırmıştır. Kapitalizm bizzat onlar tarafından ihraç edilmiş ve birbirinden kopuk pazarlar onların inisiyatifinde birleşik pazarlar haline getirilmiştir. İhraç edilen metanın hammaddesinin önemli bölümü dışarıdan karşılanmaya başlanmıştır. Kapitalizmin biriken sermayesi kâr dürtüsüyle bu pazarlara açılmıştır. Başta limanlar ve yapılan demiryolları üzerinden bu piyasalara girerek, iç yatırımın dışında arta kalan sermayelerini dış pazarlara ihraç etmeye başlamışlardır. Böylece sermaye birikimlerini hızla artırmışlardır. Kısacası sermaye iç pazar dışında, dış pazarlara da açılmış ve giderek burarlarda yoğunlaşmaya başlamıştır. 19. yüzyılın ikinci

yarısından sonra hızlanan ve sonlarına doğru iyice kurumlaşan kapitalizmin bu mevcut durumu, sermaye birikimindeki olanaklarda nasıl değişiklikler oluşturmuşsa; kriz sorunu da sadece bir iç olgu olmaktan çıkmış dış pazar sorunu haline gelmiştir. Çünkü sermayenin -iç pazar dışında- artık açıldığı dış pazarlar önemli bir bölümünü de çekmiştir. Böylece sermayenin hareket alanı daha genişlemiştir. İçte tıkanan sermaye dışarıya açıldığında bunalım salt iç sorun olmaktan çıkmıştır. Nitekim günümüzdeki uluslararası kapitalizmin krizi nasıl tüm dünyayı kapsadığını bizzat yaşayarak görüyoruz. Günümüz dünyasının Mortgage krizi Amerika'nın iç krizi olarak kalmamış, tüm dünyaya yansımıştır. Engels, daha emperyalizmin arifesinde krizin dünya çapındaki dış pazarları kapsadığını o dönem görmüştür. Ömrünün sonlarına doğru yaptığı derin tahlille, sermayenin dış pazarlara açılarak, kapitalistler arasında dış pazar rekabeti yarattığını ve bu rekabetin pazar savaş koşullarını oluşturduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bunalımın sınırları kaydığı dış piyasalarda daha geniş alanları kapsamış ve bağrında daha güçlü krizin tohumlarını barındırmıştır.

Kapitalizmin üst aşamasına büründüğü bu gelişmeler henüz tamamlanmadığı halde Engels tarafından görülmüştür.

“Son 1867 genel bunalımından beri, birçok derin değişiklikler olmuştur. Ulaştırma ve iletişim araçlarındaki dev genişleme -okyanuslardaki şilepler, demiryolları, telgraf, Süveyş Kanalı- gerçek bir dünya piyasasını bir olgu haline getirmiştir. İngiltere'nin sanayideki eski tekeline birtakım rakip sanayi ülkeleri karşı çıkmıştır; dünyanın her yanında, Avrupa'daki fazla sermaye yatırımı için, uçsuz bucaksız ve çeşitli alanlar açılmış, böylece daha geniş bir alana dağılması ve yerel-aşırı spekülasyonun daha kolay önlenmesi olanağı sağlanmıştır. Bütün bunlar aracılığı ile, eski bunalımı üreten ortamlar ve bunların gelişmesini ve bunların gelişmesini sağlayan olanaklar, ya yok edilmiş ya da çok azaltılmıştır. Aynı zamanda, karteller ve tröstler karşısında, iç piyasadaki rekabet gerilediği halde, dış piyasalarda, İngiltere dışında bütün büyük sanayi ülkelerinin çevresini çevirdikleri koruyucu gümrük tarifeleriyle sınırlandırılmış bulunmaktadır. Ne var ki, bu koruyucu gümrük tarifeleri, dünya piyasasına kimin egemen olacağını kararlaştıracak olan, son genel sanayi savaşı için yapılan hazırlıklardan başka bir şey değildir.(abç) Şu

halde, eski bunalımların yinelenmesine karşı işleyen her etmen, kendi içerisinde, gelecekteki çok daha güçlü bir bunalımın tohumlarını taşımaktadır.”(abç)⁽¹⁶⁾

Dış pazarlara açılan burjuvazi sermaye birikimlerini daha artırmıştır. Yeni pazarlar üzerinden mevcut sermayenin hacmi giderek genişlemiştir. Böylece burjuvazi dünyanın en ücra alanlarındaki pazarlara girerek gendi denetimi altına almıştır. Pazar alanları genişlediği gibi, sermaye birikimi de büyümüştür. Böylece serbest rekabetçi dönemde birbirinden kopuk olan sanayi burjuvazisi, ticaret burjuvazisi ve bankalar, sermayenin dış piyasalara yöneldiği 19. yüzyıl sonlarından itibaren iç içe geçmeye başlamışlardır. Oluşan karteller ve tröstler ele geçirdikleri dış pazarları koruma dürtüsüyle gümrükler oluşturarak pazar rekabetinin oluştuğu sürece de girmişlerdir. Engels, Marks'ın ölümünden sonra yoldaşının eseri olan Kapital 3'ü basma hazırlarken, artık dünyaya açılan kapitalistlerin pazar rekabetinin, gerçekte dünyaya egemen olmak için yapılacak savaş hazırlıklarını içermektedir. Engels'in 19. yüzyılın sonunda yaptığı bu tahlil, bilindiği gibi ölümünden sonra 1. Paylaşım Savaşı'yla gerçekleşmiştir.

Marks'ın ölümünden sonra Engels'in gördüğü diğer önemli gelişme, sanayi burjuvazisinin hisse senetleriyle borsa içerisinde giderek daha etkin bir şekilde yer almasıdır. Böylece borsalar, burjuvazi açısından daha öne çıkmış ve yoğunlaşan sermayenin önemli bir bölümünün yer aldığı mali piyasa olmuştur. Ayrıca bu piyasada bankalardaki mali sermaye yoğunlaşarak, üretim sürecinde daha aktif yer almıştır. Böylece daha kurumlaşan sermaye beraberinde iç içe geçerek tekelleşme sürecine gidilmiştir. Tekelleşmeye tekabül eden süreç henüz Engels döneminde tamamlanmamışsa da, o son dönemlerinde kapitalizmin tarihsel olarak “derin değişikliklerin” yaşandığı bir döneme girildiğini de görmüştür.

EMPERYALİZM AŞAMASI VE KRİZ

Buraya değin kriz sorununu serbest rekabetçi süreç içinde ele aldık. Yukarıda açık bir şekilde gördüğümüz gibi Marks krizi sistemin bir sorunu olarak ele almıştır. Sistemin işleyişinden kopuk ele almamıştır. Sıkça değindiğimiz gibi kriz, kâr dürtüsü üzerinde üretim yapan kapitalizmin girdiği aşırı üretimin sonucudur. Mali kriz esasta sanayi krizinden kopuk değildir. Bütünün parçası misali sanayi krizi ve mali kriz esasta içiçedir. Ayrıca

Marks mevcut sermayenin giderek üretimden kopu- tuğu koşullarda da bağımsız krizlerin olabileceğini belirtmiştir. Ama, esas olarak, aşırı üretime teka- bül eden ve sermayenin bütününe kapsayan krizi görmüştür.

Krizin temeli günümüzde de geçerlidir. Lakin sürecin çelişkileri, Marks'ın tahlil yaptığı çağın çelişkilerinden daha üst boyutlara tırmanmıştır. Do- layısıyla çelişkilerin daha keskinleştiği günümüz koşullarında, gündeme gelen krizin sınırları ve hacmi çok daha genişlemiştir. Emperyalizm ça- ğında dünyanın en ücra pazarına giren sistemin bağrındaki kriz, diğer gelişmiş ülkeler ve geri kal- mış ülkelere yayılır. Daha açık bir deyimle sığağı sığağına yaşadığımız mevcut sürecin çelişkilerinin nasıl kronik boyutlara ulaştığını görüyoruz. Dola- yısıyla içinde bulunduğumuz koşullarda oluşan krizin de aynı boyutlarda seyrettiğini bizzat yaşa- yarak görüyoruz. Burjuva ekonomistler gündemle- rine sorunu alırken çürüten ve can çekişen sistemin borsa piyasalarının dışına çıkamıyorlar. İçinde bulunduğumuz mevcut durumun temelleri daha emperyalist çağın başından beri atılmış, ban- kalar ve tekellerin kârının önemli bölümü sermaye ihracı ve borsa piyasalarından gelen rantiyeler üze- rinden olmuştur. Mevcut durum onların daha da asalaklaştığını gösteriyor.

Lenin'in Emperyalizm Tahlili

19. yüzyılın ikinci yarısı sonrası ve 20. yüzyılın başlarında hızla gelişen kapitalizmin giderek daha üretken olması, kapitalist üretimin hızla yoğunlaş- tığı ve dış piyasalara yayıldığı sürece sokmuştur. Sermayenin yayıldığı dış piyasalar geri kalmış ül- kelerdir. Tarihsel olarak ortaçağın sistemini tüm- den tasfiye edemedikleri için, yayılan kapitalizmin sınırları içinde yer almışlardır. Bu geri kalmış ül- keler burjuva demokratik devrimlerini yapamayan ve tamamlayamayan ülkelerdir. Dışa açılan kapi- talizmin girdiği bu ülkeler, onları, askeri ve eko- nomik olarak ilhak eden devletlere giderek bağımlı kılmış ve onların pazarı durumuna getir- miştir. Artık kapitalizm bu mevcut süreçten itiba- ren bir iç sistem olmaktan çıkmış, uluslararası bir sistem haline gelmiştir. Lenin'in tahliliyle bu ya- pıya bürünen kapitalizm artık emperyalizm aş- masına girmiştir.

İçinde bulunduğumuz süreç hala emperyalizme tekabül etmektedir. Konumuzu oluşturan kriz so- rununu bu çağın koşullarında ele alacağız. Bundan dolayı kısa da olsa emperyalizm olgusuna değine-

ceğiz. Konuyla ilgili esasta Lenin'i kriter alacağız.

1) Tekellerin Oluşması:

Kapitalizmin gelişen sanayi hızla yoğunlaştığı ve yeni alanlara açıldığı sürece girer. Girdiği ülke- leri kendilerine bağımlı kılar. Bu ülkelerin ilhaki önceleri askeri ilhak üzerinden olurken, giderek ekonomik ilhak öne çıkar ve kendilerine bağımlı pazar durumuna getirilirler.

O süreçte, bu işletmeler içerisinde "toplam iş- letme sayısının % 1'inden azı, toplam buhar gücü- nün ve elektrik enerjisinin 3/4'ünden fazlasını elde bulundurmaktadır. Buna karşılık, beşten fazla işçi çalıştırmayan ve toplam işletme sayı- nın, % 97'sini meydana getiren 2.970.000 küçük işletme, toplam buhar, elektrik ve çekim gücünün yalnızca % 7'sine sahiptir. On bin kadar büyük iş- letme, her şeydir; milyonlarca küçük işletme ise, hiçbir şey."⁽¹⁷⁾

Lenin'in belirttiği gibi varolan firmaların % 1'inden az olanı, üretimde kullanılan enerjinin ezici çoğunluğunu elinde bulunduruyor. Ama bu azınlık, sayı olarak çoğunluğu oluşturan küçük fir- malara karşı, ekonomik alanda ezici üstünlük oluş- turmuşlardır. Bir taraftan, üretimi yoğunlaştıran ve açıldıkları dış pazarları kendilerine bağımlı kılan bir avuç firma... Diğer taraftan, üretimini yo- ğunlaştıramayan, dolayısıyla mevcut dış pazarlara açılmayan çoğunluğu oluşturan küçük firmalar... Azınlığı oluşturan, ama, üretimde yoğunlaşarak iç pazar dışında dış pazarlara açılan bu işletmeler artık tekelleşmişlerdir. İç pazarların olduğu gibi, dış pazarların da bir avuç firmanın etkisi altına gir- mesiyle ortaya çıkan tekeller günümüze değin var- lıklarını sürdürmüşlerdir.

Tekelleşmenin karakteristik özelliği üretimin yoğunlaşmasıdır. Bu yoğunlaşmayı yapan firmalar bu karaktere bürünebilirler. Ve Lenin'in tahliliyle bu yoğunlaşmaya erişilmesi sonucu, kapitalizmin tekelleri oluşur.

"*oysa üretimin yoğunlaşmasının bir sonucu olarak tekellerin doğması, kapitalizmin gelişmesi- nin içinde bulunduğumuz evresinde genel ve temel bir yasadır.*"⁽¹⁸⁾

2) Mali-Sermaye ve Mali-Oligarşi:

Tekellerin oluştuğu süreç bankaların da gelişt- iği ve yoğunlaştığı sürece tekabül eder. Bankalar da tekelleşirler. Bankaların en karakteristik özel- liği, denetimleri altında olan sermayeyi sanayici üzerinden üretime yansıtmaıdır. Lenin'in deyi- miyle atıl sermayeyi, kapitalistin denetimine vere- rek kâr getiren faal sermayeye dönüştürürler.

Böylece sermaye üzerinden sanayi burjuvazisi ile bankalar arasında ilişki oluşur.

Yoğunlaşan sermayenin dış pazarlara açılarak sermaye ihraç etmesi nasıl ki, tekelleşmeyi getirmişse; sermayenin önemli bölümünün az sayıdaki bankalarda yoğunlaşması sonucu, sadece kredi veren banka olmaktan da çıkarmıştır. Bankalar giderek “ülkenin hammadde kaynaklarının ve üretim araçlarının çoğunu, kapitalistlerin ve küçük patronların para sermayelerinin hemen hemen tamamını emirlerinde bulduran muazzam tekeller haline gelirler.”⁽¹⁹⁾

Bu gelişme ve yoğunlaşma sanayi burjuvazisi gibi, banka sermayesini de geliştirir ve tekellere dönüştürür. Artık tekeller her piyasada kaynaşarak hareket ederler. Yatırım, ihracat, ithalat gibi piyasalarda yakınlaşan sermaye birimleri iç içe geçer. Bu kaynaşma beraberinde borsada kaynaşmayı da getirir. Gelişen borsa piyasası hisse senetleri satın alınan sanayi kesimleri ile bankaları yakınlaştırır. Sermayenin açıldığı pazarlar ve yoğunlaşan sermaye her alanda sanayi, ticaret ve banka sermayesini iç içe çeker. Daha açık bir deyimle girilen tarihsel süreç, serbest rekabetin birbirinden kopuk firmaları içinden palazlanarak çıkan sanayi tekelleri ile banka tekellerinin iç içe geçmesi ve kaynaşması sonucu mali-sermayeye dayalı mali-oligarşiye oluşturur.

“Üretimin yoğunlaşması, bunun sonucu olarak, tekeller; sanayinin ve bankaların kaynaşması ya da iç içe girmesi- işte mali-sermayenin oluşum tarihi ve bu kavramın özü.”⁽²⁰⁾

Sanayi ve mali piyasalar, oluşumu geçmiş yüzyılın başında tamamlanan mali sermayenin hükmettiği alan içine girmiştir. Mali-sermaye bu bileşimi tamamlayamayan ufak firmalar üzerinde egemenlik kurmuştur. Sermayenin onlar üzerinde oluşturduğu egemenlik, mali-oligarşiye tekabül eden bir egemenliktir. Sonraki süreçlerde sistemin giderek toplumsallaşması ve yoğunlaşması mali-oligarşiye iyice egemen kılınmıştır.

3) Sermaye İhracı:

Kapitalizm doğası gereği kâr dürtüsüyle işleyiş içinde olan sistemdir. Yeniden üretim ve serbest ticaret daha ilk olduğu süreçte bu hırsla olmuştur. Serbest rekabetçi süreçte kâr dürtüsü meta ihracatını öne çıkarmıştır. Sermaye birikimi, işçi sınıfının sömürülerek ürettiği metanın, pazar üzerinden, para sermayeye dönüştürülmesiyle mümkündür. Böylece artı-değer o zaman gerçekleştirilirdi. O sürecin kapitalizmine emek-gücünün

ürettiği meta ihracı damgasını vururdu. Üretilen metanın dolaşım sürecine girmesi sonucu, pazar üzerinden meta ihracının gerçekleştirilmesi, sermaye birikiminin gerçekleştirilmesini getirirdi.

İçinde bulunduğumuz çağda ise sermaye ihracı öne çıkmıştır. Yoğunlaşan sermaye sonucu oluşan sermaye fazlası dış pazarlara yönelmiştir. Sermaye ihraç edildiği dış pazarlar üzerinden, mali-sermayenin kârını daha artırmaya yönelmiştir. İçine girdiğimiz koşullarda rantıye karakteri giderek daha öne çıkan tekelci mali-sermaye mevcut sermaye fazlasını, geri kalmış ülkelere esas olarak sermaye ihracı yoluyla iletir. Nitekim dünya çapında tüm pazarların tekeller tarafından paylaşımının tamamlanması beraberinde, artan ve yoğunlaşan sermayenin, sermaye ihracı yoluyla pazarlara havale edilmesini beraberinde getirir. Böylece kârını bu yol üzerinden elde etmeye çalışırlar. Ayrıca o ülkeleri mali yol üzerinden ilhak ederler ve kendilerine bağımlı kılarlar. Ayrıca sermaye ihracının öne çıkması meta ihracatını yok etmez. Aksine devam eder. Hem de öne çıkan sermaye ihracı, meta ihracatını daha artırır. Bağımlı ülkelere yapılan meta ihracatı, genelde emperyalizmden ihraç edilen sermaye ile gerçekleştirilir. Böylece Lenin’in belirttiği gibi bağımlı ülkeler aldıkları borcun bir kısmını, borç veren ülkelere satın almaları ayırırlar.

“En fazla rastlanan şekil, alınan borcun bir kısmının borç veren ülkelere yapılacak satın almalara, özellikle savaş araçları ya da gemi alımlarına harcanması koşulunun ileri sürülmesidir. Şu son yirmi yıllık dönemde(1890-1910), Fransa, daha çok bu yola başvurmuştur. Böylece, sermaye ihracı, meta ihracını da harekete geçiren bir araç haline gelmektedir.”⁽²¹⁾

Lenin’in yansıttığı gibi öne çıkan sermaye ihracı, bağımlı ülkelere yapılan meta ihracını da harekete geçirir. Böylece sömürü hem esas olan sermaye ihracı, hem de meta ihracatı üzerinden olur. Böylece finans kapitalin bağımlı ülkelere uyguladığı sömürü, çifte sömürü üzerine olur. Ama mevcut çağda öne çıkan, rantıye karakter taşıyan sermaye ihracıdır. Bunun sonucu geri ve bağımlı ülkeler ihraç edilen rantıye sermaye üzerinden sömürüldükleri emperyalizme bağımlı kılınmışlardır. Kapitalizmin tekelleşmesi, pazarların paylaşılması ve kendine bağımlı kılmasının sonucu bu... Tekeller çağını yaratan uluslararası mali-oligarşi girdiği pazarlara hem yerleşmiş, hem ihraç ettiği sermaye ile iyice kendine tabi kılınmıştır. Fi-

nans kapital tarafından yapılan sermaye ihracatı giderek öne çıkmış ve açılan bankalar üzerinden mali-sermaye pazarlara iyice yerleşmiştir. Günümüzdeki rantiyer sermayenin, bankaların ve borsa piyasalarının pazarlarda bu denli yoğunlaşmasının temelleri o günlerde atılmıştır. Ve günümüzde ulaştığı mevcut boyutuyla iyice kemikleşmiştir.

4) Kapitalist Gruplar Arasında Dünyanın Paylaşılması:

Daha önceki bölümde tekellerden ve mali-sermayeden bahsederken, bu aşamaya varan kapitalizmin iç pazardan, dış pazara açıldığını ve kendilerine bağımlı kıldıklarına değinmiştik. Nitekim demokratik devrimini yapamamış geri ülkelere giren tekeller ve mali-oligarşi, girdikleri bu ülkelerin doğal ekonomisini yıkıntıya uğratarak bu ülkelerin merkezi pazarlarını yaratmışlardır. Ama kendilerine bağımlı kılmışlardır. Ve bağımlı kılınan pazarlar ihraç edilen sermaye üzerinden sömürülmüştür.

Kartellerden ve tröstlerden oluşan tekeller girdikleri ülkeleri ekonomik olarak ilhak etmişlerdir. Kendilerine iyice bağımlı kılmışlardır. Dünya pazarlarının paylaşımı emperyalist tekeller arasında olmuştur. Pazarların tümüne girilmesi sonucu pazarların paylaşımı tamamlanmıştır. Tekeller girdikleri bu pazarlarda açtıkları şubeler, temsilcilikler, tröstler üzerinden egemenliği ele geçirip, kendi yarattıkları yerli ama cılız olan komprador burjuvazi ve pre-kapitalist sınıfları kendilerine bağımlı kılarak pazara hakim olmuşlardır. 1900'lerin başlarından itibaren pazarlar bu doğrultuda paylaşılmıştır.

Emperyalist aşamaya ulaşmış tekeller arasında dünyanın paylaşılması, tekrar bu paylaşımın gündeme gelmeyeceği anlamına gelmemelidir. Dolayısıyla çeşitli tekel grupları olan tröstler, karteller tarafından pazarlar paylaşılsa da, aralarındaki rekabet unsuru kalkmamıştır; tersine aralarındaki ilişkide rekabet ve birbirlerinin elindeki pazarları ele geçirme dürtüsü esas olmuştur. Bunun sonucudur ki, emperyalist tekeller arası kutuplaşma ve savaşlar olmuştur. Uluslar arası finans kapitalin kâr hırsı birbirlerinin ellerindeki pazarları devamlı ele geçirme hırsını hep canlı tutmuştur. Dolayısıyla pazarların sömürüsü üzerine oluşmuş emperyalist sistem var oldukça, emperyalistler arası pazar savaşları koşulları da objektif olarak var olacaktır. Proletarya ve dünya halklarının verecekleri mücadeleler sonucu, olası emperyalistler arası savaşları engelleyebilme veya devrime dönüştürebilme-

nin subjektif koşulları da varsa; pazar hırsıyla emperyalizmin varlığı o savaşın objektif koşullarını oluşturuyor.

Daha açık bir ifadeyle, tekeller arasında pazarların paylaşımı görelidir. Her paylaşım sonrası girilen süreç, bağrında yeniden paylaşımı barındırmaktadır. Nitekim günümüzde de, uluslararası alanda mali-sermaye arasında yeni bir paylaşım sürecine gidilmiştir. Bunun sonucu ABD ve Avrupa ile Çin ve Rusya arasında ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda yeni kutuplaşmalar oluşmaktadır. Lenin, emperyalistlerin bu karakterini geçen yüz yılın başlarında görmüştür. Yaşanan süreç onu doğrulamıştır.

"Uluslararası karteller, kapitalist tekellerin günümüzde hangi noktaya dek gelişme gösterdiğini, kapitalist gruplar arasındaki savaşın konusunun ne olduğunu göstermektedir. Bu son nokta çok önemlidir; yalnız bununla bile olayların ekonomik ve tarihsel anlamını çözebiliriz: çünkü savaşımın biçimleri değişebilir, nitekim özel ve geçici nedenlere bağlı olarak değişmektedir de; ama savaşımın özü, onun sınıfsal içeriği, sınıflar var oldukça değişmez."⁽²²⁾

Pazarlar tekeller arasında paylaşılmıştır, ama sonrası dönemde yeniden paylaşımı ortadan kaldırmamıştır. Her anlaşma sonrası, pazar kavgası hep gündeme gelmiştir. Çünkü pazarlar sabittir ve tümünden ilhak edilmiştir. Çelişki buradadır. Sabit olan ve paylaşılmış pazarlara kartellerin, tröstlerin tek başına sahip olma hırsını yok etmemiştir. Bundan dolayı rekabet hep öne çıkmıştır. Emperyalizmin tarihinden günümüze değin girdikleri her süreçte olduğu gibi, günümüz koşullarında da tekeller arası paylaşımı tamamlanmış pazarların, yeniden paylaşımı tekrar gündemdedir.

5) Büyük Güçler Arasında Dünyanın Paylaşılması:

Pazarların tekeller tarafından ekonomik olarak ilhak edilerek paylaşılması emperyalizmin oluşması açısından koşul oluşturuyor. Tekellerin girmediği pazar kalmamıştır. Her kıtaya girilmiş ve her geri ülke kendilerine bağımlı kılınmıştır. Emperyalist tekeller böylece en ücra alandaki pazarlara dahi girerek kendi aralarında paylaşmışlardır. Böylece bu paylaşım ile emperyalizmin koşullarından biri oluşturulmuştur.

Dünya pazarlarının emperyalist tekeller arasındaki paylaşımı, tekellerin devletleri tarafından paylaşımı ile tamamlanmıştır. Serbest rekabet döneminde bu paylaşımın adımları genelde sömürge-

leştirme temelinde atılmıştır. Avrupa'dan Asya, Afrika, Amerika kıtalarına açılan burjuva devletler askeri olarak ilhak ettikleri bu ülkeleri sömürge haline getirmişlerdir. Ayrıca İran, Türkiye, Çin gibi ülkeler de 19. yüzyılın sonlarında itibaren yarı-sömürge statüsünde Avrupalı devletlere bağımlı hale getirilmişlerdir. Böylece bir taraftan askeri ve siyasi ilhak sonucu dünyanın paylaşımı tamamlanmıştır. Bu paylaşım tekeller tarafından paylaşımın koşullarını da oluşturmuştur. Bu koşulların birbirini tamamlayarak oluşması, serbest rekabetçi süreçten emperyalizm sürecine geçilmesini beraberinde getirmiştir.

Dünya çapında kapitalizmin kendi iç bünyesinde olan değişiklik ile ne zamanki serbest-rekabetin egemen olduğu kapitalizm, tüm dünya pazarlarına egemen olan tekelleri kapitalizme dönüştürdü; beraberinde, dünya pazarlarının paylaşımını ve savaşımını hedefleyen koşulları oluşturdu. Lenin'in tahliliyle bu gelişme birbirine bağlı bir hat izlemiştir.

"Yani kapitalizmin, tekelleri evresine, mali-sermaye evresine geçişi ile dünyanın paylaşılması için yürütülen savaşımın ağırlığı, birbirine bağlıdır."⁽²³⁾

Bu süreç dünyanın ilk kez paylaşımını beraberinde getirmiştir. Geçmiş yüzyılın başlarına kadar, emperyalist devletler tarafından tüm pazarlar işgal edilmiştir. Asya, Afrika, Amerika'da işgal edilmeyen toprak parçası kalmamıştır. Ne zamanki, gelişen tekeller ve mali-sermaye ile sermaye ihracına geçilmiş, tüm pazarlar tekeller arasında paylaşılmıştır. Böylece serbest rekabetçi dönemin sömürgeciliği yerini, giderek yarı-sömürgeciliğin egemen olduğu emperyalizm çağına bırakmıştır.

Emperyalizm Aşamasındaki Asalak ve Çürüyen Kapitalizm

Girilen emperyalist sistem koşullarını ve varlığını devam ettiriyor. Lenin bugünü ve içinde bulunduğu sistemin özünü yüz yıl öncesinde görmüştü. Yukarıda özetlediğimiz koşullarla birlikte sistemin mevcut yapısını tahlil ederken, meta ihracının yine devam edeceğini ama, girilen süreçte artık sermaye ihracının öne çıkacağını belirlemişti. İhraç edilen sermayenin üretim sürecinden kopuk rantıye sermaye olacağını da özellikle vurgulamıştır. Dünya pazarlarının tümünü ekonomik olarak kendine bağımlı kılan tekeller, beraberinde durgunluk aşamasına giren ve çürüyen bir sistemin koşullarını da oluşturmuşlar-

dır. Tekeller ve mali-sermaye bu karakteriyle gelişmenin önünde engel teşkil etmiştir. Tüm gerici unsurlarla birleşerek gelişmenin dinamiklerine tavrı alan bir hatta yer alır. Kısacası öne çıkan tefeci karakteriyle tekelleri kapitalizm, gericiğin merkezini oluşturur.

Bu misyonu dünya halklarını sömüren tekelleri burjuvazi palazlandıkça rantıye karakteri daha öne çıkar. İhraç edilen sermaye yoğunlaştıkça tekelleri burjuvazi rantıye karaktere bürünür. Sermayenin üretim sürecinde yer alması tali duruma düşer. Esas yer aldığı alan rantıye piyasalardır. Pazarlarla ilişkilerinde giderek öne çıkan sermaye ihracı, burjuvaziye giderek üretimden daha koparır ve rantıye karakterini daha da geliştirir. Tekelleri burjuvaziye içiçe geçen mali-sermaye bu vasfıyla daha öne çıkar. Çürüyen kapitalizmin bu sürecine Lenin'in tahliliyle asalaklık damgasını vurur.

"Emperyalizmin başta gelen ekonomik temellerinden biri olan sermaye ihracı, rantıye tabakasının üretimden kopuşunu daha da artırır ve deniz aşırı bazı ülkelerin ve sömürgecilerin emeğinin sömürsüyle yaşayan ülkenin topuna asalaklık damgasını vurur."⁽²⁴⁾

Nitekim günümüzde sermayenin bu vasfı çok daha öne çıkmıştır. Rantıye piyasalarda yer alan sermaye miktarı çok daha fazladır. Sermaye ihracı öne çıktıkça, spekülasyon piyasaları daha gelişmiştir. O piyasalara yoğunlaşan sermaye, meta ihracına tekabül eden ticari piyasalardan kat be kat fazladır. Günümüzün kriz koşullarında tefeci gelir çok daha fazladır. Buna rağmen daha emperyalizmin şafağında spekülasyon piyasalardan elde edilen gelir, dış ticaret gelirinden fazladır.

"Rantıyelerin elde ettiği gelir, dış ticaret gelirinden, hem de dünyanın en büyük ticaret ülkesinin dış ticaret gelirinden beş kat daha fazladır! Emperyalizmin ve emperyalist asalaklığın esası budur işte."

Bunun için, 'rantıye-devlet' (Rentnerstaat) ya da tefeci devlet kavramı, emperyalizmi işleyen iktisat yazınında, sık sık kullanılan bir deyim olmuştur. Dünya, bir avuç tefeci devlete ve bir borçlu devletler çoğunluğuna bölünmüş bulunmaktadır."⁽²⁵⁾

Rantıye geliriyle öne çıkan devlet bu vasfını yitirmemiştir. Tersine daha öne çıkmıştır. Günümüzün sermayesi spekülasyon piyasalarda yoğunlaşmıştır. Yeniden üretim süreci dışında yer alan sermaye yer aldığı bu piyasalarda sanal sermaye halini almıştır. Sanal sermaye üretim ve do-

laşım sürecinden iyice kopan ve borsa piyasalarında yer alan sermayedir. Mevcut durumun temelleri sermaye ihracıyla atılmıştır. Üretimden kopuk sermaye ihracı mevcut sistemin rantıye karakterini öne çıkarmıştır. Yüz yılı aşkın bir süre sonra bu konumu çok daha geliştirmiştir. Tefeci piyasalarda oluşan aşırı sermaye birikimi üretken sermaye olma vasfını yitirmiştir. Sermaye ihracıyla birlikte borsa piyasaları tefeci sermayeyle dolup taşmıştır.

Ayrıca tali olan meta ihracı, sermaye ihracından kopuk değildir. Geçmişte olduğu gibi bugünde öyledir. Bağımlı ülkeler, emperyalistlerden aldıkları borçlar üzerinden giderlerini yine emperyalist devletlerden karşılırlar. Rantıye devletlerin ya da bankaların ihraç ettiği sermayenin faizlerini öderler. Ama, aynı zamanda tekellerin pazarlara ihraç ettiği metaller üzerinden elde edilen kâr vardır. Bu ihracat bağımlı ülkelere verilen ikraz (borç) karşılığı yapılıdır. Böylece sermaye ihracı ile meta ihracı üzerinden çifte sömürü yapılıdır. Emperyalizmin manyetik alanında yer alan ülkelere dayatılan sömürü, Lenin tarafından ikrazdan doğmuş çifte sömürü olarak değerlendirilir.

“Ne var ki, gerçekler, apaçık ortadadır: ihracat miktarı, burjuva ahlakını hiç umursamayan ve aynı öküzü iki kez yüzmekten çekinmeyen mali-sermaye önce ikraz kârlarını cebe atıyor; sonra borcu alanın, Krupp’un ürettiği malların alımında ya da Çelik Sendikası’ndan demiryolu malzemesi alımında kullandığı yine o ikrazdan doğmuş öteki kârları cebe indiriyor, vb...”⁽²⁶⁾

Kriz, kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizm sürecinde de varlığını devam ettirmiştir. Çünkü sorun sistem sorunudur. Ancak içinde bulunduğumuz tarihsel koşullar bunalımı daha uluslararası sorun haline getirmiştir. Sermaye ihraç eden kapitalizm dünyaya hükmeden sistemi içermektedir. İç pazar dışında, dünya çapındaki en ücra alandaki dış pazarlara kadar giren kapitalizm, bağrında oluşan kriz sorununu tüm dünyaya yansıtan yapı haline gelmiştir. Sorunu yaratan mevcut yapının çelişkilerinin giderek gelişmesi beraberinde bunalımı daha uç boyutlara tırmandırmıştır. Uluslararası mevcut sistemin günümüzde iyice toplumsallaşmasına karşın, üretim araçlarının mülkiyet biçiminin muhafaza edilmesine tekabül eden çelişkinin varlığını devam ettirmesi, kriz sorununu çağımızda daha derinleştirmiştir. Bu nedenle kısa da olsa içinde bulunduğumuz emperyalizm sürecine değindik. Böylece kriz soru-

nunu kendi içinde özgün süreçlerle beraber ele alıyoruz. Nitekim kriz, geçen yüzyılın son çeyreğinden itibaren daha da gelişmiş ve günümüzdeki boyutuyla artık kronikleşmiş düzeylere tırmanmıştır. Sistemin çelişkileri kendi içinde nasıl derinleşmişse, beraberinde mevcut kriz de derinleşmiştir.

1929-’33 Krizi

Tüm dünya pazarlarının gasp edildiği ve paylaşıldığı yapı, kendi içinde geçirdiği her kriz sonrasında girdiği istikrarla yeni devrevi süreçlere girmiştir. Ama her devrevi süreç de krizle sonuçlanmıştır. Krizler arası süreçlerde sistem içi yeni ekonomik politikalar uygulanmıştır. Ama her dönem bunalımı beraberinde getirmiştir. Bu döngü emperyalizmin daha çok ilk dönemlerinde olmuştur. 1. Paylaşım savaşı öncesi ve sonrası belli periyotla kriz süreçlerine girilmiştir. Elbette ki bu krizler de yukarıda değindiğimiz koşullar bağlamında ve uluslararası kapitalizmin mevcut yapısına tekabül eden tarzda gündeme gelen krizlerdir. Lakin uluslar arası sistemin çelişkileri kronikleştikçe, oluşan krizi ve tahribatları daha sancılı bir hatta sokmuş ve daha uzun dönemi kapsamıştır. Kapitalizmin üretim kapasitesi büyürken, yaşam koşulları ve işsizlik kitlesel boyutlarda artmıştır. Bu çelişkinin yarattığı aşırı-üretim, krizleri gündeme getirmiştir. Olan krizlerin faturaları sömürücü düzenin işleyişi sonucu emekçi sınıflara çıkarılmıştır. Dolayısıyla dünyaya egemen olan tekelleri-kapitalizmin üretim tarzı krizi bağrında taşır. Kapitalist üretimin toplumsal karakteri ile üretim araçlarının mülk edinme biçimi arasındaki çelişki, bunalımın maddi koşullarını oluşturur. Bu bağlamda kriz olgusunu sistemin bu temel çelişkisinden kopuk ele alnamaz. Özellikle günümüzde krizin iyice kronikleşmesi, uluslararası kapitalizmin bağrındaki çelişkinin geçmişe kıyasla kronik boyutlara tırmanmasıdır. Ama o süreçte olan krizin temelini de aşırı-üretim oluşturmuştur.

Kapitalizmin tekelleştiği, tüm dünya pazarlarına girdiği ve sermaye ihracını öne çıkardığı tarihsel süreçte, bugünkü mevcut krizden evvel dünyayı etkileyen 1929-’33 krizidir. Dönemin bu bunalımı, uzun sürmesi ve müzmin bir bunalım olmasıyla dönemecin diğer bunalımlarından ayrılır. Krizin faturası İşçi sınıfı ve diğer emekçilere çıkarılmıştır. Amerika’dan başlayan ve başta Avrupa olmak üzere tüm dünyaya yayılan bu kriz, o süreçte tarihin en işsiz kitlelerini yaratmıştır. Birçok fabrika, ticari firma, devlet işyerleri hızla kapan-

muştur. Üretilen metaların önemli bölümü satılmaz ve elde kalır. Ardından faiz karşılığı verdikleri sermayelerini geri alamayan bankalar da krizden etkilenir ve birçok banka da kapanır. Tekellerin ve bankaların hisse senetleri ya buharlaşır, ya da hızla değerleri düşer. Böylece 1929-'33 krizi, aşırı-üretim olduğu ve beraberinde dünya ekonomisinden erittiği likidite aktifinin, nakde (değer kaybına uğramadan) çevrilmeden buharlaşarak eksi hanesine yazıldığı dönemdir. Böylece sanayi krizi ve mali kriz ile Uluslararası mali-sermayenin damgasını vurduğu sistem tarihinin en ağır tahribatını yaşamıştır. Ama burjuvazinin devleti bu ağır krizin yarattığı sorunların faturasını işçi sınıfına ve halklara çıkararak burjuvazinin önünü açmıştır. Nitekim o süreci bizzat yaşayan Stalin'in o krizi değerlendirmesi önemlidir. Bu nedenle yayınıyoruz.

"Bunalımın, üretim ve ticaret alanlarıyla sınırlı kalmayıp, bilakis kredi sistemini, para birimi sistemini, borç yükümlülükleri alanını vs. de kapsamayı ve gerek tek tek ülkeler arasında, gerekse tek tek ülkeler içindeki sosyal gruplar arasında geleneksel ilişkileri yok etmesi olgusu da bu hususlarla açıklanır.

Burada, meta fiyatlarının düşüşü büyük bir rol oynadı. Tekelci kartellerin direnişine rağmen, fiyatlar bir tabii afet gücüyle gittikçe daha fazla düştü, en başta ve en çok da örgütsüz meta sahiplerinin, köylülerin, zanaatkarların, küçük kapitalistlerin metalarının fiyatı düştü, örgütlü meta sahiplerinin, kartellerde birleşmiş kapitalistlerin metalarının fiyatları ise ancak kademe kademe ve daha az derecede düştü. Fiyatların düşmesi, borçluların (sanayiciler, zanaatkarlar, köylüler vb.) durumunu dayanılmaz, buna karşılık, alacaklıların durumunu akıl almaz derecede ayrıcalıklı kıldı. Böyle bir durum, firmaların ve tek tek girişimcilerin çok geniş ölçülerde iflasına yol açmak zorundaydı ve gerçekten de öyle oldu. Bu nedenle son üç yılda Birleşik Devletler'de, Almanya'da, İngiltere'de, Fransa'da on binlerce anonim ortaklık yok oldu. Anonim ortaklıkların iflasını, para birimlerinin değer kaybetmesi izledi, ki bu, borçluların durumunu biraz hafifletti. Para birimlerinin değer kaybetmesini, devlet tarafından meşru sayılan, gerek dış, gerek iç borçların ödenmemesi izledi. Almanya'da Darmstaedter Bank ve Dresdner Bank, Avusturya'da Creditanstalt gibi bankaların, İsveç'teki Kreuger konserni, Birleşik Devletler'deki Insul Konserni vb. gibi konsernlerin çöküşü herkesçe bilinen şeylerdir."⁽²⁷⁾

Yukarıda Stalin'in de belirttiği gibi yaşanan kriz sürecinde on binlerce anonim şirketler iflas etmiş ve yok olmuştur. İflas eden ve kapanan tekeller beraberinde kitlesel işsizliği getirmiştir. Çalışan işçilerin ücretleri düşmüştür. Ayrıca köylülerin ve küçük kapitalistlerin ürettikleri ürünlerin fiyatları da düşer. Hemen ardından değer kaybeden para birimleri mali piyasaları iflasa sürüklemiştir. Birçok ünlü banka da çökmüştür. Bu kriz tarafından oluşan tahribat burjuvazi tarafından -çarpıtılsa da inkar edilememiştir. Son krize değin gelmiş geçmiş en etkili kriz olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle krizin tahribatlarına kısaca değinmekte yarar var.

1929'da Amerika'da başlayan kriz, başta Avrupa olmak üzere, kapitalizmin haşır neşir olduğu ülkelere hızla yayılır. Uluslar arası kapitalizmin bunalımı, uluslararası boyutta olur. Yoğunlaşan üretimle ve ihraç ettiği sermaye ile dış piyasalara açılmış emperyalist sistemde oluşan kriz de dünya çapında oluşmuştur. Dolayısıyla etkileri de boyutta olmuştur. Öyle ki, iflas eden sanayi ve ticari kuruluşlar 1929'un başlarında 22 bin 909'dur. 1932'de bu rakam daha da artar ve 31.622'ye ulaşır. Bu firmaların çoğu tekellere bağlı anonim şirketlerdir. Aşırı-üretim neden olduğu firma kapanışı, beraberinde iç ve dış ticareti de daraltmış ve işsizliğe neden olmuştur. İşsizlik oranı 1929'da yüzde 3.1'den, 1933'te yüzde 25'e kadar tırmanmıştır. Ticari alanda ise işsizlik oranı yüzde 36.9'a kadar çıkmıştır. Yoksulluk da hızla artmıştır. Sadece Amerika'da 2 milyon kişi evsiz kalmıştır. Üretim yüzde 42'si düşerken, ticaretin de yüzde 62'si azalmıştır.

Ayrıca spekülatif piyasalar da krizden doğal olarak etkilenmişlerdir. Binlerce banka iflas etmiştir. 1929 krizinde piyasaya sürdükleri sermayenin önemli bir bölümü buharlaşmıştır. Sadece dönemin borsa piyasalarında 4.2 milyar dolar, -bugünün fiyatıyla 600 milyar dolar- sanal sermaye, sabun köpüğü gibi yok olmuştur. Eldeki likiditeler için -bugün olduğu gibi- dönemin devletleri tarafından da tefeci-burjuvaziye yüksek miktarda ödemeler yapılmıştır. Bugün olduğu gibi, o dönemin devletleri tarafından tekellerin ve bankaların zararları karşılanmıştır. Sistemin doğası sonucu iflas eden firma ve bankalar da olmuştur. Bunlar sistemin toplumsallaşmasında geri kalan banka ve firmalardır. Ama burjuvazinin devleti daha uygun durumda olan tekellere ve bankalara sunduğu hizmetle onların da palazlanmasına hizmet etmiştir.

Devlet tarafından basılan paralarla, ellerinde kalan borsa senetleri ve tüm likiditeler sıcak paraya dönüştürülerek önleri açılmıştır. Ve ardından onlar lehine çıkarılan yasalarla yeni devrevi dönemlere girilmiştir. Buna mukabil işçi, köylü ve tüm emekçi sınıfların aleyhine çıkarılan yasalarla krizin külfeti onlara yüklenmiştir. Devlet, bir taraftan burjuvaziye hizmet ederken, diğer taraftan, emekçi sınıflara sömürü ve baskıyı dayatmıştır. Bu işleyiş sistemin doğası gereğidir. Bir devletin bir sınıfa hizmeti, diğer sınıflara sömürü ve baskı pahasıdır. Dolayısıyla kapitalizmin devleti de oluşan krizler sonrasında iktidardaki burjuva sınıflara hizmet eden yasalar çıkarır ve o doğrultuda uygulamalara gider. Nitekim 1929 kriziyle burjuvazinin düşen geliri, 1933'te uygulamaya konan işçi ve köylülerin sömürüsünün artırılmasını içeren yasalarla artırılabilmiştir. Ve o bunalımın faturası, Stalin'in belirttiği gibi emekçi sınıfların sırtından çıkarılmıştır.

“Kapitalizm, işçilerin emek yoğunluğunu artırma yoluyla sömürülmelerini artırarak işçilerin sırtından; emeklerinin ürünü olan maddeler üzerinde, gıda maddeleri ve kısmen de hammaddeler üzerinde en düşük fiyat politikası uygulayarak çiftçilerin sırtından; emeklerinin ürünlerinin, esas olarak hammaddelerin ve sonra da gıda maddelerinin fiyatlarını daha da düşürerek sömürge ve ekonomik bakımdan zayıf ülkelerin köylülerinin sırtından, sanayinin durumunu biraz hafifletmeyi başardı.”⁽²⁸⁾

Geçen asrın bu en büyük bunalımı işçilerin ve halkların sırtından kısmen atlatılsa da, köklü bir atılımı da beraberinde getirmemiştir. Halkların daha fazla sömürüsü pahasına kâr miktarlarını arttırmışlardır. Kârını artırmışlar, ama, krizin temelini barındıran yapıdan kurtulamamışlar. Bilindiği gibi birkaç yıl içerisinde tekrar aynı sürece girilmiş ve II. Paylaşım Savaşı çıkmıştır. İstikrara kısmen kavuşsa da, hızla yoğunlaşan tekelci kapitalizmin egemen olduğu sistem, fazla zaman geçmeden, ekonomik ve siyasi bunalımın olduğu bir başka sürece girer. Sonuçta çıkan II. Paylaşım Savaşı, kapitalizmi o döneme dek en çok tahrip olduğu sürece sokmuştur.

İKİNCİ PAYLAŞIM SAVAŞI SONRASI KAPİTALİZM VE KRİZ

Bilindiği gibi, bu paylaşım savaşı emperyalist ülkelerin en çok tahrip olduğu yıkıma uğradığı savaşı. Daha önceki paylaşım savaşına kıyasla daha

tahrip edici silahların kullanıldığı bu savaşta, faşist-emperyalist blokun hedef alması nedeniyle Sosyalist Sovyetler Birliği de yer almıştır. Faşist blokun yenilgiye uğratılmasında belirleyici rol oynayan SB tarafından, savaşın neden olduğu ciddi hasarlar, sosyalizmin inşa sürecinde onarılmıştır. Buna mukabil savaşa katılan -ABD dışındaki diğer- emperyalist devletler de ciddi darbeler almıştır. ABD ise hem savaşın ortalarında yer aldığı için, hem de toprakları savaşın ana merkezinden hayli uzak olduğu için, müttefikleri ve mağlup devletler kadar hasar görmemiştir. Savaştan onlara kıyasla daha dinç çıkan ABD, dünya çapındaki pazarları rahatça kendi denetimi altına almış ve siyasi kararların alınması ve kurumların oluşturulmasında belirleyici rol oynamıştır. Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika gibi irili ufaklı emperyalist devletler ise özellikle ilk dönemler, savaş ortamında yıkıma uğramış düzenlerini onarmaya ayırmışlar. Dolayısıyla rekabette o dönem ABD'nin gerisinde kalmışlardır. Denilebilir ki, paylaşım savaşı sonrası emperyalist aşamasındaki kapitalizm yeniden inşa edilmiştir.

Kapitalizmin Yeniden Onarımı Ve Bunalımı

II. Paylaşım Savaşı dünya çapında 40 milyonu aşkın kişinin öldüğü ve en fazla tahribatın olduğu savaştır. Savaş, kapitalizmin iç yapısını yıkıma uğratmıştır. Dünyanın en gelişmiş devletlerinin yaptığı dünya savaşında dönemin en gelişmiş silahları ile ülkeler yerle bir olmuştur. Ekonomik, sosyal ve siyasi yapısıyla tahrip olan kapitalizm tarihsel olarak yeniden onarıma gitmek zorunda kalmıştır. Dünya pazarlarına sahip olma dürtüsü aynı sisteme mensup devletleri karşı karşıya getirmiş ve bunun sonucu çıkan paylaşım savaşı ile yıkıma uğrayan devletler, yeniden inşa oldukları sürece girmişlerdir.

Kapitalizmin yeniden inşası üretimi öne çıkarmıştır. Uluslararası mali sermaye ve tekeller, savaş sonrasında ilk dönemlerinde sarsılan sistemi yeniden onarmaya giderler. Dolayısıyla yeni fabrikalar ve işyerleri yapımıyla, girilen yeniden üretim ve dolaşım sürecini iç içe geçirmiş. Yapımına gidilen yeni fabrika ve işyerleri ile birlikte, yıkılan konut, yol, ulaşım vb. sosyal yerlerin inşası da yeniden üretim sürecini öne çıkartmıştır. Bankalar üzerinden mali piyasalar da yeniden üretim sürecinde aktif olarak yer almıştır. Böylece savaşla birlikte

buharlaşan sermaye boşluğunun, genişletilmiş yeniden üretim süreciyle birlikte hızla doldurulduğu döneme girilir. Yeniden onarılan kapitalizmin, girdiği genişletilmiş yeniden üretim süreci bir müddet istikrarlı bir hat izlemiştir.

Emek gücü de emperyalizm aşamasındaki kapitalizmin, bu koşullardaki üretim sürecinde aktif olarak yer almıştır. Belli bir dönem işsizlik sorunu olmadığı gibi dışarıdan yabancı işçilere de ihtiyaç duyulmuştur. Böylece kriz koşulları, tahrip olan kapitalizmin yeniden onarımı sonucu yerini istikrarlı bir sürece bırakmıştır. Kriz sonucu oluşan aşırı-üretim ve işsizlik sürecinin yerini, üretilen metallerin toplum tarafından pazarlarda hızla tüketildiği dönem almıştır. Böylece bu süreçte Keynes'in tezleri uygulamaya konmuştur. Gerçi Keynes bu politikasını 1929-'33 krizi sonrası gündeme getirmişse de, o koşullarda tam uygulanamamıştır. Keynes'in tezleri, sermayenin aktif olarak üretimde yer almasını öngörür. Bu da, II. Paylaşım Savaşı sonrası koşullarda mümkün olmuştur. Yıkıma uğrayan kapitalizmin yeniden tesis edilmesinde devlet rol üstlenmiştir. Açılan iş yerleri ile ve sağlanan imkanla kapitalist tekellere her türlü destek sağlanmıştır. Düşük faizlerle sağlanan kredilerle yeni fabrikalar ve işyerlerinin açılımı teşvik edilmiştir. Böylece açılacak işyerleri üzerinden istihdam sağlanması rolünü de üstlenen devlet, piyasaya sürülen metallerin tüketimini amaçlıyordu. Çünkü Keynes politikası üretilen metallerin istikrarlı bir şekilde tüketimini içerir. Bunun için de toplumun fabrikalarda ve diğer iş yerlerinde istikrarlı bir şekilde yer alması gerekir. Bu koşullar da savaş sonrası süreçte olduğu için Keynes tezleri daha çok savaş koşullarında uygulanabilmiştir. Bu süreç kapitalizmin yeniden inşasını beraberinde getirmiştir.

Keynes tarafından gündeme getirilen ekonomik-politika, teknelci kapitalizmin egemen olduğu ülkelerde tüketime dayalı aktif genişletilmiş üretimi öngörür. Üretilen metanın aynı oranda tüketilmesi gerekir. Bu da üretim-süreci ile dolaşım-sürecinin iç içe geçmesiyle mümkündür. Böylece meta-sermayenin, para-sermayeye dönüşmesiyle artı-değer gerçekleşir. Ama çağımız kapitalizmi salt iç pazarla sınırlı değildir. Emperyalizm aşamasındaki kapitalizm, ihraç ettiği sermaye üzerinden kendine bağımlı kıldığı pazarlarda montaj sanayini geliştirir. Bağımlı ülkenin komprador burjuvazisi tarafından, teknelci burjuvazinin iktidarda olduğu ülkelere ithal edilen mamul, yarım-

mamul malların montajına dayalı Keynesçi bu ekonomi-politika, ithal ikameci model olarak tanımlanmıştır. Ama bağımlı ülke teknolojiye sahip olmadığı gibi, sermaye birikimine de sahip değildir. Bu nedenle komprador sanayinin ihtiyaç duyduğu ara mal ve hammaddelerin ithal edilmesi için, önce ihtiyaç duyulan sermayenin sağlanması gerekir. Bu sermaye de tekeller tarafından ihraç edilir ve ithal ikameci model öyle gerçekleştirilirdi. Kısacası Keynes'in politikası sermaye ihracından kopuk değildi, tersine döviz rezervine ihtiyaç vardı. Bu da sermaye ihracını zorunlu kılardı.

Keynes'in modeli sistemin onarıldığı süreçte geçerli olmuştur. Geçmişe bakıldığında onarım tamamlandıktan sonra Keynes modeli artık geçerliliğini yitirmiştir. Ama Keynes, sistemde oluşan kriz, işsizlik, sermayenin tefecileşmesi gibi sorunların temellerinin, kapitalist sistemin bağrından kaynaklandığı gerçeğini gizlemiştir. Sorunlara neden teşkil eden kapitalizmin temelleri yerine, kusuru "emekçi"lerde aramıştır!... İşsizliğin, sefaletin, artan sömürünün neden olduğu aşırı-üretim gerçeği yerine, emekçilerin talebinin yetersizliğine bağlamıştır. Böylece krizin gerçek nedeni olarak sistemin üretim-tarzı değil, emekçilerin ruh halini göstermiştir!... Ama sınıf çelişkilerinin nesnel gerçekliği burjuva ekonomisti mahkûm etmiş ve Keynes modeli sonraki süreçle kaldırılmıştır. Artık sistem çelişkilerinin giderek keskinleşmesi sonucu, kapitalistler ile işçi sınıfı arasında varolan sömürünün giderek daha artarak, bir tarafta zenginliğin ve lüksün büyüdüğü, diğer tarafta yoksulluğun daha geliştiği ve elde edilen tüm hakların hızla gasp edildiği sürece girilmiştir. Sürecin yarattığı çelişkilerin keskinleşmesi ve bunun sonucu olarak 1973 petrol kriziyle ve çıkan Arap-İsrail çelişkisi ve savaşı krizin koşullarını derinleştirmiştir. Arap Ülkeler Birliği (OAPEC) İsrail savaşı sonucu petrol ihraç etmeyeceğini bildirir. Arap devletlerin petrol satışını durdurması dünya çapında yakıt sıkıntısına neden olmuştur. Bunun üzerine petrol başta olmak üzere enerji fiyatları yükselir. Oluşan pahalılık sonucu kapanan işyerleri olur. Bunun üzerine hızla gelişen işsizlik olur. Oluşan işsizlik ekonomik yapıyı bunalıma sokar. İşsizlik devletin federal bütçesinde açıklar oluşturur. Tüm bu gelişmeler sonucu alım gücü düşen toplumun üretilen ürünleri aynı oranda tüketememeleri, aşırı-üretim krizini beraberinde getirir. Ekonomik kriz, borsalardaki menkul kıymetlerin satışını da düşürür. Böylece, kriz doğal olarak borsaya da

yansır. Borsa piyasalarındaki paranın hacmi daralır. Krizin özünü oluşturan dünya kapitalizminin genişlemesi sonucu oluşan tıkanıklık petrol kriziyle açığa çıktı. Dolayısıyla petrol krizi, hacmi genişleyen sermayenin üretim sürecinin dışına taşmasını beraberinde getirmiştir. OPEC içi çelişkiler sonucu 1973 Ocak ayında varili 2.59 dolar olan petrol, 1973 Ekim’inde 5.11’e, 1974 Ocak ayında ise 11.65’e çıktı...

Gelişmiş kapitalist ülkelerde üretim süreci, oluşan krizle birlikte durgunluğun damgasını vurduğu sürece girmiştir. Kapitalizmin yeniden üretimdeki bu durgunluk, bir türlü istikrara tekabül eden sürece girmemiştir. Artık üretilen meta aynı oranda tüketilemiyordu. Bir başka deyişle toplumun çoğunluğunu oluşturan emekçi kesimler tarafından üretilen metalar, mevcut ücretleri ile aynı oranda harcanıp yok edilemiyordu. Bu da beraberinde aşırı üretimi getirmiştir. Böylece iktisadi krize girilmiştir. Girilen kriz sonucu, kapitalizmin yeniden üretimi beraberinde daralmayı getirmiştir. Bu durum giderilemediği gibi giderek daha gelişmiştir. Artık üretim sürecinde yer alan paranın hacmi ve seyri daralmaya başlamıştır. Üretim süreci dışına taşmaya başlamıştır. Bunun üzerine burjuva ekonomistler dalgalı kur sistemine geçmişlerdir. Mali piyasalardaki iniş çıkışlara uygun mali politikalar uygulanmıştır.

Sermayenin üretim sürecinden, borsalara kayması beraberinde faiz hadlerinde düşüşü getirmiştir. Artık hissedilir boyutlarda yer değiştiren sermayenin gelir yolları da değişmiştir. Borsa piyasasından gelen gelirler spekülâtif yollardan gelen gelirlerdir. Dolayısıyla bu geliri getiren hisse senetlerine aşırı değer kazandırılmıştır. Değer kazanan hisse senetlerinin alım satımı da hız kazanır. Kapitalizmin üretim süreci dışına taşan aşırı sermaye, bu alandaki mali piyasalara girmiş ve giderek o alanda yoğunlaşmıştır. Uluslar arası sermaye, üretim sürecinde de doğası gereği yer alır. Lakin, mali sermayenin büyümesi, üretimden ziyade daha çok hisse senetleri ve rantıye piyasasında olur. Dolayısıyla bu piyasalardaki sermaye tefeci karakter taşır. Emperyalistlerin sermayesi mevcut durumları sonucu giderek üretim süreci dışında hareket ettikçe, spekülâtif sermaye büyür. Sermaye spekülâtif karaktere büründükçe, cari açık da büyür. Nitekim sermaye ihraç eden devletler, bu piyasalarda sanal karakter alan sermayeleri ile büyüyen açıklarını kapatamadıkları gibi açığın giderek daha büyümesini engelleyememişlerdir.

Uluslararası koşullarda oluşan gelişmeler, önceki ekonomi ve mali politikaların önünü tıkamıştır artık... Kapitalizmin yeniden üretimi, aynı oranda tüketilemediği için, sermaye tefeci piyasalarda daha fazla yer almaya başlamıştır. Bu durum uluslararası mali sermayenin ekonomik-politikasını değişime itmiştir. İthal ikameci modelin yerini, neo-liberalizm almıştır. Üretimin gelişen toplumsal karakteri ile kapitalizmin mülkiyet biçimi arasındaki çelişki mevcut bunalımın maddi koşulunu oluşturmuştur. Bunun sonucu neo-liberalizm ile girilen devrevi dönem ile kriz atlatılmadığı gibi, daha derinleşerek bağımsız mali krize dönüşmüştür.

Sermayenin Organik Bileşiminin Büyümesi Kâr Haddinin Eğilimsel Düşüşü

Krizi oluşturan aşırı-üretim koşulları öncesinde kapitalizmin artı-değer sömürüsü ve elde ettiği kâr, sermayenin büyümesini de beraberinde getirmiştir. Kriz öncesi girilen büyüme ve istikrar dönemi, kendi içinde krizin koşullarını da oluşturmuştur. Her genişletilmiş yeniden üretim süreci üretim kapasitesinin gelişmesini ve büyümesini beraberinde getirirken, üretilen metanın gelişen işsizlik ve yoksullaşma ile daha az tüketildiği sürece de girilir. Böylece krizin maddi koşulları oluşur. Bu devre döneminde girilen büyüme süreci ile üretim araçları ve işgücü bileşiminden oluşan üretici güçler gelişmiştir. İş gücünün gerekli emeğini yansıtan değişen sermaye ile üretim araçlarını yansıtan değişmeyen sermayenin oluşturduğu bileşim, sermayenin organik bileşimini oluşturur. Genişletilmiş yeniden üretim süreci büyüdükçe, sermayenin organik bileşimi de büyür. Artı-değer sömürüsüyle elde edilen sermayenin bir bölümü, sonraki genişlemiş yeniden üretim sürecinde yer alır. Bir miktarı, her yeniden üretim sürecinde değişen sermayeye eklenirken, diğer miktarı da değişmeyen sermaye bölümünde yer alır. Her yeniden üretim sürecinde yer alan sermaye değişmeyen sermayede daha fazla olur. Böylece büyüyen sermayenin organik bileşimine tekabül eden değişmeyen sermaye bölümü, değişen sermaye bölümüne kıyasla daha hızlı büyür. Kendi içinde değişen sermaye de büyümesine karşın, değişmeyen sermayenin büyümesi daha hızlı olur. Tüm bunların sonucu sermayenin organik bileşimi büyüdükçe, toplam sermaye miktarı içerisinde yer alan değişmeyen sermayenin büyümesi,

değişen sermayeye kıyasla daha fazla olur.

Sermayenin organik bileşiminin büyümesi, sermayenin hacminin büyümesini ifade eden sermayenin yoğunlaşmasını beraberinde getirir. Ayrıca yoğunlaşan birden fazla tekellerin bir araya gelecek oluşturdukları merkezileşme de, sermayenin organik bileşiminin büyümesinin sonucudur. Yoğunlaşan ve merkezileşen tekeller daha toplumsallaşarak piyasaya egemen olurlar. Kendilerine ayak uyduramayan firmalar iflas ederler.

Burada dikkati çeken nokta, uluslararası tekeller uluslararası alanda yoğunlaştıkça ve dünya piyasalarına egemen olarak toplumsallaştıkça, tekellerin sömürüsü sonucu elde edilen artı-değer oranı ve artı-değer miktarı hızla artar. Çünkü üretilen artı-değer miktarı değişen-sermaye oranına göre belirlenir. Ama, artan artı-değer, değişen-sermaye ve değişmeyen sermayenin toplam organik yapısı içinde kârı oluşturur. Artı-değer büyürken, kâr oranı da hızla düşer. Bu farklılaşmanın nedeni emeğin yarattığı aynı değerın gasp edilen miktarının, Marks'ın tahliliyle iki farklı ölçütteki iki farklı yansımasıdır.

“Değişen sermaye ile ölçülen artı-değer oranına, artı-değer oranı denir. Toplam sermaye ile ölçülen artı-değer oranına kâr oranı denir. Bunlar, aynı miktarı ölçmek için iki farklı ölçüttür ve bu yüzden, aynı miktar ile temsil edilebilen farklı ilişkileri ifade edebilirler.”⁽²⁹⁾

İşçi sınıfının kapitalist üretimde yer aldığı zaman dilimi gerekli emek-zamanı ve artı-emek zamanı diye iki bölüme ayrılır. Üretimde işçi tarafından metanın canlı değeri üretilir. İşçinin ürettiği toplam canlı-değerin işçiye ödenen bölümü gerekli-emeği oluştururken, artı-emek sürecinde işçinin ürettiği değerın gasp edilen bölümü artı-değeri oluşturur. Böylece artı-değer kapitalizmin sömürüsünü oluşturur. Artı-değer, işçinin ürettiği toplam değerın değişen sermaye içindeki el konulan miktarıdır. Dolayısıyla artı-değerin oranı değişen sermayeye göre oluşur. Değişen sermayeyle birlikte, değişmeyen sermayeyi de içeren toplam sermaye miktarı içindeki artı-değer oranı, kâr oranını oluşturur. Dolayısıyla artı-değer oranı yüksek olurken, kâr oranı düşük olur.

Sermayenin organik bileşimi büyüdükçe, sermayenin bileşimini oluşturan değişmeyen sermaye ve değişen sermayenin toplam sermaye miktarı içerisindeki kapsadığı miktar ve oran da büyümeye paralel değişir. Bu değişim, değişmeyen sermayenin, değişen sermayeye kıyasla büyümesini bera-

berinde getirir. Marks'ın derin tahliliyle bu durum kâr haddinde düşme eğilimi içerir ve kapitalist üretimin de yasasını oluşturur.

“...bir toplumun toplam sermayesinin ortalam organik bileşiminde değişmelere neden olduğu varsayılırsa, artı-değer oranı ya da emeğin sermaye tarafından sömürülme yoğunluğu aynı kaldığı sürece, değişmeyen sermayenin değişen sermayeye göre tedrici büyümesi, zorunlu olarak, genel kâr oranında tedrici bir düşmeye yolaçar. Görmüş olduğumuz gibi, kapitalist üretimin gelişmesiyle birlikte, değişen sermayede, değişmeyen sermayeye, ve dolayısıyla, harekete geçirilen toplam sermayeye oranla nispi bir azalma olması, kapitalist üretimin bir yasasıdır.”⁽³⁰⁾

Marks'ın yaptığı bu tahlil günümüzde iyice ayıkta çıkmıştır. Kapitalizmin yasasını oluşturan genel kâr oranındaki tedrici düşme günümüzde çok daha üst düzeylerde kendisini göstermektedir. Gelişen üretim araçları ve işgücünün üretkenliği meta üretimini daha üst boyutlara taşımışken, çok daha yoğunlaşan ve merkezileşen sermayenin önemli bölümünü de spekülatif piyasalara taşımıştır. Emperyalizm aşamasındaki kapitalizmin toplam sermayesinin organik bileşimindeki günümüzde vardığı büyüme, değişmeyen sermayeye kıyasla değişen sermayede olan devamlı nispi azalma sonucu olmuştur.

Bu durum kapitalist üretim tarzının kendi içinde yarattığı çelişkiyi içerir. Üretici güçlerin gelişmesi, değişmeyen sermayenin büyümesi, artı-değer oranının büyümesi sermayenin organik bileşiminin büyümesi sonucu olur. Lakin sermayenin organik yapısındaki bu büyümeye karşın, kâr haddi (oranı) de eğilimsel düşüş içindedir. Bu sistem içi çelişki, kapitalizmin kendi iç işleyişinin sonucudur... Bu işleyiş sonucu, sistemin kendi bağrında yarattığı büyümeye karşın, kâr haddinde (oranında) devamlı düşme eğilimi taşır. Günümüzde kapitalizmin bu mevcut durumunu daha iyi görüyoruz. Bu duruma müdahale edemeyen kapitalizmin çelişkileri daha uç boyutlara tırmanmıştır. Bundan dolayı emekçi sınıfların sömürü oranı giderek daha artırılarak, mevcut sistemin yarattığı bunalımın tüm külfeti işçi sınıfına yükleniyor.

Krizle Birlikte Mutlak Artı-Değer ve Nispi Artı-Değer Sömürüsünün Yoğunlaştırılması

Kapitalistler sınıf karakterleri sonucu sömürüleri altında tuttıkları işçi sınıfının sömürüsüne

doymazlar. Kâr dürtüsü nedeniyle denetimleri altında tuttıkları işçi sınıfını daha fazla sömürmek isterler. Böylece kârını daha artırmayı hedefler. Daha da palazlanarak yer aldıkları pazar alanlarını daha genişletmek isterler. Sınıf karakterleri gereği kapitalistler bu mantaliteyle hareket ederler. Sosyal-pratiklerine sömürü damgasını vurur. Artı-değer sömürüsünü artırmak için her yolu mübah gören kapitalistler, bu doğrultuda her türlü yöntemlere başvuruyorlar. Böylece sistemin girdiği bunalımın faturası bu sömürü yöntemleriyle işçi sınıfına çıkarılıyor. Nitekim tüm külfet emekçilere malediliyor. Bir taraftan, emekçi sınıflar işsiz kalma endişesiyle karşı karşıya bırakılıyor. Kapitalizmin merkezindeki fabrikaların bir bölümü kapanarak işgücünün daha ucuz olduğu ülkelere taşınmaktadır. İşçi sınıfı daha düşük ücretlerle çalışmaya zorlanıyor. Beraberinde geçmiş sosyal-pratikte kazanılmış sosyal haklar hızla gasp ediliyor. Böylece geçmişte elde edilen haklar gasp ediliyor. Sınıftan kesilen haklar burjuvaziye aktarılıyor.

Diğer taraftan da, bizzat üretim süreci içindeki müdahalelerle işçilere reva görülen sömürü oranı daha artırılarak, daha yoksullaştıkları sürece girilmiştir. Elde edilen kesintilerle burjuvaziye hizmet ediliyor. Bu doğrultuda klasik sömürü tarzlarına her zaman olduğu gibi günümüzde de başvuruyorlar. Nitekim içinde bulunduğumuz kronikleşmiş kriz süreci ile, burjuva hükümetler tarafından oluşturulan yasal düzenlemeler sonucu, sömüren sınıfların lehine çıkarılan yasalarla bu doğrultuda adımlar atılmaktadır.

Nitekim kapitalizmin klasik sömürü tarzlarını oluşturan mutlak artı-değer ve nispi artı-değer yöntemleriyle işçi sınıfından koparılan artı-değer sömürüsü artırılmaktadır. Bu sömürü yöntemlerinden, geçmişte henüz kapitalist üretim-araçlarının nispeten geri olduğu koşullarda ilk uygulanan daha çok mutlak artı-değer yöntemidir.

Mutlak artı-değer sömürü yöntemiyle işgünü uzatılır. Bilindiği gibi işçinin emek-gücü zamanı, gerekli emek-zamanı ve artı-emek zamanı bölümlerinden oluşur. İşgününde uzama yapılırken, gerekli-emek zamanı aynı kalır, artı-emek zamanı büyür. Dolayısıyla işgününde mutlak büyüme olur. Ama bu büyüme mutlak olarak artı-emek zamanı üzerinden olur. Bu büyüme sonucu daha büyüyen artı-değere de mutlak artı-değer denir. Mutlak artı-değer yöntemi ile yaratılan sömürü oranı artırılır.

İşgününün toplam süresinin değişimine gidilmeden, üretim süresinin kendi içinde gerekli emek-zamanının daraltılması sonucu, artı-emek zamanının büyümesiyle nispi artı-değer sömürüsü elde edilir. Üretici güçler geliştikçe üretim sürecinin kendi içinde oluşan bu zaman değişimi, gerekli-emek zamanı ile artı-emek zamanı arasında olan değişimdir. Üretici güçler geliştikçe emeğin artan üretim kapasitesi, nispi artı-değer sömürüsüne tekabül eder. Dolayısıyla kapitalist üretimin üretim araçları ile emek-gücünün üretim kapasitesinin artması nispi artı-değer sömürüsünün koşullarını daha geliştirir. Gelişen üretici güçler daha üretken olduğundan, emeğin ürettiği değer daha fazla olur. Nitekim artan nispi artı-değer sömürüsü ile işçi sınıfı daha fazla sömürülür. Günümüzde gelişen üretici-güçler, nispi artı-değer sömürüsünü daha da artırmıştır.

Bu sömürü yöntemleri her zaman olduğu gibi, günümüz koşullarında da burjuvazi tarafından uygulanır. Marks'ın daha 19. yüzyıl koşullarında gördüğü bu sömürü biçimleri, günümüz koşullarında iç içe geçerek çok daha belirgin şekilde uygulanmaktadır.

“İşgününün, emekçinin kendi emek-gücünün değerine eşit bir değeri ürettiği noktanın ötesine uzatılması ve bu artı-emeğe sermaye tarafından el konulması, işte bu, mutlak artı-değer üretimidir. Kapitalist sistemin genel dayanağını ve nispi artı-değer üretiminin çıkış noktasını bu oluşturur. Nispi artı-değer üretimi, işgününün, gerekli-emek ve artı-emek diye zaten iki kısma bölünmüş olduğunu öngörür. Artı-emeği uzatmak için gerekli-emek, ücretin eşdeğerinidaha kısa zamanda üretmeyi sağlayan yöntemlerle kısaltılır. Mutlak artı-değer üretimi, tamamen işgününün uzunluğuna bağlıdır; oysa nispi artı-değer üretimi, işin teknik sürecini ve toplumun bileşimini kökünden değiştirir.”⁽³¹⁾

Günümüz koşullarında kapitalizmin içinde bulunduğu depresyon boyutundaki bunalım nedeniyle, mutlak artı-değer ve nispi artı-değer sömürüsü daha çok uygulanmıştır. Krizin külfeti böylece daha çok işçi sınıfına çıkartılmıştır. Amerika ve Avrupa gibi dünyanın en zengin devletleri işgününi uzatarak ve üretim araçlarındaki teknolojik gelişmeyle artı-değer sömürüsünü artırmalarına karşın, kâr haddindeki eğilimsel düşüşü engelleyememişleridir. Çünkü bu ülkelerde gelişen üretici güçler sonucu, kapitalist üretimin toplumsal karakteri iyice gelişmiştir. Ama mülkiyet

biçimi üretimin toplumsal karakteri önünde engel teşkil etmektedir. Bunun sonucu oluşan bu çelişki krizin maddi koşulunu oluşturmuştur. Günümüz koşullarında mevcut çelişki tüm şiddetiyle varlığını devam ettiriyor. Amerika'dan başlayan ve tüm dünyaya yayılan krizin faturası, mutlak artı-değer ve nispi artı-değer sömürüsüyle işçi sınıfına çıkarılıyor.

Bağımsız Mali Kriz Aşırı-Üretim Derinleşmesi Sonucudur

II. Paylaşım Savaşı sonrası kapitalizmin onarımı nedeniyle yaşanan istikrarlı süreç, sistemin doğası gereği yerini sanayi bunalımına bırakmıştır. 1973-74 bunalımı da tüm dünyayı etkisi altına almış ve giderek yerini bağımsız mali krize terk etmiştir. Aşırı-üretim neden olduğu 1973 krizi gönenç dönemine geçmeden, sermayenin giderek borsa piyasalarına yönelmesi sonucu, mali piyasalarda bağımsız para bunalımlarına dönüşmüştür. Aşırı sermaye birikimi, aşırı-üretimden koparak varlığını devam ettirmiştir. Üretimden kopuk para sermaye, spekülasyon mali piyasalarda yer almıştır. Para sermayenin bu durumu giderek daha derinleşmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucu, günümüz sermayesinin önemli bölümü üretim sürecinden kopuk atıl sermaye haline almıştır. Bu sürece ulaşılması üretici güçlerin sonucudur. Bu üretici güçler içerisinde yer alan işgücü daha üretken olmuştur. Dolayısıyla kapitalizmin meta üretme kapasitesi artmıştır. Ama büyüyen değişmeyen-sermaye karşısında, değişen-sermayenin düşme eğilimi içinde olması, sistemin kendi iç çelişkisinin sonucudur. Bunun sonucu olarak kapitalist üretimin en fazla geliştiği Amerika, Japonya ve Avrupa ülkelerinde, gelişen üretici-güçler içinde yer alan emek gücünün üretim kapasitesi gelişir, ama aynı zamanda üretim sürecinde yer alan emekçi sayısı giderek azalır. Beraberinde çalışan işçilerin ücretlerinin alım gücü düşer, sosyal hakları gasp edilir. Böylece dünyaya hükmeden kapitalist-emperyalist devletlerin kendi ülkelerinde üretici-güçler geliştikçe ve sermayenin organik bileşimi büyüdükçe, kapitalizmin temel çelişkisi de bu ülkelerde daha gelişir. Üretim giderek toplumsallaşması, kapitalist üretim-ilişkileri ile arasındaki mevcut çelişkiyi giderek uç boyutlara tırmandırmıştır.

Öyle ki, Amerika, Almanya, Fransa, Japonya, İngiltere, Çin, Rusya vb. emperyalist tekellerin günümüz üretiminde kullandıkları üretim araçları

daha gelişmiştir. Tekeller daha merkezileşmiş ve dünyaya yaydıkları sermaye birikimi daha hızlanmıştır. Bu sermaye birikimi beraberinde, değişmeyen sermaye bölümünü hızla büyütüştür. Ama, bu büyüme, değişen-sermaye bölümüne ters düşen büyümedir. Sermayenin organik bileşiminde olan bu gelişme teknik bir gelişmedir, ama, işgücüne duyulan nispi talebi azaltma pahasıdır. Marks kendi döneminde aşağıda yaptığı tahlille, günümüz nesnel gerçeğini daha o dönem görmüştür.

“Demek ki, bir yandan, birikim sırasında meydana gelen ek sermaye, büyüklüğü ile orantılı olarak her zaman daha az emekçiyi kendisine çekiyor. Öte yandan, değişik bileşim içinde devresel olarak yeniden-üretilen eski sermaye, eskiden çalıştırdığı emekçilerden her zaman biraz daha fazlasını kendisinden uzaklaştırıyor.”⁽³²⁾

Marks yaptığı tahlille, kapitalist üretimde üretici güçler geliştikçe, üretimde yer alan emekçi sayısının giderek üretimden koparıldığını belirtiyor. Üretim araçları geliştikçe, yeni üretim sürecinde yeniden üretilen sermaye, -önceki sürece kıyasla artık daha az sayıdaki emekçi üzerinden yapılıyor. Böylece üretim-aracıları geliştikçe ve emek-gücü daha üretken oldukça, emekçi sayısında nispi azalma sürecine de girilir. Giderek işsizlik boy gösterir. Elbette ki bu işçilerin hepsinin üretim sürecinden koptuğu anlamına gelmez. Elbette ki varoldukça kapitalizm, üretim sürecinde emekçi kesim yer alacaktır. Ama bunalımın daha derinleşmesiyle işsizlik sayısı da artacaktır. Daha ileriki tarihsel aşamada, sosyalizmin arifesinde, bu ülkelerdeki işsizlik sorunu çok daha kronikleşecektir.

İçinde bulunduğumuz mevcut koşullarda da, oluşan sorunların üstesinden gelinememiştir. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren uluslararası kapitalizm, girdiği bunalım sonucu model değiştirmesine karşın, istikrarlı hatta yer alamamıştır. Gündeme gelen krizin devam etmesi sonucu İthal-ikameci modelin yerini alan neo-liberalizm sürecinde uluslararası-sermaye, aşırı- üretimden daha hızlı bir şekilde mali piyasalara kaymıştır. Günümüze değin devam eden neo-liberalizmin karakteristik özelliği, ithal-ikameci modelin önünü tıkayan ve yeniden üretim sürecinden taşan aşırı sermaye birikiminin artık borsa piyasalarına doğru yönelmesiydi. Neo-liberalizmin uygulandığı dönem, yeniden üretim sürecinde yer alan sermaye elbette ki vardı. Kapitalizm varoldukça olacaktır da... Ancak bu sürecin özelliği üretken sermaye dışında, kriz sonucu oluşan aşırı sermaye

birikiminin giderek daha artan bir şekilde spekülâtif piyasalara kayması ve giderek o piyasalarda yoğunlaşmasıdır. Bunun sonucu da yeni bir devrenin çıkış noktasını oluşturan bunalımdan çıkılamamıştır. Çıkılamadığı gibi, hızla borsa piyasalarına kayan rantiyeye-sermaye doğası gereği üretimden de iyice kopmuştur. Genişleyen yeniden-üretim sürecinden kopan bu sermaye, artık bağımsız olarak mali piyasalarda yer almıştır. Bu piyasalara kayan sermaye atıl hal alır. Tüm bu gelişmeler sonucu oluşan sanayi krizi, yerini istikrarlı sürece bırakmadan, yeniden üretim-sürecinden sarkan sermayenin hızla büyümesi sonucu, bağımsız mali kriz oluşur. Önce sanayi kriziyle iç içe olan mali kriz, bir türlü istikrarlı sürece girilememesi sonucu giderek sanayi krizinden kopmuş ve borsanın tahvil piyasaları içinde, üretim-sürecinden “bağımsız,” “kopuk,” ve “kendi başına” hareket eden spekülâtif-sermayenin “bağımsız” krizini beraberinde getirmiştir. Bu kriz, bir dönemin aşırı-üretimini yarattığı sanayi krizinden kopan, sanal-sermayenin “kendi başına” hareket eden kredi ve mali-krizidir... Kapitalizmin üretim süreci dışındaki Menkul piyasalarda, menkul “kıymetlerin” alım-satımında olan bu para krizleri, içinde bulunduğumuz mevcut süreçte iyice yoğunlaşmıştır.

Borsa piyasalarında hisse senetleri, menkul ve gayrimenkul tahvillerin, poliçelerin alım-satımında yoğunlaşan sermaye açıktır ki, artık üretken sermaye değildir. Bu sermaye artık bu vasfını yitirmiştir. Bu piyasalarda yer alan sermaye artık hayali sermayedir. Hayali ve sanal sermaye doğrudan artı-değerin sonucu oluşan sermaye değildir. Bu piyasalara yığılmış para miktarları, yaratılan değer gasp edilen bölümünü oluşturan artı-değerin üretim-sürecinden, dolaşım-sürecine geçmesiyle realize olan sermaye değildir. Bankalar, spekülâtorler, tekeller tarafından borsa piyasalarına gönderildiği andan itibaren mevhum karakter taşıyan sermaye, piyasanın egemenleri tarafından yapılan spekülasyonlarla kasalarını doldururlar.

Geçen yüzyılın son çeyreğinde oluşan uluslararası kriz, kendi içinde aşaması olarak mali krizi de barındırmıştır. Aşırı-üretimle, mali-krizin iç içe geçtiği bu genel kriz, yerini istikrara tekabül eden gönenç dönemine terk etmeden varlığını sürdürmüştür. Bunun sonucu borsalara kayan sermaye, artık aşırı-üretimden koparak, bağımsız mali-piyasalarda yoğunlaşan sanal sermayenin krizine dönüşmüştür. Dolayısıyla son kriz, aşırı-üretimden bağımsız aşırı-birikime tekabül eden para krizidir.

Borsaları dolduran paralar üzerinden borsa içinde hisse senetleri, tahviller, bonolar gibi menkul ve gayri-menkul kağıt parçalarının alım-satımı yapılmıştır. Bu alım-satımların olduğu yer, üretim-süreci dışındaki spekülâtif borsa piyasalarıdır.

Ama aşırı-üretim devam etmesi; yani üretim ve dolaşım sürecinin kopukluğu sonucu üretildiği oranda realize olmayan meta-sermayenin, aynı oranda para-sermayeye dönüşmemesi, bağımsız mali krizin ön koşulunu oluşturmuştur. Aşırı-üretim olmasaydı sermaye yeniden üretim-sürecinde yoğunlaşır ve mali piyasalarda bağımsız para krizleri olmazdı. Çünkü aşırı-üretim sonucu, para-sermaye hep spekülâtif piyasalara kaymıştır. Elde edilen aşırı sermaye, genişletilmiş yeniden-üretim sürecine sığmadığı için spekülâtif alanlara yönelir. Para-krizinin nedenini aşırı-üretim oluşturmuştur, ama piyasalardaki alım-satım ve paranın dolaşımı açısından mali piyasalar giderek bağımsız hareket etmiştir. Öyle ki rantiyeye piyasalarda yer alan sermaye yoğunlaştıkça, bağımsız mali krizler olur. Hem de, son 40 yılın bağımsız mali krizleri aşırı-üretim toplamından fazladır.

“Hatta şunu söyleyebiliriz ki, yalnızca son 40 yılda 120 kadar para ve kredi krizi yaşandı. Oysa bugüne dek yaşanan ve aşırı-üretimden kaynaklanan bunalımların toplamının 1825’ten bu yana, otuzu bile bulmadığı bilinen bir gerçektir.”⁽³³⁾

1973-74 tarihinden günümüze değin olan toplam para krizinin, kapitalizmin 19. yüzyıldan günümüze kadarki kriz toplamından hayli fazla olması dikkat çekicidir. Bu durum kapitalizmin mevcut durumunun ve çelişkilerinin nasıl bir boyuta vardığının göstergesi olsa gerek... Kapitalizmin tarihinde gerçek krizden kopuk mali kriz hiç bu kadar sık olmamıştır. Mevcut kapitalizm o boyutlara gelmiş ki, sermayenin önemli bölümü üretim-sürecinde yer alamayan ve üretken vasfını yitirmiş bir sermaye halini almıştır. Sermayenin önemli bölümü kapitalizmin üretim sürecine sığmaz olmuş ve menkul kıymetler piyasasına yığılmıştır. Lenin’in geçmiş yüz yılın başlarında yaptığı belirleme gibi, günümüz sermayesi iyice rantiyeye karakter taşımaktadır. Genişlemiş yeniden üretim-sürecinden sarkan sermaye tefeci piyasalara yığıldıkça, bağımsız para ve kredi krizleri de iyice artmıştır. Ve artık günümüzde öyle bir boyuta varmış ki oluşan krizler kronikleşmiştir. Dünya borsalarında menkul kıymetlerin alım-satımında oluşan krizler nerdeyse günübürlük hal almıştır artık... Dolayısıyla, sistemin geçmişinde yaşanan her krizin

yeni bir evreyle yerini istikrarlı sürece bırakması olgusu, bu boyutuyla günümüzde şimdilik gözüküyor. Krizin atlatılıp-atlatılmayacağına, ya da ne zaman atlatılacağından ziyade, net olarak görünen, artık istikrar oluşsa da uzun sürmeyeceği ve gelecek bunalımın daha ağır olacağı gerçeğidir. Kapitalist sistemin emperyalist aşaması ile mevcut yapısının gelinen bugünkü aşamada, vardığı düzey mevcut çelişkileri daha derinleştirmiştir. Kapitalizmin günümüzdeki had safhaya varan toplumsallaşması ve merkezileşmesinin eriştiği bugünkü boyutu, üretim-ilişkileriyle sisteme tekabül eden çelişkiyi iyice germiştir. Sistemin çelişkisi bunun sonucu üretimden çektiği sermayeyi menkul kıymetler piyasasına sokmuştur. Yeniden istikrarlı üretim-sürecine girilmeden bu sorunlar varlığını devam ettirecektir. Günümüz burjuvazisi mevcut sorunlarına karşı müdahale etme noktasında belki de en edilgen dönemini yaşıyor.

Diğer bir sorun da, aşırı-üretim gelişmesi ve kemikleşmesidir. Kapitalizmin merkezinde başta tekellere ait fabrikalar olmak üzere birçok işyerleri kapanmıştır. Para krizi derinleştiği gibi, beraberinde sanayi ve ticari alandaki kriz de derinleşmiştir. Emekçi kitleler krizin tahribatlarını mevcut süreçte daha etkili düzeyde hissediyorlar. Amerika ve Avrupa'da işçiler giderek yoksullaşıyorlar. Bunun sonucu zaten yetersiz olan iç tüketim daha da azalıyor. Gönenç dönemin aksine, depresyon koşullarında atıl kalan sermaye sahipleri, kendilerine hizmet eden hükümetler tarafından çıkarılan yasalarla krizin külfetini emekçilere yüklerler. Günümüzde yapılan da bu doğrultudadır. Bunun sonucu bir taraftan gelişen işsizlik, yapılan kesintiler ve gasp edilen sosyal haklar ve giderek düşen ücretler vb. gasplar ile krizin faturası tüm emekçi kitlelere çıkarılıyor.

Ve Mortgage Krizi

Üretim sürecinden "dışlanan" atıl sermaye bollaşarak borsa ve finansal piyasalara doğru yönelmiştir. Gönenç dönemlerinde genişletilmiş yeniden-üretim sürecinde aktif olarak yer alan sermaye, girilen depresyon döneminde buradan hızla çıkar. Artık buradan çıkan para-sermaye borsa ve mali-piyasalara yol alır. Üretim sürecindeki sermayeden çok daha hızlı büyüyen edilgen mali-sermaye, rantie piyasalarda çok daha fazla yer almaya başlamıştı. Nitekim bu durumun sonucu olarak Amerika, Avrupa devletleri, Japonya, Çin, Rusya gibi emperyalist devletlerin borsa piyasaları

dolup taşmıştır. Sermayenin doğasında sınırlama yoktur. Bu nedenle artan kazançlarının daha artması gerekir. Parayla para kazanan spekülâtör-burjuvazi kazancına doymamıştır. Sınıf karakteri gereği para karşısında hep aç kalan, artık iyice tefecileşmiş spekülâtör burjuvazi, durmadan yeni piyasalar oluşturmuş ve oralarda yoğunlaşmıştır.

Spekülâtör burjuvazi oluşturduğu bankalarda toplumun yatırdığı paralar üzerinden para kazanır. Bankaların kendilerine has bu karakteri sonucu, içinde bulunduğumuz mevcut süreçte daha sık başvurdukları bir tarzdır bu durum... Kârlarına kâr katmak için bankalar yeni kâr yolları yaratırlar. Nitekim Amerika'daki bankaların spekülâtif piyasalar üzerinden başvurdukları gelir yollarından biri taksitli konut satışları olmuştur. Bankalar bu satışlar üzerinden hayli kâr elde ederler. Bunun sonucu olarak, parayla para kazanmak için fonlarda biriken para ile yapılan evler, faiz karşılığı halka satılır. Amaçları spekülâtif yollarla, bankalara yatırılan paralar üzerinden kârlarına kâr katmaktır...

Yapılan Mortgage konutları faiz karşılığı çekilen krediler üzerinden satışa çıkarıldığında ilk fiyatlar 50 bin dolardır. Bu fiyat üzerinden satışa çıkarılan evler ilgi görür ve ev satışları giderek artar. Bu satışlar bankalardan çekilen krediler üzerinden olur. İlk başlardaki satışlar talepten fazla olur. Bunun üzerine ev fiyatları artar. Ev fiyatları 100 bin, 200 bin, 300 bin dolara kadar çıkar. Burjuva ekonomisinin yasası kendisini burada da göstermiştir. Evlere talep arttıkça, kapitalizmin arz-talep yasası kendisini üretim-süreci dışındaki mali alanda da göstermiş ve ev fiyatları hızla ve katbekat yükselmiştir. Ayrıca kapitalizmin ekonomi-politik yasası sonucu artan talep üzerine yükselen ev fiyatlarıyla beraber, FED (Amerika Merkez Bankası) tarafından bankalardan alınan borçların faizleri de hızla yükseltilmiştir. Artan ev satışı, beraberinde bankalardan çekilen kredileri artırmış, artan krediler de faiz oranını artırmıştır. Kapitalizmin yasası sonucu kâr dürtüsündeki bir artıştır bu... Böylece Amerikan finans-kapitali kârlarına kâr katar. Ta ki, Ferhat Ali'nin kitabında belirttiği koşullara kadar...

"Ve nihayet, işler sarp sarmaya başladı. Zamanla konut fiyatları düşmeye başladı. Öylesine düşmeye başladı ki, verili konut fiyatları borçları karşılayamaz duruma geldi. Konutlar satılamaz hale geldi. Menkul varlıklar değersizleşince, krediyi kullanan yüksek ipotekli konut borcu olanlar, kredileri ödeyemez duruma düştüler. Kredilerdeki

'geriye akış' aksadı, yavaşladı ve sonunda durdu. Konutların anahtarlarını teslim etmek de çözüm olmuyordu: zira, konuta alıcı bulunamıyordu ve üstelik, konut fiyatları öylesine aşağıya çekilmişti ki, satılsa da borçları karşılayamazdı.

Mortgage sistemi denilen mali piyasa 10 trilyon dolara varan bir büyüklüğe ulaşmıştı."⁽³⁴⁾

Bilindiği gibi oluşan bu Mortgage krizi hızla dünyaya yansımıştı. Tüm dünya krizin manyetik alanı içerisine girmiştir. Burjuvazinin tanımıyla asrın krizi uluslararası kapitalizmi tam merkezden vurmuştur.

Bankalardan çektikleri kredi karşılığında konut "sahibi" olanlar, ne zamanki, Mortgage krizi sonucu aldıkları kredileri ödeyemez duruma düştüler; kendi üzerlerine yaptıkları konutları kaybettikleri gibi, ödedikleri kredileri de karşılıksız kaybetmişlerdi. Konut kredilerinin birçoğu ödemediği gibi, yeni yapılan konutlar bankaların ellerinde kalmıştı. Artık arz-talep dengesi tersine dönmüştü. Zamanında konut fiyatlarını ödediklerinde hızla yükselen menkul kıymetlerin değerleri bu sefer düşmüştü. Dolayısıyla en gelişmiş ülkelerde likidite sorunu baş göstermiştir. Oluşan kriz sonucu borsaların alım-satımı iyice düşmüştür. Krizin patladığı Amerika'yla beraber, gelişmiş Almanya, Fransa, İngiltere başta olmak üzere tüm Avrupa ve Çin, Japonya, Rusya borsalarındaki hisse senetleri, tahviller, dövizlerin alım-satımı iyice alt düzeylere düşmüş, hatta durmuştur. Bunun üzerine fiyatları iyice düşen ellerindeki menkul kıymetler likidite sıkıntısı sonucu, hızla spekülatif kuruluşlar üzerinden gelişmekte olan ülkelere kaydırılır. Elde kalan tahviller gittikleri piyasalarda yığılır. Zamanında artan alım-satımlarıyla fiyatları yükselen tahviller ve tüm menkul kıymetler, kriz sonrası düşüş sürecine girerek elde kalmıştır. Tüm dünya çapında mali piyasalar hızla bu sürece girerler. Mortgage'de patlayan balon tüm dünya borsalarında sert yankı yapmıştır. Dolayısıyla kısa süre içerisinde tüm dünyayı sarsan para-krizin yarattığı tahribat da dünya çapında olmuştur. Böylece kapitalizmin içinde bulunduğu kriz süreci bu depresyonla daha tahrip olmuştur.

Böylece genişletilmiş yeniden-üretim sürecinden sarkarak, atıl hale gelen para-sermaye miktarı, yığıldığı borsa ve mali-piyasalarda giderek kof bir şişkinlik yaratmıştı. Hızla şişen bu atıl sermaye miktarı, dışında yer aldığı genişletilmiş yeniden üretim sürecindeki sermayeden daha hızlı büyü-

yordu. Ama bu büyüme, üflenme sonucu şişirilen, ama şişirildikçe de, ileride kesin olarak patlayacak balon büyümesi gibiydi... Böylece kof bir balon gibi, şiştikçe şişen borsa, doğası gereği ileride patlayacaktı... Nitekim tüm borsalar ve finans piyasalarında içten gelen basınç sonucu beklenen patlama gerçekleşmişti... Aslında kriz sonucu atıl-sermayenin borsa piyasalarına yığılarak yükselişe geçmesi, sonraki bir dönemin patlamasının ön koşulunu da oluşturuyor. Nitekim bir dönem yükselen Mortgage menkul piyasası, sonradan olacak olan patlamayla yaşanacak inişi de bağrında barındırıyordu...

Bu patlamanın merkezi Amerika'ydı. Satışa çıkarılan konut tahvillerini çıkaran büyük bankalar, ayrıca epeyi tahvili Amerika dışındaki piyasalara çıkartmışlardı. Bu tahviller üzerinden Amerika, Avrupa, Japonya, Çin vb. borsalar önceleri muazzam kâr edinmişlerdi. Para karşılığı elden ele dolaşan menkul kağıt parçaları epey kazanç sağlamıştır. Belli bir süre devam eden bu durum, üretim süreci dışındaki piyasalarda aşırı-birikim oluşturmuştu. Aşırı kâr hırsı, onların sonrasını görmelerine engel teşkil ediyordu. Nitekim bunun sonucu olarak Amerika'da başlayan konut sorunu üzerine, çıkartılan tahvillerin elde kalması tüm dünya borsalarını birden sarsmıştır. Önce Mortgage piyasasının menkul kıymetlerinin elde kalması sonucu sarsılan borsa piyasaları, tüm likidite parçalarının da aynı akibete uğramasıyla dünya çapında tahrip olmuştur. Uluslararası mali-sermaye 2008 tarihinden itibaren, 1929-33 krizi sonrası tarihinin en büyük bunalımına girmiştir.

Öyle ki sadece Mortgage piyasasının tahribatı sonucu 10 trilyon dolar civarında atıl-sermaye yok olmuştur. Ama uluslararası finans kapital sadece Mortgage ile yetinmemiştir. Oluşan depresyon hızla dünya piyasalarına yansımıştır. Bunun sonucu olarak tüm dünya çapındaki borsalarda ve mali-piyasalarda 1 yıllık finansal işlemlerin toplamını oluşturan 600 trilyon içinden, 60 trilyon dolardan fazla sanal-para buharlaşmıştır. Bir daha gelmemek üzere buharlaşan atıl sermaye, 2008'in kaynaklarına göre "*tüm dünya çapında yaratılan bir yıllık maddi varlıkların toplam değeri olan 55.5 trilyon dolardan fazladır.*"⁽³⁵⁾ Tüm bunlar, borsa ve kredi merkezlerindeki atıl-sermayenin işlem hacminin, bir yıllık üretimdeki sermayenin toplam değerinden 10 kat fazlasını oluşturduğunun göstergesidir. Görüldüğü gibi mevcut durum günümüz kapitalist-emperyalist sistemin nasıl da

rantiye karakter taşıdığıının göstergesi olsa gerek... Bunun sonucu olarak da, yakın bir döneme kadar işlem hacmi hayli yüksek olan spekülasyon piyasalarındaki sanal-sermaye sabun köpüğü gibi eriyip yok olmuştur. Uluslararası rantıye burjuvazi kriz darbesi üzerine para işlemlerini durdurur. Patlak veren bunalım üzerine, daha geçmiş yüz yılın başlarında içiçe geçmiş olan banka ve sanayi-tekelleri ele geçirdikleri para meblağını günümüz kriz sürecinde de, Marks'ın tahliliyle bir yerlere istif ederler.

“Bunalım bir kez patlak verdi mi, artık yalnızca, bir ödeme aracı sorunu halini alır. Ama herkes, bu ödeme aracını ele geçirmek için bir başkasına bağlı olduğu ve hiç kimse, vadesi geldiğinde karşısındakinin ödemeyi yapip yapamaya-cağından emin olmadığı için, piyasada bulunan bu ödeme aracı, yani para için bir hücumdur başlar. Herkes eline geçirebildiği parayı bir yana istif eder ve böylece, en çok gereksinme duyulduğu bir günde banknotlar ortalıkta görünmez olur.”⁽³⁶⁾

Nitekim dikkat edilirse, IMF ve Dünya Bankası gibi kredi veren klasik ve etkili finans kurumları, Mortgage krizi sonrası kredilerini hemen hemen durdurmuşlardır. Nitekim TC devleti de IMF ve DB'ndan kriz sonrası borç alamamıştır. Bir ara kredi gündeme gelse de, dayatılan ağır şartlar üzerine vazgeçilmiştir. Kredi boşluğu daha riskli sıcak para ile karşılanıyor. Türk Merkez Bankası bu riskten dolayı rahatsızdır da... Nitekim montaja dayalı üretimin düşmesi pahasına sıcak paranın kontrol edilmesini getiriyor. Ama sıcak para çekildiği zaman da çöküntüden korkuluyor. Kısacası kriz sonrası mevcut durum iki ucu dışkılı değneğe benziyor. Ya da Avrupa'da Almanya tarafından Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'e ağır koşullarda kerhen verilen krediler de garantiye alınmak istenmiştir. Kısacası emperyalistler bir yerlere istif ettikleri sermayeyi daha garantili koşullarda kullanmak istemektedirler.

Dünyayı abluka altına alan kriz henüz sonuçlanmamıştır. Burjuva ekonomistleri bile bu gerçeği kerhen de olsa reddedemiyorlar. Geçmiş dönemin aşırı-üretim tekabül eden devrevi krizlerin temelleri aynı olmakla birlikte, krizi yaratan sistemin iç çelişkileri daha üst boyutlara tırmanmıştır. Mevcut sorunlar daha çetrefilli bir hatta kaymıştır. Bunun içindir ki, oluşan borsa krizi ile aşırı-üretim krizinin yarattığı tahribatların onarımı, önceki krizlere kıyasla daha zorlu olacağını gösteriyor. Sistem içi sorunlar giderek gelişmektedir. Bu gelişmeler kri-

zin yarattığı tahribatların külfetini iktidardaki burjuvazinin devleti tarafından işçi sınıfına kesiliyor. Bu koşullar mevcut sistemi artık tahrip etmektedir. Dolayısıyla krizi değerlendirirken mevcut sistemin bağrındaki çelişkilerden bağımsız ele alınamaz. Aksi halde krizin aldığı son biçim somut olarak görülemez.

KRİZİN GÜNÜMÜZDEKİ BOYUTU

Mali-Krizle Birlikte Aşırı-Üretim de Gelişmesi ve Külfetin Emekçilere Çıkarılması

Sisteme tekabül eden Mortgage krizinin dünya çapında oluşturduğu tahribatların etkisi hala varlığını devam ettiriyor. Nitekim mali-krizin yarattığı tahribatlar üretimdeki krize de yansımıştır. Bunun sonucu olarak aşırı-üretim daha hissedilir boyutlara tırmanmıştır. Başta Amerika ve Avrupa devletleri olmak üzere tüm ülkelerin üretim-süreçlerinde kopukluk ve daralma oluşmuştur. Amerika, Almanya, İngiltere, Fransa, Japonya, gibi köhnemiş emperyalist devletlerle, Çin ve Rusya gibi sosyalizmden geriye dönüşler sonucu oluşan yeni kapitalist-emperyalistler de krizden nasiplerini almışlardır. Ama Çin, ABD ve Avrupa devletlerine kıyasla nispeten daha iyi gözüküyor. ABD ile Fransa, Almanya İngiltere'nin başını çektiği Avrupa kıtasında, mali-piyasa krizi ile üretime tekabül eden ekonomik krizi kronik boyutlarda varlığını devam ettiriyor. Mortgage krizi tüm dünyaya yansdıktan sonra, aşırı-üretime tekabül eden gerçek kriz ile borsa krizi iç içe geçerek, dünya çapında mali ve ekonomik piyasalarda tahribatlar yaratmıştır.

Elbette ki birçok banka ve tekeller krizden etkilenerek iflas etmiştir. Kapitalizmin doğasında varolan toplumsallaşma ve merkezileşme bazı tekelleri öne çıkarıp kendi içlerinde sisteme daha egemen kılarken, bazılarını da ekarte eder. Kriz koşullarında bu durum daha belirgin boyutlarda olur ve kaçınılmazdır da... Bunun sonucu olarak burjuva devletler finans-kapitalin lehine yaptığı müdahaleyle diğer banka ve tekelleri daha merkezileştirerek, onlara her türlü olanakları tanımıştır. Onlar lehine yeni yasal düzenlemelere gidilerek yeni imkan sağlanmıştır. Mevcut burjuva devletler ve bünyesindeki hükümetler bu doğrultuda hareket etmişlerdir. Hatta mayaları gereği iflas eden firmaların külfetlerini de üstlenmişlerdir. Tüm bunlara karşın, dünya çapındaki

bunalımın yarattığı depresyonun faturası uluslararası işçi sınıfı ve dünya halklarına çıkartılmıştır. Finans-kapitalin egemen olduğu ve abluka altına aldığı tüm ülkelerde, para ve devrevi kapitalist kriz tüm emekçileri hissedilir boyutlarda olumsuz yönde etkilemiştir. Gelişen işsizlik, dondurulan ücretler, yapılan kesintiler, sosyal-hak kısıntıları vb. kesintiler ile krizin külfeti tüm emekçilere çıkartılmıştır.

Spekülatif mali-krizle birlikte, derinleşen kapitalist krizin iç içe geçmesi oluşan tahribatı da birleştirmiştir. Emekçi sınıfların hem dışında, hem içinde yer aldıkları bunalım süreçlerinde oluşan faturalar emekçi sınıflara çıkartılmıştır. Üretim-süreci dışındaki mali-krizin hesabı onlara mal edilmiştir. Bankaların, simsar ve aracı kuruluşların elinde tuttuğu ve çıkarları doğrultusunda tasarruf ettiği, menkul değerlerin toplamını oluşturan portföyler üzerine oluşan sanal-sermaye krizinin diyeti, bu süreç dışında yer almış halkların ve tüm emekçilerin hanesine yazılmıştır. Ayrıca bizzat içinde yer aldıkları ve sömürdükleri kapitalist üretimin neden teşkil ettiği aşırı-üretim bunalımının faturası da işçi sınıfına ve bağımlı ülkelerin emekçilerine çıkartılmıştır.

Nitekim Mortgage ile daha derinleşen ve dünyayı abluka altına alan mali kriz, yeniden üretim-sürecindeki krizi de tetiklemiştir. Bunun sonucu dünya çapında sanayi krizi daha gelişmiştir. Nitekim İMF raporlarına göre, 2008 GSYH dünya toplamı 61 trilyon 221 milyar dolardır. 2009 GSYH dünya toplamı, 57 trilyon 937.5 milyar dolara düşmüştür. Depresyon sonucu bir yıl içinde sabun köpüğü gibi buğulaşıp yok olan miktar 3 trilyon 283.5 milyar dolardır. Bu miktar sadece üretim-sürecinde yer alan sermayeye aittir.

Sanayi krizinin daha hissedilir boyutlara tırmanması sonucu tekellere ait kapanan fabrikalar, işgücünün daha ucuz olduğu ülkelere yönelir. Kapitalist yeniden-üretimde yer alan sermayenin hacmi daha daralmıştır. Diğer taraftan paraya dönüşemeyen ve kapitalistlerin ellerinde biriken tahviller ve likidite fazlalığı devlet tarafından satın alınmıştır. Devletler bunları satın almak için üretimden kopuk ve karşılıksız para basmışlardır. Giden bu para artık geri dönmeyecek olan sanal sermayedir. ABD'nin başını çektiği karşılıksız para basımı krizi yok etmediği gibi daha derinleştirmiştir. Hatta devalüasyon ve enflasyon olasılığını gündeme getirmiştir. Hatta şimdiden emperyalist ülkelerde paranın alım gücünün za-

yıfladığını belirten burjuva ekonomistler bile, bu olasılığa tereddütle dikkat çekiyorlar.

Ama tüm fatura işçi sınıfına ve emekçi kesimlere çıkartılıyor. "Kemer sıkma," yaftasıyla yapılan kesintiler sonucu ve durmadan yapılan maddi eklemeler ile, mevcut sorunların yükü onların hanesine yazılıyor. Emekçi halkların gelirleri yakın döneme kıyasla daha düşmüştür. Hükümetler bir taraftan yaptıkları kesintilerle işçilerin ve memurların gelirlerini azaltırken, sosyal haklarını gasp ederken, çıkardıkları yasalarla alım güçlerini düşürürken; diğer taraftan ise çıkan malların hızla alınarak-tüketilmesi teşviki yapılıyor. Yoksullaşan toplumdan daha fazla mal üretimi isteniyor. Kapitalizmin krizi burjuvaziyi böylesi bir çelişki içine sokuyor. Ama kâr hırsı bu çelişkiye rağmen önlerine başka bir şey koymuyor. Bundan dolayı kapitalizmdeki varolan meta-fetişizmi günümüz koşullarında daha üst düzeylere tırmandırılmıştır.

Krizin faturası en gelişmiş ülkelerde ve bağımlı ülkelerde emekçi kesimlere çıkarılırken, bir avuç tekeli-burjuvazi ise sağlanan imkanlar sonucu servetlerine servet katıyorlar. Bunun sonucu olarak kapanan fabrikaların giderek artması ile daha gelişen işsizlik ve el konulan sosyal-haklar vd. kazanımlar lağvedilerek, burjuvazi ile emekçi sınıflar arasındaki sosyal-mesafe de giderek açılmaktadır. Avrupa ve Amerika'daki aristokratlaştırılmış işçiler giderek bu vasıflarını yitiriyorlar. İşçilerin giderek yoksullaşması, sınıf çelişkilerinin daha gelişmesini beraberinde getiriyor.

Mali Piyasalar ile Üretim ve Dolaşım Sürecindeki Depresyon Devam Ediyor

Mevcut uluslararası kapitalizmin üretim ve dolaşım sürecindeki tıkanıklık devam ediyor. Emek toplumsallaştıkça ve üretim-araçları merkezileştikçe kriz koşulları daha ağırlaşmıştır. Bu mevcut durum sonucu, kapitalizmin en geliştiği ülkelerdeki tekellerin önemli bir bölümü başka ülkelere göç etmiştir. Ayrıca bu ülkelerdeki para-sermayenin önemli bölümünün yer aldığı mali-piyasalar-daki krizle birleşmesi, mevcut çelişkileri ve sorunları iyice kemikleştirmiştir. Genel değerlendirmenin dışında, bazı ülkeleri mevcut durumun daha iyi anlaşılması için ayrıca ele alıyoruz.

a) Amerika'da Durum:

Amerika kriz koşullarının en geliştiği ülkelerden biridir. Mortgage krizi ile tüm dünyayı ab-

luka altına alan Amerika, krizden an fazla etkilenen ülkelerin başını çekmektedir. Bu kriz sonucu 10 milyon ev bankaların elinde kalmıştır. Uzun bir dönemden beri kendi iç piyasalarındaki büyüme, yüzde 5'i pek aşmayan Amerika'nın oluşan kriz ile büyüme hızı iyice gerilemiştir. 2010 yılı büyüme rakamları giderek daha düşmüştür. 2010'un ilk çeyreğinde % 3.7, ikinci çeyrekte % 2.4, üçüncü çeyrekte % 1.6 büyümüştür. Sorun salt rakam sorunu değildir. Bu büyüme rakamları daha azalabilir, ya da artabilir. Bu rakamlar önemlidir, ama, mevcut sistemden ve tekabül ettiği üretim tarzından kopuk alınmamalıdır. Mevcut sistemin bugünkü işleyişinden kopuk tarzda alındığında, bir, iki inençikan büyüme rakamları gerçeği yansıtmaktan uzak kalır. Burada sorun sistem içi çelişkilerin mevcut durumudur. Ondandır kopuk ele alınamaz. Ama dünyanın en zengin kapitalist-emperyalist ülkesinin büyüme hızı, birçok pazar durumundaki ülkelere geridir. Uluslararası kapitalizmin mevcut durumu nasıl da sancılı bir büyüme içinde olduklarının göstergesidir.

Amerika'da sınıf çelişkileri ve sınıf saflaşması giderek gelişiyor. Bir avuç sömüren burjuvazinin sömürü oramı giderek artmaktadır. Burjuvazi rakamları verirken, bunu sınıflarüstü tarzda ulusal gelir olarak vermektedir. Kamuoyuna gelirden sanki herkes eşit pay almış gibi sınıflarüstü yansıtılarak, gerçekler gizlenmektedir. Her toplumda olduğu gibi günümüz ABD'sinde de nüfusun azınlığı, çoğunluğa göre daha fazla pay alır. Gerçekte ise azınlık burjuvaziyi, çoğunluk yoksul emekçi sınıfları ifade eder. Amerikalı ekonomistlerin verdiği rakamlara göre nüfusun % 1'i, gelirin % 40'ını kazanıyor. Ayrıca o yüzde 1, nüfusun yarıdan fazlasının gelirinden daha fazlasını kazanıyor. Sadece 400 ailenin geliri 1 trilyon 272 milyar olup, Türkiye'nin milli gelirinden fazladır.

Amerikan firmalarının önemli bir bölümü kendi sınırları içerisinde kalamamıştır. Kriz derinleştikçe birçok Amerikan tekeli Çin ve başka ülkelere gitmiştir. Emperyalizm Uluslar arası bir sistemdir, ama, kendi sınırları içerisinde kalma koşullarının zayıflaması mevcut sistemin içinde bulunduğu durumun ne hale geldiğinin göstergesidir. ABD ile Çin arasındaki cari açık giderek Çin lehine hızla büyümektedir. İki devlet arasındaki cari açık 1985'te 6milyon dolarken, 2010'da bu rakam Çin lehine 325 milyar dolara çıkmıştır. İşsizlik ve fakirleşme Amerika'da hızla büyümektedir. Şu an dün-

yanın "en zengin devleti"nde 40 milyon kişi "gıda kartesi"yle yaşıyor. Hala dünyanın en büyük devleti görünümünde olan ABD, giderek yıpranıyor. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu tarafından kredi notu negatife indirilmiştir. Devletler arası ilişkilerde geçmişinde en fazla kredi veren devletin kredi notu artık, tarihinde ilk kez bu düzeye düşmüştür.

50 federal yönetime sahip ABD'nin, 32 federal hükümeti tarafından işsizliğe ödeyecek parası kalamamıştır. Hatta 2, 3 federal bölgede devlete ait fabrika ve işyerlerinde emekçilerin ücretleri ödenebilir duruma gelmiş. 14.5 trilyon dolar ulusal geliri olan ABD'nin 13 trilyon 984 milyar dolar borcu vardır. Tüm bu açıklarını hazine bonusu satarak ve karşılıksız dolar basarak sağlıyor. Ayrıca bütçe açığı da giderek büyümektedir. 2010 yılı ABD bütçe açığı 1 trilyon 76 milyar dolara ulaşmıştır. Günde alınan borç miktarı 2.5 milyara kadar çıkmaktadır. Karşılıksız basılan para ile değeri azalması gereken dolar, rezerv para olması nedeniyle durumu "kurtarıyor". Kendi halkını ve diğer ülkeleri dolar üzerinden vergilendiriyor. Buna mukabil 28 Eylül 2008'de 1 günde kaybolan para 1.2 trilyon dolardır. Gelir dengesizliğinin ve yoksulluğun artması suç işleme oranlarını da artırıyor. Suç işleyen çetelerin toplam 1 milyon üyesi var ve suçların % 80'i bunlar üzerinden işlenmiştir.

Elde kalan tahvil satışlarına gidilmiştir. Kriz sonrasında bu satışlar için devlet tarafından ödenen para miktarı 3 trilyon doları aşmıştır. Bu ödeme kriz boyunca devam edecektir.

b) Avrupa'da Durum:

Tarih sahnesinde kapitalizmin temellerinin ilk atıldığı kıta olan Avrupa'daki mevcut durum da, Amerika'dan aşağı değil. Avrupa ülkelerinde de neo-liberal politikalar iflas etmiştir. Uygulanan dalgalı para(kur) politikası aşırı sermaye birikimini, borsa piyasalarından genişleyen yeniden üretim sürecine çekememiş, tersine mevcut spekülasyon piyasalarında daha yoğunlaştırmıştır. Beraberinde işsizlik daha artmış ve mevcut kriz giderek daha derinleşmiştir. Nitekim Mortgage krizi ABD'yle birlikte en fazla Avrupa'daki devletlere sıçramıştır.

Avrupa'nın önde gelen devletleri Almanya, Fransa, İngiltere mevcut bunalımdan ABD'den aşağı etkilenmiş değiller. Derinleşen krizle birlikte bu ülkelerin GSYH'larında düşüş yaşanmıştır. Dolar olarak son gelirleri aşağıda görüldüğü

Ülkeler	2008	2009	2010
Almanya	3 trilyon 673 milyar dolar	2 trilyon 866 milyar dolar	2 trilyon 680 milyar dolar
Fransa	3 trilyon 235 milyar dolar	2 trilyon 634 milyar dolar	2 trilyon 198 milyar dolar
İngiltere	2 trilyon 932 milyar dolar	2 trilyon 146 milyar dolar	2 trilyon 181 milyar dolar

gibi düşmüştür.

Ayrıca geri kalmış ülkelere sermaye ihraç eden ve onları borçlandırarak kendilerine tabi kılan emperyalist devletler, aynen ABD gibi giderek borçlanmışlardır. Avrupalı emperyalistlerin toplam dış borç durumları, krizin devam ettiği 2010 yılı ilk çeyreğinde aşağıdaki miktarlara ulaşmıştır.

Almanya: 4 trilyon 969 milyar dolar

Fransa: 5 trilyon 123 milyar dolar

İngiltere: 9 trilyon 123 milyar dolar

Görüldüğü gibi kapitalizmin temellerinin atıldığı en eski kapitalist-emperyalist devletlerin günümüzdeki bilançosu, Avrupa kapitalizminin içinde bulunduğu durumu açık bir şekilde gösteriyor. Nitekim Avrupa Merkez Bankası (ECB) başkanı Jean Clode Triolet mevcut durum için **“1. Dünya Savaşından sonra Avrupa ekonomisinin yaşadığı en büyük bunalım”** diyerek mevcut durumu itiraf etmiştir. Nitekim Avrupa'nın öne çıkmış bu devletleri mevcut duruma müdahale edebilmiş değiller. Artan borçlar bütçe açıklarının büyümesine neden teşkil etmektedir.

Avrupa ülkelerinde de 10 yıl öncesinin tahvilleri iyice birikip ellerde kalmıştır. Paraya çevrilemeyen likidite fazlası mali piyasalardaki varlığını hala devam ettiriyor. Elde kaldıkça sanal fiyatları iyice düşen tahviller, Avrupa'da da büyük bankalardan para karşılığı devlet tarafından satın alınsa da henüz tümünden elden çıkmamıştır.

Mevcut krizden burjuvazinin normlarına göre bile iflas eden İzlanda, Yunanistan, İrlanda, Portekiz devletleri Avrupa Merkez Bankası'nın denetimi altına girmiştir. Bu devletlere verilen krediler karşılığı “kemer sıkma politikası” sert şekilde uygulanmaktadır. Burada da kemerleri sıkılan sosyal kesimler, fabrika ve devlet dairelerinde çalışan kesimlerdir. Krizin faturası burada da ücretli emekçilere çıkarılmaktadır. Ücretli çalışan kesimlere bu denli fatura kesilirken, ücretler yerinde saymaktadır. Ama piyasadaki petrol ve meta fiyatları giderek artmaktadır. Bu da beraberinde enflasyon artma ihtimalini getirmektedir. Bütçe açıklarının büyümesi, ödenemez borç fazla-

lığının giderek artması, kemer sıkma politikası gibi önlemler altına olan talebi iyice artırmıştır. Altının onsu 1500 doları geçmiştir. Petrol ve altın fiyatlarının artma ihtimali devam ettikçe enflasyon ihtimali varlığını devam ettirecektir.

c) Çin'in Durumu:

Çin, şu anki mevcut durumuyla diğer emperyalist devletlere kıyasla krizden nispeten daha az etkilenmiştir. Dünya çapındaki kriz Çin ekonomisini etkilemiştir. 2009 tarihinde Çin ithalatı azalmıştır. Bazı fabrikalar kapanmış ve işçi sayısında düşüş yaşanmıştır. Krizden etkilenen sanayi merkezlerinde kalan on binlerce işçi memleketine geri dönmüştür. Ticaret fuarlarına katılımın en düşük olduğu dönem yaşanmıştır. Buna karşın ithalatın aksine, Çin ihracatı o dönem yine de artmıştır. 2008 sonrasında Amerika, Japonya, Rusya ve Avrupa devletleri tümünden GSYH'da düşüş yaşarken, Sadece Çin'de artış yaşanmıştır. Çin'de son üç yılın artışı aşağıdaki gibidir.

GSYH: 2008: 4trilyon, 327milyar dolar

2009: 4trilyon 757milyar dolar

2010: 5 trilyon 263milyar dolar

Ayrıca diğer emperyalistlere kıyasla borcu olmayan tek emperyalist devlet olma özelliğini taşımaktadır. 3 trilyon dolar civarında cari fazlalığı vardır.

Ancak Çin'i en fazla etkileyen borsa piyasaları olmuştur. Hisse senetleri alım-satımı yüzde 50-60 düşmüştür. Özellikle Çin borsaları 6 ayda hızla düşüşe geçmiştir. Şanghay, Pekin, Tiransin, Wuhan, Nansing gibi şehirlerde borsa piyasaları düşük işlemlerle kapanmıştır. Ayrıca uluslararası finans krizi istasyonlarında iş kaybı olmuştur.

Krizin faturasını emperyalistler birbirlerine yüklemek istemişlerdir. G20 Seul Zirvesinde krizin külfetini karşıtlar olarak birbirlerine çıkartmışlardır. ABD, mevcut süreçte daha çok Çin'e yüklenecek krizin faturasını onlara mal etmek istemiştir. Çin'in ihracatı daha yüksek fiyatlarla yapması için baskı yapmaktadır. Bunun sonucu Amerikan dolarının devalüe edilmesi Çin'e yaptırımdır. Düşük fiyatla ticaret yapan Çin, ABD'nin iç pazarına kadar girmiştir. Bu durum ABD'yi rahatsız etmektedir. Bu nedenle Çin'den daha yüksek fiyatla ihracat yapması için baskı unsuru oluşturmuşsa da, pek sonuç elde edememiştir. Dünya pazarlarına iyice giren Çin'in, Amerika ihracatı son dönemler % 30 civarında, Avrupa ihracatı ise % 33 civarında artmıştır.

Amerika, Japonya ve Avrupa devletlerine kıyasla Çin'de meta fiyatları daha düşüktür. Kişi başına düşen ulusal gelir düşük olmasına karşın, ürün fiyatlarının da düşük olması hem iç piyasada, hem de dış pazarlarda Çin malına olan talebi artırmaktadır. Bu rakiplerinin, özellikle ABD'nin işine gelmemektedir. Bundan dolayı Çin üzerine baskı oluşturulsa da, pek kaile alınmamaktadır...

Çin'in bu durumu hızlı bir gelişmeye tekabül etse de, iç yapısında kapitalizmin sorunları da kendisini dayatmaktadır. Gelişen sınıf çelişkileri her geçen gün öne çıkmaktadır. Son krizle birlikte işsizlik oranı Çin'de de yükselmiştir. Üretilen meta'nın fiyatları arttıkça, işçilerin alım gücü günümüze kıyasla daha düşecektir. Bu sorunlar kapitalizmin genel karakteristik sorunlarıdır, Çin'de de yaşanılması kaçınılmazdır.

Kıscacası, mali-kriz ve aşırı-üretim uluslararası piyasalarda yarattığı depresyon varlığını devam ettiriyor. Krizin yansıdığı öne çıkan bir devlet de Japonya'ydı. Lakin krizle birlikte yaşanan doğal afet ve sisteme tekabül eden nükleer patlamalar bu ülkenin durumunu daha ağırlaştırmıştır. Bundan dolayı soruna ayrıntılı şekilde girmiyoruz. Kapitalizmin tahribatlarının hangi boyutlara ulaştığı olgusuna teğet olarak değinip geçiyoruz. Japonya'nın yaşadığı 8.9 büyüklüğündeki deprem ve tsunami faciası, nükleer yakıt tüplerinin ısınması ve patlamasını da beraberinde getirmiştir. Bu facia salt doğa olayı değildir. Mevcut sistemin de bunda payı olmuştur. Ama gerek kâr-hırsı, gerekse kapitalizmin çıkarları doğrultusunda inşa edilen nükleer yakıtların olası tahribatlarına karşı önceden önlem alınmaması, tsunami faciası sonrası tekrar gündeme gelmiştir. Sömürü ve kâr dürtüsüne tekabül eden sınıf çelişkileriyle birlikte, beraberinde emperyalizm aşamasındaki kapitalizmin doğada ne tür tahribatlar yarattığının da acı ama gerçek göstergesidir. Dolayısıyla bu sorun sınıf çelişkilerinden kopuk değildir. Ona bağlı olarak ele alınmalıdır.

EMEĞİN TOPLUMSALLAŞMASI VE KRİZİN DERİNLEŞMESİ

Kriz sorunu kapitalizm sorunudur. Sistemin işleyişinden kopuk değildir. Belli periyotlarla gündeme gelen kriz, sistemin kendi iç yapısından bağımsız değildir. Her toplumsal yapıda olduğu gibi, kapitalizmin de kendi bağrında üretim ve bölüşüm tarzına göre kurallar oluşur. Beraberinde

sistemin gelişmesi sonucu oluşan sistem içi çelişkilerin giderek derinleşmesi mevcut sorunların derinleşmesini de beraberinde getirir.

Tarihsel-materyalizmin bu kuralı kapitalizm açısından da geçerlidir. Üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki geliştikçe, sistemin ürettiği sorunlar giderek daha uç boyutlara tırmanır. Bu mevcut krizin bugün ulaştığı ve aldığı boyut açısından da geçerlidir.

Bu bölümde, tarihsel gelişme içerisinde, krizin günümüzde aldığı son biçime ve ulaştığı boyuta ve sorunun köklü çözümüne kısa ama özlü bir şekilde bir kez daha dikkat çekerek, konuyla ilgili yazıyı sonuçlandıracağız.

Üretim Araçlarının Merkezileşmesi ve Emegın Toplumsallaşması

Kriz sorununu kapitalizmin kendi tarihsel gelişimi içerisinde ele almaya çalıştık. Sisteme tabi olarak aldığımız krizin koşulları geçmişten günümüze değin varlığını devam ettirmiştir. Serbest rekabet döneminden günümüze değin varlığını devam ettiren kapitalizm, aynı zamanda kendi içinde bir süreç yaşamıştır. Kriz de bu sürecin belli evrelerinde, belli periyotla gündeme gelmiştir. Her kriz sonrası girilen yeni devrevi süreçler, bunalım, durgunluk, canlanma, kalkınma aşamalarından oluşmuştur. Ama 1973 Petrol Krizi sonrası girilen devrevi süreç, sermayenin genişletilmiş yeniden-üretim sürecinden hızla koptuğu ve canlanma ve kalkınma dönemlerinin pek de yaşanmadığı süreç olmuştur. O günden günümüze değin yaşanan süreç, sermayenin giderek rantıye piyasalarda yer aldığı ve üretken vasfını önemli ölçüde yitirdiği bir süreç olmuştur. Öyle ki, o dönemden günümüze değin, 120 defadan fazla durmadan ve üst üste yaşanan irili-ufaklı para krizlerinin bu süreç içerisinde yaşanması, mevcut sistemin içinde bulunduğu durumun sonucudur. Sanal para krizleri dünya tarihinde bazen gündeme gelmiştir. Ama, dünya tarihinde sanal-para ve kredi krizleri, ilk defa bu boyutlarda ve kronikleşmiş tarzda son 40 yıldan beri gündeme gelmektedir.

Bu mevcut durumu Marks'ın, Lenin'in yaptığı gibi kapitalizmin bağrında aramak gerekir. Marks'ın tahliliyle merkezileşme ve toplumsallaşmanın gelişimiyle, Lenin'in deyimiyle de iyice rantıye karakter taşıyan sermayenin günümüzde ulaştığı boyutudur bu durum... Dolayısıyla mevcut kapitalizmin günümüzdeki çelişkilerinin geç-

miş e kıyasla giderek tırmanması, artık mevcut sorunların düzen sınırları içerisinde üstesinden gelinmesini iyice zorlaştırmıştır. Mevcut yapıya tekabül eden çelişkilerin iyice gelişmesi, sistemin yarattığı sorunların ve tahribatların daha ağırlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum kriz sorunu açısından da geçerlidir. Serbest rekabetçi süreçten, rantiyeye-sermayenin iyice tefecileştiği günümüz sürecine kadar, kapitalizmin tarihsel gelişimi içerisinde kriz sorunu daha keskin boyutlar almıştır. Artık yaşadığımız sosyal-pratikte gördüğümüz gibi, yaşanan kriz daha derinleşmiş ve daha çetrefilli hal almıştır. Diyalektiğin, çelişkinin kendi içinde gelişme yasasının izahıdır bu durum...

Krizi oluşturan kapitalist aşırı-üretim geçmişte olduğu gibi, günümüzde de geçerlidir. Lakin, günümüz sürecinde krizin daha derinleşmesinin altında yatan, sistem içi çelişkilerin daha gelişmesidir. Bu gelişme sistemin ürettiği sorunları, sürecini, aldığı boyutları vb. tüm tahribatlarını daha artırmıştır.

Üretici güçler gelişmiştir. Geliştikçe üretici-güçler, emek-gücü daha üretken olmuştur. Ama kapitalizmin mülkiyet biçimi, iktidardaki sınıflar ve baskı aygıtlarını oluşturan devlet tarafından ısrarla muhafaza edilmek istenmiştir. Bu çelişki, sistemin sorunlarını ve sınıf çelişkilerini giderek tırmandırmıştır. Diyalektiğin gelişme yasasının önünde engel teşkil eden statükocu kapitalizmin üretim-ilişkisi, üretici-güçler geliştikçe beraberinde mevcut sorunları daha ağırlaştırmış, daha keskin sürece sokmuştur.

Çünkü üretici-güçlerin gelişmesi üretim-araçlarının merkezileşmesini ve emeğin daha toplumsallaşmasını içerir. Nitekim günümüz koşullarında emek-gücü daha toplumsallaşmıştır. Emek-gücü toplumsallaştıkça ve daha üretken oldukça, beraberinde yeniden-üretim sürecinde yer alan işçi sayısında azalma olur. Bu durum kapitalizmin çelişkisidir. Aşırı-kâr dürtüsüyle ve plansız-programsız yapılan üretim, emeğin toplumsallaşmasıyla çelişir. Merkezileşen ve toplumsallaşan kapitalizmin yeniden üretim-sürecinde yer alan emekçi sayısında azalma olur. Üretimde yer alan emekçi sayısı azaldıkça sistem içi çelişkileri daha geliştirir. Üretimin toplumsallaşması artık bir yerden sonra, kapitalist sermaye ile bağdaşmaz bir hal alır. Merkezileşme ve toplumsallaşma geliştikçe aşırı biriken kapitalist sermaye, artık yeniden

üretim-sürecine sığmaz olur ve mevcut sistemin üretim-tarzına ters düşen piyasalara yönelir. Nitekim bu durum sonucudur ki, sermayenin önemli bölümünün kaydığı piyasa artık sistemin üretim-süreci dışındaki piyasalardır.

Bu Durumun Sisteme Yansıması...

Merkezileşen ve toplumsallaşan, ama üretim-ilişkileri bağnazca devam ettirilen sistemin bu mevcut durumu, krizin koşullarını daha geliştirmiştir. İşgücünün üretim kapasitesi artmıştır, ama üretim-sürecinde yer alan emekçi sayısı azalmaya başlamış ve yoksullaşma sonucu alım-gücü düşmüştür. Merkezileşen ve toplumsallaşan üretim iyice hızlanır ve giderek pazarlara da iyice egemen olur. Ama bu koşullarla, devam eden kapitalist üretim-ilişkisi arasındaki çelişkinin neden olduğu sınırlı tüketim arasındaki çelişki, sonuçta aşırı-üretim neden olur..

İçinde bulunduğumuz bu mevcut koşullarda, gelişmiş kapitalist ülkelerde açılan fabrikadan daha çok, kapanan fabrika sayısı belki daha fazladır. Ayrıca fabrikalarda, demir-çelik vb. tesislerde çalışan binler, on binler, hatta yüz binlerin sayısı giderek azalmaktadır. P-M-P'-M'... formülasyonu ile iç içe geçen kapitalizmin istikrarlı yeniden-üretimi, kesintiye uğramış ve tökezlemiştir. Günübirlik üretimin gelişmesi üzerine burjuva iktidarlar süresiz iş sözleşmesini kaldırmıştır. Türkiye ve gelişmiş ülkelerde çoğu sözleşmeler, bir dönemler yasak olan günübirlik taşeron sözleşmesinden başka bir şey değildir artık... Bu yasaklar burjuvazi tarafından delinmiştir artık!.. Ayrıca uluslar arası alanda tüm işçilerin ve devlet kademeslerinde çalışan tüm emekçilerin ücretlerinin dondurulması, sosyal-hakların giderek kısılması tüm ülkelerde emekçilerin alım gücünü düşürüyor. Tüm bu gelişmeler yoksullaşan işçilerin ve giderek sayısı artan işsiz kesimlerin meta alım-gücünü sınırlamıştır. Dolayısıyla üretimin toplumsal karakterinin gelişmesine karşın, artan işsizlik ve ödeme gücündeki düşüşün neden olduğu aşırı-üretim krizi, 1973-74 Petrol Krizinden bu yana, kapitalizmin daha önceki süreçlerdeki istikrarının sağlanamaması sonucu varlığını devam ettirmiştir.

Bunun sonucu olarak yoğunlaşan ve giderek yeniden üretim-süreci dışına taşan spekülasyon sermaye, yer aldığı mali-piyasalarda bağımsız hareket etmiştir. Daha açık deyimle, aşırı-üretimin tefeci piyasaya kaymasında neden olduğu ser-

maye, bir yerden sonra sanal ve hayali piyasada bağımsız dolaşım süreci içerisinde yer almıştır. Ama aşırı-üretim varlığını devam ettirmesi sonucudur ki, sermaye atıl-sermaye olarak kaydığı üretim-süreci dışındaki rantıye piyasalarında yer alıyor. Bunun sonucu olarak üretim-tarzının ayak bağı olan sermaye, o piyasadan kopup tekrar genişletilmiş yeniden üretim-sürecine yer alamıyor.

Bu kriz sonuçlanır mı? Bu süreç nereye kadar devam eder? Ya da, bunalım ne zaman yerini yeni bir gönence bırakır vb. soruların olumlu yanıtı şimdilik pek görünmüyor. Ama mevcut durum kapitalist-emperyalist sistemin ve dünya pazarlarındaki çelişkilerin nasıl da geliştiğini gösteriyor... Bu objektif duruma karşın, proletaryanın ve dünya halklarının emperyalizme ve her türden gericiliğe karşı, iktidar perspektifiyle mücadelelerini içeren örgütlenme henüz zayıftır. Hindistan, Nepal, Filipinler vb. ülkelerde elbette ki bu doğrultuda verilen mücadeleler göz ardı edilmemelidir. Ve önderliğe tekabül eden mücadeleler gelecek dönemler daha gelişecektir. Bu sınıf mücadelesinin yasadır. Ancak henüz birçok ülkede iktidarı hedef alan gerçek örgütlenme henüz oluşmamıştır, ya da zayıftır. Dolayısıyla bu örgütlenmenin sağlanmadığı koşullarda kitlelerin verdiği/vereceği mücadele kendiliğindenci mücadeledir. Subjektif koşulların oluşturulma-

sıyla objektif durumu içeren kitlelerin mücadelesine önderlik edilebilir. Tüm bu eksikliğe karşın işçi sınıfı ve halkların, düzene karşı tepkiyi içeren haklı ve demokratik mücadeleleri giderek artmaktadır. Öyle ki uluslararası kapitalizmin sistem içi çelişkilerinin iyice geliştiği bir sürece girilmiştir. Bu süreç eninde sonunda, Marks'ın aşağıda "**mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirildiği**" tahlilini yaptığı dönemece girecektir. Nitekim can çekişen kapitalizmin çanları çalmaya başlamıştır...

"Bu dönüşüm sürecinin bütün avantajlarını sömüren ve tekellerine alan büyük sermaye sahiplerinin sayılarındaki sürekli azalmayla birlikte, sefalet, baskı, kölelik, soysuzlaşma, sömürü de alabildiğince artar; ama gene bununla birlikte, sayıları sürekli artan, kapitalist üretim sürecinin kendi mekanizması ile eğitilen, birleştirilen ve örgütlenen işçi sınıfının başkaldırmaları da genişler, yaygınlaşır. Sermaye tekel, kendisiyle birlikte ve kendi egemenliği altında fıskırıp boy atan üretim tarzının ayak bağı olur. Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin toplumsallaşması, en sonunda, bunların kapitalist kabuklarıyla bağdaşamadıkları bir noktaya ulaşır. Böylece kabuk parçalanır. Kapitalist özel mülkiyetin çanı çalmıştır. Mülksüzleştirilenler mülksüzleştirilirler."⁽³⁷⁾

ALINTILAR

- 1) K. Marks, Kapital Birinci Cilt, sf.116
- 2) Ferhat Ali, Marksist Kriz Teorisi, sf.133
- 3) K. Marks, Artı-Değer Teorileri, İkinci Kitap sf.494
- 4) K. Marks, Kapital, Üçüncü cilt, sf.428
- 5) K. Marks, Kapital, Birinci Cilt, sf. 239
- 6) K. Marks, Artı-Değer Teorileri, ikinci kitap, sf.506
- 7) K. Marks, Kapital Üçüncü cilt, sf. 429
- 8) K. Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf. 325
- 9) K. Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf. 428
- 10) K. Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf. 389
- 11) K. Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf. 397-98
- 12) K. Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf. 452
- 13) K. Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf. 423-24
- 14) K. Marks, Artı-Değer Teorileri, İkinci Kitap, sf. 76
- 15) K. Marks, Artı-Değer Teorileri, İkinci Kitap, sf. 494
- 16) Engels Kapital Üçüncü Cilt dipnot, sf. 434
- 17) Lenin, Emperyalizm, sf.20

- 18) Lenin, Emperyalizm, sf.24
- 19) Lenin, Emperyalizm, sf.35
- 20) Lenin, Emperyalizm, sf.54
- 21) Lenin, Emperyalizm, sf.73
- 22) Lenin, Emperyalizm, sf.84
- 23) Lenin, Emperyalizm, sf.88
- 24) Lenin, Emperyalizm, sf.113
- 25) Lenin, Emperyalizm, sf.114
- 26) Lenin, Emperyalizm, sf.131
- 27) Stalin, Leninizm'in Sorunları, sf.543
- 28) Stalin, Leninizm'in Sorunları, sf.546-47
- 29) Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf.44-45
- 30) Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf.189
- 31) Marks, Kapital Birinci Cilt, sf.484-85
- 32) Marks Kapital Birinci Cilt, sf.599
- 33) Ferhat Ali, Marksist Kriz Teorisi, sf.61
- 34) Ferhat Ali, Marksist Kriz Teorisi, sf.15
- 35) Ferhat Ali, Marksist Kriz Teorisi, sf.26
- 36) K. Marks, Kapital Üçüncü Cilt, sf.467-68
- 37) K. Marks, Kapital Birinci Cilt, sf.727

YOK SAYMAK, DEPREMDEN DAHA ÇOK ÜŞÜTÜR İNSANI

Merkez üssü Erciş olan ve 7.2 şiddetindeki Wan depremi, yüzbinlerce, hatta milyonlarca insanın hayatını etkileyerek yaşamımıza girdi. Bu depremde 604 kişi yaşamını yitirdi ve 5 bine yakın insan yaralandı. Yüzbinlerce kişi de evsiz, soğukta ve hastalıklarla yüz yüze kaldı.

Hiçbir deprem sadece binaları yıkmaz!

Devletin çürük mekanizmalarını çökertir; asıl işi emekçi halkın parasını vicdan üzerinden talan etmek olan “yardım” kuruluşlarının, afet kuruluşlarının işlevsizliğini, orada burada dolaşıp kabarmaktan ve halkı aşağılamaktan zevk alan devlet adamlarının işgal ettiği bakanlıkların, valiliklerin afet zamanlarında hiçbir işe yaramadığını gözler önüne serer.

Devletin halkın acılarına “sahip çıkan” “milli birlik ve beraberlik ruhunun” ne anlama geldiğini, ne kadar samimiyetsiz bir ifade olduğunu ortaya koyar, utanmasa dünyada her konuda birinci olacağı açıklamalarıyla oluşturduğu yalancı imajını yerle bir eder. Yeni yalanlar ve yeni manipülasyonlar hazırlaması için devleti zorlar.

Ama deprem aynı zamanda halkı, başta depremin olduğu bölgedeki insanlar olmak üzere, tüm toplumu yıkar. Enkaz altında kalanların acısı, soğukun ölümcül darbeleri, açlığın dayanılmazlığı, insan hakkı ya da insan onuru gibi kavramların yok oluşu, ölümün korkusu ve tedirginliği, insanlar arasında yaygınlaşan güven-

sizlik ve hiçlik duygusu... Tüm bunlar insan kişiliklerini alt üst eder/bozar. İnsanların yerleşik düzenini toz-duman eder. Yeni bir düzen kurmak için tüm imkanlarını ortadan kaldırır. Her yerde tedirgin, yorgun ve kızgın gözler yerleşir insanın yüzüne. Tek tek acıları anlatamaz, ama o acıların kalıplaştığı yüzlerde kimi zaman boş yere ümit ararsınız!

Hiçbir deprem sadece binaları yıkmaz!

İkiyüzlüce gözyaşı döken medya maymunlarının, devlet erkanının birbiri ile yarıştığı ve insanların acıları üzerinden çirkin şovlara kalkıştığı dönemler yaratır. Yardım programları, timsah gözyaşları, sözde duyarlılık çağrıları dört bir tarafı televizyonla, radyoyla, afişlerle, pankartlarla gözümüze gözümüze sokularak, depremin yıkıntılarına el atmadan “kardeşlik” mesajları verilmeye çalışılır. Deprem bölgesine gönderilen kolilerden gece kıyafetleri, kirli iç çamaşırları, kokmuş çoraplar, topuklu ayakkabılar; hele de bölge Kürt bölgesi ise; Türk bayrakları, taşa, sopa, sapan, Atatürk'ün gençliğe hitabesi, Mustafa Kemal portreleri... çıkar.

Moloz yağınları altında ölen çocukların, kadınların, erkeklerin, yaşlıların acısı kalanların yüreklerini yıkar. Hayatta kalmanın bedeli, moloz altında kalanların çığlıkları, imdat istekleri, ağlayışları karşısında çaresiz kalarak ödenir. Tekrar o moloz altına dönmek ve bu çığlıkları duymamak için bin ömür verecek derecede umutsuz anlar yaratır. Evsiz, soğukla ve açlıkla boğuşurken insanların birbirine olan güvenini yerle bir eder; kendine ve halka yabancılaşan/güvensizleşen bir nesil yetiştirir. Depremde ya da yardım gönüllüsü olmayan herkese duyulan öfke insanlığa dair inançları yok eder.

Hiçbir deprem sadece binaları yıkmaz!

Halk arasında yardımlaşma, dayanışmanın örgütlendiği anlar yaratarak düşmanlığı ve önyargıyı yıkar. Evinde birden fazla ne varsa deprem bölgesine göndermenin telaşı içinde hazırlıklar yapılır. Televizyon karşısına geçildiğinde ekrandaki deprem bölgesi gözyaşları içinde izlenir. Mahalle pazarlarında bir eşya da depremedeler için alınır, depremedeler için en içten dualar edilir. En fakirin ekmeğini bir kez de depremedeler için ikiye böldüğü anlar yaratır ve vicdansızlığı yıkar. Sobanın başında ısınmaya çalışan bir emekçinin aklına Wan çadırları gelir. Soğukta üşüyen Kürt bir çocukla oyuncağını paylaşan Türk bir çocuk arasındaki ırkçılığı yıkar. Bir çadırın, bir kap sıcak çorbanın insanın içindeki buzdağlarını yıktığı dönemler yaratır.

Doğanın önüne geçilemez olaylarını afete ve cana mal eden bir düzenin varlığını herkese bir kez daha anımsatır; her deprem.

Bu yüzden her deprem, önce halkı yıkar.

Ancak halka bir kez daha kendi yaralarını ancak kendinin saracağını göstererek, “güçlü devlet” imajını yıkar. Ve iyi ya da kötü, yeni bir yaşamın insanlık eliyle kendi küllerinden, kendi acılarından doğuşunun ebesi olur her deprem.

Wan depremi

23 Ekim 2011 Pazar günü...

Öğle saatleri...

Merkez üssü Erciş olan ve 7.2 şiddetindeki Wan depremi, yüzbinlerce, hatta milyonlarca insanın hayatını etkileyerek yaşamımıza girdi. Bu depremde 604 kişi yaşamını yitirdi ve 5 bine yakın insan yaralandı. Yüzbinlerce kişi de evsiz, soğukta ve hastalıklarla yüz yüze kaldı.

Wan, enkaz altında kaldı. Wan ile birlikte dev-

let de, tüm kurumları ile enkaz altında kaldı.

İlk olarak enkaz altında kalan **Kandilli Rasathanesi** oldu.

Deprem ile ilgili ilk açıklamayı yapan Kandilli Rasathanesi: “**Deprem, 6.6 şiddetindeydi!**” dedi. Ancak ardından Amerika’daki rasathaneden bu açıklamaya yalanlama geldi: “**Hayır, deprem, 7.2 şiddetinde!**”

Bu açıklama; “Türkiye’nin en güvenilir deprem merkezi” olan, “deprem dede” gibi şahsiyetleri ile ünlü Kandilli Rasathanesi’nin teknoloji açısından ne kadar geride kaldığı ya da bırakıldığını mı gösterir? Bu, bir olasılıktır. Ve deprem gibi hayati önem taşıyan bir konuda, bu kadar büyük yanlışların yapılması ve önemli bir araştırma kurumunun bu denli yanlış sonuçlar alacak kadar teknolojik gelişmelerden geride olması korkutucu bir durumdur.

Ancak diğer bir olasılık daha var ki; o daha kötü ve TC devletine rengini veren faşizmin bir boyutudur: Depremin gerçekleştiği bölgenin Kürt ili olması ve bu yüzden de yaşanan felaketin boyutunun küçültülmeye çalışılmaya/yok sayılmaya çalışılması. Böylelikle de bölge için oluşacak duyarlılığın engellenmesi...

Depremin şiddetinin netleşmesinin ardından hükümetten gelen ilk açıklama “*diğer ülkelerden gelecek yardımların reddedildiği ve yardım çalışmalarının kendi gücümüze dayanarak yapılacağı*” yönünde oldu. Bir depremde ilk 24 saat çok önemlidir ve doğal olarak yaşanan depremin doğal olmayan sonucu olan enkazın altında kalan insanların kurtarılması, ilk günkü çalışmalara bağlıdır. Ancak bu açıklama sonrasında hükümetin “kendi gücünün”, bölgeye geç kalması, enkaz çalışmalarına geç başlanmasına ve dolayısıyla daha fazla sayıda insanın yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Devlet, deprem çalışmalarına geç kalması durumunu sadece “beceriksizlik ve yetersizlikle” açıklayamaz elbette. Bu durumun Kürt ulusal sorununa yaklaşımı ile birebir örtüştüğü ve ölümlere göz yumulduğu açıktır.

Ve devlet depremin daha ilk saatlerinde o enkazın altında kalmıştır.

Depremin sonuçlarının ağırlaşmasındaki sorumlulardan biri de Wan Valiliği olmuştur. (AKP, iktidarda olduğu 10 yıl boyunca neredeyse 81 ilin tüm valiliklerini kendine bağlı hale getirmiş ve valiler adeta birer hükümet temsilcisine dönüşmüş durumda...) Bölgedeki deprem çalışmaları konusunda hiçbir adım atamayan, koordineli bir şe-

kilde bölgedeki çalışmalarını birebir yönetmesi gerekirken bunu yapmayan Wan Valililiği; özellikle deprem boyunca BDP'li Wan Belediyesi ile birlikte çalışmamak için ayak diremiştir. Hatta diyebiliriz ki Valiliğin depremdeki esas işi, gelen yardımları halka ulaştırmamak ve -özelde Wan Belediyesi- devrimci, demokrat ve yurtseverlerin yardımlarını engellemek olmuştur. Son olarak Wan Bostaniçi'nde bulunan yardım deposunun "belirlenemeyen" nedenle yanmasında da yine bu durum gerekçe oluşturmaktadır.

Bölgede oluşan tüm mağduriyet, "kendi gücünü görmek isteyen" (Beşir Atalay) bir düzenin, halkı, "denek" olarak kullanma tavrının bir sonucu olarak oluşmuştur. Ve söz konusu Kürt halkı olduğu için de bu mağduriyetin derinleştirilmesinde bir sakınca görülmemiştir.

Irkçı saldırılar

Depremi ardından burjuva-feodal medya, halkın acısı bir "malzeme" olarak görmüş ve tüm yayınlarını bu doğrultuda hazırlamıştır. Her gün yeni bir depremden dramı ile halkın karşısına çıkan burjuva-feodal medya; duygu sömürüsü, acı pornografisi, çarpıtma haberler, hayali portreler yaratarak "vicdan görevini" yerine getirmiş oldu.

Ama bu medya içerisinde öyleleri de vardı ki; bu, sözde vicdan görevini dahi yerine getirmekten aciz ve kendilerini zehirleyen ırkçılığı açıkça ifade etmekten memnun açıklamalar yapıyordu.

İlk olarak Habertürk televizyonunun haber muhabiri **Duygu Canbaş**, deprem haberini sunarken, "**Deprem Wan'da da olsa üzüldük!**" dedi. Hemen sonraki gün ATV'de sabah programı yapan **Müge Anlı** "*Herkes haddini bilecek. Yeri geldiğimi taş atacaksınız, kuş avlar gibi avlayacaksınız sonra yardım isteyeceksin. O polisler hemen yardımına koştur adakilerin. Hem polise taş atıyorsunuz, hem de yardım istiyorsunuz*" dedi.

Colemerg'te onlarca askerin yaşamını yitirdiği HPG baskınlarının hemen ardından Kürt halkı ve ulusal mücadelesine yönelik ırkçı saldırılar tavan durumdaydı. Mesela Elazığ'da ırkçı saldırıların devam ettiği, Kürt halkının sokakta tehdit altında olduğu bir süreçte Wan depremi gerçekleşmiş ve depremde yüzlerce insanın yaşamını yitirmesi karşısında "**Allahtan buldular**", "**AKP'nin yapmadığını Allah yaptı**", "**Kökünüz kurur inşaallah**", "**Akılları başlarına gelsin**" gibi fa-

şızan, insanlık dışı yorumlar yapılmıştı.

Müge Anlı ve Duygu Canbaş aracılığıyla bu yorumlar yaygınlaştırılmış ve "vicdan" maskesi altına ne kadar sığınsa sığınsın ve ne kadar medya maymunluğu yaparak "yardım programları" hazırlanırsa hazırlansın; yapılan bu yorumlarla burjuva-feodal medyanın Kürt halkına yönelik ırkçılığı bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Depremzede Kürt halkına yönelik ırkçı yaklaşımlar yalnızca medya ya da internet eliyle değil; bizzat devlet tarafından da açıkça ilan edilmiştir.

Depremden birkaç gün sonra Wan'a giden TC Başbakanı R. T. Erdoğan, "**Ölüm umurlarında değil, İstanbul Belediyesi oraya ulaşıyor, Ankara belediyesi oraya ulaşıyor, ama yanı başındaki belediyeler oraya ulaşmaktan acizler. Asker ve polis taşlamak için organize olanlar bakıyorsunuz ortada yoklar**" açıklaması ile Müge Anlı'dan pek de farklı olmayan bir açıklama yaptı.

Devletin bölgeye dönük faşist yaklaşımları sadece bu açıklamalarla sınırlı kalmadı elbette. Bölgedeki yardımları kendi tekeline almaya çalışan devlet, kendisiyle çalışmayan tüm yardım kuruluşlarının, belediyelerin, devrimci-yurtsever kurumların yardımlarını engellemeye çalışarak, bölgedeki halkın mağduriyetini derinleştirdi. Devletin depremin ardından 54 bin çadırın dağıttığı yönünde onlarca açıklama yapıldı, ancak gelen çadırların çoğunluğu devleti ait değildi ve devlete ait olan çadırların sayısı da söylenenin çok çok altında kalıyordu.

Depremi ardından bölgeye ilk yardımlar yine yoksul ve emekçi halk tarafından yapıldı. Özellikle Kürt belediyeleri, depremin hemen ardından ellerindeki tüm imkanları kullanarak Wan halkı için yardım çağrısında bulundu. Yardımların toplanması ve Wan'a ulaştırılması konusunda hızlı bir organizasyon yaptılar. Emekçiler ellerindeki varlıklarını bölüşerek ya belediyeler ya devrimci, demokrat, yurtsever kurumlar aracılığıyla ya da kendi imkanları ile Wan'a yolladılar.

Ancak Wan'a gönderilen yardım kolilerinden halkın dayanışma notları ve paylaşımları dışında yine Kürt halkına yönelik saldırı içeren notlar da vardı. Türk bayrakları, M. Kemal posterleri, taş, sopa, kirli iç çamaşırları, kokmuş çoraplar, gece elbiseleri vs. vs. vs. Devletin tutumu ile paralel olan bu sözde yardım kolileri ile ilgili hiçbir işlem başlatılmamış olduğu gerçeğini aktarırsak, şaşırıcı olmaz herhalde!

2. Deprem yıkımdı

Tüm bunlar yaşanırken, Wan halkı gelen yardımlarla kendini yavaş yavaş toparlamaya çalışıyordu. Hemen her gün yüzlerce irili-ufaklı artçı depremler devam ederken; halk, ilk şaşkınlığı üzerinden atmaya çalışıyordu.

Halk, evlerine dönüp dönmeme ikirciğinde iken; Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, “**Bugün itibariyle diyebilirim ki deprem açısından en güvenilir Van ve Erciş’tir. Çünkü buradaki fay kırılmış ve enerjisini boşaltmıştır. Büyük depremin olduğu yerde bir daha deprem olmaz. Dünyada bunun bir örneği görülmemiştir. Bugün diyebilirim ki Van merkez ve Erciş en güvenilir bölgedir. Onun için burada özellikle ağır hasarlı binalara girilmesin. Yıkık binalara yaklaşılmasın. Bunun dışındaki binalara girilebilir**” açıklamaları yaparak; halkı ölüme göndermekten gram endişe duymuyor. Valilikten “evlerinize dönebilirsiniz” açıklamaları geliyordu.

Tam bu sırada, 9 Kasım günü, ikinci deprem meydana geldi. 32 kişinin yaşamını yitirdiği ve yüze yakın insanın yaralandığı bu depremin, 5.6 şiddetinde olduğu söylendi. Ancak ilk depremi yaşayan insanların “kesinlikle daha şiddetliydi” dediği ikinci deprem; Wan halkı açısından geri dönülmez yaraların ve kararların alındığı bir dönem oldu.

Burjuva-kalemşörlerin bile “doğal afet değil idari cinayet” tabirinde bulunduğu ikinci depremin ardından halkın tepkisi doruğa çıktı. Çünkü bu depremde enkaz altında kalanlar, yapılan açıklamalara güvenerek evlerine gidenler ve “depremden zarar görmediğine” karar verilen Aslan ve Bayram Otel’nde kalanlar oldu. Aslan Otel, işsizlikten kaynaklı “deprem sonrası yapılacak işler arasında bir iş bulurum” kaygısıyla Wan’a gelen işsizlerin ucuza kalabildiği bir oteldi. Bayram Otel ise Wan’ın “en gözde” oteliydi ve deprem haberlerini izlemeye gelen muhabirlerin kaldığı bir yerdi. Bu otellere “depreme dayanıklı” raporunun kimin verdiği uzun süre tartışma konusu oldu. Ancak bu araştırmadan her zamanki gibi bir sonuç alınmadı!

2. depremin ardından Bayram Otel’in enkazına “ziyarete” gelen bakanların ve valinin halk tarafından tepkiyle karşılanması karşısında polis, gaz bombasına sarılması ve halka saldırması da bu süreçte devletin halkın yaralarını sarmak gibi

bir derdi olmadığını göstermiş oldu. Daha sonrasında Valilik önünde çadır verilmediği için tepki gösterenlere ve Wanlıları azarlamak için kente gelen Erdoğan’ı protesto edenlere de gaz bombası ile saldırılınca devletle olan “köprüler atılmış” ve halk için göç mecburi hale gelmiştir.

Gitmek mi zor kalmak mı?

2. depremin yarattığı en büyük yıkım göç olgusu oldu. Wan’ı çok sevmelerine, tüm anılarının orada geçmesine ve “Wan hiç terk edilir mi?” diye gözyaşları dökmelerine rağmen Wan halkı göç etmek zorunda kaldı. Her gün binlerce kişi ardından geçmişini ve hayallerini bırakarak, bildikleri bir geleceğe doğru yol aldılar.

Soğuk, aç ve açıkta kalmak Wan halkı için yeni bir göçün kapısını araladı. Daha önce ‘90’lı yıllarda yakılan köyler, faili meçhul cinayetler ve baskılar karşısında göç etmek zorunda kalan halk; bu kez de devletin bilinçli olarak depremin yarattığı mağduriyeti derinleştirmesi karşısında göç etmek zorunda kaldı.

Wan’ın “afet bölgesi” ilan edilerek, depremin yaralarını sarma önerilerine karşı kulak tıkayan devlet, Wan depremini ve ardından yaşanan göçü fırsata çevirme kaygısına düştü. Erdoğan’ın “Wan’ın afet bölgesi ilan edilmesi halinde aktarılabilecek paraların nereye gideceğini biliyoruz” söylemini kullanması bölgeye yapılacak yardımların önünün kesilmesi bu göçleri besledi ve Wan üzerinden yaratılacak arazi rantının önünü açtı.

Devlet bu göç sayesinde Wan’ı, kimsesizleştirmeye çalışıp; talan bölgesi yapmayı amaçlamakta ve bir yandan da Kürdistan bölgesinin kalbinde kendisi için bir pilot bölge oluşturma amacı gütmektedir. Depremi “velinimet” olarak gören ve ellerini oğuşturan düzen temsilcilerinin bu göçü engellemek ve Wan’ın hayalet şehir önüne geçmek gibi bir amacı olamaz.

Halk açısından bakıldığında şehirde kalmak; soğuk, açlık ve hastalıkla yüz yüze olmak anlamına geliyor. Bölgede yaşanan en büyük sorunun çadırsızlık olduğunu düşünürsek, Kasım ayında dahi -15 dereceye kadar düşebilecek Wan gibi bir bölgede tüm bunların ölümlerle burun buruna olmak anlamına geldiği anlaşılır. Keza bölgede yaşananlar bunun bir göstergesi oluyor.

Örneğin Bahar, İsmail ve Mikail Tolukan isimli çocukların çadırda ısınmak için yaktıkları biçare sobanın neden olduğu yangında yanarak;

Deniz Olgun ve Öznur Örgün isimli çocukların soğuktan zatürreye yakalanıp ölmesi Wan'da kalmanın faturasının ağır olduğunu gösteriyor.

Göç etmek de aslında o kadar kolay ve halkın sorunlarını çözen bir seçenek olmuyor çoğunlukla. Herşeye sıfırdan başlamak anlamına gelen bu göç hem maddi hem de manevi açıdan göç edenlere yeni yükl getirecek bir durumdur. Kürt olmanın, dil bilmemenin ağırlığı bir taraftan; depremde olmanın ağırlığı diğer taraftan yaşamı zorlaştıran etmenler olacak.

Deprem en çok kadınları vurdu!

Kadın cinsinin her olumsuz durumun acısını/yükünü daha fazla çektiği gerçeği bu depremde de kendisini açığa çıkardı. İlk depremin bayramdan hemen önceki pazar günü öğle saatlerinde olmasından kaynaklı, eşleri ve çocukları dışarı çıkan kadınların evde kalıp bayram temizliği yapıyor olması enkaz altında kalanların çoğunluğunun kadın olmasına neden oldu.

Depremden kurtulan kadınlar ise yaşadıkları psikolojik travmaya rağmen depremin tüm olumsuz durumlarını "aile" için daha fazla yüklenmek zorunda kaldı. Çadırda kalan kadınlar açısından, çadırın temizliği, çocuğun -varsa hasta, yaşlı bireylerin- bakımı, yokluk ortamında yemek yapma ve ailenin karnını doyurma zorunluluğu, soğuktan korunma yöntemlerini bilme gibi tüm işler ağırlaşarak kadının sırtına yüklenmiş oldu.

Daha önce ev işlerini yaparken hayatını kolaylaştıran tüm yardımcı araç ve gereçlerden de mahrum kalan kadın, ailenin bakımı konusunda yüklendiği/yüklenmek zorunda bırakıldığı "sorumluluklar" altında daha da eziliyor. Bu durum depremin yarattığı travmayı kadın açısından derinleştiriyor ve bölgede faaliyet yürüten kadın kurumlarının açıklamalarında da kadınların çoğunun bunalımda olduğu gerçeği açığa çıkıyor.

Kadınlar açısından depremin yarattığı tek yıkım, iş yükünün artması ve eşitsizliğin derinleşmesi değildir. Cinsel saldırıların artması da kadınlar açısından güvensizliği ve bunalımı artıran etmenler oluyor. Depremden 19 yaşındaki bir genç kadının tecavüze uğraması, yine 15 yaşındaki bir kız çocuğunun çadırkenti "korumakla görevli" iki jandarma tarafından cinsel istismara uğraması olayları sorunun ne kadar derin olduğunu gösteriyor. Özellikle kolluk kuvvetlerinin bu süreçte Kürt kadınlara yönelik cinsel saldırıların artması kadın ve depremde

olmanın yanı sıra Kürt olmanın da Wan'da bedelinin ağır olduğunu gösteriyor.

Depremde kadına yönelik şiddetin artması, kadının bunalımını derinleştiren bir durum oldu. Valilik kuyruğunda çadır alamayan, depremin yarattığı hasarlar karşısında çıkış yolu bulamayan erkek; soluğu "sırtında kambur" olan kadından alıyor. Yine bu süreçte Sevda Kaya isimli genç bir kadının, depremden hemen önce zorla evlendirildiği kişi tarafından depremden birkaç gün sonra "orta hasarlı" evinde katledilmesi de depremde kadına yönelik şiddetin sürdüğünü gösteriyor.

Wan depremi, rant ve talan için bir şans olarak görülüyor

Yaşadığımız coğrafya deprem açısından çok riskli bir bölge ve TMMOB tarafından yapılan açıklamaya göre de ülkenin % 98'i deprem riski altında. Şurası açıktır ki deprem, önlenemez bir doğa olayıdır. Ancak sonuçları açısından bakıldığında halk için bir afete, can ve mal kayıplarının yaşandığı travma dönemleri haline getirilmektedir.

Bu durumu kesinlikle ne hükümetlerin ne de devlet kurumlarının "beceriksizliğine" yormuyorumuz. Afetlerin bu denli yıkıcı olması, tüm emperyalist-kapitalist düzen açısından "yeni fırsatların" önünün açılması anlamına gelmektedir. TC için de "afeti fırsata çevirmek" bir gelecektir ve Wan depreminde de bu durum geçerliliğini korumaktadır.

Wan depreminin hemen ardından eskinin TOKİ başkanı, şimdinin Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar aracılığıyla "kentsel dönüşüm" gündeme adeta bomba gibi düştü. Her gazeteyle boy boy resim, çarşaf çarşaf röportaj veren Bayraktar, bir yandan konutların sağlamlığına ilişkin korkutucu verilerle halkın tedirginleşmesini sağlarken, bir yandan da "kentsel dönüşüm" adı altında yapılacak tüm hukuksuzlukları, yoksulun canını yakmayı meşrulaştırmaya çalışıyordu.

Erdoğan ve yine İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkanı Kadir Topbaş, yaptıkları açıklamalarda "Wan depreminin kentsel dönüşümü hızlandırmak için bir fırsat, bir şans" olduğunu dile getirmişler ve bu süreçte kimsenin gözünün yaşına bakmayacaklarını açıklamışlardı.

4 Kasım tarihli Radikal gazetesinde "İncitmeden yıkarız" başlığı ile yayımlanan Bayraktar'ın röportajından bile tek başına -özellikle İstanbul'daki- emekçi semtlerde yapılacak yıkımlara

meşruiyetin, deprem üzerinden inşa edilmeye çalışıldığını görebiliyoruz. Ve bunu bu kez daha pervasız ve halkın belli bir kesimi kendilerine yedekleyerek (deprem kaygısı üzerinden) yapmaya çalışacak.

Bayraktar: “*Mesela, diyeceğiz ki vatandaşa dairenizin değeri 70 bin lira. Biz, 120 bin liralık daire vereceğiz. Aradaki farkı 20 sene vadeli tahsil edeceğiz. Faiz almayacağız, sadece enflasyon farkını alacağız. Eğer yerinde yapma imkânımız varsa yerinde yapacağız. Bu arada da kira yardımı yapacağız. Eğer yerinden veremiyorsak ‘Biz sana başka yerden konut vereceğiz’ diyeceğiz. Hangisini beğeniyorsan... Eğer onu da beğenmezse ve anlaşma yoluna gitmezse kamulaştırma yoluna gideceğiz. Mahkeme, bilirkişi ne takdir ediyorsa o bedeli alacak. Ondan sonra biz de yolumuza devam edeceğiz.*

Diyelim ki, hiç iskânı, imarı yok ama üstünde binası var. O zaman vatandaşa enkaz bedeli verilecek. Eğer arsa kendisininse arsa bedeli artı enkaz bedeli verilecek. Öyle devletin kendi insanını iterek kakarak bir iş yapması doğru değil. Böyle bir şey yapmayız. Ama haksızlık da yapmayız. Vatandaşımız çok kârlı çıkacak. Yani Allah göstermesin bir deprem durumunda yıkılma riski olan bir binadan kurtulacak. Daha modern bir ortamda yaşama imkânı bulacak. Devlet de bundan kazanacak” diyor röportajında.

Bunun anlamı ev sahiplerine hem rıza soracaklar, ama kişi razı olsa da olmasa da evini yıkacaklar ve “yollarına devam edecekler”! Ali amca’yı incitmeyecekler ama evsiz bırakacaklar ve “yollarına devam edecekler”dir!

Şimdiye kadar yapılan yıkımların ardından önce ne yaptılar; “size binanızın bedeli neyse vereceğiz” dediler, sonra uyduruk belgelerle binaların bedelini düşürdüler. Başka binalara taşınmak istemeyip parasını isteyenlere; paraları da taksitle ve insanları resmen süründürme süründürme verdiler.

Diğer binalarla değiş-tokuş yapanlar? Oturla binanın bedelini düşürüp, kendi yaptıkları kutu gibi evlerin fiyatlarını fahiş hale getirdiler ve aradaki farktan kaynaklı ev değiştirenler 20 yıl boyunca borç ödemek zorunda bırakıldı.

İşin diğer bir yönü de kişiye kendi evinin olduğu yerde ev veremeyebileceklermiş!? Eğer söz konusu ev, rant elde edilecek bir alansa zaten kesinlikle bize vermeyip, dünyanın öteki ucuna gönderme hakkına sahip olacaklar.

Şimdiye kadar arsa ve ev sahipleri hakkında

konuştuk aslında. Mülk sahipleri bile bu derece mağdur edilebiliyorsa, kiracı olarak ömür geçirmek zorunda kalanların ve gecekonduların sahiplerinin hali nice olur?

Ne mi olur? O zamana dek -yani arazileri rantta çevirmek için devlet kolları sıvayınca dek- görmezden gelinen gecekondular, birdenbire “ur” ya da “ucube” olur, “sakıncalı” olur. Bu da yetmez, “Terörün, uyuşturucunun, devlete çarpık bakmanın, psikolojik olumsuzlukların merkezi” (Erdoğan Bayraktar, 2008) ilan edilir. “Kent prestijini arttıracak özel proje alanları olarak geliştirilmesini sağlamak ve prestij projelerine yer açabilmek için gecekondular alanları boşaltılacak” (Erdoğan Bayraktar, 2004) açıklamaları art arda gelir.

Evleri “daha rahat yıkma” yasaları yolda

Wan depremi ve ardından Bayraktar’ın röportajları ile zemini hazırlanan meselelerden biri de çıkarılacak olan yasalardır. Şimdilerde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından taslağı hazırlanan 4 yasa var.

1- Yabancılara gayrimenkul satışında müteka-biliyet şartı kalkacak; yani özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde Beyoğlu, Fener-Balat, Ayyansaray, Fatih, Haydarpaşa, Maltepe gibi bölgelerdeki yıkımların ardından, buralar, kapitalist ülkelere peşkeş çekilecek.

2- Deprem dönüşü-Kentsel dönüşüm yasası getirilecek; bu yasayla yaşanacak depremlerin ardından buradaki arazilere devletin el koyması kolaylaştırılacak ve “kentsel dönüşüm” için “rıza aramak” ortadan kalkacak!

3- Yapı Denetimleri Kanunu değişecek; bu konu ile ilgili açıklamayı Vatan gazetesine röportaj veren Bayraktar’dan dinleyelim: “Ucuz olsun, pahalı olsun önemli olan denetimi artırmaktır! Türkiye artık 150-200 belge ile değil ruhsatı kolay veren ama denetimi sıkılaştıran bir yapıya kavuşacak!” Bu konu tek başına bile bir yazı konusu olabilecek kadar ayrıntılı bir konu aslında. Kısaca değinelim:

a) Ruhsat verme işini kolaylaştırmak demek, özellikle şu an hükümette olan AKP’nin yandaşlarının arazi rantından daha daha ve daha fazla faydalanmasının önünü açmaktır. Bugün başta büyükşehirler olmak üzere, her yerin inşaat şantiyesi alanına çevrildiğini ve her şantiyenin üstünde de birçok taşeron şirketin imzasının bulunduğunu görüyoruz. Ruhsat işini kolaylaştırmak aynı za-

manda taşeronlaşmanın daha da yaygınlaşacağını gösteriyor. (Taşeronlaşmanın yaygınlaşması da emeğe dönük saldırıların artması anlamına geldiğine göre, ruhsat vermeyi kolaylaştırmanın o kadar basit bir mesele olmadığı ortaya çıkıyor.

b) Denetimin artırılacağı taahhüdü, bugüne kadar en sık verilen ve en çok tutulmayan sözlerden biri iken, bugünden sonra tutulacağını bir garantisi yok. Ve zaten taslakta da bu konuda söylem dışında bir ayrıntı mevcut değil.

4- 2B yasası getiriliyor; Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile ortak hazırlanan bu yasa "hazine arazi" olarak bilinen bölgelerin tamamen boşaltılması ve özel sektöre satışı için hazırlanan bu yasanın diğerleri ile eşgüdümlülüğü var.

Sonuç yerine

Deprem kimi mutlu etti, görüyorsunuz değil mi? Hazırlanan yasalardan kimin çıkarı var? Çok açık değil mi?

Türkiye Müteahhitler Birliği Başkanı, imar komisyonlarının "tıkır tıkır" çalıştığı ancak Deprem Komisyonu'nun bir kez bile toplanmadığı dokuz yıla isyan ediyor bir konuşmasında. 2009'dan geriye, son dört yılda, 3 bin 900'den fazla imar planı değişikliği yapan (günde üç plan) İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ortada depremle ilgili somut bir çalışması yok. DPT'nin yayınlarına göre, Marmara depremi nedeniyle 1999-2006 arası 20 milyar TL toplandı, bu kaynağın deprem hasarına yönelik kullanılıp kullanılmadığı bilgisi bulunamadı.

Tüm bu gidişattan Başbakan Erdoğan'ın depremin ardından yaptığı açıklamalardaki gibi; halkı bu durumdan suçlu ilan etmek, depreme yönelik yapılması gerekenler açısından bir zemin kaymasına neden olur. Halk suçlanır, evleri yıkılır; asıl suçlu olan devlet aklanır, moloz yığınları altında kalan insanların üzerinden kâr elde eder.

Evlerimize göz dikenler bu kadar kapsamlı çalışırken, evlerimizi korumak için bizim de bu kadar kapsamlı çalışmamız gerekmez mi? Wan halkının acılarına ortak olmak, hazırlanan "kentsel dönüşüm" saldırılarına karşı bilinçli olmak ve çevremizi bilinçlendirmek gerekmez mi? "İncitmeden" evlerimize saldıranları incitmemiz gerekmez mi?

Şurası çok açıktır ki emekçi mahallelerinin TOKİ'lere taşınarak yerlerinin beş yıldızlı projelere açılmalarıyla ekonominin çarkları bir süre dönebilir ama depremden korunma sağlanmaz.

"Göçün kendisi bir travmadır!"

İnsanların can verdiği ve yıkılan hayatlarının da simgesi olan enkazları ihaleye açmada sakınca görmeyen bir düzende yaşıyoruz. Wan depremi ile bir kez daha bu düzende depremlerin sadece binaları yıkmadığını gördük. Özellikle kadınlar ve çocuklar hem maddi hem de manevi açıdan bu süreçten büyük zarar gördüler.

BDP'li Wan Belediyesi'nde *Van Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi* (VAKASUM) bölümünde sosyolog olarak görev yapan **Ceyhan Timur** ile hem belediyenin çalışmaları hem de kadınların sorunları üzerine konuştuk. Timur, Wan'ı anlatırken, sesinin umutsuz olmasına engel olamıyor ve açıkça söylüyor; "Bu süreç ruhumuzu da yordu" diye. Ama geleceğe dair planlarını anlatırken sesine yeni bir direnç geliyor ve "umutlu olduğunu" kelimelerinden çok heyecanlı sesinden anlayabiliyoruz.

Partizan: Depremin hemen ardından AKP "biz kendimizi deneyeceğiz" diyerek diğer ülkelerden gelecek yardımı reddetti. Wan'da Valilik, asker vs. aracılığıyla belediyeden ve ülkenin diğer bölgelerinden Wan halkı için gönderilen yardımlar engelledi. Devletin depremin ilk saatlerinde başlayan bu tutumu Wan halkına nasıl yansdı?

Ceyhan Timur: Aslında şaşırarakla beraber aynı zamanda hiç şaşırmadığımız bir durum bu. Bu söylemden sonra özellikle Erciş'te arama-kurtarma çalışmaları geç başladı ve bunun sonuçları ağır oldu. Bu, aslında devlet eliyle işlenmiş bir cinayettir. Hükümetin böyle söylemesi, buradaki halkı denek olarak kullanması anlamına geliyor.

Bu durum, politik bir yaklaşımdır aslında. Valilik'in belediye ile birlikte organize olamaması, belediyeye yaklaşımlar da bunu gösteriyor. Dolayısıyla halka bu durum direkt yansıyor. Deprem gibi durumlar her zaman için "siyaset üstü" olması gerekirken, Wan'da halk cezalandırılıyor. Wan'da devletin bir acizliği söz konusu. Göçün sürmesi ve devletin bu göçü teşvik etmesi de bu acizliğin göstergesi oluyor.

Göçün kendisi bir travmadır. Gidenler gittikleri yerlerde çok fazla sorun yaşıyor. Kalan insanlar zaten çok zor durumda. Çadırkentte yaşamak... Emin olun, bu da çok büyük bir travma yaratıyor insanların üzerinde...

Devlet, kentin güvenliğini sağlayamadı ve hala

bunun zorluklarını çekiyoruz. Akşam saat 5'ten sonra her taraftan silah sesleri duyuluyor. Hırsızlık vakaları arttı ve insanlar kendi güvenliklerini silahlanarak almaya çalışıyor. Bu çok tedirgin edici bir durum. Bugün çadır yangınları gibi olayları nasıl yaşıyorsak, "kaza kurşunu" vs. olaylarını da yaşamaya başlayabiliriz.

Barınma ve beslenme sorunları dışında sağlık durumuna da değinmek gerekiyor. Bu konuya ilişkin, geçtiğimiz günlerde bir bölgede kuduz hastalığının salgın halini aldığına yönelik duyular almaya başladık. Umarız önüne geçilebilir bir şeydir, ancak ileride daha farklı salgınlar meydana gelecektir.

Günlerdir bunları konuşuyor, anlatıyoruz. İnanın, artık bedensel yorgunluğun, bitkinliğin dışında ruhumuz da çok yoruldu bu süreçte.

"Wan'da yansıyanlarla yaşanan birbiriyle örtüşüyor!"

- Burjuva-feodal medya, depremin ilk günlerinde gazetelerine sürekli haber taşıyordu. Televizyonlarda yardım kampanyaları düzenleniyor, milyarlarca para toplanıyordu. Oysa depremin ilk günlerinden itibaren Wan'da insanlar kış ile ölüm-kalım savaşı veriyor. Ne oldu sizce o yardımlara, halka ulaştı mı?

- Yardımlar nereye gitti, bilemem, ama Wan'a gelmedi. Wan depremi yandaş medya için sadece bir malzeme idi. Kullandılar, hala zaman zaman kullanıyorlar. Ama bunun halka hiçbir faydası olmadı. Hatta buradaki mağduriyeti derinleştirdi diyebiliriz. Yapılan birçok haberin kurgu olduğuna bizzat tanıklık ettik. Verdiğimiz röportajların çarpıtıldığını gördük.

Mesela TRT'nin reklamını yaptığı "Mevlana Evleri"... TRT'de bu evlerin öyle reklamları yapıldı ki, zannedersiniz saray yapmışlar. Ama bir gidip bakıyorsunuz, küçücük bir oda ve odada en fazla 4 ranza var. Oysa Wan'daki aileler, en az 8-10 kişiden oluşuyor.

Buradan göç eden insanlar geri geliyorlar. Ankara'da TOKİ'ye götürülen insanlar, orada izole edilmiş durumda. Çevreyle hiç ilişkileri yokmuş ve buldukları yerde bir market bile bulunmuyormuş. Düşünün, yiyeceklerini ve hatta sigaralarını bile haftada bir uğrarsa dışarıdan birileri getiriyormuş.

Peki "yardım" denerek toplanan bu paralar nereye aktı? Aslında herkes paraların nereye aktığını

çok iyi biliyor. Devlet bütçesinde "farklı" harcamalar için el konulduğunu da...

Medyanın "Wan'a yardım" adı altında gönderildiğini söylediği yardımlar, insanlar arasında öfkeye, güvensizliğe ve mağduriyetin derinleştirilmesine neden oluyor. İnsanlar, gelmeyen yardımlar için çeşitli kurumları, birbirlerini suçluyor "yardımlar nerede" diye...

Anlayacağımız Wan'da yansıyanlarla yaşanan birbiriyle örtüşüyor. Arada büyük çelişkiler var.

"Esas sıkıntı belirsizlik!"

- Belediyenin çalışmaları nasıl gidiyor? Neler yapıyorsunuz?

- İl dışında ve uluslararası kuruluşlarda toplanan yardımları halka ulaştırma noktasında belediyeye ciddi bir güven var. Bu çok olumlu bir şey bizim açımızdan. Belediye olarak burada hemen bir kriz masası oluşturduk. Çevre belediyeler de buna destek verdi. Çünkü belediyenin kendisi de aynı zamanda bir depremzede.

İlk günlerde yardımların yoğun bir şekilde Wan'a aktarılması, sokakta kalma ve yardımlardan faydalanamama korkusu ile oluşan o telaş ortamı, burada ciddi ve olumsuz bir psikoloji oluşturdu. Çok güçlük çektik, bu ortamı değiştirmeye çalışırken. İnsanları ikna etmek kolay olmuyor.

Sonra mahalle komiteleri oluşturduk. Mahallelerde ve köylerde ciddi derecede hasarın meydana geldiği yerleri tespit ederek, yardımları buralara ulaştırmaya çalıştık. Bu konuda diğer belediyelerle birlikte ortak çalışmalar yaptık.

Çadır merkezleri oluşturduk buralarda. SES üyesi doktorların görev yaptığı sağlık çadırları kurduk. Kadın ve çocuklar için sosyal ve psikolojik destek merkezleri oluşturduk. Bir çamaşırhane ve banyo kurduk. Günde 2 öğün sıcak yemek dağıtıyoruz buralarda. İki çadır merkezimiz var ve her birinde de birer kadın birimi oluşturduk. Kadın ve çocukların ihtiyaçlarını buradan karşılamaya çalışıyoruz.

Gönüllülerle birlikte tespit çalışmalarımız hala sürüyor. İnsanları kaldıkları yerde ziyaret ediyoruz. Bu ziyaretlerin önemli olduğunu ve halkın moralini de etkilediğini düşünüyorum. Çünkü insanlar ziyaretine gidildiğinde önemsendiğini görüyor ve biz de eksiklikleri yerinde görmüş oluyoruz.

- Siz ev ev dolaşılıyor ve depremzedelerle beraber kalıyorsunuz. Nelerle karşılaşıyorsunuz?

- İnsanların durumuna dair bir şeyler söylerken, kategorilendirerek söylemek gerek. Mesela bir kesimin evi daha sağlam ve kullanılabilir haldese; bu insanlar daha rahat ve psikolojileri daha düzgün. Ama evi çok fazla hasar görmüş ve yoksulsa, bu kişilerin durumu daha ağır oluyor. Çocuk sayısının durumu, evde yaşlı, hasta, bakıma muhtaç birilerinin olması; durumu daha da ağırlaştırıyor.

Kentte yaşam alanı yok aslında. Herkes geleceği sorguluyor. Bir de daha tam olarak kış gelmedi ve herkes kışın ne olacağını düşünüyor.

Esas sıkıntı ne biliyor musunuz? Yaşamdaki belirsizlik!

İnsanları en düşündüren ve en çok yoran da bu. Biz bile çalışmalar yürütmemize rağmen önümüze göremiyoruz. Geleceğe dair bir aydınlık yön bulamıyoruz. Bir şeyin bu kadar belirsiz olması da hem durumumuzu hem ruh halimizi hem de emeğimizi daha karmaşık hale getiriyor.

- Deprem bölgedeki kadınları nasıl etkiledi?

- Ev işleri ile tanımlanan; hasta, yaşlı, çocuk bakımı işlerini üstlenen, kendi işinde çalışsa bile tüm bu angarya işleri yapmak zorunda olan, kendini yaşayamayan ve gerçekleştiremeyen bir kadın gerçekliğinden bahsediyoruz. Bu tarihsel 2. konumu tartışırken, depremi de işin içine kattığımızda durum daha da zor bir hal alıyor. Çünkü çadırda, naylonun altında ya da barakada... Tüm bu işler daha da ağırlaştırıyor. Depremden önce evin içindeyken yaşamı kolaylaştıran araçlar (çamaşır makinesi, musluk, süpürge vs.) artık yok ve bu da iş yükünü daha da artırıyor kadının. Eşit iş bölümü desek, o zaten yok!

Barınma sorunu en yakıcı sorun ve kadın bundan da sorumlu görünüyor. Çadırın bakımı, çocuğun durumu... Açıkçası kadınlar bunalımda!

Kadınların durumunu konuşurken kategorilendirirsek daha iyi olur. Eşi ölmüş, boşanmış, terk edilmiş ya da hapishanede olan kadınlar için durum daha zor. Zaten barınmak zorlu bir şey, ama bu kadınlar açısından bir de "güvenlik" meselesi yakıcı bir şekilde kendisini hissettiriyor.

Son zamanlarda aldığımız duyular ve yaşananlar bu duruma karşı acil önlemlerin alınması gerektiğini gösteriyor. Mesela birkaç gün evvel 19 yaşında bir kadının "üniformalı" bir kişi tarafından tecavüze uğradığı söyleniyor. (Tecavüz olayı doğru ama diğer kısmı kesinleşmedi. Genç kadını

devlet himayesinde şehir dışına çıkardılar, o devlet koruması da nasıl oluyor, görüyoruz!) Yine çadırkentte eşi çalışmaya giden bir ana-kız için benzer bir durum olduğu söyleniyor. (Şu an tek umudumuz bu olayın "şehir efsanesi" olma ihtimali... Umarız gerçek değildir!)

- VAKASUM'un depremle ilgili çalışmalarından bahsedebilir misiniz?

- Biz, belediyenin deprem kriz masasıyla birlikte çalışıyoruz. Depremi ilk haftasından itibaren kadın birimlerimizi oluşturarak çalışmalarımıza başladık. Kadınlara battaniye, ısıtıcı, elbise, çocuk bezi, ped vs. ulaştırmaya çalışıyoruz.

Ancak 2. depremin ardından durum daha da ağırlaştı. Biz de kadın dayanışma çadırı oluşturduk. Bu çadıra diğer bölgelerden kadın kurumları da geliyor. Ve burada bize destek oluyorlar. Biz de depremedeyiz, dolayısıyla bu dayanışma, bu ziyaretler bizim için de moral oluyor.

Depremzedelerin mağduriyet psikolojisini hafifletmek ve yaşamı normalleştirmek için çalışmalar yapacağız önümüzdeki süreçte. Kültürel faaliyetler noktasında elimizden ne geliyorsa yapacağız. Bu noktada diğer bölgelerden yardım alacağız. İstanbul'dan, İzmir'den... İnsanların, özellikle de kadın ve çocukların dikkatlerini, mağduriyetten ve bunalımdan uzaklaştırarak, kurtarmak için başka yere odaklayacak çalışmalar olacak bunlar. Belli noktalarda üretim yapılabilecek projeler gerçekleştireceğiz. Üretmek önemli, çünkü üretimden uzaklaşmak da o bunalımı derinleştiriyor.

Bazen bize "neden sadece kadın" soruları geliyor. Bizim kadın çalışması yürütürken, erkek cinsinin sorunlarını ötelediğimiz gibi bir durum söz konusu değil. En basitinden kadın ile ihtiyaçları üzerinden konuştuğunuzda sadece kendinin değil, ayrıntılı biçimde tüm ailenin ihtiyaçlarını anlatabiliyor.

Daha sağlıklı ve daha kolektif bir toplum yaratmak gerekiyor. İnsanların birbirinden yaşama enerjisi alması lazım ki, yeni direnç noktaları oluşsın. Bir sadaka kültürü oluşturulmaya çalışılıyor. Bu çok acı bir durum. Bunu aşmamız lazım.

Kentin yeniden yapılandırılması ve geleceğini belirlemesi gerekiyor. Belediyenin bu konu ile ilgili bir çalışması var. Kentin geleceği için biz kadınların da bu işin içinde aktif çalışması gerekiyor. O ataerkil yapının yeni kent oluştururken etkili olmasını engellemek adına bunu yapmalıyız.

“Devlet Kürt halkına ‘Xade devletame kadimke’ dedirtmeye çalışıyor”

Wan’da devletin yardımları engellemesi, yardım dağıtımlarında bürokrasiyi devreye sokması, yardım isteyen halkı “yağmacı” diyerek ya da 30-40 soruyla sorgulayarak yardım istediğine pişman eden tutumları; halka yardım etmek için Wan’a koşan yardım gönüllülerini yeni çareler aramaya itmiş durumda! Onlardan biri de **Wan Gönüllü Dayanışma Platformu**... Önce bir avuç yardım gönüllüsü olarak bir araya gelen platform üyelerine daha sonra yardım ettikleri depremedeler, öğrenciler ve hatta küçük çocuklar dahil olur. Özellikle halk içerisinde en görünmeyen ve en güvencesiz kesimler olan Afgan, Fars, Türkmen, Mıtırıp (çingene)lara ve yalnız kalan kadınlara, yetim-öksüz çocuklara ulaşmaya ve yardım ulaştırmaya çalışıyorlar.

Platform üyelerinden **Ercan Bilgili**’ye ulaştığımızda biraz yoğundu. “Durum vahim” diyordu. “Ne yapacağız, bilemiyoruz. Her gün en az 500 sorun ile karşılaşılıyor. Kimimiz de daha fazla. Wan’ın bu imansız soğukunda, barınma sorununa karşı çaresiz kalıyoruz kimi zaman.”

“Ama her şeye rağmen umutluyuz” diyen Bilgili ile devletin “yardım” politikası ve bölgedeki genel yardım çalışmaları ile ilgili konuştuk:

Partizan: Depremin hemen ardından AKP “biz kendimizi deneyeceğiz” diyerek diğer ülkelerden gelecek yardımı reddetti. Wan’da Valilik, asker vs. aracılığıyla belediyeden ve ülkenin diğer bölgelerinden Wan halkı için gönderilen yardımlar engelledi. Devletin depremin ilk saatlerinde başlayan bu tutumu Wan halkına nasıl yansıdı?

Ercan Bilgili: Ben depremin 5. gününden beri buradayım. Daha önce de 12 Kasım Düzce depremi ardından prefabrik ev yapımlarında işçi olarak çalışmışım. O süreçte 12 Kasım’da deprem oldu ve hemen ardından 13 Kasım’da biz prefabrik yapımlarına başladık.

17 Ağustos’un sıcaklığı vardı hala üzerimizde. Ve inanılmaz bir sahiplenme olmuştu. Çok güçlü bir dayanışma vardı. Bu çok sevindiriciydi gerçekten.

Ama Wan’da böyle olmadı!

Öncelikle şunu söylemek gerekir: Wan halkı, Kürt halkı deneme tahtası değildir. Wan’ın zifiri soğukunda halkı buna mahkum etmek, insanca

bir tutum değildir. Bu yaklaşımlar bize “Marmara depremi gibi bir tecrübe varken, Wan neden sahiplenilmedi?” sorusunu sordurtuyor. Wan halkı buna değmez mi demek isteniyor?

Burada yardımlar söz konusu olduğunda bürokrasi dayatılıyor. Son zamanlarda bu çok tartışılıyor, ben de katılıyorum buna: Deprem doğal bir afet olabilir, ama sonuçları çok açık ki siyasidir!

Burada ciddi parasızlık sorunu çekiliyor ve bataniye, ayakkabı, çocuk eşyası gibi malzemelere hala çok ihtiyaç var. Bir de o kadar çok yardım toplanmasına rağmen bunların dağıtılmaması, bizdeki bu kanıyı güçlendiriyor.

Mesela burada hala yan yatmış, kolonları çökmüş binalar var ve bunlar tehlike arz ediyor. Buralarda hasar tespiti yapmaktan ziyade bunları yıkmak gerekiyor. Bu ve buna benzer önlemlerin alınmaması burada acz durumunu gösteriyor. Bunların hepsi insan hakkı ihlalidir.

Devlet eskiden Kürt halkına “Xade devletame kadimke” yani “Allah devletimizi kadim etsin” dedirtmek için baskı uygulardı. Şimdi de depremi kullanarak buna zorluyorlar. Keşke yardım etseler de, üzerlerine düşenin yüzde 50’sini yapıp, halkın mağduriyetini giderseler de halk böyle dese!

Resmi olmayan rakamları söylüyorum; şu an Wan’ın yüzde 70’i, Wan dışına göç etti ve gittikleri yerlerde de durumları çok kötü. Bireysel yardımlarımız önemli ama bir noktadan sonra biz ne yapabiliriz ki?

Devlet ne yapıyor? Kendi çevresine, kraldan çok kralcılara Wan’ı açıyor; ranta hazırlanıyor ve duyularımıza göre de Wan üzerine ihaleler hazırlıyor. Fatura yine halka, işsizlere, yoksullara çıkarılıyor. Bu insanlık ayıbı, utancıcıdır!

Wan belediyesi ne diyor? “Biz de enkaz altında kaldık!” Hem de depremden beri gece-gündüz çalışmalar yürütmesine rağmen bunu söylüyor. Ama şu açıktır ki ne belediye ne Valilik... Hiçbir kurum devletten büyük değildir. Ve büyükse devlet, devletliğini göstermek zorundadır.

Bunlar gerçekler... Bir kısım yandaş medyadan muhabirler geliyor, röportaj için. Diyorlar ki “Allah için bunları söylemeyin. Ekmeğimden olmayayım!” Basın emekçisi deyip bazen göz yumuyoruz ama gerçekler bunlar.

- Yandaş medya demişken... Burjuva-feodal medya, depremin ilk günlerinde gazetelerine sürekli haber taşıyordu. Televizyonlarda yardım kampanyaları dü-

zenleniyor, milyarlarca para toplanıyordu. Oysa depremin ilk günlerinden itibaren Wan'da insanlar kış ile ölüm-kalm savaşı veriyor. Ne oldu sizce o yardımlara, halka ulaştı mı?

- Halkın, hele de mağdur olan bir halkın malına göz koyana dünyanın her yerinde "çete" denir. Halkın yardımlarına el konuldu. Bürokrasi yine egemen oldu ve yardımlar buraya takıldı. Siyasi rant için kullanıldı.

Mesela şimdi gidip bir paket makarna isteyene 30 tane soru soruyorlar. Resmen halka "yalancı" muamelesi yapılıyor ve ardından "Wan'a yardım ettik" denerek, yardımlar siyasi ranta çevriliyor.

İnanın bazen bu durumu anlatacak kelime bulamıyoruz. Bu durum, bürokrasinin hantallığı bizi bu platformu kurmaya itti zaten. Alternatif yollarla halka yardım taşımak ve bürokrasinin hantallığına karşı bir şeyler yapmak istedik.

Şunu ifade etmek istiyorum: Devletin "yardım" çalışmaları bir süre sonra "yoksulluk" çalışmaları haline geldi. AKP, böylece seçime yatırım yaptığını zannediyorsa yanılıyordur. Wan'dakiler de, Wan'dan göç edenler de zorluk çekiyor ve tam da bu sebepler AKP'ye oy kaybettirecek.

- Wan Gönüllü Dayanışma Platformu olarak neler yapıyorsunuz?

- Bizim amacımız, Kürt halkına ama özellikle Türkçe bilmeyen Afgan, Fars sığınmacılara, Türkmenlere, Çingenelere (biz **Mıtrıp** deriz), yalnız kalan kadınlara, yetim-öksüz çocuklara ulaşmak ve onlara yardım ulaştırmak. Bunla halkın içinde görülmeyen kesimler ve biz onlara da ulaşmaya çalışıyoruz. Bu amaçla bir araya geldik. Daha sonrasında ekoloji üzerine çalışmalar yapan bir dernek olarak çalışmalarımızı sürdürmeyi düşünüyoruz.

Eğer Wan depreminde halkın sorunu çözülmek istenseydi, bürokrasi vs. sorunlar aşılarırdı. Yardım isteyenlere o kadar soru sorulmazdı. Mesela biz mağdurlara o kadar soru sormuyoruz. İsim, soyisim, adres ve telefon numarası... O da yardımı yaşadığı yere götürebilmek için. Siyasi çatışmaların faturası mağdur halka çıkarılmamalı. Bu bize çok şey kaybettirir. An başta insanlığa çok şey kaybettirir.

- Siz şimdi ev ev dolaşılıyor ve depremzedelerle beraber kalıyorsunuz. Nelerle karlaşıyorsunuz?

- Şu an Wan'da en yoksullar var. Yani ken-

dine çadır değil, naylon parası bile bulamayanlar kaldı Wan'da. Ama her şeye rağmen u insanlarda bir direnç var. Daha güçlü bir şey bekliyorlar. Devrimcileri bekliyorlar. Devrimci yaklaşımlarla bu sorunu çözecekleri bekliyorlar. Sorunu vicdan noktasında çözeceklerine inandıkları insanları bekliyorlar.

Yardım çalışmalarımız boyunca çadırkentte, mağdur olmaktan çıkıp yardım gönüllüsü olmak isteyen insanlarla tanıştık. Halkta bir moralsizlik var ama hala umut var ve her şeyden önemli müthiş bir paylaşım var.

Mersin ya da Diyarbakır, hatırlayamadım. Aynı evlerde yaşayan 2 kardeş evlerini birleştiriyor, diğer evi Wanlılara veriyor.

Siirt'te genç bir kız, çeyizinin tamamını Wanlı depremzede ve evlenmek isteyen genç bir kıza göndermek istiyor. Çok ısrar etmesine rağmen sadece battaniyelerini alıyorlar.

Çanakkale'den Wanlı bebeklere sütannelik yapmak isteyen kadınlar çıkıyor.

İnsanlar Giresun'dan "direnciniz düşmesin" diye fındık yolluyorlar.

Ankara'dan, Çorum'dan Kürtçe-Türkçe geçmiş olsun mesajları geliyor.

Başka bir dünya mümkün olduğu gibi başka bir Wan da mümkün olabiliyor. Ve biz biliyoruz ki Wan bunu hak ediyor. Süphan dağı, Wan Gölü bunu hak ediyor.

Halk bunu hak ediyor.

Wan'dan küçük, öpülesi eller...

Bilgili ile görüşmemizin ardından, Bilgili'nin aracılığıyla **Jiyan** ile tanışıyoruz. Jiyan 10 yaşında ve depremden sonra hayata tutunmaya çalışan çocuklardan... Henüz o minik haliyle derdi tasası, kendisi gibi depremzede çocuklara yardım etmek olmuş. Platformun en aktif üyelerinden biri o.

Ona depremde neler olduğunu, diğer çocukların ve arkadaşlarının neler konuştuğunu sorduk. "Çok kötü şeyler oldu burada. Tüm çocukların psikolojisi bozuldu" dedi önce. "Burada hala kötü şeyler oluyor, hiç yardım gelmiyor. Çadırlar yanıyor, soğuktan çocuklar ölüyor" dediğinde, duygularımıza siz de hakim olamıyorsunuz. "Küçük çocuklara yardım ediyorsunuz. Elimizden ne geliyorsa yapıyoruz."

Küçük Jiyan belki farkında değil, ama o küçük, öpülesi elleri ile yaptıkları insanlığın yaralarını sarıyor.

Depremzedeler ve yardım gönüllüleri... “Çaresizliğimize ağladık!”

Partizan: Sen de depremzedelerden birisin. Depremde neler yaşadın?

İkram Kalpagan: İlk depremde evdeydim. Ne oluyor anlamaya çalışıyorduk ve onun şaşkınlığı içindeydik. 2. depremde ise 2. kattaydık ve orada mahsur kaldık. Elimiz, ayağımız titriyordu. Depremden sonra evden çıkabildik.

Hemen Bayram Otel'i'ne koştuk. Enkaz altından insan sesleri, bağırırları, ağlamaları geliyordu. Nasıl anlatılır? Oturup ağladık orada. Çaresizliğimize, bir şey yapamayışımıza ağladık. Elimizden en fazla arama-kurtarma ekipleri gelene kadar, insanların oraya yığılmasını engellemek geldi.

2. depremin ardından 2 gün şoktaydım. 2. deprem gerçekten 1. depremden daha şiddetliydi. Bunu inkâr ediyorlar, ama öyle. Daha kısa sürdü ama saha şiddetliydi!

- Şimdi sen de yardım gönüllüsü olarak çalışmalarına katılıyorsun. Nelerle karşılaşıyorsun?

- Wan'da durum berbat... Hala çadır alamayanlar var. Geceleri hava -15'e kadar düşüyor ve hala naylon branda altında kalan insanlar var. Gerçi devletin az da olsa erdiği çadırlar da pek bir işe yaramıyor. Biz burada daha çok varoş mahallelere gidiyoruz. Oralara yardım ulaşmıyor.

Devlet Wan'ı gözden çıkarmış anlaşılabilir. Belediye elinden geleni yapıyor ama yetersiz kalıyor.

2. deprem her açıdan yıkıcı bir depremdi. Bu depremi çok fazla yansıtmadılar. Bu yüzden de yardımlar azaldı. Eskiden günde 10 tır gelirken, şimdi en fazla 2 ya da hiç gelmiyor. İnsanlar aç, sefil durumda ne diyebiliriz ki? Gerçekten anlatılabilecek gibi değil.

Dışarıdan gelen gönüllü arkadaşlar da fark etti, biz de bir kez daha gördük, buradaki insanlar çok onurlu. Kimisi ihtiyacı olmasına rağmen ne Valiliğe ne belediyeye ne de yardım kurumlarına gidiyor. Hatta biz yardımları evlerine götürüyoruz ve hala diyorlar ki; “Bizden daha kötü durumda olan insanlar var, onlara götürün!”

Burada devlet yok. Yardımlar çok yetersiz. Bize ancak, bizi anlayan insanlar yardım edebilir.

- Sen üniversite öğrencisiydin Wan'da. Üniversitenin durumu nasıl? Okullar açılacak mı sence?

- Üniversite, depremden çok ağır hasar gördü. Kütüphane yıkılmış durumda. Ne olacağı belli değil aslında. Yapılan açıklamalarda okulların Şubat'ta açılacağı söyleniyor. On binlerce öğrenciyi nerede barındıracaklar ki? Konteynırlardan bahsediyorlar ama bu kadar insan Wan'da nerede barınacak? Şubat'ta okulların açılması çok zor görünüyor.

“İşin vahametinin henüz farkında değiliz!”

Partizan: Yardım gönüllüsü olarak çalışmalarına katılıyorsunuz. Nelerle karşılaşıyorsunuz?

Sevim Erdem: İstanbul'dan buraya geldim. Buranın dışında yaşayan insanlar televizyondan ne kadar verilirse, o kadar görebiliyor ve düşünüyorlar. Depremden sonra her şey halloldu görüntüsü veriliyor. Ama geldik gördük ki hiçbir şey halledilmemiş. Devlet 45 bin çadır verdik diyor ama çadırlar verilmiyor. Valilikte çadır var ama dağıtılmıyor.

İlk günlerde buraya gönderilen sözde “yardım” paketlerinden Türk bayrağı, Atatürk posteri, Atatürk'ün gençliğe hitabesi, taş, sopa, sapan...

Burada KESK'in yardım gönüllülerini bir araya getirdiği çadırda; en yardıma muhtaç kişilere, en yoksullara yönelik çalışmalar yapıyoruz. Düşünün, depremin üzerinden aylar geçti. Ama hala naylon çadır altında yaşayan insanlar var. Hırsızlık ciddi derecede arttı ve polis bu konuda parmağını bile kıpırdatmıyor. Hırsızlık olaylarına karşı geceleri çadırlardan ateş açılıyor.

Geçtiğimiz günlerde Valilik'teki yardımların toplandığı depo yandı, biliyorsunuz. Valilikte çalışan arkadaşlarımız var. Onlardan öğrendiğimiz kadarıyla deponun içi boşaltılmış. Yardımlar nereye götürülmüş, bilinmiyor, ama boşaltıldıktan sonra depo yakılmış.

Kadınların ilk söylediği şey, barınma... Hemen ardından çocuklarla ilgili sıkıntılardan bahsediyorlar. Aslında bu deprem kadınlar için çok ağır olacak ama daha işin vahametinin farkında değiliz.

EMEK CEPHESİNE SALDIRILARDA SON DURUM VE SALDIRILARIN SON HALKASI OLARAK KIDEM TAZMİNATININ İŞLEVSİZLEŞTİRİLMESİ SALDIRISI

2010 yılı sonlarında meclise sunulan ve 2011 yılı başlarında kabul edilen “Torba Yasa” ile esnek çalışma biçimleri en üst aşamasına taşınmıştır. Memur işçi ayrımını silikleştiren, iş güvencesini daha fazla kırpın ve esnek çalışma biçimlerinin daha geniş alanda hakim olmasını sağlayan bu yasa, o dönemin koşullarından kaynaklı kıdem tazminatına dokunamamıştı. 12 Haziran seçimlerinden sonra ise kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesi tekrar gündeme getirilmiştir.

1980’li yıllarla birlikte dünya genelinde yaygınlaştırılan neo-liberal politikalar, ekonomik ve sosyal yaşamın yeniden yapılandırılmasını da beraberinde getirmiştir. Çalışma hayatının da düzenlenmesine özel bir önem verilmiş ve emekçilere saldırılar, esnek üretim çerçevesinde biçimlendirilen esnek çalışma hakim kılınmıştır.

Türkiye’de de esnek çalışma saldırıları neo-liberal politikalar çerçevesinde hayata geçirilmiştir. Özellikle AKP döneminde yoğunlaşan politikalar çerçevesinde son aşamaya gelinmek üzeredir. 2010 yılı sonlarında meclise sunulan ve 2011 yılı başlarında kabul edilen “Torba Yasa” ile esnek çalışma biçimleri en üst aşamasına taşınmıştır. Memur işçi ayrımını silikleştiren, iş güvencesini daha fazla kırpın ve esnek çalışma biçimlerinin daha geniş alanda hakim olmasını sağlayan bu yasa, o dönemin koşullarından kaynaklı kıdem tazminatına dokunamamıştı. 12 Haziran seçimlerinden sonra ise kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesi tekrar gündeme getirilmiştir. Böylece emekçilerin elinde kalan son iş güvencelerinden birisi de yok edilerek, esnek çalışmanın önündeki tüm engeller temizlenmek istenmektedir.

Neo-liberal saldırıların bir ayağı olarak; Esnek Çalışma

Neo-liberal politikaların özü, devletin küçültülmesi, işçi ücretlerini alabildiğine düşürülmesi, emekçilerin sosyal-ekonomik haklarının iyice kırılması (veya mümkünse tamamen yok edilmesi), sermaye hareketlerini kısıtlayan ulusal yasaların (sabit kur, gümrük duvarları, yabancı sermaye girişini kısıtlayan yasalar vs.) tamamen kaldırılarak ulusal sınırların sermaye lehine kaldırılması, üretimin tüm alanlarının çok uluslu şirketlere (ÇUŞ'lara) bağımlı kılınması; yani kısacası, dünyanın, sermaye için “küçük bir köye” dönüştürülmesidir.

1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), neo-liberal politikaların hayata geçirilmesinde en önemli araçlardan birisi haline getirildi. Tarımın ÇUŞ'lara bağımlı kılınması görevini üstlenen DTÖ, esnek çalışmanın hakim hale getirilmesine IMF, DB gibi kuruluşlarla eşgüdümlü olarak yoğunlaştırmıştır.

Neo-liberal politikaların hakim kılınması için Fordist üretim modelinden, “sosyal devletten” ve Keynesçi politikalardan vazgeçilmiştir. Bunların

yerine esnek üretim modeli, “polis/güvenlik devleti” ve ulusal korumacılığın yok edildiği “sınırsız serbestlik” politikaları (elbette ki bu “sınırsızlık” sadece ÇUŞ’lar içindi) hakim kılınmıştır.

Neo-liberal politikalara uyumlu olarak, merkezi üretim birimleri dünya geneline dağıtılacak ve fasonlaştırılacak biçimde dağıtılmıştır. Böylece pazara uyumlu yeni üretim organizasyonları hayata geçirilirken, on binlerce işçiyi aynı çatı altında toplayan işçi merkezleri de dağıtılmış oldu. En yaygın olan esnek üretim organizasyonları “Taylorizm, yalın üretim, toplam kalite üretim organizasyonu, tüm zamanında üretim, yarı-zamanlı veya belirsiz saatlerle çalışma, fason üretim, taşeronluk, sözleşmeli çalışma”dır.

Esnek üretim modeliyle iki ana amaç hedeflenmiştir. Birincisi işçi sınıfı ve diğer emekçilerin örgütlenmelerinin belini kırmak, dağıtmak ve bir daha toparlanamayacak hale getirerek sosyal-ekonomik hakların iyice kısılmasını sağlamaktır. İkincisi ise -birincisine bağlı olarak- artı-değer sömürsünü artırmaktır.

Dünya genelindeki özelleştirmelere paralel gerçekleşen devletin ekonomideki etkinliğinin azaltılması politikası, emekçilerin sosyal-ekonomik haklarının en yüksek olduğu alanlardan biri olan kamunun tasfiyesini hedeflemiştir. Buna eşlik eden taşeronluk ve fason üretim ile esnek üretimin ve esnek çalışmanın zemini oturtulmuş oldu.

Başta AB ve Kuzey Amerika’da esnek çalışma saldırılarını organize edecek yeni örgütlenmeler (Sosyal Konseyler, İstihdam Komiteleri, Avrupa İstihdam Hizmetleri Kurumu vb.) kuruldu. DTÖ, IMF ve DB ile eşgüdümlü çalışan bu kurumlara sarı sendikaların aktif destek vermesi sağlandı.

Esnek çalışma çerçevesinde gerçekleştirilen saldırılar neticesinde tüm dünya genelinde ekonomik-sosyal haklar kırıldı; emeklilik yaşı 65’e çıkarıldı; iş güvencesiz bir ortam yaratan esnek çalışma biçimleri hakim kılındı ve sendikalaşma oranları önemli oranda düşürüldü. AB’de 2000’lerin başında, yarı-zamanlı çalışanların ortalaması % 43 idi. Tüm Avrupa’da ücretlerin düşürülmesi, düşük ücretlendirme oranlarının Yunanistan’da % 73, İspanya’da % 54, İtalya’da % 57, Portekiz’de ise % 52 olmasını sağlamıştır. (TMMOB, Sanayi Kongresi 2003, Yayın No: E/2003/350, Sf: 186) Benzer oranların Kuzey Amerika ve Japonya’da da görüldüğünü belirtelim.

Krizin sürmesi bahane edilerek esnek çalışma

saldırıları tamamlanmaya çalışılmaktadır. Bu saldırılara karşı çeşitli ülkelerde geniş çaplı gösteriler sık sık yaşanmaktadır.

Türkiye’de neo-liberalizm ve esnek çalışmanın hakimiyeti

Türkiye’de neo-liberal politikalara 12 Eylül 1980 darbesi ile geçilmiştir. 24 Ocak kararlarında somutlaşan bu politikaların yaygınlaştırılması süreci bırakılmıştır. 1989 yılındaki finansal liberalizasyonu takiben hızlanan neo-liberal politikalar, DTÖ’nün kurulması sonrası yoğunlaşma yaşamış ve AKP sürecinde ise tamamlanma aşamasına gelmiştir.

Bu çerçevede hayata geçirilen esnek çalışma saldırılarına 1990’larda yoğunlaşmış, AKP döneminde ise son aşamasına gelinmiştir.

Esnek çalışmanın Türkiye’de en çok görülen biçimleri “*Taşeronluk, fason üretim, kaçak çalıştırma, yabancı kaçak işçi çalıştırma, geçici işçi, istisna akdi, kapsam dışı personel, özel güvenlik görevlisi, belirli süre akdi, ihbar önellerinin azaltılması ya da kaldırılması, kısmi süreli hizmet akdi, part-time çalışma, toplu izin, ücretsiz izin, kısa süreli çalıştırma, vardiya saatlerinin azaltılması veya çeşitlendirilmesi, çalışma saatine göre ödeme, belirsiz iş saatleri, telafi edici çalışma, sıkıştırılmış iş haftası, yarım ücretli izin, toplu iş sözleşmelerinde ücret maddesinin tadili, performans dayalı ücret sistemleri, toplam kalite yönetimi ve kalite çemberleri*” dir. (Petrol-İş Yıllığı ’97-99, Yayın No: 58, Sf 895)

Dünyada birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de özelleştirmelere paralel yaygınlaştırılan taşeronluk, iş güvencesini kırmanın en önemli uygulamalarından birisi olarak hayata geçirilmiştir. Sürece yayılan ve adına “reform” denen yasal süreçlerle iyici kırılan sosyal-ekonomik haklar, neredeyse tamamen geri alınmıştır.

Esnek çalışma biçimlerini çerçevesini veren en önemli yasal düzenlemenin 24.07.1995 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulan ve 1996-2000 yılları arasında kapsayan çalışma hayatına ilişkin düzenleme olduğu söylenebilir. Buna göre;

“1. Çalışma hayatı mevzuatını AB’ye uyum ve ILO normları doğrultusunda yenilemek, işgücü piyasasında esnekliği artırmak ve yeni çalışma biçimlerini düzenlemek esastır. İstihdamın geliştirilmesine yönelik olarak verimlilik düşürülmeden, yasal çalışma sürelerini kısaltacak ve esnek

zamanlı çalışma türlerine imkan tanıyacak çalışmalar başlatılacaktır.

2. Ücretin, iş, liyakat, verim, kıdem ve kariyer karşılığı olarak belirlenmesi ve ücret sistemlerinin istihdam geliştirme, büyüme politikaları ve yeni çalışma biçimlerine göre oluşturulması sağlanacaktır.

3. Esnek zamanlı, kısmi zamanlı ve diğer standart dışı çalışma türlerinin düzenlenebilmesi için 1475 sayılı İş Kanunu ve ilgili diğer mevzuatlarda düzenlemeler yapılacaktır.

4. Kamu personel rejimindeki sorunların çözümü için ilgili tüm kurumların katkısıyla geniş kapsamlı bir kamu personel reformu hazırlanarak uygulamaya konacaktır.

5. Kamu kesiminin yeniden yapılanması sürecinde istihdamın sayı, nitelik, verimlilik ve ücret düzeyi bakımından sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için kamu kesimindeki istihdam gözden geçirilecek; kamu yönetimindeki yeterli sayı ve nitelikte personelle donatılması ve personel kaynaklarının verimi ve yerinde kullanımı sağlamak üzere insan gücü planlaması yapılacak ve etkinliğin artması amacıyla iş analizlerine dayalı norm kadrolar hazırlanacak ve mevcut durumun olması gereken açısından değerlendirilmesi için kamu insan gücü envanteri çıkarılacaktır.

6. Devletin standart dışı (atipik) çalışma biçimleri kullanmasına imkan tanınacak, bunun hangi alanlarda ve hangi ölçülerde mümkün olacağı belirlenecektir.

7. Devletin genel idare esaslarına göre yürütmekte görevli olduğu, eski ve sürekli hizmetlerini gören memurlar ile işçiler arasındaki ayrımın yapılabilmesi amacıyla anayasanın 51., 53. ve 128. Maddelerinde (sendikal faaliyet ve kamu hizmetleriyle ilgili olan maddeler; Partizan'ın notu) değişiklik yapılması gerekmektedir." (Petrol-İş Yıllığı, 97-99, Sf 916)

Maddelerden de anlaşılacağı gibi esnek çalışma, bir devlet politikası olarak ve merkezi bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Kamu çalışanlarının azaltılması, esnekleştirilmesi ve sosyal haklarının kırpılmasına da özel bir yer verilmiştir.

Bu plan uyarınca 675 Sayılı Devlet Memurları Kanunu da kırılarak, sözleşmeli personele geçilmesi (öncelikle Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, devlet tiyatro, balo operası, başbakanlığa bağlı genel müdürlükler vb. de) yasal olarak düzenlenmiştir. Sonrasında ise 1475 sayılı İş Kanunu'na göre istihdam edilen işçi-

ler de bu kapsama alınmaya başlamıştır. En son Eylül 2011'de Milli Eğitim Bakanlığı yöneticilerini de kapsamı sağlanan sözleşmeli personel uygulaması ile iş güvencesiz çalışma ortamı genişletilmiştir. Bu uygulama aynı zamanda nitelikli işgücünün ücretlerinin düşürülmesinde de etkin rol oynamıştır.

Esnek çalışmanın yaygınlaştırılıp sosyal hakların kırılmasına yönelik düzenleme de "22-08-1999 tarihli ve 4447 sayılı yasa ile (Mezarda Emeklilik Yasası) Sosyal Sigortalar Yasasındaki bir maddede değişiklik yapılmış; çalışanların "tasarrufa teşvik edilmesi" ve bu tasarrufların değerlendirilmesine dair yasanın ikinci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu değişikliklerin en önemlileri şöyledir:

"1. Eş ve çocuklara % 20 protez ve araç ücreti kesilmeye başlandı. (Kesintilerin artırılması bununla sınırlı kalmamıştır.

2. Malullük aylığı düşürüldü.

3. Mezarda emeklilik koşulları getirildi. Daha önce kadın 50, erkek 55 yaşında ve 5 bin gün prim ödeyerek emekli olurken, bu yasa yürürlüğe girdikten sonra kadının 58, erkeğin 60 yaşını doldurması ve 7 bin gün prim ödemesi hükmü getirilmiştir. Daha önce 15 yıldan beri sigortalı olup 3.600 gün prim ödeyenler emekli olabilirken, bu rakamlar 25 yıla ve en az 4.500 gün prime çekildi.

4. Ölüm sigortası aylığı aşağı çekildi.

5. Prime esas kazancın üst sınırı yükseltilerek primler yükseltildi.

6. Aylıkların alt sınırı daha da aşağı çekildi.

7. Aylıklar, enflasyona endekslendi.

8. Mezarda emeklilikten, eski sigortalıların da payımı alması sağlandı." (Petrol-İş Yıllığı 97-99, Sf. 635-639)

Mezarda Emeklilik Yasası'ndan kısa bir süre sonra 08.09.1999'da İşsizlik Sigortası Yasası da yürürlüğe girmiştir. İşsizlik sigortası ile amaçlanan bir yandan AB ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) standartlarına uyum sağlıyormuş gibi imaj yaratmak diğer yandan da yeni bir fon oluşturarak bütçe ve özel sektöre kaynak aktarmaktı. Bu yasa ile;

"1. İşsizlik sigortasından memurların ve sözleşmeli personelin yararlanması sağlandı.

2. Sigortadan yararlanabilecek işçinin, bu hakkı, ancak 3,5 yıl çalıştıktan sonra (işe başladıktan sonraki süre) kullanması sağlandı. Bu düzenlemeyle 600 gün prim ödemiş olanlara 180

gün; 900 gün prim ödemiş olanlara 240 gün; 1080 gün prim ödemiş olanlara ise 300 gün işsizlik sigortası ödeneği verilmesi kararlaştırıldı.

3. İşsizlik ödeneğinin kesilmesi koşulları geniş tutuldu.

4. Zorunlu tasarruf kesintileri işsizlik sigortasına aktarıldı.” (Petrol-İş Yılığ, '97-99, Sf: 640-642)

Bu maddelerden de anlaşılacağı gibi işsizlik sigortasının da tıpkı grev ve TİS hakkı gibi göstermelik verilmiş ve manipülasyona hizmet etmesi sağlanmıştır. DİSK-AR'ın araştırmasına göre Haziran 2011 itibariyle işsizlik sigortasından işsizlerin sadece % 3'ü faydalanabilmiştir. Hükümet, Ağustos 2009'da çıkardığı bir yasa ile 2009-2010 yılları içinde fondan hükümet bütçesine kaynak aktarımını % 25'ten % 75'e çıkartmıştır. Dahası 6111 Sayılı Torba Yasa ile fondaki gelirler, özel sektöre ve taşeron firmaların kullanımına da açmıştır. (Evrensel, 11.07.2011) Dolayısıyla işsizlik sigortası fonu hem bir manipüle aracı işlevi hem de sömürüyü yoğunlaştırma ve burjuvaziye-hükümete kaynak aktarma işlevi için hayata geçirilmiştir.

2003 yılında yasalaşan 4857 sayılı İş Yasası esneklik uygulamaları ve taşeronluk için geniş bir yasal zemin hazırlamıştır. Bu yasa ile “Türkiye’de çalışma biçimlerini belirleme serbestisi getirilmiştir. Bu anlamda geçici-sürelî sözleşmelere bağlı geçici-sürelî işçilik, sürekli ve süreksiz işçilik, ödünç iş ve işçilik, alt yüklenici, belirli süreli, çağrı üzerine çalışma gibi yollarla çalışma ilişkileri yeniden tanımlanmış ve sınırlandırılmıştır. Alt sözleşme ilişkilerinin niteliksel ayrımları sözleşme biçimleri ile kurgulanmış, böylece enformel üretim ilişkilerinin formları oluşturulmuştur.” (Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü, Özgür Üniversite Yayınları, Sf: 348) Taşeronluk, fason üretim ve kayıt dışı çalışmayı ifade eden enformel sektörün hızlı bir şekilde genişlemesi, bu yasanın sağladığı yasal olanaklarla mümkün olmuştur.

Yine 2000 yılında başlanan Sağlıkta Dönüşüm Programı DB tarafından da desteklenmiştir. 5510 Sayılı Yasa ile özel hastanelerin Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) hastalarına açılması ile dönüşüm programının GATS (Hizmet Ticareti Antlaşması) çerçevesinde, tüm dünyadaki hizmet sektörü işkollarının özelleştirilmesinin bir ayağı olduğunu da ekleyelim. 1947 yılında imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) kapsamında tüm ticaret, ÇUŞ'lar lehine

serbestleştirilirken, GATS, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de eğitim ve sağlık alanlarının özelleştirilmesi ve bu hakların kırılması eşliğinde hayata geçirilmiştir. “Reform” adı altındaki sağlıkta “dönüşüm” programı GATS’a uyum prosedürleridir; yani daha yakın ifadeyle ÇUŞ'lara talanın önü açılmıştır.

Elbette ki uyum süreci bunlarla sınırlı kalmamıştır. 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) Kanunu ile üç farklı sigorta kurumu (TCES, SSK ve Bağ-Kur) tek bir çatı altında toplanmıştır. Bu kanun ile ayrıca emeklilik yaşı yükseltilerek kadın ve erkekte 65 olarak eşitlenmiştir. Ayrıca emeklilik hakkı için gerekli prim gün sayısı 7 binden 9 bin güne çıkartılmıştır. Yanı sıra, 2015 yılından sonrası için tüm emeklilik aylıklarının % 50 düzeyine çekilmesi hedeflenmiştir. Sömürücü sınıflara göre emeklilik hakkı “büyük bir külfet, ekonominin büyümesi önündeki bir engel”dir. Bu şekilde manipüle edilmeye çalışılan emeklilik hakkının, her çalışanın kendi maaşından kesilen primlerle yaratıldığı gizlenmeye çalışılmaktadır.

Üç farklı sigorta kurumu yerine tek kuruma geçilmesi, hakim sınıflara birçok avantaj sağlamaktadır. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da uzun zamandan beri uygulanan tek çatı uygulamasıyla, öncelikle tüm emekçilerin denetlenmesi daha hızlı ve etkin olabilecektir. Merkezileşmiş bir sosyal güvenlik kurumunun emekçilerin sosyal haklarını kırpmada daha aktif ve etkin olacağı da malumdur.

SSGSS Kanunu ile aynı yıl çıkartılan özel istihdam büroları ve kiralık işçi kullanımını sağlayan yasayla birlikte taşeronluk daha geniş bir yasal zemine de kavuşmuştur. Kayıt dışılığın ve taşeronluğun bu yasal kılıf ile yaygınlaştırılmasının diğer esnek çalışma biçimlerinin yayılmasını kolaylaştıracağı aşikardır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Ekim 2009’da herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmadan çalışanların oranı % 44.5 olmuştur. (Toplum Bilim, Sayı 110, Sf 204) Yani çalışanların yarıya yakını kayıt dışı ve iş güvencesinden, sosyal haklardan tamamen yoksun. Haliyle bunların çok düşük ücretlerde ve sefalet koşulları içerisinde çalıştığını bilmek için kahin olmaya gerek yoktur. Bu yasa ile kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesinde de önemli bir adım atılmıştır. Kıdem tazminatı almak için gerekli bir yıllık çalışma süresi, özel istihdam bürolarının bir yılın

altındaki iş sözleşmelerine ağırlık vermesi aracılığıyla işlevsizleştirilebilmektedir. Böylece kiralık işçi uygulaması da, bu bürolar aracılığıyla taşeronluğun ve iş güvencesiz çalışmanın yaygınlaştırılması için kullanılabilir.

SSGSS ve özel istihdam büroları yasalarının tamamlayıcısı olarak “İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası” hazırlanmıştır. Bu yasa ile fabrikalardaki sağlık hizmetleri daha fazla kırılmıştır. İşyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanları tarihe gömülecek bir sürece girmiştir. Bu yasa, doktorun sadece belli iş yerlerinde bulunmasını zorunlu kılıyordu. Bu yerler çok tehlikeli ise ve en az 585 işçi çalıştırıyorsa; orta tehlikeli sınıfta ve en az 780 kişi çalıştırıyorsa, az tehlikeli sınıfta ve en az 1170 kişi çalıştırıyorsa kapsama alınacaktır. Türkiye’deki işletmelerin % 90’ından fazlasının KOBİ (Küçük ve Orta Boy İşletme) olduğunu hatırlatırsak, doktor bulundurma zorunluluğu olan işletme sayısının azlığı da daha iyi görülebilir.

Bu tarihten sonraki saldırıların ana çerçevesi 2009 yılında, TÜSİAD ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nca ortak hazırlanan “Ulusal İstihdam Stratejisi” oluşturmuştur. Başta işsizliğin kitlelerde yarattığı ruh halinin manipüle edilmesine dayanarak esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması ve kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesi bu stratejinin ana hedefleri olmuştur.

Bu strateji çerçevesinde hazırlanarak Kasım 2010’da meclise gönderilen Torba Yasa ile getirilen değişiklikler şunlardır:

1- Bu yasayla birlikte artık memurlar da işçiler gibi “ödünç” verilebilecektir. Bu durum yasaya “Bir yılda en fazla altı ayı geçmemek üzere kurumlar arası geçici süreli görevlendirme” olarak geçmiştir.

2- Yasayla kadrosu kaldırılan memurlar, en geç 6 ay içinde kendi kurumlarında niteliklerine uygun kadro yoksa başka kurumlara aktarılacak. Bu, 4-C uygulamasının genelleştirilmesi anlamına gelir. Belediye işçileri de bu kapsamda başka bakanlıklara gönderilebilecek.

3- Yasayla “memurların belirli saatler dahilinde çalışması” ilkesi, kaldırılmış oluyor. Esnek çalışma böylece memurları da kapsıyor ve kural haline getiriliyor.

4- Torba Yasayla, özelleştirmeye karşı açılan “yürütmeyi durdurma, iptal” kararlarının alındığı davalar ortadan kaldırılacak yasa dışı özelleştirmeler de böylece yasal sayılacak.

5- İş yasasındaki esnek çalışma biçimleri daha da genişletilmiştir. Yasadaki “çağrı üzerine çalışma düzenlemesine, “evden çalışma, uzaktan çalışma” gibi yeni tanımlar ve biçimler de eklenmiştir.

6- “Kısmi süreli çağrı üzerine çalışma” gibi nedenlerle bir ay içinde sigortası eksik yatmış olan bir işçinin sigortasını “30 tam güne” kendi cebinden tamamlaması isteniyor.

7- Deneme süresi iki aydan 4 aya çıkarıldı.

8- Asgari ücret “16 yaşında küçükler ve büyükler” diye değil “18 yaşından büyükler ve küçükler” diye değiştirildi. Böylece 16-18 yaş arasındaki 250 bin genç işçi 80 lira daha az ücret almaya başladı. Ayrıca 16-18 yaş arası genç işçiler eskisine göre daha çok SGK primi ödeyecek.

9- Çırak statüsünde çalışan yüz binlerce işçinin ücretleri de 229 TL’den 178 TL’ye düştü.

10- Sigorta ve vergi borçlarının faiz ve cezaları atfedilen patronların, işsizlik fonundan faydalanması sağlandı ve yeni işçi alan patronların sigorta primlerinin payları işsizlik fonundan karşılanmaya başlandı. (Evrensel, 13.12.010)

Tüm bu saldırıların geniş manipülasyonlar eşliğinde hayata geçirildiğini belirtmiştik. Bu büyük manipülasyonlardan birisi de 12 Eylül 2010’da yapılan anayasa referandumuyla “emekçilere daha geniş haklar verildiği” dir. İşçilerin lehine yapılan tek değişiklik, aynı anda iki sendikaya üye olabilmenin sağlanmasıdır. Bunun dışındaki tüm yasaklar sürmektedir. Grev ve TİS hakkı yine kağıt üzerinde durmaktadır; fiilen bu haklar mevcut değildir. Yeni yasal düzenleme ile memurlara grev hakkı tanınmamış; zaten daha önce tanınmış olan “toplu görüşme” hakkının ismi –içeriği hiç değiştirilmeden- “toplu sözleşme” olarak değiştirilmiş ve bu, büyük bir değişimmiş gibi propaganda edilmiştir. (Ekim 2011’in başlarında hükümetle memur örgütlerinin yaptığı toplantıdan, bu yönlü yine bir sonuç alınmamıştır) Sendikal örgütlenmenin önündeki en büyük engellerden olan baraj sistemi ve iş güvencesini yok eden yasalar da muhafaza edilmiştir.

Tüm bu manipülasyonlar eşliğinde “Ulusal İstihdam Stratejisi”nin öngördüğü saldırılar sürmektedir. Bu çerçevede getirilmeye çalışılan “Bölgesel Asgari Ücret” uygulaması, sömürüyü yoğunlaştırıp kârlılığı artırmak amaçlıdır. Getirilmeye çalışılan bu uygulama, bölgesel farklılıklar bahane edilerek zaten açlık sınırının çok

altında olan asgari ücretin, daha da kırılmasını sağlayacaktır.

AKP döneminde yoğunlaşan esnek çalışma saldırıları sonucunda Türkiye’de sendikalaşma oranları % 7-8 civarına kadar düşmüştür. 1970’lerde en üst seviyeye çıkan ekonomik-sosyal hakların neredeyse tamamı geri alınmıştır. Şu anda AKP’nin yoğunlaştığı son saldırı olan kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesi de yasalarsa, emekçilerin elinde hak namına pek bir şey kalmayacaktır.

Kıdem tazminatının emek cephesindeki önemi

Kıdem tazminatı ilk kez 1936 yılındaki ilk İş Yasası’nda yasalaştı; bu yasa ile 5 yılı tamamlayan işçilere her yıl için 15 günlük brüt ücret tutarında kıdem tazminatı verilmesi kararlaştırılmıştı. Yıllar içerisinde bu hak genişletilmiştir. 12 Eylül darbesinin kısmi kırpmasına rağmen yine geniş anlamda bir iş güvenliği sağladı.

Şu anki haliyle, kıdem tazminatı, her yıl için - bir yılı çalışarak geçirmiş ve yasada işçi olarak tanımlanan emekçiler için- 30 günlük brüt ücret ödenmektedir. Toplu iş sözleşmeleri ile bu süre 50 güne kadar çıkartılabilmektedir. Yanı sıra askere gitme ve evlilik durumlarındaki işten ayrılmalarda da bu hak ortadan kalkmamaktadır. Türkiye’de yasal olarak bulunan iş güvencesinden sadece 30’dan fazla işçi çalıştıran işyerleri -kısıtlı bir biçimde de olsa- faydalanabildiği ve toplam istihdamın yarıya yakını kayıt dışı olduğu için kıdem tazminatı, az sayıdaki kayıtlı işçiye fiili bir iş güvencesi sağlamaktadır. Burjuvazi bu kısıtlı haldeki kıdem tazminatını da yok ederek veya işlevsizleştirerek işgücü maliyetlerini daha çok azaltıp kârını artırmayı hedeflemektedir.

Kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesine yönelik manipüle çalışmalarına “Ulusal İstihdam Stratejisi (UİS)” ile ağırlık verilmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer “*Bu eylem planı, işgücü piyasalarının talepleri ile eğitim sisteminin çıktıları arasındaki uyumun sağlanmasına yönelik önemli bir adımdır... Çok geniş kapsamlı bir istihdam politikası belirlenecek, Türkiye’nin değişen dünya şartları karşısında bulunduğumuz durumu değerlendirerek uzun dönemli istihdam politikaları ve işsizliği önleme stratejilerini teyit edeceğiz*” demiştir. (İşçi-köylü, 17-30 Eylül 2010)

Bu strateji ile kıdem tazminatının kaldırılması hedeflenmiş ve işsizlik korkusu, bu hedefin ger-

çekleştirilmesinde esas alınmıştır. Stratejinin özünü göstermeye çalışan hükümet, bu manipülasyonu daha etkin kılmak için “meslek edindirme kursları”nı yaygınlaştırmıştır. Böylece özü tahrif edilen bu stratejinin istihdamı artıracığı propaganda edildi. Bakan Dinçer kıdem tazminatı hakkını işsizlik korkusu aracılığıyla şöyle manipüle etmiştir: “*Fazla mesai uygulaması olmazsa, bir milyon kişi iş bulur. Ama işverenler kıdem tazminatı sorunu nedeniyle yeni işçi almına sıcak bakmıyor ve kayıt dışı olarak elindeki işçiye fazla mesai yaptırıyor. Türkiye’de kıdem tazminatı alma oranı yüzde yedi. Genç işsizlik sorununu çözmek için yarı-zamanlı çalışma sistemi gerekiyor. Ama yine kıdem tazminatı nedeniyle bu sistem de işlemiyor. Önce bunu çözmeliyiz.*” (İşçi-köylü, 17-30 Eylül 2010)

Görüldüğü gibi kıdem tazminatının “çözülmesi” ile esnek çalışma biçimleri yaygınlaşabilecektir. Kıdem tazminatı, keyfi işten atmalara karşı, güçlü bir sosyal-ekonomik hak olduğundan, işgücünün “esnekliğine” engel olmaktadır.

Bu stratejiyi patronların övmesi boşuna değildir. Uzun zamandan beridir kıdem tazminatından kurtulup işgücünü tamamen “esnekletmeye” çalışan patronlardan Tekstil İşverenleri Sendikası’nın internet sitesinde UİS için şunlar yazılmıştır; “*İş dünyası için yeni olan bu model hayata geçerse, Türkiye, güvenceli esneklik, esnek zaman modeli, uzaktan çalışma, iş paylaşımı, özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkileri olan yeni bir sistemle tanışacak. Özel istihdam bürolarının kilit rol üstleneceği yeni dönemde, evden, uzaktan, part-time çalışma yöntemi uygulanacak... İşçi almanın ve çıkarmanın maliyetlerinin bu kadar yüksek olduğu bir ülkede esnek çalışma modellerinin geliştirilmesi gerekir. Kıdem tazminatı mutlaka halledilmelidir.*” (www.tekstilisveren.org sitesinden aktaran, İşçi-köylü 17-30 Eylül 2010)

Kıdem tazminatının “halledilmesi veya çözülmesi” esnek çalışma saldırısının son raundu olacaktır ve böylece tüm çalışan kesimler (memurlar ve yöneticiler dahil) “emek pazarındaki” işçilerden daha fazla güvenceye ve sosyal hakka sahip olamayacaklardır.

12 Haziran seçimlerinden sonra tekrar ısıtılan kıdem tazminatı tartışmaları, bu hakkın işlevsizleştirilmesi çalışmaları için anayasa değişikliğinin beklenmeyeceğini göstermektedir. Yapılması düşünülen yasal değişiklikler için Avusturya modeli

örnek alınmaktadır. Bu örneğe göre yapılacak değişiklikler şunlardır:

1. İşverenden ve işçiden kesilecek primler Kıdem Tazminatı Fonu adında bir hesapta toplanacak. İşçi bu fondan ancak 10 yıl çalıştıktan sonra faydalanmaya başlayabilecek.

2. İşçinin fona en az 3 yıl boyunca prim yatırması, fondan faydalanabilmesinin koşullarındandır.

3. Üç yıl içinde işten ayrılan kişinin primleri sıfırlanmıyor ve fonda değerlendirilmeye devam ediyor. Yeni işe başladığında yeni primler aynı hesaba yatırılıyor.

4. Çalışan kişi 37.5 yıllık çalışması sonrası 12 aylık kıdem tazminatına hak kazanıyor.

5. İşçinin hayatı boyunca fondaki parayı kullanmaması durumunda, tercih halinde bu paraya emekliliğinde ulaşabilecek. (Evrensel, 17.09.2011)

Görüldüğü gibi zaten sadece kayıtlı/sigortalı çalışanların faydalanabildiği bu haktan ancak 10 yıl sonra yararlanması sağlanarak fiili olarak 10 yıllık bir kısıtlama (ve elbette ki patronlara bir rahatlama) getiriliyor. Ayrıca şu anki mevcut yasaya göre 12 aylık tutarındaki kıdem tazminatı için 25 yıl çalışmak yeterli iken yeni düzenleme ile aynı tutar için 12,5 yıl fazla çalışmak gerekecek. Bu da dolaysızca bu hakkın ekonomik ayağının kırılması anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla bu hak da grev, TİS veya işsizlik sigortası hakkı gibi çok küçük bir kesime çok küçük haklar tanımakta ve esasta kağıt üzerinde görünmektedir. Bu hak da tıpkı işsizlik sigortası fonunda olduğu gibi hem manipülasyona hem de fonda biriken kaynakların sermayeye aktarılması işlevine dönüştürülecektir.

Kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesi saldırısında sarı sendikalar yine ön planda tutulmaktadır. Tüm esnek çalışma saldırılarında olduğu gibi yine üst perdeden konuşan sarı sendikaların bu çıkışlarının, işçileri oyalamaya ve manipüle etmeye yönelik olduğu aşikardır. “*Kıdem tazminatının kaldırılmasını genel grev nedeni sayarız*” diyen Türk-İş, bu hakkın kaldırılmasına yönelik toplantılara katılmazlık etmemiştir. DİSK ve Hak-İş’in de genel tavrı Türk-İş’inkinden farklı değildir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de üretim “Brezilyahlaştırma”ya doğru yani tüm üretim alanlarının fasonlaştırıldığı, ana şirketin finans merkezi dışında tüm üretim alanlarını taşeronlara havale ettiği bir biçime doğru evrilmektedir. Enformelleşmenin zirvesi olarak kabul edilen bu

biçim, emekçilerin “al-at” modeli uyarınca hiçbir sosyal hak ve iş güvencesine sahip olmadan sefalet koşullarına mahkum edilmesi anlamına gelmektedir. Kıdem tazminatının kaldırılması, bu yoldaki son engellerden birisidir. Sendikalaşma oranlarının düşürülerek işçi sınıfının zayıflatılması, bu yolda hızlı ilerlemeye başlayan burjuvazinin hareket alanını genişletmektedir. Sarı sendikaların, sendikalı işçiler içinde hakim durumda oluşu da bu alanı genişleten etkenlerdendir.

Sonuç

AKP döneminde yoğunlaşan saldırılar sonucunda esnek çalışma biçimleri Türkiye’de hakim hale getirilmiştir. Bu durum, çalışanların büyük bir çoğunluğunun iş güvencesinden ve sosyal haklardan mahrum hale getirildiği anlamına gelmektedir. Bununla yetinmeyen sermaye, kalan son hakları da kırarak ücretleri daha çok aşağı çekmeyi ve sömürüyü bu yolla yoğunlaştırarak büyümeyi hedeflemektedir. Bu hedefinde son yıllarda büyük bir yol aldığı söylenebilir.

Sermayenin bu hedeflerine ulaşmasında yıldızı Ortadoğu’da da parlatılan AKP’nin kitleler nezdinde etkisi sendikacılık alanında devlet yanlısı sarı sendikaların ağırlığının bulunmasının belirleyici rolü bulunmaktadır. Emek cephesinden bu saldırılara karşı sık sık ve birçok ilde gösteriler düzenlenmesine karşı, birbirinden çoğu zaman kopuk ve merkezi olmayan bu gösterilerin etkisi, AKP ile sarı sendikaların etkisini kırmaya yeterli olmamıştır. Yunanistan’da hayatı durma noktasına getiren güç, nicel olarak Türkiye’den büyük değildir ancak kararlı ve merkezi bir güç olduğu sürece hükümet ve sermaye karşısında belirleyici olabilmektedir. Türkiye’deki emek mücadelesinin en büyük zaaflarından birisinin merkezi ve kararlı bir güç yaratamamak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü cumhuriyet tarihinde emekçilerin en yüksek sosyal-ekonomik haklara ve reel ücretlere sahip olduğu 1970’lerde emekçilerin tüm tabakalarında görece bir merkezileşme ve kararlılığın bulunduğunu hemen her kesim kabul etmektedir.

Dolayısıyla esnek çalışma saldırılarına ve özelde, güncelliği dolayısıyla kıdem tazminatının işlevsizleştirilmesine karşı merkezi ve kararlı bir mücadele hattı örgütlemek, emek cephesine saldırıların ilerlemesini engelleyeceği ve sefalet koşullarına, iş güvencesiz ve sosyal haksız çalışmaya görece dur diyeceği için, günümüzün en acil görevleri arasında yer almaktadır.

MARKSİZM, KONUT SORUNU VE “KENTSEL DÖNÜŞÜM”

Kentsel dönüşüm uygulamalarının önümüzdeki süreçte işçi sınıfı, emekçiler ile sermaye arasındaki çatışmanın temel başlıklarından birisini oluşturacağı görülüyor. Bu çatışmada devrimci ve komünist güçlerin halkla kuracağı bağ ve önderlik etmede göstereceği yetenek, saldırıya karşı ne kadar güçlü bir bent oluşturulacağının da ölçütü olacaktır.

I. Giriş

Kentsel dönüşüm uygulamalarının önümüzdeki süreçte işçi sınıfı, emekçiler ile sermaye arasındaki çatışmanın temel başlıklarından birisini oluşturacağı görülüyor. Bu çatışmada devrimci ve komünist güçlerin halkla kuracağı bağ ve önderlik etmede göstereceği yetenek, saldırıya karşı ne kadar güçlü bir bent oluşturulacağının da ölçütü olacaktır. Aynı süreç devrimci güçlerin işçi sınıfı ve emekçilerin yaşam alanlarında kendilerini yeniden örgütleyebilmesinin birçok olanağını açığa çıkaracaktır. Saldırının çok yönlü olarak kavranması, devrimci güçlerin bu çelişki etrafında nerede ve nasıl konumlanacaklarına da ışık tutacaktır. Tartışacağımız tüm konular kentsel dönüşüm saldırısını ve ona karşı yürütülecek mücadeleyi daha anlaşılır kılmayı amaçlamaktadır. Ve bütün bu açıklamaların aslında konuya henüz bir “giriş” özelliği taşıdığı belirtilmelidir. Çünkü saldırının sonuçları, planlı ve kapsamlı niteliğiyle sermaye tarafından belirlense de esas olarak sınıf mücadelesinin dolaysız pratiğiyle şekillenecektir.

II. Marksizm ve Konut Sorunu

Kentlerin oluşumu ve gelişiminin uzun ve sancılı bir geçmişi olsa da asıl büyük gelişimi kapitalist

üretim tarzının ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Kentler genel olarak üretim ilişkileri içerisinde belirlenmektedirler. Ağırlıklı olarak sanayi üretiminin ihtiyaçlarına göre şekillenen ve zamanla devasa boyutlara ulaşan kentler, kapitalist üretim ilişkilerinin bir aynası gibidir. Sermaye kendini sürekli olarak büyütebilmek için emeği de kendine çeker. Kapitalist üretim için vazgeçilmez bir zorunluluk olan işgücü, üretim merkezlerinde, başka bir deyişle de kapitalist merkezler etrafında yoğunlaşır. Şehirler üretim merkezleri olarak büyürken yeni üretim alanları da hızla şehirleşir. Bu sürecin temel itici gücü sanayi kapitalizminin gelişimidir.

Kapitalist üretimin ihtiyaç duyduğu işgücü kaynağının hazır bulunabilmesi için, işçi sınıfına üretim merkezlerine yakın yerlerde -kent içerisinde veya çevresinde- konut olanağının sağlanması gerekir. İşçi konutları ister burjuvazi tarafından planlı bir şekilde oluşturulsun isterse işçinin kendisi tarafından inşa edilsin her durumda bu emeğin yeniden üretiminin ve dolayısıyla ücretin bir parçasıdır. Belli bir kent veya bölgede işçilerin konut ihtiyacının giderilmesi geçici ve kısmi bir çözümdür. Ancak kapitalizmin dengesiz gelişimi, aşırı üretim krizleri, rekabet, konut spekülasyonları ve sınıf mücadelesinin dolaylı ve dolaysız etki-

leri konut sorununu artırarak devam ettirir. En başından itibaren sanayi merkezleri olarak gelişen kentlerde konut darlığı daha az görülür. Kapitalizmde ilk konut krizleri ağırlıkla kırlardan koparılan kitlelerin kente yığımsal göçüyle başlar.

Çoğunluğu baraka ve kulübe özelliği gösteren işçi meskenlerinin hızla büyüyen kentin ortasında kalmasıyla yıkımlar gündeme gelir. Bu duruma genellikle yeni işçi konutlarının inşa edilmemesi, kira ve konut spekülasyonları (pahalık) eşlik eder ve işçi sınıfı tam bir sefalet içerisine sürüklenir. Bu süreç işçi sınıfını ekonomik olduğu kadar fiziksel ve manevi olarak da çökertir. Konut darlığı en yoğun olarak işçi sınıfını etkiler ancak Engels'in de belirttiği gibi, bu kötülük belli bir düzeye geldiğinde konut sorununa ekonomik bir ayarlama yapılması zorunludur. Sermaye, emek olmadan kendini var edip büyütmez ve genel kural olarak emeğin (işçi sınıfının) artı-değer üretebilir bir konumda tutulması gerekir.

Engels, "Konut Sorunu" adlı eserinde Proudhon'cu görüşlere karşı polemik yürütürken konut sorununda hem büyük burjuva hem de küçük burjuva çözümlerinin esasının işçinin kendi meskenine sahip olması olduğunu belirtir. Engels, işçinin kendi konutuna sahip olması görüşüne eleştirel bir yaklaşım sergiler. Ona göre, geniş çapta sanayinin şartları altında konut, bahçe, tarla mülkiyeti ve oturlan yerde çalışma garantisi, işçi sınıfının büyük engeli olarak kalmayıp ücretlerin eşi görülmedik şekilde aşağıya çekilmesinin de esas nedenidir. Bugün dahi tartışma konusu olan söz konusu yaklaşımın daha iyi anlaşılabilmesi için Engels'in ele aldığı tarihsel ve coğrafi koşullara daha yakından bakmak gereklidir. Bunun için kaynağımız yine Engels olacaktır.

Manifaktür ve küçük çaplı üretimden büyük sanayiye hızla geçiş sürecindeki Almanya'da, ileri düzeyde konut sorunu baş göstermektedir. Almanya dünya pazarlarında geç görünmüş ve henüz İngiltere ve Fransa gibi daha ileri kapitalist rakipleriyle rekabet edebilecek durumda değildir. Ev gereksinimleri için bahçecilik ya da küçük tarımın yanı sıra yürütülen kırsal ev sanayi, Alman ihracatının ve dolayısıyla yeni büyük sanayinin de geniş tabanını oluşturmaktadır. Alman köylülerinin artan gereksinimleri ve sanayinin genel durumu kırsal ev sanayisini genişlemeye zorlamakta, İngiltere ve Fransa'nın aksine sanayiye tüm ülkeye yaymaktadır. Sanayinin görece düşük düzeyi bu yayılmaya olanak sağlamaktadır. Engels, Almanya'nın dünya paza-

rında küçük mal üretimindeki rekabet gücünü koruyan temel olarak, ücretlerin çok düşük olması ve dolayısıyla ihraç mallarının olağanüstü ucuzluğunu belirtmektedir. Ücretlerin düşük olmasını ve büyük sanayiye geçişle birlikte işçi sınıfını tam bir sefalete sürükleyen koşulları ise esas olarak Alman işçi sınıfının yalnızca kendi meskenine değil tarla ya da bahçeye sahip olmasına bağlamaktadır. Güvenli zilyet hakkı gereği kiracı olanlar dahi belli bir ev ve bahçe garantisine sahiptir ve bu en çok Almanya'da görülmektedir. Rekabet sayesinde kapitalist, ailenin bahçe ve tarladan kazandığı kadarını işgücünün fiyatından düşürebilmekte ve işçilere en düşük ücreti kabul ettirebilmektedir. İşçi kabul etmek zordur. Aksi halde hiçbir şey alamayacak ve kendi tarım ürünleriyle de geçinemeyecektir. Diğer yandan sahip oldukları ev, bahçe ya da tarla mülkiyeti onları oldukları yere zincirlemekte, başka yerde iş aramalarını engellemektedir. Bu durum büyük kent işçilerinin ücretlerini de değerinin altına düşürerek genel ücret düzeyini aşağılara çekmektedir.

Daha önceki tarihsel aşamada işçilerin görece gönençinin temeli olan şey yani tarım ve sanayi bileşimi; ev, bahçe ve tarla mülkiyeti güvencesi, bu aşamada artık bir engel ve şansızlık, ücretlerin eşi görülmemiş düşüklüğünün temeli haline gelir. İşçiler bireysel üretim yöntemine ve el emeğine zincirlenirler. Bu durum onları entelektüel ve siyasal olarak da körleştirir. Engels, söz konusu işçilerin durumunu açıklamak için hiçbir fabrika işçisinin yavaş ama emin bir şekilde açlıktan ölen kırsal ev dokumacıyla yer değiştirmek istemeyeceğini vurgular.

Alman üretiminin belirleyici dalı haline gelen ve Alman köylülerini köklü değişimlere uğratan kırsal ev sanayi ve imalatın kendisi daha ileri bir değişikliğin de hazırlık aşamasıdır. Fabrika ve makine üretimine geçiş onu da yıkacaktır. Bu ise, Alman küçük köylülerinin yarısının mülksüzleştirilmesi, toplumun en kararlı ve tutucu olanının devrimin yuvası olması demektir. Oysa ev mülkiyeti ve aynı zamanda ev sahibi yapma görüşü onu kendi özel kapitalistine ve yarı-feodal biçime zincirlemekten başka bir şey değildir. Diğer yandan Alman sanayisinin söz konusu geniş tabanı ve hızlı gelişimi, işçi sınıfı hareketinin Almanya'da başarıya ulaşmasını olanaklı kılacak koşulları yaratmaktadır.

Ve bu tarihsel koşullar içerisinde Almanya'da o ana kadar güçlü olan küçük burjuva sosyalizmi, "emekçi sınıfların kalkındırılmasından" ve "işçileri

kendi meskenlerinin sahipleri haline dönüştürmekten” bahsetmektedir. Oysa Engels, kapitalizmin tahlilinden ortaya çıkan tespitler ve verdiği örneklerle, kapitalistlerin konut sorununu köklü olarak çözemeyeceğini, konut sahibi olmanın işçi sınıfının sefaletini engellemediği gibi onun aleyhine sonuçlar doğurabildiğini belirtmekte ve şimdiki üretim ilişkileri içerisinde bu sorunun sürekli olarak yeniden ortaya çıktığını açıklamaktadır. Dolayısıyla sadece proletaryaya özgü bir sıkıntı olmayıp bütün ezilen sınıfları kapsayan konut sorununa son vermek için sömürü ve ezilmeyi bütünüyle yok etmek gerekmektedir. Bu da ancak bütün üretim araçlarını toplumsal mülk haline getirecek olan sosyal bir devrimle mümkündür. Küçük burjuva sosyalistleri de görünüşte bunu kabul etmektedir. Fakat onlara göre bu uzak gelecekte mümkün olabilecek bir şeydir. Dolayısıyla da günümüz için ancak toplumsal yamamaya başvurulabilecektir. Bütün bu polemiklerin sonunda açığa çıkıyor ki, konut sorunu etrafında ortaya çıkan tartışmanın özü; kapitalizmin ortaya çıkardığı sorunları yamamaya çalışmak ile kapitalizmi bütünüyle ortadan kaldırmak arasında- dır. Başka bir deyişle tartışma, reformizm (“toplumsal reform için pratik öneriler”⁽¹⁾) ile devrim arasındadır.

Engels, asıl olarak emeği sermayeye daha da bağımlı hale getiren ev ve bahçe mülkiyetini sorgulamaktadır. Ancak işçi sınıfını sermayeye zincirleyen etkenler sadece bahsedilen koşullarla sınırlı değildir. Kırdan koparılarak kentlere yığılan proleter kitleler, feodal-dinsel aidiyetleri ile kırsal kültür ve geleneklerini yaşam alanlarında farklı şekillerde devam ettirirler. Dayanışma ve ikame yöntemleriyle ilgili olsa da bu aynı zamanda sınıf bilincinin oluşumuna ket vuran etkenlerden biri haline gelir.

Marks ve Engels, kentleri tartışırken onu ikili karakteriyle; olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte ele alırlar. Kentin gelişimini kırla karşılaştırarak feodal üretim ilişkileri içerisinde köylülerin mekânsal ayrılığı, kırsal yaşamın ahmaklığı, biraraya gelme ve örgütlenme konusunda oluşan engellere değinirler. Oysa şehirler işçi sınıfını üretim içerisinde biraraya toplamakta, onlara aynı sömürü ve sefalet koşullarını yaşatmaktadır. Bu durum sınıf bilincinin oluşumunda ve örgütlenmede önemli avantajlar sunmaktadır. Sınıf bilincinin oluşumunda, işçi sınıfının özgüven kazanması ve örgütlenmesinde üretim alanları kadar yaşam alanları da önemli roller sunar.

Sömürü ve sefalet kendini sadece üretim ala-

nında göstermez. İşçi sınıfı bu baskı ve sömürüyü hem fabrika ve atölyelerde hem de yaşam alanlarında birlikte yaşar ve paylaşır. İşçi sınıfının ortak hareket edebilmesindeki en önemli etken olarak bu özdeşlik öne çıkar. Toplumsal kesimler arasındaki sınıfsal ayrılık yerleşim alanlarında da mekânsal ayrılık olarak kendini gösterir. Gerek pislik ve sefalet gerekse yalıtılmışlık işçi sınıfının yaşam alanlarını karakterize eder. Fakat söz konusu yalıtılmışlık, kontrolden görece uzaklığı da beraberinde getirerek özgün örgütlenmelere olanak sağlar. İşçi kulüpleri, dernekler ve daha birçok ad altında işçiler bir araya gelir, işyerindeki ve yaşam alanlarındaki sorunlarını, mücadele yollarını tartışırlar.

Şehirler ve özel olarak emekçilerin yoğunlaştığı yaşam alanları aynı zamanda işgücünün yeniden üretim alanlarıdır. Asgari yaşam ihtiyaçları karşılanarak işçinin üretim sürecine hazır bulundurulması ve aynı zamanda yeni nesil işçilerin (çocukların) yetiştirilmesi, işçiye ödenen ücreti belirleyen temel zorunluluktur. Aynı zorunluluk kentsel hizmetlerin şekillenmesinde de geçerlidir. Sermayenin emeğe duyduğu ihtiyaç, işgücünün yeniden üretiminde devlete de yeni görevler yüklemiştir. Kuşkusuz devletin yeni görevler üstlenmek zorunda kalması işçi sınıfının yürüttüğü mücadeleden kopuk olmamış tersine onun güç ve etkinliğine bağlı olarak artmıştır. İlerleyen süreçte, sermayenin ihtiyaçlarına paralel olarak, devletin bu talepleri geriye iterek kazanılmış hakları tırpanlamaya başlaması kentsel düzeyde çelişkileri de geliştirmiştir. Diğer yandan sermayenin gelişimi ve şehirlerin çok daha büyük boyutlar kazanmasıyla birlikte, şehirlerin pazar ve tüketim merkezleri olarak üstlendiği roller de büyüme gösterir. Aynı zamanda kentin kendisi sermaye birikiminde yeni roller kazanarak sınıfsal çelişkilerin çeperinde kente özgü çelişkileri de geliştirir.

III. Kapitalizm ve Kent; Temel Yaklaşımlar⁽²⁾

Marks ve Engels'te ağırlıklı olarak üretimin ve işçi sınıfı mücadelesinin gerçekleştiği mekân olarak ele alınan kentler, özellikle 1960'lerden sonra değişik tartışmaların konusu haline gelir. Bunlar içerisinde **Henri Lefebvre**'nin yaklaşımı en dikkat çekicisidir. Kentsel mekânın keşfinin kapitalizmin 20. yüzyılı görebilmesinde büyük bir rol oynadığını belirten Lefebvre, kent mekânının “*sermayenin sermayesi*” olma işlevine dikkat çeker.

“Günümüzde üretimin analizi göstermiştir ki, şeylerin (metaların) mekânda üretiminden mekânın kendisinin (meta olarak) üretimine geçmiş bulunuyoruz” diye belirten Lefebvre, kapitalizmin, soyut ve değişim değerini öne çıkaran mekân anlayışına karşı somut ve kullanım değerini vurgulayan bir yaklaşımı savunmaktadır. Yeniden üretim ve günlük yaşam alanındaki çelişkileri önemseyen Lefebvre, bunun üretim alanındaki mücadele ve örgütlerin uzun solukluluğunu taşımadığının da farkındadır. Ona göre, bu tür mücadeleler ancak sosyalist mücadelenin bir parçası haline getirilebildiği ölçüde daha **radikal** ve **uzun soluklu** olabilirler.

Benzer bir şekilde, kentleşme olgusunu sermaye birikim süreçleriyle bağlantısı içerisinde yorumlayan **David Harvey**, kentlerin, sermayenin aşırı birikim sorununda oynadığı role vurgu yapar. Harvey’e göre, meta üretimi ve tüketiminin gerçekleştirdiği sermayenin birinci çevriminde biriken sermaye yatırıma dönüştürülemediğinde, krizi çözenin başlıca yollarından birisi aşırı birikimin ikinci çevrime aktarılmasıdır. Ve bu ikinci çevrime aktarılan kaynakların önemli bir bölümü ise kentsel yapıyı çevreye yönlendirilmektedir. Kentsel çevreye yapılan yatırımlar bir yandan aşırı birikim sorununa çözüm üretirken bir yandan da yeni talepler yaratarak krizin çözümüne yardımcı olmaktadır. Sermayenin kentsel mekâna müdahalesini başka bir açıdan da ele alan Harvey, sınıfsal ayrışmanın hiç olmadığı biçimde mekânsal ayrışmayı da yarattığını belirtir. Ancak bu durumun sınıf konumlarını daha açık hale getirmesinin yanında sınıf temelli olmayan bir bilinç odağını geliştirdiğini vurgular. Kendisini kapitalist sınıfa karşı tanımlayan bir sınıf konumu yerine kentin belli bir bölgesine aidiyet çerçevesinde ve diğer bölgelerle karşıtlık içerisinde tanımlayan bir bilinç gelişir. Bu, yerel topluluk temelli bir bilinçtir. Sınıf bilincine alternatif olarak belirginleşmesi çalışan sınıfların siyasal mücadelesine ket vurduğu gibi tutarlı bir sınıfsal hareketin oluşumunu da engellemiştir. Bu durumun sınıf eylemini olanaksız kılmadığını, söz konusu dönüşüme uygun stratejiler geliştirmenin kaçınılmaz hale geldiğini savunan Harvey, gelişmiş kapitalist ülkelerde kendisini kentsel süreçlerin kalbine yerleştirmeyen her siyasal hareketin başarısızlığa mahkûm olduğunu vurgular. Harvey’de olduğu gibi yaşam mekânındaki çelişkilerin sınıfsal ya da sınıf dışı bir çelişki olarak algılanması sorununu ele alan Ira Katznelson, devletin bu alanlara yönelik geliştirdiği

stratejilerin önemine vurgu yapar.

Örneğin devletin kentsel hizmetler konusundaki tercihlerinin sınıfsal konumlarla çakışması durumunda işçi sınıfının kent mekânındaki çelişkileri sınıf çelişkisi olarak görebilmesi kolaylaşırken, bu tercihlerin sınıfsal sınırları dikkate almaması kentsel çelişkinin bağımsız bir niteliği olduğu duygusunu güçlendirebilecektir. Benzer bir şekilde, merkezîyetçi ve yerel düzeyde katılımı sınırlayan yapılar işçi sınıfının kentsel çelişkileri daha üst düzeyde ve sınıfsal olarak görebilmesini kolaylaştırırken, çoklu ve yerel katılım mekanizmalarına olanak veren bir devlet örgütlenmesi bu tür sorunların yerel topluluk temelli sorunlarmış gibi görülmesine katkıda bulunabilir. Fakat her iki durumda da sonucun ne olacağının mutlak bir belirlenmesi mümkün değildir. Nesnel ve öznel farklı mekanizmaların devreye girmesiyle çok daha değişik sonuçların ortaya çıkması mümkün olabilmektedir.

Toplumsal oluşumları Althusserci bir yaklaşımla ekonomi, ideoloji ve siyaset olarak üç temel uğrak çerçevesinde inceleyen **Manuel Castells**, yeniden üretim süreçlerinin kentsel düzeyde yarattığı çelişkilere yoğunlaşır. Kent mekânının planlı yapısını siyasi kontrolün bir aracı; anıt, anıtsal yapılar ve meydanları ise ideolojik yapının taşıyıcısı olarak değerlendiren Castells, kapitalist toplumlarda kent mekânının özgünlüğünün ekonomik kerteledeki işlevlerinde yattığını belirtir. Üretim ve tüketim kent üstü ölçeklerde örgütlenirken, (kolektif) tüketim kentsel alana özgünlük sağlamaktadır. Emegün yeniden üretimi için zorunlu olan sağlık, eğitim, konut, ulaşım gibi alanlar 20. yüzyılın ikinci yarısında ağırlıkla devletin sorumluluğuna girmiş ve devletin bu alandaki yatırımları artmıştır. Ancak devletin bu talepleri karşılamakta giderek zorlanmasıyla kentsel düzeyde doğrudan emek-sermaye çelişkisine indirgenemeyecek yeni bir çelişki ortaya çıkmıştır. Bu çelişki ağırlıkla devletle kentsel hizmetleri kullananlar arasındadır. Castells’e göre, sınıfsal hareketlerle kentsel toplumsal hareketler arasındaki ilişki görece özerklik taşımaktadır. Diğer yandan, kentsel toplumsal hareketlerin anti-kapitalist bir nitelik kazanarak radikal bir değişime yol açabilmesi daha geniş sınıfsal hareketlerle ne oranda ilişkilendirilebildiği ve eklemelenildiğiyle ilgilidir.

Değerlendirmelerinden de anlaşılacağı üzere, kapitalizmin en yüksek aşamasına ulaştığı emperyalist-kapitalist sistem kentleri olduğu kadar “kent mekânı”nda gerçekleşen çelişkileri de büyütmekte

ve çeşitlendirmektedir. Bu durumu ortaya çıkaran sermayenin -krizlerle dolu- gelişimidir. Kapitalist sistem kendi yarattığı aşırı üretim krizini çözmeye yeteneğine sahip değildir. Derinleşerek tekrarlanan ekonomik krizler sermayeyi her geçen zaman diliminde daha asalak bir hale getirirken sermayenin yapısı ve üretimin örgütlenişi de değişikliğe uğrar. İşçi sınıfının üretim içerisindeki konumunda ve yapısında ortaya çıkan değişiklikler bunun bir sonucu olarak gerçekleşir. Kentlerin sermaye birikiminde üstlendiği rollerin artması ve çeşitlenmesi aynı sürecin bir parçası olarak gelişme gösterir. Kuşkusuz tüm bu süreci canlı kılan esas hareket **sınıf savaşıdır**.

Sermayenin yönelimlerinin temel mantığı, işçi sınıfından en yüksek artı-değerin sızdırılması ve üretilen metadan en yüksek kârın elde edilmesidir. Bu nedenle sermayenin yönelimlerinde birincil hareket noktası; işçi sınıfının birliğinin dağıtılması, sınıf bilincinin kırılması, mücadele ve örgütlenme koşullarının ortadan kaldırılmasıdır. Saldırı hem üretim alanları hem de yaşam alanlarını kapsamaktadır.

Üretimin örgütlenişinde ve dolayısıyla işçi sınıfının yapısında yaşanan değişimler birtakım post-modern teorilerin üretilmesine önayak olmuştur. Bu teorilerin ortak noktası işçi sınıfının kapitalist üretim ilişkileri içerisindeki devrimci özne rolünün yadsınmasıdır. Ele aldığımız konu bu olmadığı için ayrıntılara girmeyeceğiz. Fakat post-modern teorilerde temel tartışmalardan birini oluşturan “hizmet sektörü”nün bahse konu ettiğimiz “kentsel hizmetler” tartışmasıyla benzerlik taşıdığı vurgulanmalıdır. Birinde üretimin biçimine yapılan özel atfı diğerinde üretimin mekânı olarak kendini göstermektedir. Somut birer olgu oldukları sürece bu gerçeklikler reddedilemeyecek, bunların her birinin kendi özgünlükleriyle birlikte kavranması bir zorunluluk olacaktır. Fakat açık ki Marksistler sorunun merkezine, her zaman olduğu gibi, **işçi sınıfının rolünü** ve Engels’in yaklaşımında da açığa çıktığı biçimde **devrim perspektifini** koyacaklardır.

IV. Türkiye’de Kentleşme ve Konut Sorununun Gelişimi

Kentlerin gelişimi, genel olarak kapitalizmin gelişim seyri içerisinde ve gelişmiş kapitalist devletler ağırlıklı tartışılmaktadır. Aynı olgu, Türkiye gibi emperyalizme bağımlı ülkeler açısından ele alındığında tarihsel süreçlerin farklılığını dışarıda tutar-

sak genel çizgileriyle benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Türkiye’de kentleşmenin ve konut sorununun yoğun olarak yaşanmaya başlamasıyla konuya dair araştırma ve tartışmalar da başlamıştır. Ancak özellikle 2000’lere gelindiğinde bu alandaki araştırmaların çok daha yoğunlaştığı görülmektedir. Çoğunlukla yoksulluk tartışmaları ile paralel yapılan araştırmalar, soruna dair ilginin yeniden gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Türkiye’yi incelediğimizde kent olgusunun büyük oranda 1950’li yıllarla birlikte tartışma konusu olduğunu görürüz. **1950’li ve ’60’lı yıllar** kırdan kente kitlesel göçlerin yaşandığı yıllardır. Kırdan göçlerin yanında başta Balkanlar olmak üzere ülke dışından göçler de yaşanmaktadır. Bu yıllar aynı zamanda Türkiye ekonomisi ve siyasetinde çeşitli değişimlerin yaşandığı yıllardır. ABD başta olmak üzere emperyalist devletlerle yoğunlaştırılan ilişkiler, Marshall yardımı bünyesinde yapılan yeni yatırımlar, ithal ikame politikalarının hayata geçirildiği ekonomide belli bir ilerlemeyi sağlamaktadır. Çok partili sisteme geçilmiş olması, önceki dönemin merkezci ve planlı yapısında yaşanan esneklikler vb. toplumsal olarak da yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu yıllar Türkiye’de gecekondu oluşumunun belirginleştiği bir dönemi ifade eder. Devlet, gecekondu gelişimine kayıtsız gibidir. Göçler sonucu şehirlere yığılan kitlelerin gecekondu girişimlerine ciddi bir müdahalede bulunulmaz. Hatta onlara yerleşimleri için yer gösterildiği ve yer yer konut inşa edildiğine rastlanmaktadır. Bu olguyu esas olarak Türkiye’de belli bir gelişme gösteren kapitalist üretim ve bu üretimin ihtiyaç duyduğu işgücü kaynağına bağlı olarak ele almak gerekir. Söz konusu olan sayısal olarak gelişme gösteren Türkiye işçi sınıfının konut ihtiyacının dolaysız bir yansımasıdır.

Başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere göç devam ederken **1970’li yılların** ilk dönemlerinde devletin gecekondu yerleşimlerine küçük çaplı müdahaleleri de başlar. Bu dönemin sonlarına doğru sadece kırdan kente göçler değil kentten kente göçler de başlıca biçimlerden biri haline gelir. Devletin çözüm üretmediği koşullarda, artan konut ihtiyacına halkın kendi olanaklarıyla çözüm üretme eğilimi ağır basar. Devlet arazileri üzerinde gecekondu inşaatı ciddi boyutlar kazanır. Devletin bu sürecin önüne geçmeye yönelik kimi yasal ve pratik girişimleri olsa da ciddi sonuçlar yaratmaz. Değişik parti iktidarlarının farklı uygulamalarının bunda etkisi vardır. Fakat asıl olarak merkezi ve

yerel yöneticilerin, kaçak yapılaşmada öne çıkan çıkar çevreleri ve mafya gruplarıyla ilişkilerinden bahsetmek gerekir. Devlet arazileri üzerinde sadece gecekondular yapılmış değil büyük çaplı işyerleri ve konutların yapılmış da kaçak yapılaşma söz konusudur. '70'li yılların sonları aynı zamanda halkın devrimci örgütlerin önderliğinde konut sorununa alternatif müdahalelerde bulunduğu yıllardır. Yine akrabalık ve hemşericilik ilişkileri, özellikle yeni göç etmiş kesimlerin konut ihtiyacının karşılanmasında dayanışma temelinde belli bir rol oynamaktadır.

Gecekondular mafyasının halkın konut ihtiyacı üzerinden önemli rantlar elde ettiği, devletin, faşist grupların ve çetelerin saldırılarını yoğunlaştırdığı bir ortamda gecekondular alanları hızla politikleşmekte ve egemenler açısından ciddi tehlike olarak görülmeye başlanmaktadır. İşçi sınıfı hareketi gelişmiş, devrimci örgütler işçi ve emekçi kitleler içerisinde kitlesel bir boyut kazanmış durumdadır. Bu koşullar altında, gelişen gecekondular hareketi artık devlet için farklı bir tehlikeyi de içinde barındırmaktadır. İlk ve en önemli örneği 1 Mayıs Mahallesi'nin kuruluşunda gözlemlenen hareket, diğer alanlarda da örnek alınmaya başlamış, birçok yerde devrimcilerin etkisi altındaki gecekondular mahallerinin sayısı artırmıştır. 12 Eylül Askeri Faşist Cuntası ile birlikte devrimci örgütler büyük darbeler alırken söz konusu harekette de ciddi gerilemeler yaşanmıştır. Ancak işçi ve emekçi kitlelerin ilerleyen süreçte daha dağınık ve bireysel de olsa gecekondular yönelimi devam etmiştir.

'80 sonrası neo-liberal ekonomi politikaları çerçevesinde her alanda olduğu gibi kentleşme dinamiklerinde de önemli değişimler kendini göstermiştir. '80li yılların sonlarına kadar görece daha yavaş ilerleyen neo-liberal dönüşüm, '90'lı yıllar ve özellikle 2000'li yıllarda büyük bir hız kazanmıştır. Özelleştirmeler, esnek üretim, taşeronlaştırma, bankacılık ve finansın gelişimi (sermayenin daha asalak bir karakter kazanması), tarımda yaşanan tasfiye, doğal kaynakların talanı vb. bu dönemi tanımlayan belli başlı noktalar olarak öne çıkmıştır. Yine T. Kürdistanı'nda yaşanan savaş, ekonomik yıkım ve göç çok yönlü etkileriyle dönemin şekillenmesinde önemli sonuçlar doğurmuştur.

Kentler açısından '80 sonrası, egemen sınıfların merkezi kontrol, planlama ve yönlendirmesinin artmasıyla öncesinden ciddi bir farklılık göstermiştir. Konut ve yerleşim politikalarında, seçim taktikleri ve yerel yönetim uygulamaların-

dan ileri gelen belli boşluklar yaşansa da artık kentten sağlanan rantın asıl sahibi büyük sermaye (devlet/TOKİ, yerel yönetimler, şirketler) olmaya başlamıştır. Türk egemen sınıflarının kentin sağladığı kar ve olanakları keşfetmekte olduklarını söylemek mümkündür. Kuşkusuz onları buraya yönelten belirli sebepler vardır. En başta geçmiş sürecin deneyimleri göstermiştir ki, şehir yerleşimlerinde küçük-orta sınıflara, yerel çıkar gruplarına ve halkın gecekondular eğilimine müdahalenin yetersiz kalması politik kontrol açısından ciddi sorunlar yaratmaktadır. Birçok yerleşim alanı devlete karşı hareketlerin örgütlenme mekânı olabildiği gibi önemli bir kâr kaynağı da kayıtdışı bir biçimde ara sınıflar arasında dağılmaktadır. Yeni yönelimi belirleyen esas etken ise; emperyalist-kapitalist sistemin yaşadığı ekonomik krizlerden derinden etkilenen Türk sermayesinin, yeni kar alanları bulma konusunda yaşadığı vahşi dürtüdür. Kentin kendisi sermaye birikiminde büyük bir kaynak olarak görülmekte, krizleri atlamanın önemli bir aracı olarak değerlendirilmektedir.

2000 sonrası kentlerin sermaye birikiminde oynadığı rol açısından yasal mevzuat ve uygulamada geniş kapsamlı örnekler ortaya çıkmıştır. "Kentsel dönüşüm" bir strateji olarak tanımlanmaya başlanmış, devlet/TOKİ, yerel yönetim ve özel sektör işbirliği hız kazanmıştır. "Kentsel dönüşüm" yasalara girmiş, "yerel yönetim reformu" adı altında tüm yerleşim alanlarında sermayenin rahatlıkla cirit atabileceği koşullar yaratılmıştır. 2004'le birlikte kentsel dönüşüm kanun tasarıları sürekli olarak gündemde kalmış ve yeni yasal düzenlemeler peş peşe gelmeye başlamıştır. "Kentsel dönüşüm" politikaları bu dönemde ya varolan kanunlarda yapılan değişiklikler ya da ayrı başlıklar altında yasa ve yönetmelik hazırlanarak devreye sokulmuştur. Daha önceki görece sınırlı uygulamaları saymazsak "Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi" gecekondular bölgeleri için hazırlanan ilk kentsel dönüşüm projesi olmuştur. 2004-2005 yılları AKP hükümeti tarafından "kaçak yapılaşmayla mücadele yılı" ilan edilerek, başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde türlü gerekçelerle yıkım saldırılarının yoğunlaştığı bir dönem haline gelmiştir. Devamında farklı zaman ve bölgelerde çeşitli projeler hayata geçirilmiş ya da halkın direnişi karşısında ertelenmek zorunda kalmıştır. Egemen sınıflar ve onların hükümetteki temsilcisi AKP tarafından sermaye birikiminin temel yöntemlerinden biri olarak görülen yıkım projeleri,

2011'e gelindiğinde artık Türkiye tarihinde işçi sınıfı ve emekçilere yönelik en kapsamlı saldırı stratejilerinden birinin adı haline gelmiştir.

V. Esnek Üretim ve Günümüzde Kentler

Türkiye gibi ülkelerin kentleşme süreçleri ele alınırken sosyo-ekonomik özellikler ve siyasal gelişmeler dikkate alınmak zorundadır. Söz konusu ülkelerle gelişmiş kapitalist ülkeler arasında benzerlik ve farklılık kendini birlikte gösterir. Kapitalizmin üretim biçimi olarak belli bir gelişimi, kentlerin görece uzun bir zaman diliminde bu üretim biçiminin etkisinde şekillenmesini beraberinde getirir. Fakat söz konusu özgür bir kapitalizm olmadığı, emperyalizme bağımlı olduğu için kentlerin gelişimi de bu bağımlılık ilişkilerinin seyrine göre değişik biçimler alır.

Türkiye'de göç ve kentleşme de sanayinin gelişiminin etkisi olsa da tek etken bu değildir. Emperyalist programlar etrafında tarımda izlenen politikalar ve savaş gerçeği, kentleşmede özellikle '90'lı yıllardan sonra başat bir rol oynamıştır. Türkiye'de, kapitalizmin klasik gelişim döneminde olduğu gibi sanayileşmeyle uyumlu bir kentleşme yaşanmamış, kentleşme sanayileşmeden önde gitmiştir. Bu durum kentlerin plansız gelişimini kronik bir sorun haline getirmiş ve kayıtdışı sektörleri artırmıştır. Kayıtdışı sektörlerin gelişimi göçle gelen kitlelerin belli bir bölümünü üretim içerisine çekse de kitlesel işsizlik ve yoksulluk Türkiye kentlerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Kentlerin çarpık ve dengesiz yapısı, üretim ilişkilerinin doğal bir sonucu gibidir. Aynı kent sınırları içerisinde ve hatta yan yana; zenginlik, yasallık, lüks konutlar, şaşılaştıran yaşam ile yoksulluk, yasa dışılık, gecekondular ve sefalet birbirini tamamlar.

Ortaya çıkan sonuçları uluslararası düzeyde incelediğimizde Türkiye'ye özgü niteliklerin emperyalist-kapitalist sistemin genel çizgileri dışında olmadığını tam tersine bu çizgilerin çerçevesinde gerçekleştiğini görürüz. Emperyalist ülkeler daha yüksek teknolojiye üretime geçtikçe eskiyen teknolojiye uygun üretim kollarını yarı-sömürgelelere kaydırmaktadır. Üretimde denetim ve tasarım gibi işlevler emperyalist merkezlerde kalırken yoğun emek gerektiren üretim dalları ve özellikle montaj süreci, ucuz işgücünün bulunduğu ülkelerde gerçekleştirilir. Üretim süreci dünya çapında parçalara ayrılır ve esnekleştirilirken bunun yarı-sömürge ülkelere yansımaları çok daha küçük

ve parçalı bir yapıyı ortaya çıkarır. Sonuç olarak büyük şehirlerde küçük ölçekli, esnek, kayıtdışı üretim biçimleri genel yaygınlık kazanırken işçi sınıfının ağırlıklı bir kısmı da düşük ücretli, güvensiz ve örgütsüz olarak çalıştırılır.

Sermayenin uluslararası işbölümü, kentlerin de uluslararası alanda bu işbölümüne göre şekillenmesine yol açar. Yatırım ve istihdam dünyanın ve ülkelerin belli bölge ve kentlerinde yoğunluk gösterir. Üretim zincirlerindeki iç hiyerarşi, benzer şekilde kentler arasındaki hiyerarşiyi yeniden yapılandırır. Bazı bölge ve kentler üretim merkezleri olarak öne çıkarılırken diğer bazıları finans, turizm ya da tarım merkezleri olarak kendini gösterir. Daha önceleri birbirini tamamlayan bir işbölümü olarak sunulan söz konusu hiyerarşi, "küreselleşme" adı verilen ve sermayenin uluslararası pazarlarda dizginsiz olarak dolaştığı yeni süreçte ise tamamlayıcılık ilişkisi dışında tanımlanmaya başlar. Oluşan yeni durum, "uluslararası ölçekte dolaşan ve kendisi için en karlı yerel birimi arayan sermaye ile sermayeyi kendine çekmeye çalışan yerel birimler" şeklinde ifadesini bulur. "Yarışan yerellikler" olarak da kavramlaştırılan bu strateji, emperyalist sermayeyi kendine çekebilmesi için, "yerele" yeni görevler yükler. Yerelden kastedilen esas olarak yarı-sömürge ülkeler ve geri bırakılmış bölgelerdir. Bu ülke ve bölgelerin coğrafi konum, doğal kaynaklar, teknik ve sosyal altyapı, vergi oranları, "nitelikli ama ucuz işgücü" olarak belli özelliklere sahip olması ya da aynı amaçla bazı kıstasları yerine getirmesi gerekmektedir. Türkiye'de de yaygın şekilde görüldüğü gibi yasal düzenlemelerle, alan sermayeye uygun hale getirilmekte ve kapitalistlerin karı garantilenmektedir. Böylece önceden kitlesel tüketimin ve emeğin yeniden üretiminin mekânı olarak öne çıkan "yerel", uluslararası sermayenin karını artıracak biçimde esnek üretimin örgütlendiği bir mekâna dönüşmektedir. Siyasal alanda ulus-devletin zayıflaması ve yerelin özerkleşmesi olarak da sunulan bu süreç, yarı sömürge ülkelerde üretim alanları arasındaki dengesizliği daha da artırarak bölgesel farklılık ve çelişkileri geliştirir.

VI. Yaşam Alanlarında Sınıf Bilinci ve Örgütlenme

Kente ve yaşam alanlarına dair belirtilen süreç işçi sınıfı mücadelesini ve özel olarak da bu mücadelenin örgütsel yapılarını doğrudan etkilemektedir. Siyasal partiler, sendikalar, dernekler ve diğer

örgüt biçimlerinin her biri bu süreçten farklı etkilenebilir, teorik hedeflerle pratik uygulamalar arasında önemli bir çelişki kendini göstermektedir. İşçi sınıfı ve emekçilerin yaşadığı bölgelerde ve bunlar içerisinde de devrimci yapıların çalışma yürüttüğü mahallelerde bu durumu gözlemlemek mümkündür. Tek başına söz konusu mahalleler bile kapsamlı ve çok etkileyenli bir ilişki gösterirler. Üretim ilişkilerinden ortaya çıkan nesnel gerçekler, sınıf mücadelesinin ve bu mücadeledeki öznel güçlerin dolaysız etkilerine maruz kalmaktadır. Konumuz özgülünde ekonomik süreçler, siyasal gelişmeler, alan özgünlükleri, örgütsel yapılar, ideolojik şekillenmeler ve mücadele gelenekleri gibi her biri ayrı bir başlıkta ve kendi iç çelişkileri dâhilinde ele alınabilecek birçok nokta bulunmaktadır. Bütün bunları şu an inceleyebilmemiz mümkün olmadığından genel belirlemelerle yetineceğiz.

Türkiye özgülünde “düşük sanayileşme-hızlı kentleşme” olarak da tarif edilen süreç, hizmet sektörünün gelişimine eşlik etmektedir. Artık işçi sınıfının önemli bir bölümü, özellikle büyük kentlerde, bu sektörde istihdam edilmektedir. Hizmet sektöründeki istihdama “küçük çaplı, esnek, parça başı, kayıtdışı, fason, merdiven altı” vb. tanımlarda da ifadesini bulan sanayi üretimlerini de dâhil ettiğimizde işçi sınıfının şekillendiği iki temel süreç kendini göstermektedir. **Birincisi**, kentler ve yaşam alanları kitlesel üretimin gerçekleştirildiği büyük bir ‘fabrikaya’ dönüşmektedir. Ne var ki bu “fabrika”, üretim mekânı olarak “geniş ama parçalı” bir yapı sunduğu için üretim sürecinde işçi sınıfı da parçalara ayrılmak zorundadır. Bu alanlarda işgücü ücretleri düşük bir seyir izlerken sınıf bilinci ve örgütlenmenin de düşük seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Bu kategorideki işçiler işçi sınıfının büyük çoğunluğunu oluşturmakta ve güvencesizliği yoğun olarak yaşamaktadırlar. **İkincisi**, devlete veya özel sektöre ait görece büyük ve orta boylu işletmelerin ’90’lı yıllardan sonra hakim hale gelen biçimle kendi içinde parçalara ayrılmasıyla işçi sınıfının birliği daha da zayıflamıştır. Birinci kategoride ele alınan işletmeler kadar küçük ve parçalı bir yapıda olmasa da “özelleştirme, taşeronlaştırma, sendikasılaştırma, esnekleştirme” süreci işçi sınıfının bu alandaki örgütlü gücünü geriletmiştir. Sendikal örgütlenmeyi düzenleyen yasalar bu gerilemeyi sürekli olarak beslerken, sonuçta işçi sınıfının görece örgütlü ve ücret olarak iyi durumdaki bu kesimi de hızla güvencesizleştirmektedir.

İşçilerde sınıf bilincinin oluşumunda üretim ve yaşam alanlarının farklı etkileri olsa da bu bilinci belirleyen sadece anılan olgular değildir. Sınıf ya da toplumsal sınıflar durağan değil hareketli bir gerçekliği ifade etmektedir. Doğal olarak sınıf bilinci, işçilerin sınıf mücadelesinin dolaysız süreçlerinde ne kadar deneyim kazandıklarıyla da alakalıdır. Belli bir ülkenin sınıf mücadelesindeki deneyimleri, o ülkenin ekonomik-kültürel özellikleri kadar siyasi ve örgütsel geleneklerini de dikkate almayı gerektirir. Bu açıdan baktığımızda işçi sınıfı mücadelesinin değişik örgütlü yapılarının da söz konusu sürece uyum sağlayamadıkları, sınıf bilincinde yaşanan kırılmanın (ve oluşmamanın) bir parçası oldukları görülecektir.

Söz konusu nesnel süreçler ve öznel güçlerin etkisiyle yaşam alanlarında sınıf bilinci ve sınıf hareketi gelişmemiş, bu alanlardaki hareketlerin genel işçi hareketiyle ilişkisi de geri ve istikrarsız bir biçim almıştır. Diğer yandan hızlı politize oluş nedeniyle ağırlıklı olarak devlete yönelen ve radikalleşebilen bir hareket dikkat çekmektedir. Yaşam alanlarında genellikle yöre/çevre dernekleri, politik örgütlenmelere ait kurum ve dernekler ağır basmaktadır. Söz konusu örgütlenmeler yaşam alanları tarafından belirlenirken bir yarıyla da onları belirlemektedir. Yaşam alanları yöre, ulus, mezhep vb. özdeşlikler çerçevesinde bir araya gelişlerin mekânı olabilmektedir. İşçi sınıfı ve küçük burjuvazinin değişik katmanlarının bir arada yaşadığı bu alanlarda, ortak yerel sorunlar etrafında geniş tabanlı bir araya gelişler ise daha dikkat çekmektedir. Ve son olarak yaşam alanları, değişik toplumsal kategorilere göre belli sorunlar etrafında gelişen hareketlere de zemin yaratmaktadır. İşçi, gençlik, kadın, küçük esnaf, emekliler vd. bu temelde sayılabilir.

Yaşam alanlarındaki bilincin şekillenmesinde değinilmesi gereken bir başka nokta ise alanın işçi havzalarıyla olan yakınlığı ve ilişkisidir. Daha baştan itibaren sanayi üretim alanları olarak gelişen alanlarda üretim ve yaşam alanlarının birlikteliği daha rahat kurulabilmektedir. Söz konusu il, ilçe veya semtlerde yaşayanlar ağırlıklı olarak yakındaki aynı sanayi bölgesinde çalışmakta, üretim alanlarındaki bilinç ve örgütlenmeleri yaşam alanlarını da şekillendirmektedir. Bu özdeşlik sayesinde üretim alanları üzerinden yaşam alanlarını; yaşam alanlarından da üretim alanlarını örgütleyebilme gibi özgün deneyimler ortaya çıkabilmektedir. Oysa işçi sınıfının (özelde sanayi işçilerinin)

bu derece belirleyici olmadığı, işçilerin birçok değişik üretim alanına dağıldığı yaşam alanlarında bu birliktelik zayıf kalmaktadır.

Yaşam alanlarında sınıf bilinci ve sınıf örgütlenmelerinin zayıflığı ülkedeki sendikaların yapısı, mücadele ve örgütlenme gelenekleriyle birlikte de değerlendirilmelidir. Bu kapsamda örneğin sendikaların; özel sektörde ve küçük işletmelerde örgütlenme çabalarının çok az olması, ücret sendikacılığının hakim hale gelmesi, faaliyetlerini üyelerinin işyeri haklarıyla sınırlaması, işyerlerinin dışına çıkmaması ve özellikle yaşam alanlarına, bu alanda örgütlenmeye ilgi göstermemesi vb. belirtilebilir. Kuşkusuz “sendikalar” ifadesi kendi içinde bir genelleme taşımaktadır. Bu yüzden sendikalar değerlendirilirken büyük bir bölümünün bürokratik ve işbirlikçi bir yapıya sahip olduğu belirtilmelidir. Fakat bunun böyle olması ilerici, demokrat, devrimci dediğimiz sendikaların söz konusu gerçekliğin dışında olduğu anlamına gelmemelidir. Sınırlı birtakım girişimleri saymazsak belirtilen noktalarda bu sendikalar arasındaki fark ‘daha az’ ile ‘daha çok’ arasındadır.

Yaşam alanlarındaki bilinç ve örgütlenmelerin şekillenmesinde sınıf mücadelesinde yer kaplayan parti, sendika ve derneklerin, bunlara hakim olan çizgilerin de önemli bir payı olduğu açığa çıkmaktadır. Her ülkenin işçi hareketinde ve mücadele geleneklerinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkabilmektedir. Bazı ülkelerde işyeri ve yaşam alanlarındaki örgütlenmelerin birlikteliği sağlanabilirken birçok ülkede ise işyerinde kendini işçi yaşam alanında ise etnik-dinsel bir grubun üyesi olarak gören bir bilinç şekillenmektedir. Uluslararası sermaye, günümüzde izlediği üretim stratejileriyle, söz konusu sorunları ulusal sınırların ötesine taşıyarak genel bir karakter kazanmasını sağlamıştır.

Avrupa’daki emperyalist ülkeler ve ABD başta olmak üzere, gelişkin kapitalist ülkelerde gözlemlenen göçmen hareketleri bu soruna işaret etmektedir. Sınıfsal konum olarak büyük oranda işçi sınıfına dâhil olmasına, daha da ötesi işçi sınıfının en alt katmanlarını oluşturmasına karşın göçmenlerin o ülkedeki işçi hareketiyle bağları genellikle çok zayıftır. Hatta ülkedeki sosyalist parti ve sendikalara karşı uzaklık ya da güvensizlik olarak tarif edilebilecek bir gerçeklik bulunmaktadır. Etnik ve kültürel olarak ayrımcı politikalarıyla emperyalist devletler bu çelişkiyi kışkırtan bir yerde durmaktadır.

Türkiye’de yaşam alanlarında işçi hareketine

karşı gözlemlenen kayıtsızlığı bu duruma benzetebiliriz. Sanırım bu kapsamda en dikkat çekici olgu olarak Kürt işçilerin durumu örnek verilebilir. Belli başlı büyük şehirler özgülünde “**işçi sınıfının Kürtleşmesi**” ya da “**Kürtlerin işçileşmesi**” gibi tartışmaların konusu olan bu olgu, işçi hareketini de doğrudan etkilemektedir. Kürt işçiler de ağırlıklı olarak işçi sınıfının en güvencesiz ve alt tabakalarını oluşturmada, sınıfsal örgütlenmelerde biraraya getirilemedikleri oranda ise işçi hareketinin zayıflığının temel nedenlerinden biri haline dönüşmektedir. Kürt işçilerde ulusal temeldeki bilinç ve bunun etrafında devleti hedefleyen ciddi politik mücadeleler hakim şekillenışı ifade etmektedir. Kürt işçiler yaşam alanlarındaki şekillenişin yansımalarını da kendi özgünlükleri içerisinde yaşamaktadır. Fakat bu sorunun gelişiminde Türkiye’de işçi hareketiyle bağlantılı parti ve sendikaların şoven ya da sosyal şoven niteliklerini göz ardı etmemeliyiz. Örneğin asıl gücünü Batı’daki büyük şehirlerde bulduran işçi sendikalarının, büyük bir bölümünün şoven veya en iyi durumda sosyal-şoven niteliklere sahip olması Kürt işçilerin güvensizliğini beslemekte ve onları uzaklaştırmaktadır. Memur sendikalarına baktığımızda ise Kürt emekçilerin belli sendikalarda ciddi anlamda örgütlü olduğunu görürüz. Bu durumun oluşumunu belirleyen değişik etkenler (çalışma alanları, üye profili, Kürt hareketinin politikaları...) söz konusu olmakla birlikte, belli memur sendikalarında şovenizm ve sosyal-şovenizmin önemli oranda kırılabilmesini vurgulamak gerekir.

Yaşam alanlarıyla ilgili, son olarak sistemin ve devletin saldırılarını belirtmek gerekmektedir. Egemen sistemin kent merkezlerinde olduğu gibi işçi sınıfının yaşam alanlarında da artan biçimde kendi değerlerini ve kurallarını hakim kılmasıyla birlikte bu alanlar ciddi bir tehditle yüz yüze kalmışlardır. Esnek çalışmanın, güvencesizliğin ve işsizliğin de mekânı olan bu alanlar, üretime uygun olarak, parçalanmış hayatları da ortaya çıkarılmakta, her türlü “adli suça” yataklık edebilmektedir. Sistemin bu kesimlere sunduğu ve onları iteklediği yer yine sistemin “arka sokaklarıdır.” Uyuşturucu, çeteleşme, fuhuş, hırsızlık ve genel olarak yozlaştırma saldırıları, devlet tarafından belli mahallelerde özel olarak geliştirilmektedir. Halka, derneklere, gençlere yönelik polis saldırıları, gözaltı ve tutuklamalar özellikle devrimci çalışmaların bulunduğu alanlarda süreklilik kazanmış durumdadır.

VII. “Kentsel Dönüşüm” ve Yıkımlara Karşı Mücadele

Wan depreminin ardından “kentsel dönüşüm” adı verilen yıkım ve rant politikalarına hız verildiği gözlemlenmektedir. Özellikle İstanbul üzerinden yürütülen tartışmalarda şehirlerin depreme hazır olmadığı en temel argüman olarak öne çıkarılmaktadır. Hükümetin halkı ikna edemediği ve uygulama noktasında ağırdan almak zorunda kaldığı bir ortamda deprem hükümete arayıp da bulamadığı fırsatı vermiş gibidir. Deprem bahane edilerek yapılan yasal düzenlemelerde projeyi hayata geçirmeyi amaçlayan birçok taktik yöntem dikkat çekmektedir. Fakat asıl öne çıkan ve her şeyin sonunda vurgulanan noktayı “kamulaştırma” yani zor yöntemi oluşturuyor. İşte bu zor yöntemi sürecin zorlu geçeceğinin de itirafı durumundadır.

Son “kentsel dönüşüm” saldırısı, Türkiye’de egemen sınıfların kentleri merkezi planlamalarla yeniden inşa etmeyi amaçlayan en kapsamlı girişimidir. Bu yönelimin Türk sermayesine has bir durum olmadığı ele alınan konular içerisinde açıklanmaya çalışılmıştır. Emperyalist sermaye ilk olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde bu politikayı uygulamış ve özellikle kriz süreçlerinde ulusal ekonominin durgunluğa girmesini engellemeyi amaçlamıştır. Emperyalist sermayenin konut satışına dayalı ekonomi politikaları birçok kapitalist ülkede son sınırlarına ulaşarak çökmüştür. Bu çöküş işçi sınıfı ve emekçilerin yoksullaşması, birçoğunun ipotek borçları altında ezilmesi sonucunu doğurmuştur.

İthal ikameci ekonomi politikalarının terk edilmesinin ardından sermayenin finanstan sonra dünyada en fazla yatırım yaptığı alanların başında kent yatırımları gelmektedir. Bu yönüyle Türkiye’deki “kentsel dönüşüm” politikası, emperyalist sermayenin ihtiyaçları ve yönelimlerinden bağımsız değildir. Ancak ülkemizdeki sermayedarların ve onların sözcülüğünü yapan hükümetin büyük bir iştahla kentsel dönüşümü savunması, ülkemiz egemen sınıflarının yeni sermaye üretim alanlarına da ayna tutmaktadır. Yıkım politikasıyla ağırlıklı olarak inşaat ve bankacılık sektöründe büyük kar artışları amaçlanmaktadır. Beraberinde ise kentsel dönüşümün ihtiyaç haline getireceği (ya da sermayenin ihtiyaç olarak sunacağı) birçok sektör ve üretim dalında kar artışlarının sağlanması amaçlanacaktır. Bu birikim ve karın nereye akacağını ise bu politikanın mimarları ve savunucularını takip ederek anlayabiliriz. En genel anlamıyla dev-

let, hükümet, TOKİ, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, büyük şehir belediyeleri ve yerel yönetimler bu sürecin örgütleyicileri olarak aynı zamanda kazanan tarafı da olmayı hedefleyeceklerdir. Büyük inşaat firmaları ve bankalar ise sermaye yatırımlarına oranla en fazla karı elde edecek kesimler olacaktır.

Kapitalizmin tarihi ve daha önce yaşanan deneyimler, kentsel dönüşümün nasıl bir birikim ve kar sağlayacağını anlamamıza yardımcı olmaktadır. **İlk olarak, ülkemizde kentsel dönüşümün özünde zor tehdidi ve dolaysız zor uygulamasıyla bir el koyma ve yıkım saldırısı olduğu belirtilmelidir.** Bunun kapitalizm tarihindeki adı; mülksüzleştirme yoluyla birikimdir. El konan mülkün; yani ev, arsa ya da binanın yerine verileceği söylenen ama gerçekte mülkü elinden alınanların kiracı konumuna düşecekleri bir model ortaya çıkmaktadır. Borçlandırma ve ipotek altına alma, el koyma ve yıkımın ardından bu modelin tamamlayıcı olmaktadır. Yine ev, arsa ve kira spekülasyonlarıyla metaların gerçek değerlerinin üzerinde fiyatlandırılması önemli bir rant kaynağını ortaya çıkarılabilmektedir.

İkinci olarak ise, borç ve ipotek tehdidi altındaki işçi sınıfı ve emekçilerin üretim alanında işverenle pazarlık gücünün yok edilmesi yönündeki amaç belirtilmelidir. Eğer sahip olabilmişse ipotek altındaki evine el konma korkusu, işini kaybetme kaygısıyla birleşerek, devletin ve işverenlerin belirlediği çalışma koşulları ve ücretlere itiraz edememe durumunu yaygınlaştıracaktır. Özellikle de yedek işgücünün, yani işsizlerin bu kadar yüksek sayılarda olduğu bir ülkede, eğer planlandığı şekilde hayata geçerse uygulamanın nasıl sonuçlar yaratacağını kestirmek güç değildir.

“Kentsel dönüşüm” projesi, bugüne kadar yapılan açıklamalara ve yasal düzenlemelere baktığımızda, belli başlı büyük şehirler esas olmak üzere tüm şehirleri kapsayabilecek bir genişliğe sahiptir. Sadece İstanbul’da milyonlarca binanın yıkılmasından bahsedilmektedir. Bir yandan büyük proje ve yatırımların şaşaalı reklamları, merkezi ve yerel yöneticilerin birbiri ardına açıklamaları sürmekte bir yandan da belli alanlarda site, gökdelen, iş ve alışveriş merkezleri yükselmeye devam etmektedir. TOKİ, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, büyük şehir belediyeleri, İstanbul Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü gibi kurum ve kuruluşlar sınırsız yetkilerle (bir ilçeyi yıkma kararı alabilme, acele kamulaştırma vb.) donatılmasına karşın egemenlerin or-

taya çıkacak sonucu tam olarak kestirebildiklerini söylemeyiz. Televizyon programlarında coşkulu bir gayretle yapılan propagandaya, deprem istismarı ve demagojiye bakıldığında devlet yöneticilerinin kaygısını görmek mümkündür. Ancak egemenlerin karşılaştığı güçlüğü en iyi ifade eden durum; mal sahipleri ikna edilemediği ve anlaşma sağlanamadığında devreye “kamulaştırma”nın gireceğinin özellikle vurgulanmasıdır.

“Afet Riski Taşıyan Alanlarda Dönüşüm” adı altında yeni hazırlanan kentsel dönüşüm yasa taslağına ilişkin Çevre ve Şehircilik Bakanı’nın yaptığı açıklamalarda da kamulaştırma ve yıkıma dikkat çekilmesi anlamlıdır. Açıklamalara göre önce bakanlığın koordinasyonunda hazırlanan yasa yılbaşına kadar meclise sunulacak, ardından da Kat Mülkiyeti, İmar Affı ve Yapı Denetim Kanunu yenilenecek. Bakanlığın Türkiye’deki tüm binalarla ilgili raporunu hazırlamasından sonra ise deprem riski yüksek bölgelerdeki konutların yıkımına başlanacak. Gecekondu ve kaçak yapılaşma konusundaki yetki bakanlığa alınırken, bu yapıları yıkmayanlar olursa ise onlara sormadan kamulaştırılıp yıkılacaklar. Diğer yandan kat ittifakının bulunduğu binaların satışında “kat maliklerinin tamamının izni” hükmü kaldırılarak “çoğunluğun kararı” yeterli hale getirilmektedir.

Önümüzdeki süreçte de projelerin, yasaların, yönetmeliklerin, yalan ve demagojilerin bolca ortada dolaştığına tanık olacağız. Fakat adım adım yoğunlaşan haliyle de yıkım saldırıları yakın zamanda hayata geçirilmeye çalışılacaktır. Saldırıya karşı mücadelenin doğru bir çizgide geliştirilebilmesi için, devrimci ve komünistlerin soruna dair temel ilke ve anlayışlarıyla hareket etmesi gerekmektedir. Bu kapsamda işçi sınıfı ve emekçi halkın konut sorununun sınıf mücadelesinin bir parçası olarak değerlendirilmesi, yaşam alanlarında gerçekleşen mücadelelerin sınıf hareketiyle bağının kurulması ve devrim hedefine yönlendirilmesi en genel ilkeleri ifade etmektedir. Reform ve devrim ikileminde, reformlar için mücadelenin devrim mücadelesine tabi kılınması, konut sorununda da bu yaklaşımın yaratıcı bir biçimde hayata geçirilmesini gerektirir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarında öne çıktığı şekliyle sermayenin değer ölçütüne, kar ve rant sağlama amacına karşı kullanım değeri ve halkın dolaysız barınma ihtiyacının öne çıkarılması gerekmektedir. Sermayenin belirlediği kavram ve tartışmaların dışına çıkılmadığında haklı taleple-

rin yeterince ifade edilemeyeceği ve halkın kendi dilinin yaratılamayacağı açıktır. Yıkımlara karşı çıkmakla sınırlı kalmayıp belli talepler ve alternatif önerilerle mücadelenin zenginleştirilmesi; egemenlerin yalanlarını açığa çıkarmakta özel bir rol üstleneceği gibi koşullarının olduğu durumda halkın demokratik inisiyatifine dayalı çözüm örneklerini de ortaya çıkaracaktır. Merkezi planlama ve dayatmalara karşı, yaşam alanlarındaki halkın demokratik kararlarının esas alınması; deprem, altyapı ve konut sorununa halkın inisiyatifinin tanıdığı yerinde çözümlerin savunulması mücadeleyi zenginleştirecek belli başlı talepler olarak ifade edilebilirler.

Egemen sınıfların kentsel dönüşüm stratejisine karşı işçi sınıfı ve emekçilerin de kendi mücadele stratejilerini oluşturmaları zorunludur. Mücadele stratejilerinin belirlenmesinde kuşkusuz ki asıl görev devrimci güçlere düşmektedir. Ancak bu stratejilerin soyut bir biçimde belirlenebilmesi mümkün değildir. Öncelikle somut araştırmalar yapılmalı ve belirlenen yıkım alanlarıyla bağlar güçlendirilmeli veya kurulmalıdır. Yaşam alanlarındaki halka yönelik olarak bilgilendirme çalışmaları yürütülmeli, bu sayede alanda yaşayan halkın genel profili ve yıkımlar konusundaki eğilimleri de açığa çıkarılabilmelidir. Açığa çıkacak durum, yapılacak çalışmalarda her alan özgülünde hangi konu, araç ve yöntemlerin öne çıkarılacağına dair de veriler sağlayacaktır. Yıkım alanlarıyla kurulacak somut ve canlı bağlar her bir aşamada mücadelenin hangi zeminler üzerinden yükseleceğine ışık tutacaktır. Zira egemenlerin “kusursuz” proje ve planlarına karşı, uygulamaya geçtiğinde, yıkım saldırısının sınıf mücadelesinde bambaşka bir tablo ortaya çıkaracağı görülmelidir. Bu tabloda haklı talepler, mücadele ve direniş başat bir yerde olacak ve asıl savaş o zaman başlayacaktır. Savaşın başladığı aşamada, taktik ve somut önderliğin her zamankinden daha önemli hale geleceği, her anın kritik bir rol kazanacağı, ideolojik ısrar ve örgütsel dayanıklılığın sonucun belirlenmesinde tayin edici olacağı hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır.

2- Bu bölüm aşağıdaki kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

“**Kent ve Kapitalizm**” Praksis Sayı: 2 (Bahar 2001)

1 Mayıs Mahallesi 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent, Şükrü Aslan, İletişim Yayınları

ENVER PAŞA'NIN “HAZİN” SONU...

Sarıkamış'a kadar neden ve kim için yüründü? Hangi emperyalist güçlerin çıkarları için bu yol alındı? 90 bin askerin beyaz ölümüne neden olan bu yürüyüşün başındaki komutan kimdi? Büyük askeri deha olarak gösterilmeye çalışılan Enver Paşa kimdir gerçekte? Amacımız bu sorulara yanıt olmaya çalışmak.

Kimi tarihsel olaylar ve şahsiyetler bir yandan milliyetçiliğin ağır propaganda saldırısı olarak kullanılırken diğer yandan da sahte tarih yazımının bir malzemesi olarak kullanılırlar. “Sarıkamış destanı” ve onun sahte kahramanı Enver Paşa da bu belirlemeye uygun düşen belirgin örneklerdendir. TC askerlerinin Sarıkamış'ta kışın buz kesen soğuğuna rağmen imkansızlık ve yokluklar içinde sergiledikleri yüksek fedakarlıktan ve gösterdiği kahramanlıklardan bahsedilir. Askerlerin başında bulunan “kahraman” komutan Enver Paşa'dan övgüyle söz edilir. Kahramanlık ve fedakarlık yanına dair güçlü vurgular yapılarak acılı ve onurlu bir direniş destanı yaratılır.

Tıpkı “Kurtuluş Savaşı” örneğinde olduğu gibi Sarıkamış destanı ve komutanı Enver Paşa hakkında da gerçek dışı anlatımlarla sahte kahramanlık algısı yaratılır. Özcesi hainler ve halk düşmanları, vatanperver ve kahraman olarak tanıtılır kitlelere. Olaylar ve gerçekler çarpıtılıp ters yüz edilerek, yaşanmamışlıklar yaşanmış gibi gösterilerek, sahte kahramanlıklar üzerine kurulu bir resmi tarih yazımına devam edilir.

Sarıkamış'a kadar neden ve kim için yüründü?

Hangi emperyalist güçlerin çıkarları için bu yol alındı? 90 bin askerin beyaz ölümüne neden olan bu yürüyüşün başındaki komutan kimdi? Büyük askeri deha olarak tanıtılıp kahraman olarak gösterilmeye çalışılan Enver Paşa kimdir gerçekte? Yaşamı boyunca kimin safında yer almış, kimin çıkarları için savaşmış, neler yapmış ve nasıl bir rol oynamıştır? Amacımız bu sorulara yanıt olmaya çalışmak. Gerçekler üzerine kurulu olgu ve olayları anlatarak bilimsel bir tarih algılamasına hizmet etmek ve sahte resmi tarihi ve sahte kahramanları deşifre etmektir.

Enver Paşa'nın rezil sonu

İngiliz emperyalistleri Orta Asya'yı işgal etme düşüncelerinden hiçbir zaman vazgeçmezler, hatta bu amaçlarına ulaşmak için Kafkaslara askeri birlik bile sokarlar. Ancak Kızıl Ordu tarafından imha edilmekten kurtulamazlar. Orta Asya'da anti Sovyet cephesi oluşturma fikrinde ısrar eden İngiliz emperyalistleri, bölgedeki karşı devrimciler ve beyaz ordu güçleriyle yakın ilişkiler içinde olan ajanları sayesinde Müslüman halkları Sovyetler Rusya'sına karşı ayaklandır-

mak için her türlü olanağı seferber etmekten çekinmezler. Ve sonunda İngiliz emperyalistleri bu amaçlarına ulaşmak için kendilerine bu konuda yardımcı olacak en uygun aday olan Osmanlı Türkiye'sinin eski savunma bakanı Enver Paşa'yı bulurlar.

Enver Paşa, kan emici yandaşlarıyla birlikte 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında "uygar Avrupa"nın devlet adamları ve politikacılarının soğuk ve kayıtsız bakışları arasında silahsız ve savunmasız Ermeni halkının kitlesel imhasını örgütlemiş ve gerçekleştirmiş bir şahsiyettir.

Tarih, Cengiz Han ve Timurlenk'in kitlesel katliamlarından sonra böylesine korkunç bir vahşete ilk kez Ermeni katliamında tanık olmuştur. Türkiye ve Almanya'nın I. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda yenilmesinden sonra Berlin'e yerleşen Enver Paşa'nın en büyük amacı Türkiye'den kaçan Jön-Türkleri kendi etrafında birleştirmek "İttihat ve Terakki" Partisi'ni yeniden oluşturmaktı. Enver Paşa'nın bu düşünceleri başarısızlığa uğrayınca yenilen Almanya'nın da artık kendisine daha fazla yardım edecek ve destekleyecek gücü kalmamıştır. Berlin'de bulunan Rus ataşeliğindeki bir görevli, 1917 yılının 17 Ocak'ında çektiği telgrafta, "...Almanlar, eğer yanılmıyorsam Ermeni kıyımlarının sorumluluğunu kendi üzerlerinden atmak amacıyla... Ermeni sorununda yeni bir oyuna hazırlanıyorlar ve bir kez daha gereksiz yere Türkiye adına ezilen bağımlı halkların 'kurtarıcısı' rolünü oynamak istiyorlar" diye belirtir.

Bu sıralarda Enver Paşa da hummalı bir şekilde kendisine yeni bir efendi arayışı içindedir. Ve İngilizlere yanaşır.

Bir kere itaatkar ruhlu köle bulunmuştur. İngilizler Enver Paşa ile Orta Asya'da anti-Sovyet mücadelesini yeniden kızıştırmak, Sovyetler iktidarını yıkmak ve bölgede kendi emperyalist hegemonyasını oluşturmak amacıyla çok yakından ilgilenir. Ve böylelikle Osmanlı Türkiye'sinin eski savunma bakanı Enver de kendisine yeni bir efendi bulur ve Britanya imparatorluğunun yeminli bir uşağı olur.

İngiliz istihbaratının tavsiye ve önerileriyle hareket eden Enver Paşa, onlara ilk iş olarak Müslüman ülkelerin en az birkaçını emperyalistlerin çıkarları için birleştirme planlarının ayrıntılarını anlatır. Böylece yeni bir kılığa bürünen Enver Paşa 1920 yılının Eylül ayında yapılmakta olan Doğu Halkları I. Kongresine katılmak üzere

Bakü'ye hareket eder.

Kongrenin başkanlığına sunduğu demagojik söylemlerle dolu bir deklarasyonla kongrenin gündüşü üzerinde etkili olmaya, onu doğru yoldan saptırmaya çalışır. Enver Paşa'nın bu ikiyüzlülüğünü ve sahtekarlığını ortaya çıkarmak ve onun gerçek niyetinin altında yatan karanlık emelleri daha iyi kavrayıp bilince çıkartmak açısından yazdığı deklarasyondan birkaç alıntıyı olduğu gibi aktarıyoruz.

"... Türkiye Almanlar tarafından savaşa sokuldu..., ve bize yeni bir yaşam vaadinde bulundular. Alman emperyalistleri bizleri kendi saldırgan emelleri için kullandı.

... Birinci dünya savaşı sırasında çok önemli bir mevkideydim. Ama tüm samimiyetimle şunu belirteyim ki, Alman emperyalistlerinin saflarında savaşmak zorunda bırakıldığımız için çok üzgünüm. Alman emperyalistlerinden ne kadar nefret ediyorum ve lanetliyorsam İngiliz emperyalizmi ve İngiliz emperyalistlerini de bir o kadar lanetliyorum. Biz Sovyetler Rusya'sıyla birlikte çalışmayı kararlaştırdık ve Rusya'nın gerçek bir dostu olmaya çalışıyoruz.

... Savaşlara karşıyız, iktidara gelmek için insanların birbirlerini boğazlamasına da karşıyız.

... Biz emekçilerin mutluluğunu istiyoruz..."

Ve benzeri sözler.

Ama kongrenin delegeleri bu "maceraperest"i çok iyi tanıdıklarından onun kongreye katılmasını yasakladılar. Türk işçilerini ve yoksul köylülerini bir grup emperyalistin, bir avuç para babasının ve yüksek rütbeli subayın çıkarı için yığınlarca masum insanın imhasına neden olan bu caniyeye karşı dikkatli olunması gerektiği önemle vurgulanır.

Planlarını bir an evvel gerçekleştirmek isteyen Enver Paşa, Güney Kafkasya'da, Kırım ve Orta Asya'daki burjuva nasyonalistleriyle görüşmelerine hız verir.

Enver Paşa'nın söylemleriyle harekete geçen Orta-Asya ulusalcıları, komünist parti saflarına girip kendilerini gizlemeye çalışarak belli görevlere gelir, Enver'in dediklerini uygulayıp halkı sosyalizmden nefret ettirmeye çalışırlar.

I. Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında Enver, Talat ve diğer Jön-Türk politikacılarının siyaset okulundan geçen birçok Buharalı öğrenci Türkiye'den döndüklerinde, Jön-Türkler örneğinde olduğu gibi bu sefer de kendi ülkelerinde

Genç-Buharalılar partisi kurarak pan-İslamizmin hararetli savunucuları olurlar.

1921 yılının Eylül ayında suçlu Jön-Türkler grubunun elebaşlarından Cemal Paşa, karşı-devrimci örgütleri bir araya toplamak amacıyla, Enver'in emriyle gizlice Taşkent'e gelir. Enver 1921 yılında bu şahsın yardımıyla Orta Asya'ya geçerek Buhara'ya yerleşir. Genç-Buharalılar Enver'i görülmemiş bir coşkuyla karşılar. Enver Paşa burada oldukça itibar görür. Buhara'da 4 gün kalır, karşı-devrimcilerle görüşür, en önemlisi de Basmacıların^(*) dağınık bütün gruplarını kendi etrafında toparlaması olur.

1921 yılının 11 Eylül'ünde av partisi bahanesiyle eski subaylardan Hacı Sami Bey, Bartınlı Muhiddin, Nafi Bey ve Halil Bey'in eşliğinde Doğu Buhara'ya kaçır. Bu esnada da Karament kıışlasında İbrahim Bey'in çağrısıyla bir toplantı yapılır, toplantıya 5000 kişi katılır. Basmacılar bu toplantıyı, Basmacılar hareketinin örgütlenme sorunlarının tartışıldığı bir toplantı olarak değerlendirir. Enver Paşa, kendine eşlik eden ve 80 süvarisiyle birlikte toplantının en hararetli zamanında yetişerek Basmacılara hitaben konuşur.

"Ben, Osmanlı Türk sultanının damadı ve Hazreti Muhammed'in halefi Enver Paşa'yım. Buhara'da bulunduğumda, Sovyetler iktidarı beni tutuklamak istedi, oysa tüm Avrupa beni Türkiye'nin savunma bakamı olarak tanıyor. Bundan dolayı da İslam ordularının komutasını üzerime almak için sizlerin yanına gelmeye karar verdim."

Fakat, İbrahim Bey, Enver'in kendisi için tehlikeli bir rakip olduğunu anlayınca onu tutuklar. Enver Paşa, elçileri Buhara eski emirinin mektubunu getirene kadar 20 gün tutuklu kalır. Emir'in emriyle yüksek subaylarından bir görevlinin İbrahim Bey'e yazdığı mektupta *"İngiltere ve Afganistan Emir'e yardım etmeyi kararlaştırdı... Enver'le ilgili de size bir mektup ulaştırıldı. Bu zat majesteleri tarafından gönderilmiş, yüksek düzeyde tanınmış önemli bir kişidir. Onunla acilen görüşmeniz ve kendisine danışmanız gerekir. Ona çok ihtiyacımız var"* yazar. Serbest bırakılan Enver Paşa da İbrahim Bey'e, Buhara'yı Sovyet ordularından kurtaracağımı, kendi iktidarlarını kuracağını belirtir. İbrahim Bey de Basmacıların bütün birimlerini Enver'in komutasına verir.

Basmacıların genel komutanlığını eline geçi-

ren Enver, derhal bir mühür hazırlanmasını ve üzerine de **"Bütün İslam ordularının başkomutanı, halifenin damadı, Muhammed'in vekili"** diye yazmalarını emreder.

Afganistan'ın gerici yönetimiyle bağ kuran Enver'e Nadir Han, 800 kişiden oluşan bir korumaya gönderir. Daha sonra da Nadir'in temsilcisi Ahmed Han kendisine çok miktarda silah ve cephane getirir. Enver, düzensiz ve disiplinsiz Basmacıları eğiterek disiplinli bir ordu düzenine sokar. Eskiden olduğu gibi plansız ve düzensiz saldırılar yapan çapulcularından düzenli ve disiplinli bir ordu oluşturur. Orta Asya'nın tüm gericileriyle bağ kurar; Semerkant, Fergana, Hiva'daki Basmacıların elebaşlarıyla anlaşır.

TKP'ye (Türkistan Komünist Partisi) gönderilen bir mektupta: *"Enver Paşa'nın Doğu Buhara'da görünmesi Semerkant'ta bulunan Basmacılar hareketinin güçlenmesi üzerinde önemli bir rol oynadı"*ğına dikkat çekilir.

Enver Paşa ilk çağrılarının birisinde *"Ben İslam dünyasının halifesi olarak sizleri birleştirmek ve kölelikten kurtarmak için atandım. Bu amaçla gerek coğrafik konumu ve gerekse de faaliyetlerim açısından en uygun yerin Doğu Buhara olduğuna ve merkezimin de burada kurulmasına karar verdim"* diye hitab eder kitleye. Sloganlar arasında **"Bütün Müslümanların birliği"**, "Orta Asya'da büyük bir Müslüman devletinin oluşturulması", **"bütün Avrupalıların sürülmesi"** talepleri vardır.

İngiliz istihbaratçısı General Mac Mane yazdığı bir raporda *"Enver'in platformunda, İran'dan Buhara'ya, Hiva'dan Afganistan'a ve tabii ki son tahlilde Türkiye'den oluşmuş büyük bir imparatorluğun yaratılması var"* diye not düşer. Enver'in asıl amacı Buhara'yı, Hivan'ı, Türkistan'ı ve nihayet bütün Orta Asya'yı Sovyetler Rusya'sından kurtarmaktı.

"... Ben halkı emperyalizmin boyunduruğundan kurtarmak için işe Rusların hakimiyetini parçalayarak başlamak gerektiğini öğrendim" ve işte uluslararası maceraperestlerin soruları nasıl hazırladığının bariz bir kanıtı.

Böylelikle maceraperest Enver Paşa da, Savinkov, Petlyura, Çernov ve diğerleri gibi Batı Antant ülkelerinin Doğudaki ajamı haline dönüşür. Basmacıların elebaşlarının emri altında çok sayıda silahlı insanlar bulunmaktadır. Sadece Fergana bölgesinde 1921 yılı sonlarında Basmacıların asker sayısı 7.500 kişi idi. Heyecanlanan

Enver Paşa, ilk askeri başarısını 1921 yılında Gırsarya ovası üzerinden Duşanbe'ye saldırıp işgal ederek elde eder. Enver Paşa, bu esnada o sıralarda Türkistan'da bulunan sultanlık Türkiye'sinin eski subaylarından muazzam bir şekilde yararlanır. Bu subaylar işgal edilen bölgeleri keşimlenin tam anlamıyla cehenneme çevirirler. Az sayıdaki Sovyet garnizon askerleri Enver'in çapulculardan oluşan Basmacı saldırganlarına karşı ancak iki ay dayanabilir. Ve Sovyet garnizon askerleri Basmacı saldırganlar tarafından daraltılan çemberi güçlölkle yarmayı başararak Baysun'daki Kızıl Ordu'nun ana birliklerine ulaşırlar. Ve böylece Duşanbe, Enver Paşa tarafından işgal edilir. Enver Paşa yönünü bu kez de Batı Buhara'ya çevirir.

Zafer sarhoşluğuna kapılan Enver Paşa, Sovyet Rusya'sına başvurarak, "Doğu'da ortak çıkarlar adına mücadele edilmesi için" kendisini Buhara devlet yöneticisi olarak tanımları önerisinde bulunur.

İşgal ettiği bölgelerde zulüm dolu korkunç bir rejim uygulamasına geçen kan emicilerden Enver Paşa, Sovyetler'e gönül vermiş birçok insanı acımasızca katledip, işgal ettiği yerleşim yerlerini yerle bir eder. Muhammed'in vekili, Enver'in verdiği "özgürlük" buydu.

Enver Paşa'nın yürüttüğü anti-Sovyet hareketini ezme görevini örgütlemek ve önderlik etmek için 1922 yılı Mayıs ayında Komünist Partisi Merkez Komitesi, partinin önemli politikacılarından G. K. Orjonikidze ve Ş. Z. Eliava'yı Türkistan'a gönderir. 1922 yılının 12 Mayıs'ında Türkistan KP'nin Merkez Komitesi'nin plenumu yapılır. Bu tarihi toplantıda Basmacılara karşı verilecek mücadelenin stratejisinin belirlenmesine damgasını vuran Orjonikidze olur. Enver Paşa ve onun efendileri İngiliz emperyalistlerinin Orta Asya'yı bir İngiliz kolonisi haline getirmeyi amaçladıklarına değinen Orjonikidze, amaçlarının Sovyetler Rusya'sını zayıflatmak olduğunu belirtir. Ve bütün parti örgütlerinin emekçi yığınlarına giderek, halkın arasında çalışma yürütmesini, var olan mevcut durumu olduğu gibi halka açıklamalarını, buna göre hareket etmelerini ister.

1922 yılının Mayıs ayında Enver Paşa Baysun'u kuşatır. Az sayıdaki kızıl ordu askeri Enver Paşa'nın komutasındaki çapulcular ordusunun saldırı girişimini geri püskürtür. Kızıl Ordu'nun direnişini kıramayan Enver Paşa, bu kez de onlara teslim olmaları çağrısında bulunarak kur-

nazca bir taktik izler. Kızıl Ordu birlikleri de onun bu adımını "... Biz gücünü bilimden alan işçi köylü ordusu olarak, halkların huzur içinde çalışmalarına mücadele etmeyen sizin gibi haydutlar sürüsüne karşı her zaman direnmeye hazırız. Dökülen bütün kanın sorumlusu biz değil sizlersiniz, zira ilk saldıran siz oldunuz, dolayısıyla bunun hesabını asıl biz sizlerden soracağız" diye cevaplar. Enver Paşa Baysun'u işgal ederek Batu Buhara'ya geçmeyi amaçlamaktaydı. Bu doğrultuda da yoğun çaba sarfeder. Basmacı haydutlar sürüsünden oluşan çapulcu bir ordu oluşturur. Fergana, Semerkant ve çevresinde Doğu Buhara'da güçlü bir direniş cephesi yaratır.

Enver Paşa'nın geçici başarılarından heyecanlanan İngiliz emperyalistleri, ona sundukları yardımlarını daha çok artırırlar. Diğer taraftan Türk hükümetinin yöneticileri de Enver Paşa'nın yaptıklarını dikkatle izlemekteydi.

"Neue Züricher Zeitung" gazetesi 1922 yılının Temmuz ayında Enver'in 60 bin kişiden oluşan bir ordusu olduğundan söz eder. Roma'da yayınlanan bir gazetede "Messagero di Poma" ise "... Enver Paşa'nın Türkistan'da yönettiği anti-Bolşevik ayaklanmasının son aşamaya geldi"ğini yazar.

Yukarıda adı geçen Züricher gazetesi, Kostantinopolis'te yayınlanmakta olan "Рулъ" (Direksiyon) gazetesinin sansasyonel bir haberine yer verir. Habere göre, 1922 yılının Haziran başlarında Enver Paşa ve Mustafa Kemal arasında bir antlaşma imzalanır. Gazete "Bu iki Türk arasındaki antlaşma, görünüşe göre pan-islamizmin amacına ulaşması için sürdürülen mücadelenin gerekliliğini kabul etmeleri temelindedir" der.

"Oriento moderato" gazetesi 1922 yılı Aralık 15'te daha belirgin olarak "Enver Paşa ve Mustafa Kemal Paşa'nın arasındaki bu yakınlaşma, mükemmel bir antlaşma olarak zaten fark ediliyordu" der. Buhara'dan gelen haberlerde ise, her iki tarafın karşılıklı olarak etkili oldukları alanlarda birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışma içinde olmaları üzerinde anlaştıkları, buna göre Enver Paşa'nın etkili olduğu Orta Asya ve İran; Mustafa Kemal'in Küçük Asya ve Ortadoğu coğrafyasında ortak çıkarlar konusunda uzlaştıkları belirtilir.

Enver Paşa'nın İngiliz emperyalistlerinin yardımıyla Orta Asya'yı Sovyetler Rusya'sından ayırıp bölgede karşı devrimci bir yönetim kurarak

tüm Asya'ya hakim olma planlarının altında yatan gerçekliği bilen Sovyetler Rusya'sı 1922 yılının Nisan ayının 15'inde Buhara'da Sovyet Kızıl Ordusu birliklerinden devrimci askeri bir konsey oluşturur. Devrimci askeri grupların arasında Türkistan'ın ilk süvari tugayının yanı sıra 8. Süvari Birliği Türkistan 3. Mekanize Bölüğü 11. süvari bölüğü yer alır. Enver'in Basmacı haydutlarından oluşturduğu ordusuna ilk ağır darbeyi H. Melkumyan'ın (Ermeni Bolşevik komutan) 1. Süvari Tugayı indirir. Eski emirin yakın dostu Abdukahor'un emrindeki 3 bin kişiden oluşan bu haydut sürülerini Buhara, Ziyaddin, Çerabulak ve Kermin bölgelerinde 9 Mart'ta imha eder.

Melkumyan'ın elde ettiği başarıdan gurur duyan Orjonikidze, 1922 yılının Mayıs ayında yazdığı mektubunda *"Elde ettiğiniz başarıdan dolayı son derecede memnunuz. Enver'e karşı çok daha ciddi savaşmak gerekir, onun belini kıracağınızdan eminim. Bu son derece önemli ve ağır çalışmalarınızda gücümün yettiği oranda sana yardım edeceğime dair söz veriyorum"* der.

Enver Paşa'yı ve ordusunu imha etmek Batı Buhara'yı kurtarmak için Sovyetler ordusu ikiye ayrılır. Birinci grupta H. Melkumyan'ın tugayı yer alır. Ordunun biri sağ diğeri sol kanadı oluşturur. Enver Paşa'nın 17 bin kişiden oluşan haydutlar ordusu, Kofrun'da Sovyetler'e karşı ağır bir darbe vurmaya hazırlanır.

Enver Paşa, tekrar haydutlarıyla Baysun'u kuşatmak ister. Melkumyan önderliğindeki birlikler güçlerini Derbend Kışlası'nda yoğunlaştırır ve ardından saldırıya geçer. 1922 yılının 15 Haziran'ında Baysun'da karşılaştığı Enver Paşa'nın haydutlarına ağır bir darbe indirerek çok sayıda çapulcuyu imha eder. Sıkışan Enver Paşa, doğuya doğru geri çekilmek zorunda kalır.

Baysun yenilgisinden sonra Enver Paşa'ya iki çıkış yolu kalıyordu. Ya az bir grupla yaşamını tehlikeye atarak erişilmez dağların patika yollarından Piança'ya inmek ya da oldukça sarp Darvaz vadisinden geçmek. Ama er veya geç Enver Paşa için geriye bir yol kalıyordu o da Afganistan'a doğru kaçmak. Enver Paşa, Kofrun yakınlarında cephe savaşına katılır. Enver'in sıkıştığını gören Melkumyan, onların güç toplamasına fırsat tanımaz. Arkalarından dolanan Melkumyan, beklenmedik bir anda kendilerinden sayıca üstün Enver'in ana kuvvetleri üzerine saldırır. Enver

Paşa'nın askeri yeteneğini bilen Melkumyan, gerek askeri ve akademi eğitimi, gerek emperyalist savaşlarda elde ettiği tecrübe ve nihayet dev bir askeri güce sahip olmasını da göz önünde bulundurarak, sabahı beklemeden Temmuz'un 15'inde saldırıya geçer. Beklenmedik saldırı karşısında telaşa kapılan Enver Paşa'nın askerleri tamamen imha edilir. Enver paşa ve geriye kalan 1.700 kişiden oluşan seçkin askerleri çareyi kaçmakta bulurlar. Aldığı darbenin etkisinden sonra Enver Paşa'nın ordusundan geriye kalanlar ikiye ayrılır. Bir kısmı Enver'le birlikte Surhandarya nehrinin doğu kıyısına geçer, diğerleri de Sarı Asya bölgesinde toplanırlar. Enver Paşa'nın bölüğünü imha etmek için harekete geçen Alayan Alayı 2. Süvari Birlikleri Enver Paşa'nın savunma birliklerini imha ederler. Çaresiz kalan Enver Paşa, Bolcun bölgesine kaçar.

Tuzağa düşmüş yaralı bir hayvan gibi kuduran bu vahşi yaratık, Melkumyan'dan aldığı ağır darbeden sonra bile halen uslanmamıştır. Kendisini halen sultanın damadı, İslam ordularının komutanı ve Doğu halklarının kurtarıcısı olarak görür. Tacik halkının gözünde itibarının ayaklar altına alındığını asla kabul etmek istemez. Halk da artık Enver Paşa gerçekliğini yaşanan acı gerçeklikle görür ve ona karşı büyük bir öfke ve nefret duymaya başlar. Tacik ve Orta Asya halkları Bolşeviklere ve onun cesur komutanı Hagop Melkumyan'a saygı duymaya başlar. Ona duydukları saygınlıklarından kendisine **"Yakup Dürye"** adıyla onurlandırılırlar.

1922 yılının 19 Temmuz'unda Yuriçi'den hareket eden Melkumyan'ın tugayı Duşanbe'ye yönelir. Gisari bölgesinde mevzilenmiş Enver Paşa'nın askeri birlikleriyle karşılaşır. Soluk almadam her iki koldan çarpışmalara girer. Çarpışma gün boyu devam eder. Yenileceğini hisseden Enver Paşa savaş alanında 160 kayıp bırakarak Gisari'den de kaçar. Türkistan 1. Süvari Tugayı (Bolşevik ordusu) Baysun, Yurçi ve Karatak bölgelerini Enver'in haydutlarından tamamen temizler.

Beş gün sonra askeri birlikler Duşanbe'ye yaklaşılırlar. Enver Paşa savunmaya çok önem vermiştir. Duşanbe de bulunan Enver şehri adeta bir kale haline dönüştürüyor ve Duşanbe yakınlarında Sovyetler ordusunu ve komutanı olan H. Melkumyan'ı yenmeyi umut ediyordu. Ama işler hiç de umduğu gibi olmadı, tersine Melkumyan'ın birlikleri Basmacılara ağır bir darbe vurdu. Enver Paşa bu kez de Duşanbe'den kaçmak zorunda kaldı. Ye-

nilgi üstüne yenilgi alan Enver Paşa, İbrahim Bey'le birleşmek zorunda kalarak ondan yardım talebinde bulunur. Ayakları altındaki toprağı kaybedeceğini anlayan Enver Paşa, beyaz orduların da sık sık başvurduğu ve severek yaptıkları provokasyon haberlere ağırlık verir ve yazdığı bir bildiriye şunları belirtir; *“Başta Rus kızıl ordu askerleri olmak üzere Rusya’da halk kendi hakları için ve demokrasiyi yeniden tesis etmek için Merkezi Rusya’da, Ukrayna’da, Sibirya’da, Kafkaslarda, Don’da, Povoljiye’de ve Urallar’da ayaklandılar. Ayaklanan halklar kendi öz ordusunu ve güçlerini örgütlemekte hasımları olan kızıl orduya karşı başarıyla mücadele etmektedir. Bizler de Buhara ve Türkistan’ın kurtuluşu için savaşıyoruz. Kızıl ordu askerleri her gün ayaklanan halk saflarına katılmaktadır. Sizler de kurtuluş mücadelesine katılarak destek vermelisiniz. Kızıl ordu askerleri, birliklerinizle birlikte, silah ve mazerelerinizle bizlere katılın, Türkistan ve Rusya’nın kurtuluşu için mücadele edin.”*

İslam ordularının genel komutanı; Enver Paşa

Sovyetler ordusundaki isimleri öne çıkışmış başarılı komutanlar için gönderdiği mektubunda ise *“Sizler daha şimdiden birliklerin komutanısınız, saflarımıza geçtiğiniz zaman bize bildirin. Nöbetçiler sizleri karşılayacak. Halifenin Damadı Enver”* yazar.

Melkumyan’dan aldığı ağır darbelerin etkisinden kurtulamayan Enver’in tek çıkış yolu çemberi yarıp Afganistan’a kaçmaktır. Ama çıkış güzergahı 8. Süvari Tugayı’nın 15. ve 16. alaylarının savaşçıları tarafından kesilir. Enver Paşa haydutlar sürüsüyle Çakan Kışlası’na geçer.

Tuzağa düşen Enver Paşa, daha önce Avrupa’ya gönderdiği temsilcisi Aribov’dan, kardeşi Nuri Paşa’yla Antant devletlerinden vakit kaybetmeden derhal yardım göndermelerini ve kendilerine iletmelerini ister. Maalesef Enver Paşa Avrupa’dan da beklediği yardımı almaz.

Buhara Demokratik Halk Sovyetleri Cumhuriyetinin Dışişleri Bakanı Halk Komiseri, Afganistan’a doğru hareket edeceği tahmin edilen Enver Paşa’nın tamamen ezilmesi için Afganistan Emiri Amanullah Han’a haber gönderir. Enver Paşa’nın Afganistan sınırını geçmesi durumunda halka karşı işlediği ağır suçlardan dolayı derhal Buhara Demokratik Halk Cumhuriyeti adaletine teslim edilmesini ister.

16. Süvari Alayı Grubu’nun Bolşevik komutanı **İvan Savkon**, Ağustos ayının 4’ünde sabah erkenden kışlaya yaklaşır. Atlarını kışlanın yakınına bırakan Savkon’un askerleri farkedilmeden kışlanın merkezinde bulunan camiye yaklaşıp mevzilenirler. Enver Paşa camide korumalarıyla namaz kılmaktadır. Namazları biter. Enver Paşa caminin çıkışında Devlet Minbaşı ve diğer tayfasıyla birlikte görülür. Savkon, nişancılarına ateş etmelerini emreder. Basmacılar paniğe kapılırlar. Enver Paşa kendi güçlerini toparlayarak kışlanın yakınındaki tepelere çekilmeyi başarır. Ama artık çok geçtir.

1922 yılının Ağustos ayı 16’sında “Turkistanskaya Pravda” gazetesi ilk sayfalarından *“Hagop Melkumyan komutasındaki Süvari birliklerimiz 4 Ağustos günü Batı Buhara’nın Hovaling ve Bolcuna arasında konaklayan Enver Paşa’nın ana güçlerine karşı saldırıya geçti. Obi-Dara kışlası yakınlarındaki tepelerde (Bolcuna’nın bir kaç kilometre uzağında) konuşlayan silahlı 500 kişilik düşman güçleri kaçmaya yeltendiler. Tepede bulunan Enver Paşa çemberi yarmak için 100 insan toplayarak 16. süvari alayına mensup bolşevik askerlerin içine dalar, süvarilerden birini atıyla ezerek geçer ama bir diğerini geçmeyi başaramaz. Gerici Basmacı saldırganlarının komutanı Enver, aldığı beş kurşun yarasıyla yere yığılarak ölür. Onun ölümünden sonra paniğe kapılan düşman askerleri kuzeye dağlara doğru kaçarlar. Enver öldüğünde üzerinde İngiliz üniforması ve uzun çizmeleri vardı.*

Aynı çarpışmada ağır yaralanan Enver’in sağ kolu ve yardımcısı Devlet Minbey ağır yaralanır ve kan kaybından iki saat sonra ölür. Enver’in ölümünden sonra vasiyeti bulunur. Daha sonra yakınları tarafından tamamlanan vasiyetinden bazı alıntılar bir sorumluluk gereği aktarmayı uygun bulduk; ‘Türkistan ve Kafkaslı kardeşlerimizi gâvurlardan ve bolşeviklerden kurtarmak ve bu kutsal bölgelerde şeriatı vaaz etmeyi, İslam’ın güçlülüğünü yeniden yapılandırmak amacıyla gelmiştir Enver Paşa. Bolşevikler Allah’a inanmıyorlar ve hiçbir dini kabul etmiyorlar, ailenin ve bireylerin özel mülkiyetini de kabul etmiyorlar. Onların yanında her şey halka aittir. Örneğin, bir kadının çocuğu olduğunda, onu derhal devlet kreşleri alıyor, eğer kız çocuğuyorsa, aynı şekilde onu da alıyorlar, belirli bir süre sonra. Çocuk büyüdüğü zaman, kendi öz kardeşiyle bile çiftleşebiliyor...

Kısacası, Müslümanların inançları için ölmekten daha yüce bir mutlulukları yoktur. Kardeşlerim, bir kaç yıldır bu mutluluğa erişmek için Afganistan'da ve Türkiye'de gavurlara karşı savaştım, ama malesef bu yüce mertebeye erişemedim (ölmedim)" ...vs. vs.

Enver'in maceracılığına son veren Hagop Melkumyan komutasındaki Türkistan 1. Özel Süvari Birliklerinden 48 kişi, RSSCF merkez komitesi tarafından üstün hizmetlerinden dolayı ödüllendirir.

* **Basmacı Ayaklanması** (**Vikipedi, özgür ansiklopedi**)

Basmacı Ayaklanması, (Rusça: Басмачество, Basmaçestvo), Sovyet yönetimine karşı Orta Asya'da 1917'de başlayan ve aralıklı olarak 1931'e değin süren ayaklanma hareketi. Ruslar Basmak ve Baskın kelimesinden yola çıkarak ayaklanmaları Basmacı Ayaklanması olarak nitelendirdiler. Ancak, bu hareket Türkistan'ın genelinde Korbaşılar Hareketi olarak kabul edilir.

Çarlık döneminde Türkmenistan, Başkırdistan ve Kırım'da Rus kolonizatörlere karşı saldırılar, soygunlar düzenleyen çeteler yaygındı. Bu çetelere Başkırtlar Ayyar, Türkmenler Basmacı adını veriyordu. 1917 Sovyet Devrimi'nden sonra Türkmenistan'da, Fergana Vadisinde Ruslara başkaldıran siyasal amaçlı örgütlere de Basmacı adı yakıştırıldı. Özbek ve Kazak basımında bu anlamda, Cezayir Basmacıları, Hind Basmacıları gibi, sömürge yönetimine başkaldıran, özgürlük yanlısı direnişçiler içinde kullanıldı.

1917 Sovyet Devrimi sırasında Fergana'da Mehmet Emin Bey, Hokand'da Kıkıne Irgeş önderliğinde bağımsızlık yanlısı Basmacı çeteleri örgütlendi. Bolşevikler Şubat 1918'de Hokand'ı ele geçirip Hokand Milli Hükümeti'ne son verince Mehmet Emin Bey Margilan'a çekilip direnişini sürdürdü.

Basmacılar 1921'de Buhara'da da örgütlendiler. Lakay aşireti reislerinden İbrahim Bey gibi Buhara emirine bağlı tutucu Basmacılar yenilik yanlısı Ceditçileri de düşmanları sayıyorlardı. Enver Paşa, Hacı Sami ve arkadaşları Türkmenistan'ı Sovyetler'e karşı ayaklandırmak için Ekim 1921'de Buhara'ya gittiklerinde İbrahim Bey, Jön Türk hareketinin önderi olarak Osmanlı padişahlarının otoritesini sarstığı ve II. Abdülhamid'in devrilmesini sağladığı gerekçesiyle Enver Paşa'yı tutsak etti. Basmacıları

ilir. H. Melkonyan 2. derece kızıl bayrak madalyasıyla ödüllendirilir. Kızıl bayrak madalyasıyla ödüllendirilenler arasında, II. Alay Komutanı Andre Pankev birinci alay süvarileri komutanı Miron Plotnikov, tugayın siyasi komiseri Nikolay Rantikov ve birçokları layık görülür.

1922 yılının 22 Eylül'ünde Buhara Merkez Çalışma Komitesi H. Melkumyan'ı Buhara Cumhuriyeti 1. derecede kızıl yıldız madalyasıyla ödüllendirir.

ikna etmeyi başaran Enver Paşa, aşiret reislerinden Devletmend'in desteğiyle örgütlediği Basmacılarla küçük başarılar kazandı; ama Ağustos 1922'de Belci van'a (bugün Tacikistan) çekilmek zorunda kaldı ve orada Kızılordu'yla girdiği çatışmada şehit düştü. Orta Asya Türklerini bir Turan bayrağı altında birleştirme ülküsünü gerçekleştiremedi.

Enver Paşa'nın ölümünden sonra arkadaşları Hacı Sami'nin önderliğinde Basmacıları yeniden örgütlediler. Lakay reisi İbrahim Bey'i de yardıma zorlayan Hacı Sami, sayı ve donanım bakımından üstün Kızılordu birliklerine karşı Haziran 1923'e kadar savaştıktan sonra Türkiye'den gelen arkadaşlarının tümünü yitirdi; Afganistan'a geçti. Kızılordu Türkmenistan'ı ele geçirince yakaladığı Basmacı önderlerini idam etti. Bu kez Hive Hanı Cüneyd Bey, yönetimindeki Basmacılarla 1924'te Hive'yi yeniden ele geçirdi, 1927'ye değin mücadeleyi sürdürdü. 1873'ten beri Ruslara karşı direnen ve Rus uyrukluğuna geçmeyi kabul etmeyen Cüneyd Bey, 1927'de Ruslarla barış yaptı ama onların Basmacıları tutukladığını, kendisini de ele geçirmek istediklerini görünce çete savaşımı 1929'a değin sürdürdü; bütün Karakum Türkmenleri ayaklandırdı. Sonra İran'a, oradan da Afganistan'a geçti. Ruslar Buhara'da Şerefeddinof adlı Kazanlı bir komünist yönetiminde özel yetkili bir mahkeme kurarak her Basmacı için bütün kabilesinin sorumlu tutulacağını bildirdiler ve bu kararlarını uygulamaya koydular. 1931'de Lakaylı Ali Bey'in yakalanmasıyla Basmacı direnişi sona erdi.

Basmacı Ayaklanması Türkistan ulusal dernekleri, partileri; Başkırdistan, Buhara ve Hive hükümetleri üyeleri, Kırgız ve Kazak aydınları, Türkiye'den gelen subaylar, Afganlı ve Kaşgarlıların desteğiyle sürdürülmüştü. 16. yüzyıldan sonra Türkistan ve Orta Asya'da böylesine farklı grupları kapsayan ve bu denli uzun süren başka bir halk hareketi gerçekleşmemiştir.

**Yok
saymak,
depremden
daha çok
üşütür
insanl...**